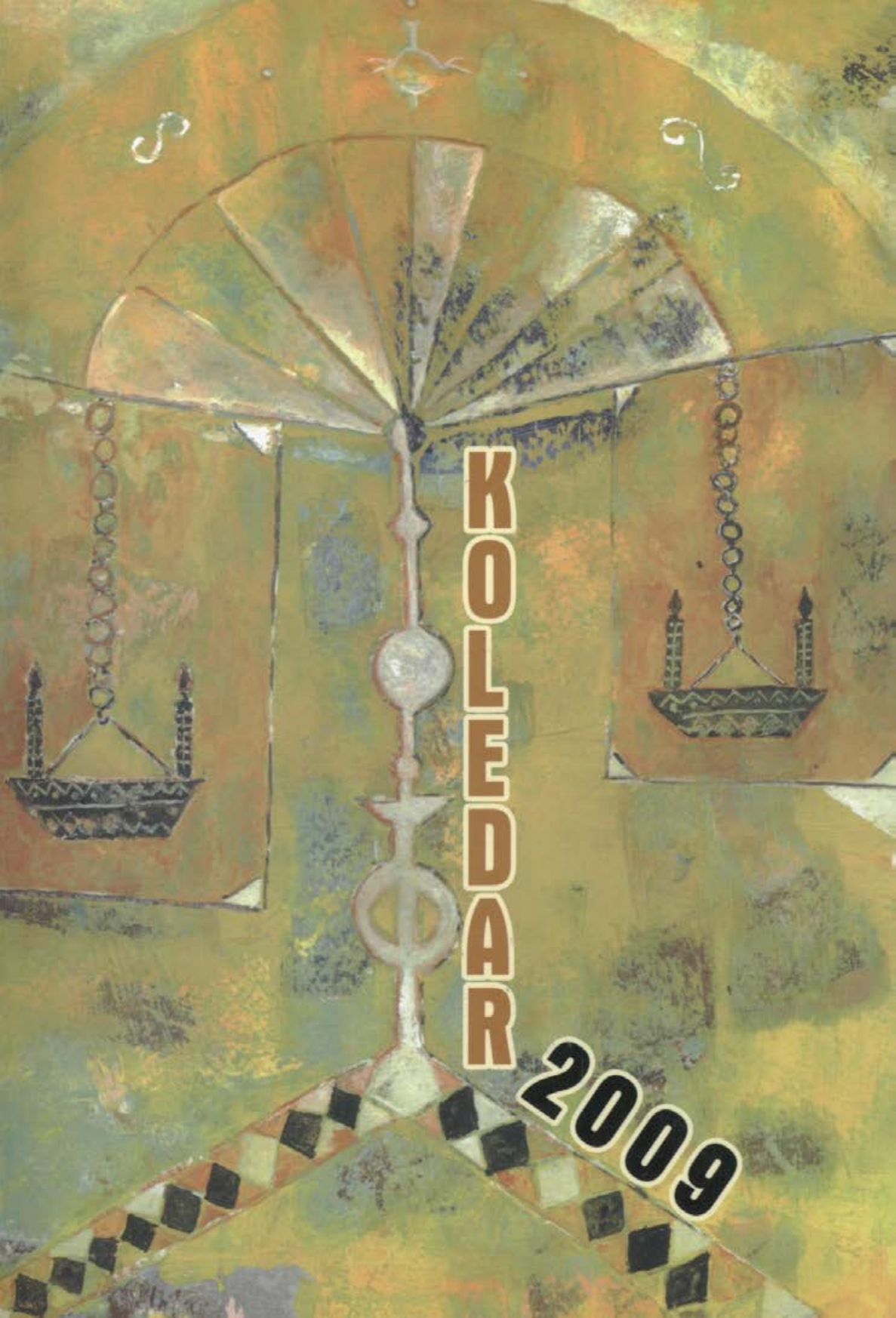

**K
O
L
E
D
A
R**

2009

Najnovejše, letos ustvarjene ilustracije s pomenljivim poimenovanjem »Portae Aureae« Štefana Turka, že uveljavljenega likovnika in pisca strokovnih člankov, ga umeščajo še med perspektivne ilustratorje. Ta zvrst slikarstva je znotraj omenjenega izraznega medija gotovo unikum: ne le da od likovnika zahteva upoštevanje vsebine teksta, ampak hkrati tudi njegovo individualno poglobljeno doživetje in interpretiranje le-te. Hotenje, da ilustracije presežejo zgolj dopolnilno pripovedovalno funkcijo, je opazno tudi na predstavljenih trinajstih miniaturnih podobah v mešani tehniki na papirju.

Slike nas – z vedenjem, da predstavljajo posamične mesece koledarja – po svoje presenetijo s skrajno subjektivno interpretacijo upodobljenega. Očitna je avtorjeva namera v analiziranju in raziskovanju izbranega simbolno ikonografskega obrazca: to so arhitekturni elementi, znotraj katerih prevladujejo fasade in portali ali segmenti le-teh, vedno opredeljeni v premišljeno izbranim koloritu. Črtovej in kromatski element sta avtorju v kreativnem procesu enakovredna za doseg maksimalnega izkoristka v izpovednosti in sporočilnosti. Na prvi pogled nam miniature delujejo kot variacije na isto temo, a ostro oko obiskovalca zazna še vnaprej domišljeno in skrajno minuciozno izpeljano mrežno strukturo podobe, znotraj katere sledimo tudi subjektivno stiliziranim ali skrajno minimaliziranim vzorcem. Le-ti so prepoznavni kot konkretni motivi, katerim izvor je mogoče iskati v žlahtni folklorni zakladnici, nekatere pa dopuščajo možnosti asociativnih povezav z znanimi etnološkimi specifikami profanega in sakralnega stavbarstva. Te filigransko ali v določenih segmentih z otroško spontanostjo izpeljane črtne konstrukcije podob ustvarjajo dražljivo skrivnostnost: so nam znane in hkrati vzbujajoče radovednost v prepoznavanju in prebiranju sporočilnosti, ohranjajo dekoracijsko funkcijo in hkrati s svojo shematizacijo angažirajo mentalno in emocionalno podstat gledalca.

Prepoznaven in konkreten predmetni svet izbranih arhitekturnih elementov postane torej Turku izziv in hkrati nosilec likovne izpovedi, ki pa – kljub funkciji ilustracije – presega narativnost ali mimetično beleženje. Celo se nam zazdi, da je – v sicer očitno ritualnem ustvarjalnem procesu – avtorjeva glavna preokupacija doseganje posebne lirične poetike. Atmosfera, ki preveha sleherno podobo, je mirna in spokojna, s svojo čutečo prabitno tišino meditativno pomirjujoča, nam pa diskretno odstira tudi značaj mladega avtorja. Vsekakor je pogojena z nravo subtilnega in deloma tudi infantilnega ustvarjalca, ki – kljub mnogim sodobnim in hitrim tehnologijam na področju likovne umetnosti, ohranja poseben spoštljiv odnos do klasičnega slikarstva, znotraj katerega išče le sebi lastno slikarsko avtopoetiko.

Turkov vnaprej domišljen koncept za novo vizualizacijo željenega se odraža zlasti v izbranih barvnih tonaliteta, njihovih simbolnih in materialnih vrednostih, njihovih niansiranjih in medsebojnih korelacijah.

Le-tem lahko konkretno ali asociativno sicer najdemo izvor v trenutnih svetlobnih stanjih v naravi, celo v določljivi mediteranski sončno topli atmosferi, dajo nam še možnost asociativnih povezav z letnimi časi ali celo meseci. Vsekakor je kolorit na slikah malega formata izjemno veličasten: izbor barv, njihovi pastozni in transparentni nanosi, znotraj katerih so opazne subtilne aplikacije kolažev, sončno žareči barvni odtenki, prefinjene lucidne prevselitve, katerim sledijo občuteni hladni in globoki toni, pa patinasto žametni temnejši odtenki, ki aludirajo na sakralno vzvišeno in slavnostno vzdušje, skratka, ta preverjeni in najbolj elementaren slikarski element ostaja tudi Turku kot večplastno sredstvo izražanja. Celo se nam zazdi, kot da je ves avtorjev zavesten in podzavesten, mentalni in emocionalni intimni svet subtiliziran prav v kromatski sestavini. Le-ta na najbolj avtentičen način zrcali njegova videnja in čutenja, doživetja vedno skrivnostnih dimenzij časa, preteklosti, sedanjosti in prihodnosti, prav tako prostora in vloge človeka v njih. In to so tiste prvine slikarske tenkočutne poetike Štefana Turka, ki – ne glede na zvrst ilustracije – hote ali nehote angažirajo vse gledalčeve čute. S tem pa preseže zgolj dokumentiranje določene vsebine in nas popelje v vedno dražestni duhovni svet novih razmišljanj in čutenj.

KOLEDAR 2009

ANIMIRAN KOLEDAR

ANIMIRAN KOLEDAR
ANIMIRAN KOLEDAR

ANIMIRAN KOLEDAR
ANIMIRAN KOLEDAR

ANIMIRAN KOLEDAR

ANIMIRAN KOLEDAR
ANIMIRAN KOLEDAR
ANIMIRAN KOLEDAR

KOLEDAR GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE
ZA LETO 2009

UREDIL
DR. JOŽE MARKUŽA

ZA KOLEDAR ODGOVARJA
MARKO TAVČAR

PLATNICO IN KOLEDARSKI DEL OPREMIL
ŠTEFAN TURK

IZDALA
GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

ZALOŽILA
ZADRUGA GORIŠKA MOHORJEVA

NATISNILA
TISKARNA BUDIN V GORICI, 2008

KRATICE ZA KOLEDAR

AP APOSTOL; CS CESAR(ICA); C. UČ CERKVENI UČITELJ; EV EVANGELIST; DH DUHOVNIK; DK DIAKON; DV DEVICA; KN KNEZ; KG KNEGINJA; KM KMET; KR KRALJ(ICA); OČ OČAK; PR PREROK; OP OPAT(INJA); MČ MUČEN(EC)KA; MH MENIH; PP PAPEŽ; RD REDOVNI(K)CA; SV. Ž SVETOPISEMSKA ŽENA; SP SPOKORNI(K)CA; ŠK ŠKOF; PŠČ PUŠČAVNI(K)CA; US USTANOVITELJ(ICA); VD VDOVA

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI DNE 26. AVGUSTA 1968 – ŠT. 69

KOLEDAR 2009

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

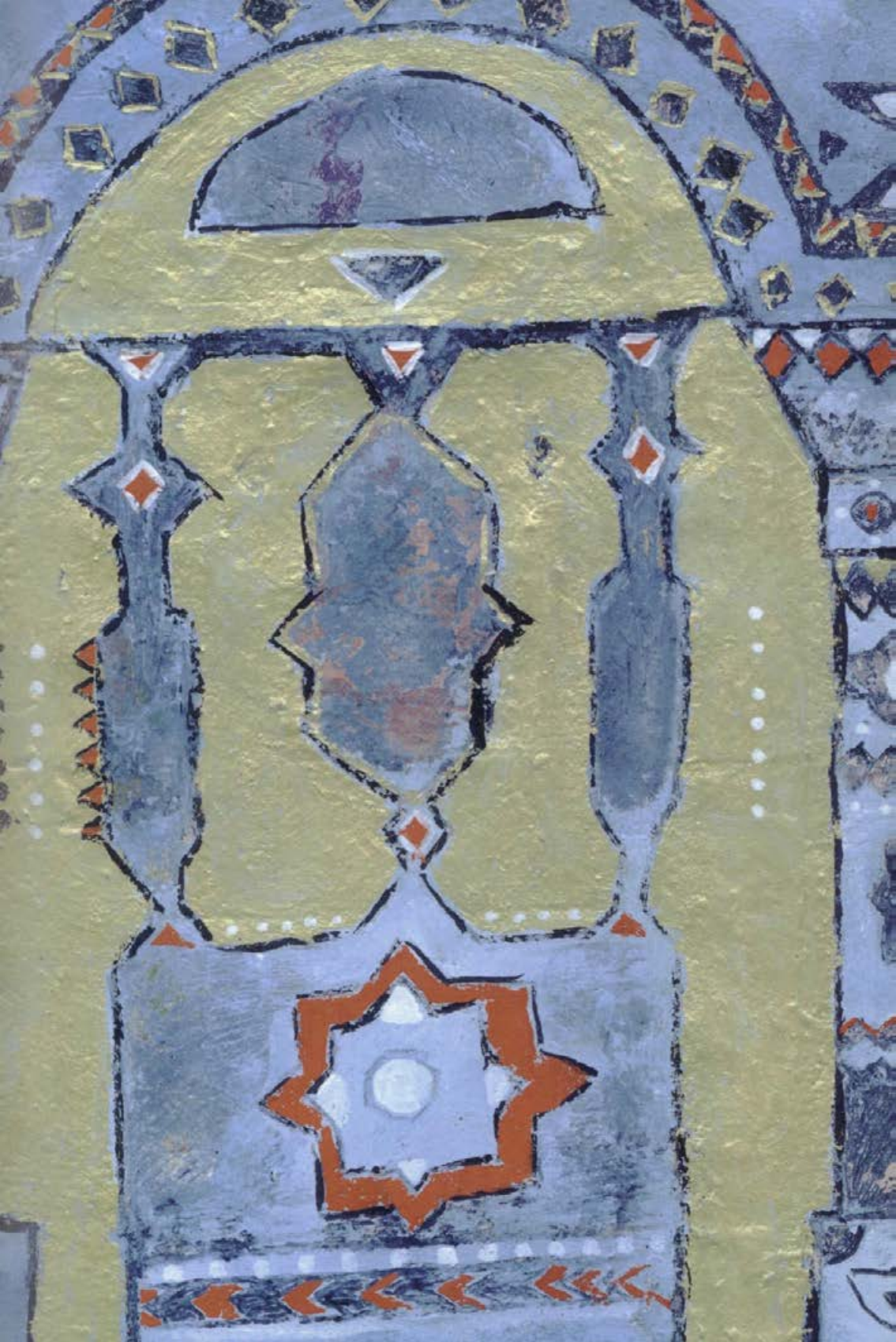
- 1 Č **NOVO LETO; MARIJA, sv. BOŽJA MATI**
NAŠLI SO MARIJO, JOŽEFA IN DETE IN MU DALI IME JEZUS (Lk 2, 16-21)
- 2 P BAZILIJ VELIKI IN GREGOR NACIJANŠKI, šk c. uč
- 3 S **SVETO JEZUSOVO IME; GENOVEFA PARIŠKA, DV; ANTER I., PP MČ**
- 4 N **2. NEDELJA PO BOŽIČU; ANGELA FOL., RD; BENEDIKTA, MČ**
BESEDA JE MESO POSTALA IN SE NASELILA MED NAMI (Jn 1, 1-18)
- 5 P EMILJANA (MILENA), DV; SIMEON STOLPNIK, pšč
- 6 T **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. TRIJE KRALJI**
Z VZHODA SMO SE PRIŠLI POKLONIT KRALJU (Mt 2, 1-12)
- 7 S RAJMUND PENJAF., DH; LUCIJAN ANTIOHIJSKI, mč
- 8 Č SEVERIN NORIŠKI, OP; ERHARD, šk
- 9 P JULIJAN IN BAZILISA, mč; HADRIJAN, OP
- 10 S VILJEM, šk; ALDO, pšč
- 11 N **NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; PAVLIN OGLEJSKI, šk**
NEBEŠKI OČE RAZODENE, DA JE JEZUS NJEGOV SIN (Mr 1, 7-11)
- 12 P TATJANA (TANJA), mč; ERNEST, šk
- 13 T HILARIJ (RADOVAN), šk c. uč; VERONIKA, DV
- 14 S FELIKS (SREČKO) NOLANSKI, DH
- 15 Č PAVEL, pšč; MAVER, OP
- 16 P MARCEL I., PP; BERARD, OTON IN PETER, mč
- 17 S ANTON VELIKI (ZVONKO), OP; MARIJAN, DK MČ
- 18 N **2. NAV. NED.; MARJETA OGRSKA, RD; ZAČETEK MOLITVENE OSMINE**
PRVA DVA UČENCA GOVORITA Z JEZUSOM (Jn 1, 35-42)
- 19 P KNUT, KR; MARIJ IN DRUGI MČ
- 20 T FABIJAN, PP, IN SEBASTIJAN (BOŠTJAN), MUČENCA
- 21 S NEŽA (AGNES, JANJA), DV MČ; EPIFANIJ, šk
- 22 Č VINCENC (VINKO), DK MČ; ANASTAZIJ, MČ
- 23 P EMERENCIJANA, MČ; ILDEFONZ (ILDE), šk
- 24 S FRANČIŠEK SALEŠKI, šk c. uč; KSENIJA, MČ
- 25 N **3. NAV. NED.; SPREOBRNITEV AP. PAVLA; ANANIJA, MČ**
SPOKORIMO SE IN VERUJMO EVANGELIJU (Mr 1, 14-20)
- 26 P TIMOTEJ IN TIT, šk; PAVLA, SP
- 27 T ANGELA MÉRICI, DV; JULIJAN, MČ
- 28 S TOMAŽ AKVINSKI, RD C. UČ; PETER NOLASCO, RD
- 29 Č VALERIJ, šk; JULIJAN UBOGI, SP
- 30 P MARTINA, DV MČ; HIJACINTA, RD
- 31 S JANEZ BOSCO, RD US; MARCELA, VD

SLAVI, MOJA DUŠA, GOSPODA. GOSPOD, MOJ BOG, ZELO SI VELIK,
VELIČASTVO IN SIJAJ SI OBLEKEL. (PSALM 104)

LUNE PRVI KRAJEC: 4. OB 12:56 - ŠČIP/POLNA LUNA: 11. OB 4:27
ZADNJI KRAJEC: 18. OB 3:46 - MLAJ/NOVA LUNA: 26. OB 8:55

Go N p 30.531 2008

- 1 N 4. NAV. NED.; **BRIGITA IRSKA, DV; PIONIJ, MČ**
JEZUS UČI, KAKOR KDOR IMA OBLAST (Mr 1, 21-28)
- 2 P *SVEČNICA – GOSPODOVO DAROVANJE*
- 3 T **BLAŽ, ŠK MČ; OSKAR (ANSGAR), ŠK**
- 4 S **ANDREJ CORSINI, ŠK; JOŽEF LEONIŠKI, DH**
- 5 Č **AGATA, DV MČ; INGENUIN IN ALBUIN, ŠK**
- 6 P **PAVEL MIKI IN TOV. JAP. MČ; AMAND, ŠK**
- 7 S **RIHARD, KR; ADAVKT IN FRIGIJSKI MUČENCI**
- 8 N 5. NAV. NED.; **HIERONIM EMILIANI, RD; JOŽICA BAKHITA, DV**
OZDRAVIL JE RAZNOVRSTNE BOLNIKE (Mr 1, 29-39)
- 9 P **APOLONIJA, DV MČ; NIKEFOR, MČ**
- 10 T **SHOLASTIKA, DV; VILJEM VELIKI, PŠČ; BL. ALOJZIJ STEPINAC, ŠK**
- 11 S **LURŠKA MATI BOŽJA; SATURNIN, MČ**
- 12 Č **EVLA LIJA, MČ; BENEDIKT A., OP**
- 13 P **KATARINA DE RICCI, RD; ERMELINDA, RD**
- 14 S **CIRIL IN METOD, SLOV. AP.; VALENTIN (ZDRAVKO), MČ**
- 15 N 6. NAV. NED.; **JORDAN SAŠKI, RD; SIGEFRIÐ (ŽIBERT), ŠK**
JEZUS OZDRAVI GOBAVCA (Mr 1, 40-45)
- 16 P **JULIJANA, MČ; ONEZIM, ŠK**
- 17 T **ALEŠ IN TOV. US. SERVITOV; SILVIN, ŠK**
- 18 S **SIMEON JERUZ., ŠK MČ; FLAVIJ, ŠK**
- 19 Č **KONRAD, SP; BARBAT, ŠK**
- 20 P **SADOT IN TOV., PERZIJSKI MČ; LEON SICILSKI, ŠK**
- 21 S **PETER DAMIANI, ŠK C. UČ; IRENA, DV**
- 22 N 7. NAV. NED.; **SEDEŽ AP. PETRA; MARJETA KORTONSKA, SP**
SIN ČLOVEKOV Z OBLASTJO ODPUŠČA GREHE (Mr 2, 1-12)
- 23 P **POLIKARP, ŠK MČ; DOSITEJ, MH**
- 24 T **LUCIJ, MČ; SERGIJ, MČ (V SLOVENIJI: MATIJA, AP)**
- 25 S **PEPELNICA; VALBURGA, DV; TARAZIJ (TARAS), ŠK**
- 26 Č **ALEKSANDER, ŠK; MATILDA, DV**
- 27 P **GABRIJEL ŽAL. MATERE BOŽJE, RD; BALDOMIR, SP**
- 28 S **ROMAN, OP; HILARIJ, PP; OSVALD (OŽBALT), ŠK; JANEZ KASIJAN, OP**

**BLAGOR ČLOVEKU, KI SE NE RAVNA PO NASVETU BREZBOŽNIH
IN NE STOPA NA POT GREŠNIKOV. (PSALM 1)**

- 1 N 1. POSTNA NED.; ALBIN, ŠK; ANTONINA, MČ
JEZUSA SATAN SKUŠA IN ANGELI MU STREŽEJO (Mr 1, 12-15)
- 2 P NEŽA PRAŠKA, DV; HENRIK, RD
- 3 T KUNIGUNDA, CS; MARIN, MČ
- 4 S KAZIMIR, POLJSKI KRALJEVIČ
- 5 Č JANEZ JOŽEF OD KRIŽA, RD; HADRIJAN, MČ
- 6 P FRIDOLIN (MIROSLAV), OP; KOLETA (NIKA), RD
- 7 S PERPETUA IN FELICITA, MČ; GAVDIOZ (VESELKO), ŠK
- 8 N 2. POSTNA NED.; JANEZ OD BOGA, RD US; BEATA, MČ
NEBEŠKI OČE RAZODENE, DA JE JEZUS NJEGOV SIN (Mr 9, 2-10)
- 9 P FRANČIŠKA RIMSKA, VD; GREGOR IZ NISE, ŠK C. UČ
- 10 T 40 MUČENCEV IZ SEBASTE; MAKARIJ, MČ
- 11 S SOFRONIJ, ŠK; KONSTANTIN, SP
- 12 Č DOROTEJA (DORA), MČ; BL. LUIGI ORIONE, RD
- 13 P TEODORA (BOŽIDARA), MČ; NIKEFOR, ŠK
- 14 S MATILDA, KR; FLORENTINA, OP
- 15 N 3. POSTNA NED.; KLEMEN (MILKO) DVORŽAK, RD
PODERITE TA TEMPELJ IN V TREH DNEH GA BOM POSTAVIL (Jn 2, 13-23)
- 16 P HILARIJ, ŠK MČ, IN TACJAN, DK MČ; HERBERT, ŠK
- 17 T PATRIK (PATRICIJ), IRSKI ŠK; JEDERT (JERICA), DV
- 18 S CIRIL JERUZALEMSKI, ŠK C. UČ; EDVARD, MČ
- 19 Č JOŽEF, MOŽ DEVICE MARJE IN JEZUSOV REDNIK
- 20 P KLAVDIJA IN TOV. MČ; KUTBERT, ŠK; MARTIN IZ BRAGE, ŠK
- 21 S NIKOLAJ IZ FLŮE, PŠČ; FILEMON, MČ
- 22 N 4. POSTNA NED.; LEA, SP; ZAHARIJA, PP
BOG JE POSLAL SVOJEGA SINA, DA BI SVET ODREŠIL (Jn 3, 14-21)
- 23 P TURIBIJ, ŠK; FRUMENCIJ (ŽITKO), MČ
- 24 T DIONIZIJ PALESTINSKI, MČ; KATARINA ŠVEDSKA, RD
- 25 S GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; DIZMA, DESNI RAZBOJNIK
- 26 Č LUDGAR, ŠK; LARA KRIMSKA, MČ
- 27 P LIDIJA, MČ; RUPERT SOLNOGRAŠKI, ŠK
- 28 S BOJAN, KN MČ; SIKST III., PP
- 29 N 5. POSTNA NED.; BERTOLD, RD; CIRIL, DK
ČE SEME UMRE, OBRODI OBILEN SAD (Jn 12, 20-33)
- 30 P AMADEJ SAVOJSKI, KN; JANEZ KLIMAK (LESTVIČNIK), OP
- 31 T MODEST GOSPOSVETSKI, ŠK; GVIDO, OP

USMILI SE ME, BOG, PO SVOJI MILOSRČNOSTI

IN PO OBILNOSTI SVOJEGA USMILJENJA IZBRIŠI MOJO PREGREHO! (PSALM 50)

- 1 S HUGO, šk; VENANCIJ, šk mč
- 2 Č FRANČIŠEK PAOLSKI, RD US; Marija EGIPTOVSKA, SP
- 3 P SIKST I., PP; RIHARD, šk; AGAPA, mč
- 4 S IZIDOR SEVILJSKI, šk; PLATON, OP
- 5 N **6. POSTNA – CVETNA NED.; VINCENC FERRER, DH; JULIJANA, RD**
TRPLJENJE NAŠEGA GOSPODA JEZUSA KRISTUSA (MR 14, 1-15, 47)
- 6 P IRENEJ SIRMIJSKI, šk mč; MARCELIN, mč
- 7 T JANEZ DE LA SALLE, RD US; HERMAN JOŽEF, RD
- 8 S ALBERT, šk mč; VALTER, OP
- 9 Č *VELIKI ČETRTEK*; Marija KLOPAJEVA, SV. Ž; TOMAŽ TOLENT., mč
- 10 P *VELIKI PETEK*; EZEKIJEL, PR; MIHAEL SVETNIŠKI, RD
- 11 S *VELIKA SOBOTA*; STANISLAV, šk mč; GEMMA (BISERKA) GALGANI, RD
- 12 N **VELIKA NOČ – GOSPODOVO VSTAJENJE**
POTREBNO JE BILO, DA JE KRISTUS VSTAL OD MRTVIH (JN 20, 1-9)
- 13 P **VELIKONOČNI PONEDELJEK; MARTIN I., PP; HERMENEGILD, mč; IDA, SP**
- 14 T VALERIJAN IN TOV. mč; LIDVINA, DV
- 15 S MILENA, KG; PETER GONZALES, RD
- 16 Č BERNARDKA LURŠKA, DV; BENEDIKT LABRE, SP
- 17 P RUDOLF, mč; FORTUNAT, mč; KATERI TEKAKWITHA, DV
- 18 S ELEVTERIJ ILIRSKI, mč; APOLONIJ, mč
- 19 N **2. VELIKONOČNA NED.; NEDELJA BOŽJEGA USMILJENJA; LEON IX., PP**
ČEZ OSEM DNI JE PRIŠEL JEZUS (JN 20, 19-31)
- 20 P TEOTIM, šk; HILDA, DV; SULPICIJ, mč
- 21 T ANZELM, šk C. UČ; KONRAD IZ PARZHAMA, RD
- 22 S LEONID, mč; ALEKSANDER (SAŠA), mč
- 23 Č JURIJ, mč; ADALBERT (VOJTEH), šk mč
- 24 P FIDELIS (ZVESTI) SIGMARINŠKI, DH mč; HONORIJ, šk
- 25 S **MARKO, EV; ERMIN, šk mč; DAN OSVOBODITVE**
- 26 N **3. VELIKONOČNA NED.; MATI DOBREGA SVETA; PASHAZIJ, OP**
KRISTUS JE MORAL TRPETI IN VSTATI OD MRTVIH (LK 24, 35-48)
- 27 P CITA, DV; HOZANA KOTORSKA, DV
- 28 T PETER CHANEL, DH mč; LUDVIK M. GRIGNON DE M., DH
- 29 S KATARINA SIENSKA, DV C. UČ; PETER VERONSKI, mč
- 30 Č PIJ V., PP; JOŽEF COTTOLENGO, RD US

**ALELUJA. POJTE GOSPODU NOVO PESEM, NJEGOVA HVALA
NAJ SE RAZLEGA V ZBORU SVETIH! (PSALM 149)**

- 1 P** JOŽEF DELAVEC; MEDNARODNI PRAZNIK DELA
2 S ATANAZIJ, šk c. uč; BORIS, KN
3 N **4. VELIKONOČNA NED.; FILIP (ZDENKO) IN JAKOB ML., APOSTOLA**
 DOBRI PASTIR DA ŽIVLJENJE ZA SVOJE OVCE (Jn 10, 11-18)
4 P FLORIJAN (CVETKO), mč; LAZAR TRŽAŠKI, mč
5 T GOTARD, šk; ANGEL, mč
6 S DOMINIK SAVIO, DIJAK; EVODIJ, šk
7 Č GIZELA, op; FLAVIJ, mč
8 P VIKTOR MILANSKI, mč; DEZIDER (ŽELJKO), šk
9 S HERMA, UČENEC AP PAVLA; PAHOMIJ, OP
10 N **5. VELIKONOČNA NED.; ANTONIN, šk; TRSATSKA MATI BOŽJA**
 KDOR OSTANE V MENI IN JAZ V NJEM, TA RODI OBILO SADU (Jn 15, 1-8)
11 P MAMERT, šk; SIGISMUND (ŽIGA), KR
12 T LEOPOLD BOGDAN MANDIĆ, RD; PANKRACIJ, mč
13 S *FATIMSKA MATI BOŽJA*; MARIJA MAZZARELLO, RD; SERVACIJ, šk
14 Č MATIJA, AP; BONIFACIJ, mč; JUSTINA, mč
15 P ZOFIJA (SONJA), mč; IZIDOR, KM
16 S JANEZ NEPOMUK, DH mč; UBALD, šk
17 N **6. VELIKONOČNA NED.; PASHAL BAYLON, RD; JOŠT, OP**
 KDOR ZARES LJUBI, DA ŽIVLJENJE ZA SVOJE BRATE (Jn 15, 9-17)
18 P JANEZ I., PP mč; ERIK, KR
19 T PETER CELESTIN, RD; IVO, DH
20 S BERNARDIN SIENSKI, RD; PLAVTILA, OP
21 Č KRISPIN, RD; EVTIHJ, mč; KRIŠTOF MAGALLANES IN MEHIŠKI MUČENCI
22 P RITA (RJETA) KASIJSKA, RD; RENATA, SP
23 S LEON ROSTOVSKI, šk; IVANA ANTIDA, RD
24 N **GOSPODOV VNEBOHOD; MARIJA POMOČNICA KRISTJANOV**
 BIL JE VZET V NEBO IN JE SEDEL NA BOŽJO DESNICO (Mr 16, 15-20)
25 P GREGOR VII., PP; BEDA ČASTITLJIVI, DH c. uč;
26 T FILIP NERI, DH; LAMBERT DE VENCE, šk
27 S AVGUŠTIN CANTERBURYSKI, šk; JULIJ, mč
28 Č GERMAN PARIŠKI, šk; BERNARD MENTH., DH
29 P TEODOZIJA, DV; MAKSIM EMONSKI, šk
30 S KANCIJ IN TOV., OGLEJSKI mč
31 N **BINKOŠTI – PRIHOD SV. DUHA; MARIJINO OBISKANJE; PETRONILA, DV**
 DUH RESNICE VAS BO VODIL V VSO RESNICO (Jn 15, 26-27; 16, 12-15)

ALELUJA. HVALITE GOSPODA, KER JE DOBER,
 KER VEKOMAJ TRAJA NJEGOVO USMILJENJE. (PSALM 135)

- 1 P *MARJA, MATI CERKVE*; JUSTIN, mč; KLAVDIJ, OP
- 2 T **MARCELIN IN PETER, mč; ERAZEM, šk mč; DAN REPUBLIKE**
- 3 S KAREL LWANGA IN UGANDSKI mč; KLOTILDA, KR
- 4 Č FRANČIŠEK CARACCILO, RD US
- 5 P BONIFACIJ, šk mč; SVETKO, mč; IGOR, KN
- 6 S BERTRAND OGLEJSKI, šk; NORBERT, šk
- 7 N **SVETA TROJICA; PRVI MUČENCI TRŽAŠKE CERKVE; ROBERT, OP**
JEZUS NAROČI KRŠČEVATI (Mt 28, 16-20)
- 8 P MEDARD, šk; VILJEM, šk
- 9 T EFREM SIRSKI, DK C. UČ; PRIMOŽ IN FELICIJAN, mč
- 10 S BOGUMIL, šk; JANEZ DOMINICI, šk
- 11 Č BARNABA, AP; FELIKS IN FORTUNAT, mč
- 12 P JANEZ FAK., RD; ADELA, DV
- 13 S ANTON PADOVANSKI, RD C. UČ; TRIFIL, šk
- 14 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; ELIZEJ, PR; VALERIJ, mč**
TO JE MOJE TELO, TO JE MOJA KRI (Mr 14, 12.16. 22-26)
- 15 P VID (VITOMIR), mč; PROT, OGLEJSKI mč
- 16 T GVIDO KORTONSKI, RD; BENO, šk
- 17 S GREGOR BARBARIGO, šk; ADOLF, šk
- 18 Č MARCELIJAN IN MARKO, mč
- 19 P *JEZUSOVO PRESVETO SRCE*; ROMUALD, OP; NAZARIJ, šk
- 20 S *BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE*; SILVERIJ I., PP mč; MIHELINA, SP
- 21 N **12. NAV. NED.; ALOJZIJ (VEKOSLAV) GONZAGA, RD**
KRISTUS JE GOSPODAR NARAVE (Mr 4, 35-41)
- 22 P NICETA, OGLEJ. šk; TOMAŽ MORE, mč; JOHN FISHER, šk mč
- 23 T AGRIPINA, DV mč; JOŽEF CAFASSO, DH
- 24 S *ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA*; FAUST, mč
- 25 Č ELEONORA, KR; DOROTEJA, DV
- 26 P VIGILIJ (STOJAN), šk; JANEZ IN PAVEL, mč; JOSÉ MARIA ESCRIVÀ, DH
- 27 S EMA KRŠKA, KG; LADISLAV, KR; CIRIL ALEKSANDRIJSKI, šk C. UČ
- 28 N **13. NAV. NED.; IRENEJ (HOTIMIR), šk mč**
JEZUS POKLIČE DEKLICO NAZAJ V ŽIVLJENJE (Mr 5, 21-43)
- 29 P *PRAZNIK SV. PETRA IN PAVLA, PRVAKA APOSTOLOV*
- 30 T PRVI MUČENCI RIMSKE CERKVE; EMILJANA, mč

**GOSPOD JE MOJA LUČ IN MOJA REŠITEV;
KOGA BI SE BAL? (PSALM 26)**

- 1 S TEOBALD (BOGOSLAV), pšč; ESTERA, sv. ž
- 2 Č OTON BAMBERSKI, šk; VITAL (ŽIVKO), mč
- 3 P TOMAŽ, ap; HELIODOR, šk
- 4 S URH, šk; ELIZABETA PORTUGALSKA, KR
- 5 **N 14. NAV. NED.; CIRIL IN METOD, ap (v slov. škofijah.); ANTON M., DH**
KRISTUSA ROJAKI NISO SPREJELI (Mr 6, 1-6)
- 6 P Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
- 7 T IZAIJA, pr; VILIBALD, šk
- 8 S KILIJAN, šk mč; PROKOP, mč
- 9 Č VERONIKA GIULIANI, op; AVGUŠTIN ZHAO RONG, DH, in kitajski mč
- 10 P AMALIJA (LJUBA), rd; PIJ I., pp mč
- 11 S BENEDIKT, op; OLGA KJEVSKA, KG
- 12 **N 15. NAV. NED.; MOHOR, šk, in FORTUNAT, DK, MUČENCA**
JEZUS POŠILJA APOSTOLE (Mr 6, 7-13)
- 13 P HENRIK II. (HINKO), KR; EVGEN, šk
- 14 T KAMIL DE LELLIS, DH; FRANČIŠEK SOLAN, RD
- 15 S BONAVENTURA, šk c. uč; VLADIMIR KJEVSKI, KN
- 16 Č KARMELSKA MATI BOŽJA; ELVIRA, op
- 17 P ALEŠ (ALEKSIJ), sp; MARCELINA, DV
- 18 S FRIDERIK (MIROSLAV), šk mč; ARNOLD, šk
- 19 **N 16. NAV. NED.; AVREA (ZLATKA), DV; ARSEN, pšč**
JEZUS SKRBI ZA SVOJE OVCE (Mr 6, 30-34)
- 20 P MARJETA ANTIOHIJSKA, DV mč; ELIJA, PR
- 21 T LOVRENC IZ BRINDISIJA, DH c. uč; DANIJEL, PR
- 22 S Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
- 23 Č BRIGITA ŠVEDSKA, RD; APOLINARIJ, šk mč
- 24 P KRIŠTOF, mč; KRISTINA, mč; ŠARBEL MAKLUF, DH
- 25 S JAKOB ST., ap; OLIMPIJA, VD
- 26 **N 17. NAV. NED.; JOAHIM IN ANA, STARŠA DEVICE MARIJE**
KRISTUS DAJE ZA VSE KRUHA V OBILJU (Jn 6, 1-15)
- 27 P KLIMENT OHRIDSKI, GORAZD, SAVA, NAUM, ANGELAR, šk in op
- 28 T VIKTOR (ZMAGO) I., pp; SAMSON (SAMO), šk
- 29 S MARTA IZ BETANIJE, sv. ž; OLAF, KR
- 30 Č PETER KRIZOLOG, šk c. uč; ABDON IN SENEN, mč
- 31 P IGNACIJ (IGO) LOJOLSKI, RD US; HELENA ŠVEDSKA, mč

**NAŠA POMOČ JE V IMENU GOSPODOVEM,
KI JE USTVARIL NEBO IN ZEMLJO. (PSALM 124)**

LUNE POLNA LUNA: 7. OB 10:21 - ZADNJI KRAJEC: 15. OB 10:53
MLAJ: 22. OB 3:35 - PRVI KRAJEC: 28. OB 23:00

- 1 S ALFONZ DE LIGUORI, šk c. uč; MAKABEJSKI BRATJE, mč
- 2 N 18. NAV. NED.; EVZEBIJ IZ VERCCELLIJA, šk; ŠTEFAN I., PP
JEZUS HRANI NAŠO VERO (Jn 6, 24-35)
- 3 P LIDIJA, sv. ž; AVGUŠTIN KAZOTIĆ, šk
- 4 T JANEZ M. VIANNEY, DH
- 5 S *MARIJA SNEŽNA (NIVES)*; OŽBALT, KR
- 6 Č *JEZUSOVA SPREMENITEV NA GORI* (Mr 9, 2-9)
- 7 P SIKST II., PP, IN TOV. MČ; KAJETAN, DH
- 8 S DOMINIK (NEDELJKO), RD US; CIRIJAK, mč
- 9 N 19. NAV. NED.; PETER FABER, RD; EDITH STEIN, RD MČ; ROMAN, MČ
ŽIVETI MOREMO LE V MOČI JEZUSOVEGA KRUHA (Jn 6, 41-51)
- 10 P LOVRENC, DK MČ; ASTERIJA (ZVEZDANA), MČ
- 11 T KLARA (JASNA), DV; TIBURCIJ IN SUZANA, MČ
- 12 S HILARIJA, MČ; PP; IVANA FRANČIŠKA DE CHANTAL, RD; BL. MARKO IZ AVIANA
- 13 Č PONCIJAN, PP, IN HIPOLIT, DH, MUČENCA
- 14 P MAKSIMILIJAN KOLBÈ, RD MČ; EVZEBIJ, DH
- 15 S **MARIJINO VNEBOVZETJE**; TARCIZIJ, MČ
BOG POVIŠUJE NIZKE (Lk 1, 39-56)
- 16 N 20. NAV. NED.; ROK, SP; ŠTEFAN OGRSKI, KR
JEZUS NAM DAJE SAM SEBE V HRANO (Jn 6, 51-58)
- 17 P HIJACINT POLJSKI, RD; LIBERAT (SVOBODAN), OP MČ
- 18 T HELENA (JELKA, ALENKA), CS; AGAPIT, MČ
- 19 S JANEZ EUDES, RD US; BOLESLAV, MČ
- 20 Č BERNARD, OP C. UČ; SAMUEL, PR
- 21 P PIJ X., PP; SIDONIJ (ZDENKO), šk
- 22 S *DEVICA MARIJA KRALJICA*; SIGFRID (ZMAGO), OP
- 23 N 21. NAV. NED.; ROZA IZ LIME, DV; FILIP BENIZZI, DH
KRISTUS IMA BESEDE VEČNEGA ŽIVLJENJA (Jn 6, 60-69)
- 24 P JERNEJ (BARTOLOMEJ), AP; EMILJA DE VIALAR, RD
- 25 T LUDVIK IX., KR; JOŽEF KALASANC, RD
- 26 S RUFIN, šk; IVANA E. BICHIER, RD US
- 27 Č MONIKA, MATI SV. AVGUŠTINA; CEZARIJ, šk
- 28 P AVGUŠTIN, šk c. uč; PELAGIJ, MČ
- 29 S *MUČENIŠTVO JANEZA KRSTNIKA*; SABINA, MČ
- 30 N 22. NAV. NED.; FELIKS (SREČKO), MČ; GAVDENCIJA, MČ
NE NADOMEŠČAJMO BOŽJIH ZAPOVEDI S ČLOVEŠKIMI DOLOČILI (Mr 7, 1-8)
- 31 P RAJMUND (RAJKO) NONAT, RD; PAVLIN, šk

**BLAGOR NARODU, ČIGAR BOG JE GOSPOD, LJUDSTVU,
KI SI GA JE IZVOLIL V DEDNO LAST. (PSALM 32)**

- 1 T EGIDIJ (TILEN), OP; VERENA, DV
- 2 S MAKSIMA, MČ; EMERIK, KR
- 3 Č GREGOR VELIKI, PP C. UČ; MANSVET, ŠK
- 4 P ROZALIJA (ZALKA), DV; IDA, SP
- 5 S LOVRENC GIUSTINIANI, ŠK; VIKTORIN, ŠK MČ
- 6 N **23. NAV. NED; PETRONIJ, ŠK; EVELINA, MČ**
JEZUS POMAGA BOLNIKOM (Mr 7, 31-37)
- 7 P REGINA, DV MČ; BRONISLAVA, RD
- 8 T *ROJSTVO DEVICE MARJE*; HADRIJAN, MČ
- 9 S PETER KLAVER, RD; DOROTEJ IN GORGONIJ, MČ
- 10 Č NIKOLAJ TOLENTINSKI, SP; PULHERIJA, CS
- 11 P EMILIJAN (MILKO, MILAN), ŠK; NADA, SP
- 12 S *SVETO MARIJINO IME*; GVIDO, SP; TACIJAN (TIHOMIL), MČ
- 13 N **24. NAV. NED.; JANEZ KRIZOSTOM (ZLATOUSTI), ŠK C. UČ**
VERUJEMO V KRISTUSOVO BOŽANSTVO, ČEPRAV MORA TRPETI (Mr 8, 27-35)
- 14 P *POVIŠANJE SV. KRIŽA*; NOTBURGA, DV
- 15 T *ŽALOSTNA MATI BOŽJA (DOLORES)*; MELITA, MČ
- 16 S KORNELIJ, PP MČ, IN CIPRIJAN, ŠK MČ; LJUDMILA, KG
- 17 Č ROBERTO BELLARMINO, ŠK C. UČ; LAMBERT, ŠK MČ
- 18 P JOŽEF KUPERTINSKI, DH; IRENA, MČ
- 19 S JANUARIJ, ŠK MČ; TEODOR (BOŽIDAR, DARKO), ŠK
- 20 N **25. NAV. NED.; ANDREJ KIM, DH, IN KOREJSKI MUČENCI**
JEZUSOV UČENEC JE DRUGIM SLUŽABNIK (Mr 9, 30-37)
- 21 P MATEJ (MATEVŽ), AP EV; JONA, PR
- 22 T TOMAŽ VILLANOVSKI, ŠK; MAVRICIJ IN TOV. MČ
- 23 S LIN, PP; PIJ IZ PIETRELCINE, RD
- 24 Č *MARIJA DEVICA, REŠITELJICA JETNIKOV*; BL. ANTON M. SLOMŠEK, ŠK
- 25 P AVRELIJA (ZLATA), DV; SERGIJ RADONEŠKI, OP
- 26 S KOZMA IN DAMIJAN, MČ; NIL, OP
- 27 N **26. NAV. NED.; VINCENCIJ PAVELSKI, RD US; HILTRUDA, DV**
SPREJEMAJMO VSE, KI NISO PROTI NAM (Mr 9, 38-43.45.47-48)
- 28 P VENCESLAV (VACLAV), KN MČ; LAVRENCIJ RUIZ IN JAPONSKI MČ
- 29 T MIHAEL, GABRIJEL, RAFAEL, NADANGELI
- 30 S HIERONIM, DH C. UČ; ZOFIJA, SP

**O BOG, NE BODI DALEČ OD MENE, MOJ BOG,
HITI MI POMAGAT! (PSALM 70)**

- 1 Č TEREZIJA DETETA JEZUSA, DV C. UČ
- 2 P ANGELI VARUHI; TEOFIL (BOGOLJUB), SP
- 3 S KANDID (ŽARKO), MČ; EVALD, MČ
- 4 N **27. NAV. NED.; FRANČIŠEK ASIŠKI, RD US**
KAR JE BOG ZDRUŽIL, NAJ ČLOVEK NE LOČI (MR 10, 2-16)
- 5 P FAUSTYNA KOWALSKA, RD; LUIGI SCROSOPPI, DH
- 6 T BRUNO, RD US; RENATO, ŠK
- 7 S ROŽNOVENSKA MATI BOŽJA; MARKO I., PP
- 8 Č SERGIJ TRŽAŠKI, MČ; DEMETRIJ (MITJA) SOLUNSKI, MČ
- 9 P DIONIZ (DENIS), ŠK, IN TOV. MČ; JANEZ LEONARDI, DH
- 10 S FRANČIŠEK BORGIA, RD; HUGOLIN, MČ
- 11 N **28. NAV. NED.; GERMAN, ŠK; ALEKSANDER SAULI, ŠK**
ČE JEZUS KLIČE, SE MORAMO VSEMU ODREČI (MR 10, 17-30)
- 12 P MAKSIMILIJAN CELJSKI, ŠK; SERAFIN, RD
- 13 T EDVARD, KR; KOLOMAN, MČ
- 14 S KALIST I., PP MČ; GAUDENCIJ (VESELKO), ŠK
- 15 Č TEREZIJA VELIKA AVILSKA, RD C. UČ
- 16 P HEDVIKA, RD; MARJETA M. ALAKOK, DV
- 17 S IGNACIJ ANTIOHIJSKI, ŠK MČ; VIKTOR, ŠK
- 18 N **29. NAV. NED.; LUKA, EV; JULIJAN, PŠČ**
BOŽJI SIN JE POSTAL ČLOVEK, DA BI DAL SVOJE ŽIVLJENJE ZA NAS (MR 10,35-45)
- 19 P IZAK JOGUES IN KANADSKI MČ; PAVEL OD KRIŽA, DH
- 20 T VENDELIN, OP; IRENA (MIROSLAVA, MIRA), MČ
- 21 S URŠULA, DV MČ; CELINA, SP
- 22 Č MARIJA SALOMA, SV. Ž; BERTILDA, RD
- 23 P JANEZ KAPISTRAN, RD; SEVERIN, MČ
- 24 S ANTON M. CLARET, ŠK RD US; MARTIN, OP
- 25 N **30. NAV. NED.; KRIZANT IN DARJA, MČ; KRIŠPIN, ŠK MČ**
SLEPI PROSI JEZUSA, DA BI SPREGLEDAL (MR 10, 46-52)
- 26 P LUCIJAN, MČ; FLORIJ, MČ
- 27 T SABINA AVILSKA, MČ; VINCENC, MČ
- 28 S SIMON IN JUDA TADEJ, APOSTOLA; CIRILA, DV MČ
- 29 Č MIHAEL RUA, RD; NARCIS, ŠK
- 30 P MARCEL, MČ; ALFONZ RODRIGUEZ, RD
- 31 S VOLBENK, ŠK; KVINTIN, MČ

**TVOJA PRIČEVANJA SO ZELO ZANESLJIVA; TVOJI HIŠI PRISTOJA SVETOST,
O BOG, NA VEČNE ČASE. (PSALM 92)**

- 1 N **31. NAV. NED.; VSI SVETI**
 VELIKO JE PLAČILO V NEBESIH (Mt 5, 1-12A)
- 2 P *SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH*
- 3 T JUST TRŽAŠKI, MČ; VIKTORIN PTUJSKI, ŠK MČ
- 4 S KAREL (DRAGO) BOROMEJSKI, ŠK
- 5 Č ZAHARIJA IN ELIZABETA, STARŠA J. KRSTNIKA; OGLEJSKI MČ
- 6 P LENART (NARTE), OP; SEVER, ŠK
- 7 S ENGELBERT, ŠK; ERNEST, MČ
- 8 N **32. NAV. NED.; DEODAT (BOGDAN), PP; BOGOMIR (MIRKO), ŠK**
 UBOGA VDOVA JE DALA VEČ KO VSI (Mr 12, 38-44)
- 9 P POSVETITEV LATERANSKE BAZILIKE V RIMU; TEODOR (DARKO), RD
- 10 T LEON VELIKI, PP C. UČ; ANDREJ AVELINSKI, DH
- 11 S MARTIN (DAVORIN), ŠK; MENAS, PŠČ
- 12 Č JOZAFAT KUNČEVIČ, ŠK MČ; KUNIBERT, ŠK
- 13 P STANISLAV KOSTKA, RD; BRIC, ŠK
- 14 S NIKOLAJ TAVELIČ, MČ; DIDAK (DIEGO), RD
- 15 N **33. NAV. NED.; ALBERT VELIKI, ŠK C. UČ; LEOPOLD, KN**
 OB SODBI BO KRISTUS ZBRAL VSE SVOJE ZVESTE (Mr 13, 24-32)
- 16 P MARJETA ŠKOTSKA, KR; GERTRUDA (JEDERT, JERICA), RD
- 17 T EVFEMIJA IN TEKLA, MČ; ELIZABETA OGRSKA, RD
- 18 S POSVETITEV RIMSKIH BAZILIK PETRA IN PAVLA; ABDIJA, PR
- 19 Č NEŽA ASIŠKA, DV; BARLAM, MČ
- 20 P EDMUND, KR; FELIKS VALOIS, RD
- 21 S *MARIJINO DAROVANJE* (MARIJA OD ZDRAVJA); GELAZIJ I., PP
- 22 N **PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA - KRALJA VESOLJSTVA; CECILIJA, MČ**
 KRISTUS SPRIČUJE, DA JE RES KRALJ (Jn, 33b-37)
- 23 P KLEMEN I., PP MČ (MILIVOJ, MILKO); KOLUMBAN, OP
- 24 T ANDREJ DUNG-LAC IN TOV., VIETNAMSKI MČ; KRIZOGON, MČ
- 25 S KATARINA ALEKS., DV MČ; ERAZEM, MČ
- 26 Č LEONARD PORTOMAVRIŠKI, RD; SILVO, OP
- 27 P VALERIJAN OGLEJSKI, ŠK; VIRGIL, ŠK
- 28 S KATARINA LABOURÈ, DV; JAKOB MARKIJSKI, RD
- 29 N **1. ADVENTNA NED.; SATURNIN, MČ; RADOGOST, ŠK**
 NAŠE ODREŠENJE JE BLIZU (Lk 21, 25-36)
- 30 P Andrej, ap; Justina, dv mč

**ZAHVALJUJTE GOSPODA, KER JE DOBER;
 VEKOMAJ TRAJA NJEGOVA BLAGOSRČNOST. (PSALM 117)**

- 1 T ELIGIJ, ŠK; NATALIJA (BOŽENA), SP; CHARLES DE FOUCALD, RD US
- 2 S KROMACIJ, ŠK; BIBIJANA (VIVIJANA, ŽIVKA), DV MČ
- 3 Č FRANČIŠEK KSAVER, RD; KASIJAN, MČ
- 4 P BARBARA, DV MČ; JANEZ DAMAŠČAN, DH C. UČ
- 5 S SABA (SAVA), OP; KRISPINA, MČ
- 6 N **2. ADVENTNA NED.; NIKOLAJ (MIKLAVŽ), ŠK; APOLINARIJ, MČ**
VSI BOMO DELEŽNI ZVELIČANJA (Lk 3, 1-6)
- 7 P AMBROŽ, ŠK C. UČ; AGATON, PP
- 8 T **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE**
ZDRAVA, MILOSTI POLNA, GOSPOD JE S TEBOJ (Lk 1, 26-38)
- 9 S VALERIJA, MČ; PETER FOURIER, RD; JUAN DIEGO CUAHTLATOATZIN, SP
- 10 Č LORETSKA MATI BOŽJA; MELKIJAD, PP
- 11 P DAMAZ I., PP; DANIJEL STILIT (STOLPNIK), PŠČ
- 12 S EDBURGA, RD; SIMON HOA, MČ
- 13 N **3. ADVENTNA NED.; LUCIJA, DV MČ; OTILIJA, OP**
PRIPRAVIMO SE NA ODREŠENJE (Lk 3, 10-18)
- 14 P JANEZ OD KRIŽA, DH C. UČ; DUŠAN, ŠK
- 15 T KRISTINA, DV; MARIJA K. DI ROSA, RD US
- 16 S ALBINA, DV MČ; ADELHAJDE (ADELA), CS
- 17 Č LAZAR IZ BETANJE; VIVINA, DV
- 18 P TEOTIM IN BAZILIJAN, MČ; GRACIJAN, ŠK
- 19 S URBAN V., PP; FAVSTA, SP
- 20 N **4. ADVENTNA NED.; EVGEN IN MAKARIJ, MČ; DOMINIK SILOŠKI, OP**
ODREŠENIK PRIDE K NAM (Lk 1, 39-45)
- 21 P PETER KANIZIJ, DH C. UČ; SEVERIN, ŠK
- 22 T DEMETRIJ (MITJA) AFRIŠKI, MČ; FRANCESCA CABRINI, RD
- 23 S JANEZ KANCIJ, DH; VIKTORIJA (ZMAGA), MČ
- 24 Č **BOŽIČNA VIGILIJA – SVETI VEČER; PRASTARŠA ADAM IN EVA**
- 25 P **BOŽIČ – GOSPODOVO ROJSTVO; ANASTAZIJA, MČ**
BESEDA JE MESO POSTALA IN SE NASELILA MED NAMI (Jn 1, 1-18)
- 26 S ŠTEFAN, DK PRVI MUČENEC
- 27 N **SVETA DRUŽINA; JANEZ, AP EV; FABIOLA, SP**
DVANAJSTLETNI JEZUS MED UČITELJI (Lk 2, 41-52)
- 28 P NEDOLŽNI OTROCI, MUČENCI
- 29 T TOMAŽ BECKET, ŠK MČ; DAVID, KR
- 30 S EVGEN, ŠK; LIBERIJ, ŠK
- 31 Č SILVESTER, PP; MELANIJA, OP

BLAGOSLOV GOSPODOV BODI Z VAMI!

BLAGOSLAVLJAMO VAS V IMENU GOSPODOVEM. (PSALM 128)

ASTRONOMSKI PODATKI za leto 2009

1. JANUAR LETA 2009 NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA) KOLEDARJA JE

19. december 2008	po julijanskem koledarju
23. keihak 1725	po koptskem koledarju
5. tébeth 5769	po judovskem koledarju
4. mouharram 1430	po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV

pomlad	20. marca	ob 12:44
poletje	21. junija	ob 6:45
jesen	22. septembra	ob 22:18
zima	21. decembra	ob 18:47

Sonce je v periheliju (najbližje Zemlji) 4. januarja ob 16:00 in v afheliju (najbolj oddaljene) 4. julija ob 3:00.

SONČEVA MRKA

26. januarja bo mrk obročast. Viden bo kot delen na jugu Afrike, delu Antarktike, Avstraliji, južnem delu Azije in otokih med tema celinama, kot obročast v 14.500 km dolgem pasu, ki se bo raztezal od južnega Atlantika, po Indijskem oceanu ter delu Sumatre in Bornea.

Začetek delnega mrka ob 5:57 in konec ob 12:01.

Začetek obročastega mrka ob 7:06, maksimum ob 8:59 (takrat bo širina pasa 280 km) in konec ob 10:52.

22. julija bo mrk popoln. Viden bo kot delen na jugu Azije in zahodnem delu Pacifiškega oceana, kot popoln v 15.200 km dolgem pasu, ki se bo raztezal od severne Indije, po južni Kitajski in zahodnem delu Pacifiškega oceana.

Začetek delnega mrka bo 0:58 in konec ob 6:12.

Začetek popolnega mrka ob 1:53, maksimum ob 3:35 (ko bo mrk trajal 6 minut in 39 sekund) in konec ob 5:18.

LUNINI MRKI

9. februarja bo mrk polsenčen in viden v Aziji, Avstraliji in večjem delu Severne Amerike. Končni del bo viden tudi v vzhodni Evropi in vzhodni Afriki. Začetek ob 13:39, maksimum ob 15:38 in konec ob 17:38.

7. julija bo mrk polsenčen in viden v Avstraliji in večjemu delu obeh Amerik. Začetek ob 9:33, maksimum ob 10:39 in konec ob 11:44.

6. avgusta bo mrk polsenčen in viden v Evropi, Afriki, zahodni Aziji, Južni Ameriki in vzhodu Severne Amerike. Začetek ob 0:01, maksimum ob 1:39 in konec ob 3:17.

NB. Vsi podatki so po srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je treba prišteti eno uro.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

Rudi Koncilja

TRI PAVLOVA APOSTOLSKA POTOVANJA OKROG APOSTOLSKEGA ZBORA V JERUZALEMU

I. PRED PRVIM APOSTOLSKIM POTOVANJEM – *ALI OZNANJATI SAMOSTOJNO ALI V POVEZANOSTI Z VODSTVOM CERKVE?*

Za čas neposredno po Pavlovem spreobrnjenju 36–37 po Kr. so podatki zelo skopi. Nekaj jih najdemo v Pismu Galačanom.

1. Misijon brez povezave z vodstvom Cerkve

Začetek Pavlovega misijonskega delovanja je njegov misijon v Arabiji (Gal 1,16sl.).

Po svojem spreobrnjenju Pavel ni odšel k apostolom v Jeruzalem, da bi ga oni preverili, pač pa je začel delovati kar samostojno v Arabiji, s katero je morda mišljeno področje vzhodno od Jordana. Tam je ostal približno dve leti in pol do tri leta. Zgleda, da pri tem oznanjevanju ni imel velikega uspeha. Pisatelj Apostolskih del ne ve o tem nič. Očitno pa je s svojim oznanilom in nastopom povzročil nemire, kot se mu je to potem dogajalo skozi vse apostolsko delovanje. Zato ga je preganjal kralj Aretas (9. pred Kr. – 40. po Kr.). V Damasku se je rešil tako, da so ga v košari po vrvi spustili po obzidju navzdol (2 Kor 11,32 sl.).

Freska apostola Pavla v rimskih katakombah

2. Pavel se zbliža s prvakom apostolov

Vsekakor je Pavlu Sveti Duh jasnil spoznanje, da kot apostol ne sme ostati brez stika z drugimi apostoli. Zato je bil ok. 39. po Kr. prvi obisk pri Petru (Gal 1,18-20).

Šele tedaj se Pavel poda v Jeruzalem, da bi spoznal Petra. Tega prvega srečanja med Petrom in Pavlom ni nihče podrobneje popisal. Prav gotovo sta se kot oznanjevalca iste blagovesti pogovarjala o oznanjevanju. V primerjavi s Petrovim oznanjevanjem je Pavel lahko spoznal, da sam oznanja Kristusovo blagovest v tako novi, originalni in nenavadni obliki, da ob tem lahko trpi edinost Cerkve. Zato mu je bilo veliko do tega, da bi Petra prepričal o resničnosti svojega oznanila. Peter je bil takrat še predstojnik jeruzalemskega občestva.

3. Pavlov misijonski uspeh v povezavi z vodstvom Cerkve

To je bila njegova misijonska dejavnost v Siriji in Kilikiji (Gal 1,21-24). Po srečanju s Petrom je namreč Pavel nadaljeval svojo misijonsko dejavnost, in sicer v Siriji in še posebej v Kilikiji, torej v bližini svojega domačega mesta Tarza. Tu je imel očitno več uspeha kot pri svojem misijonu v Arabiji. Kajti na tem področju so se oblikovala znana krščanska občestva.

Z duhovnega vidika edinosti lahko to pozitivno spremembo razlagamo kot potrjeno Svetega Duha. Pavel se je zavedal, da ga Sveti Duh vodi živo in neposredno. Zavedal se je, da je zares učinkovito samo tisto pastoralno delo, ki se dogaja v povezavi z vodstvom Cerkve.

II. MISIJONSKA POTOVANJA

1. Prvo Pavlovo misijonsko potovanje (ok. 45.–48. po Kr.), apostolski zbor (49. po Kr.).

To Pavlovo misijonsko delovanje je pisatelj Apostolskih del predstavil v opisu prvega misijonskega potova-

nja (Apd 13,4 – 14,28): iz Antiohije prek Cipra do mesta Perge; delovanje v Antiohiji v Pizidiji, v Ikoniju, Litvi in mestu Derbe. Nato vrnitev v Sirijo.

Odkrila se je Pavlova širokopotezna karizmatična osebnost

Pavel se spozna z občestvom v Antiohiji.

Njegove velike sposobnosti za misijonsko dejavnost je odkril apostol Barnaba, voditelj občestva v Antiohiji.

Antiohija je bila v tistem času tretje največje mesto v Rimskem cesarstvu. Največje je bilo mesto Rim, drugo največje pa Aleksandrija. Antiohija je imela tedaj okoli pol milijona prebivalcev, medtem ko jih je imel Rim en milijon. Antiohija je bila za krščanstvo zelo pomembno mesto. Tu je namreč nastalo prvo tako krščansko občestvo, da so vanj sprejemali kristjane brez kakršnih koli posebnih pogojev. Drugi prebivalci v mestu so hitro spoznali, da kristjani niso več Judje, kajti v občestvu so bili kristjani iz judovstva in kristjani iz poganstva enakopravni. Za vse so enako odprta vrata. Kristjani so torej ob Judih in poganih tretja skupina prebivalcev. Zato ni čudno, da so ravno v tem mestu začeli prvikrat krščanske vernike imenovati kristjane.

Za Pavla je bilo poznanje z občestvom v Antiohiji zelo pomembno. Sedaj je imel lahko zavest, da za njegovim prepričanjem glede pastoralne prakse krščanskega misijona stoji tudi številno in pomembno krščansko občestvo. Medtem ko je Pavel deloval v Antiohiji, je prišla tja skupina kristjanov iz judovstva, ki so bili strogo zvesti judovski postavi in so zahtevali, da se morajo kristjani iz poganstva dati obreza-

ti. S tem je javno izbruhnil spor, ki je bil doslej le podtaljen. Šlo je za edinstvo Cerkve. Zaostrili sta se dve odločilni vprašanji:

1. Ali naj se nova, hitro naraščajoča krščanska občestva ozirajo na odločanje, ki prihaja iz Jeruzalema, kjer obstaja najstarejše krščansko občestvo pod vodstvom apostola Petra, ki se še ni ločilo od judovstva in je še vedno pričakovalo, da bodo pogani prihajali k Sionu kot romarskemu središču vseh ljudstev (prim. Iz 2,1 – 5)?

2. In obratno: ali naj jeruzalemsko praobčestvo gleda na občestva kristjanov iz poganstva kot na krivoverska?

Da bi rešili ta spor, je antiohijsko občestvo sklenilo, da pošlje dva svoja odposlanca, in sicer Pavla in Barnaba, v Jeruzalem, da bi tam to vprašanje razjasnili. Pavel je vzel s seboj tudi Tita, ki je bil kristjan iz poganstva, in je postal njegov kasnejši sodelavec. Kot tak je Tit pomenil za jeruzalemsko občestvo poseben izziv.

Apostolski zbor v Jeruzalemu (Gal 2,1-10)

Imenujemo ga tudi apostolski koncil, kot nekakšno predpodobo kasnejših

vesoljnih koncilov. Apostolski zbor je bilo srečanje enakovrednih zastopnikov več krščanskih občestev, ne da bi imela na njem neka oseba ali neko občestvo prednost. Zato je beseda »zbor« zanj primernejša kot »koncil«, kajti na vesoljnih koncilih ima vselej prvo mesto Petrov naslednik.

V Apd 15 je zedinjenje med dvema skupinama z različnim mišljenjem predstavljeno tako, da sta Peter in Jakob neposredno potrdila pravilnost pavlinskega evangelija. Kako težko je do tega vendarle prišlo, vidimo iz Gal 2,1.10. Končno sta se apostola Peter in Jakob pustila prepričati, da evangelij, ki ga oznanjajo Pavel in Barnaba ter antiohijsko občestvo, ne vsebuje zmote. Tako so apostoli v Jeruzalemu s Petrom na čelu priznali, da je tudi v oznanjevanju Pavla in Barnaba na delu Bog. Na tem zboru Pavel ni odstopil od svojega temeljnega prepričanja, hkrati pa je sprejel odločitev zbora, da je od kristjanov iz poganstva treba zahtevati: »... vzdržite se tega, kar je bilo žrtvovano malikom, mesa in krvi zadavljenih živali in nečistovanja« (Apd 15,29).

Apostoli so se na apostolskem zboru zedinili v naslednjih točkah:

Pavlova pot do Rima

1. Pogani, ki se spreobrnejo, so polnovredni kristjani. Ni potrebno, da bi se dali obrezati in da bi izpolnjevali judovsko postavo.

2. Misijonsko delo so si razdelili. Jeruzalemsko občestvo se bo osredotočalo na spreobračanje Judov, antiohijsko pa na spreobračanje poganov. Med seboj si ne bodo delali nobene konkurence. Seveda pa so se kljub temu nadaljevali ti problemi v mešanih občestvih, kjer so bili spreobrnjenci iz judovstva skupaj s spreobrnjenci iz poganstva.

3. Občestva kristjanov iz poganstva so bila finančno močnejša, zato naj zbirajo nabirke za obubožano občestvo v Jeruzalemu. Pavel v Pismu Galačanom (Gal 2,9.10) trdi, da jeruzalemsko občestvo ni zahtevalo od kristjanov iz poganstva ničesar drugega. To pomeni, da Pavel tistih zahtev, o katerih beremo v Apostolskih delih (15,20; prim. v. 29), da je treba spreobrnjenim poganom naročati, »... naj se ne omadežujejo s tem, kar je darovano malikom, naj se vzdržijo nečistovanja ter mesa zadavljenih živali in krvi« (Apd 15,20), ni imel za nekaj, kar bi ogrožalo njegova bistvena stališča. Dejansko torej Peter ni zahteval od Pavla, da bi moral odstopiti od svojih bistvenih stališč. Pavel pa je rad obljubil, da bo skrbel za nabirko za jeruzalemsko občestvo in je to tudi uresničil.

Petrov obisk v Antiohiji (Gal 2,11–14)

Ko sta Pavel in Barnaba nadaljevala svoje delo v Antiohiji, je prišel tja na obisk apostol Peter. Petrov obisk v Antiohiji je bila postaja na njegovem obširnejšem misijonskem potovanju. Živel je nekaj časa z antiohijskim obče-

stvom. Samoumevno je bilo, da je tu s kristjani iz poganstva, ki jih je imel za enakovredne kristjane, obhajal Gospodovo večerjo. Medtem pa je v Jeruzalemu namesto njega prevzel vodstvo občestva Gospodov bratranec Jakob (prim. Gal 2,9 in tudi vlogo Petra in Jakoba v Apd 15). Jakob je bil od apostolov najbolj »judovski«. Tako je nekaj njegovih pristašev potovalo v Antiohijo, vendar ni nikjer povedano, s kakšnim namenom. Ko so prišli, se jih je Peter prestrašil in je mislil, da se mora sedaj kot kristjan iz judovstva začeti drugače obnašati, da se mora namreč držati judovske postave, ki je prepovedovala skupni obed med Judi in pogani. Zaradi velikega Petrovega ugleda so mu sledili v tem obnašanju tudi drugi kristjani iz judovstva v Antiohiji.

Tako se je Pavel tam naenkrat znašel s svojim obnašanjem sam. Znova je občutil zaostritev problema edinosti kristjanov. Preostalo mu ni nič drugega, kot da je o tem spregovoril s Petrom javno, pred zbranim občestvom. Opozoril ga je, da ne ravna v duhu sklepov apostolskega zbora v Jeruzalemu. Tudi ta spor ni Cerkve razdvojil, ampak je ostala edina.

Spori so del življenja vsake skupnosti, tudi vsakega krščanskega občestva, tako je bilo že na začetku Cerkve. Povezani s Svetim Duhom so jih zmogli rešiti. Kako mi danes sodelujemo v sporih med kristjani in kako doprinašamo k ohranitvi edinosti med nami?

Pavlu se je Jezus razodel ali prikazal kot poveličani Kristus na poti pred Damaskom in ga napravil za Apostola narodov. Na zemlji nismo videli Jezusa, vendar verujemo njegovemu oznanilu, za katerega pričujejo njegovi oz-

Kleopatrina vrata
v Tarsu

nanjevalci. Doživljamo pa tudi osebni stik z njim v lastni duši, kjer ohranjamo zaklade verskih izkustev, povezanih z Njegovim delovanjem v našem življenju.

2. Drugo Pavlovo misijonsko potovanje (49.–52. po Kr.)

Na tem misijonskem potovanju je Pavel ustanavljal občestva v Mali Aziji in Grčiji.

Poslovil se je od Antiohije in iskal ob vodstvu Svetega Duha novih misijonskih pokrajin. Potoval je skozi Malo Azijo in ustanavljal krščanska občestva v pokrajini Galatiji. Potem je stopil na evropska tla in oznanjal evangelij v Filipih, Solunu, Atenah, Korintu in končno v Efezu v Mali Aziji, ko se je vračal iz Evrope. Verjetno je imel Pavel namen iz Soluna takoj potovati v Rim in so ga samo nasprotna razmere odvrnile od tega. Kasneje, ko je bil v Rimu, je govoril, da je že prej večkrat hotel priti v Rim. Po bivanju v Efezu je še enkrat obiskal Antiohijo.

Pisatelj Apostolskih del je te Pavlove ustanovitve občestev, ki so njegovo najuspešnejše delo, strnil v čas njegovo-

vega drugega misijonskega potovanja (Apd 16,36 – 18,22). Kakor pričajo Apostolska dela, Pavlovo oznanjevanje vedno teče po isti shemi:

- Najprej oznanja v sinagogi.
- Tam pride zaradi njegovega oznanjevanja do preprirov in do neredov.
- Pavla preganjajo in tedaj odide k poganom.
- Pogani pa so pripravljeni sprejeti njegov evangelij.

Vedno se v malem odvije to, kar se dogaja skozi celotna Apostolska dela: oznanjevanje evangelija prehaja od Judov k poganom.

Zanimivo je to, da Pavel oznanja samo v večjih mestih. To dokazuje, da je bil prepričan, da je za začetek evangelizacije najpomembnejše, da zagori ogenj evangelija na osrednjih točkah, potem pa se bo že počasi razširil še v zaledje, na podeželje.

3. Tretje Pavlovo misijonsko potovanje (52.–54. po Kr.)

Tretje misijonsko potovanje (Apd 18,23 b – 21,17) je Pavel izvedel od Antiohije do Efeza. Tam se je zadrževal dalj časa. Potem je šel spet skozi Make-

donijo do Aten in v Korint. Na tej poti je Pavel utrjeval posamezna občestva, jih reševal s stranpoti in zbiral nabirko za občestvo v Jeruzalemu. Neprestano je sprejemal tudi poročila iz občestev, ki jih ni obiskal. Deloma so se občestva sama obračala nanj, deloma je za njihove težave zvedel od drugih. Tako je s pismi reševal vprašanja, ki so mu bila postavljena. Poskušal je torej probleme razreševati s pisanjem. Te težave občestev in njegovi pismeni odgovori nanje so torej povzročili Pavlovo pisemsko literaturo. Isto velja za pisma, ki jih najbrž ni narekoval Pavel osebno, temveč so jih pisali pripadniki pavlinske šole.

III. PO TRETJEM APOSTOLSKEM POTOVANJU

Kako Pavel dokonča zemeljsko življenje?

Na koncu Pisma Rimljanom (15,30 – 33) poroča o svojem načrtu za čas, ki je neposredno pred njim, da bo namreč potoval v Rim, vendar mora prej v Jeruzalem in tam oddati nabirko. Pri tem ga navdajajo določeni strahovi: nabirko bodo v Jeruzalemu napačno razumeli, kakor da hoče z njo od njih kupiti pravico za oznanjevanje evangelija. Poleg tega ga lahko Judje, ki niso postali kristjani, zaradi njegovega spreobrnjenja proglasijo za pogana. Z izražanjem teh strahov prenehajo Pavlova osebna pričevanja.

Apostolska dela popisujejo še nadaljnje dogodke. Pavel je nabirko dejansko odnesel v Jeruzalem. Tam so se

nad njim vznemirili Judje, ki niso postali kristjani. Rimljani so ga preselili v zapor v Cezareji in ga s tem rešili pred judovskim sodiščem. Končno je kot ujetnik v preiskovalnem procesu prišel v Rim, kamor je že večkrat prej želel priti kot svoboden človek.

Apostolska dela končajo pripoved o Pavlu s poročilom, da je v glavnem mestu rimskega cesarstva oznanjal evangelij. S tem pripoved končajo, ker dosežejo svoj namen pisanja, ki je bil v tem, da pokažejo, kako oznanjevanje evangelija preide od Judov k poganom, iz Jeruzalema, ki je bilo glavno mesto judovstva, v Rim, ki je bilo glavno mesto poganstva.

O kasnejšem Pavlovem življenju nam pripovedujejo le kasnejši viri. Precej gotovo je, da je Pavel v Rimu postal mučeniško smrt, in sicer pod cesarjem Neronom leta 64 ali 67 po Kr. To je mogoče utemeljiti takole:

- Pavlovo mučeniško smrt napovedujejo že Apd 20,22 sl. 21,10-14.

- Napovedana je v enem od pastoralnih pisem: 2 Tim 4,6-8.

- O Pavlovi mučeniški smrti pričuje Prvo Klemenovo pismo. To je pismo rimskega občestva korintskemu okrog leta 93-97 po Kr. (1 Klem 5,4-7).

- Kasnejša apokrifna Pavlova dela omenjajo Pavlovo mučeniško smrt kot nekaj samoumevnega, o čemer se ne postavlja noben dvom.

Pavel postavi svoje življenje v službo evangelija. To stori na začetku dolge vrste pričevalcev vere skozi dvatisočletno krščansko zgodovino.

KROMACIJEVO LETO

Ob 1600-letnici oglejskega škofa

*Odprtje Kromacijevega leta
v oglejski baziliki*

V nedeljo, 2. decembra 2007, je slovenski kardinal Franc Rode v patriarhalni baziliki v Ogleju vodil svečano bogoslužje, s katerim se je začelo t.i. Kromacijevo leto. Leta 2008 se namreč spominjamo 1600-letnice smrti oglejskega škofa, cerkvenega očeta in enega izmed najpomembnejših cerkvenih osebnosti 4. stol., sv. Kromacija, ki je vodil oglejsko Cerkev v letih 388-408.

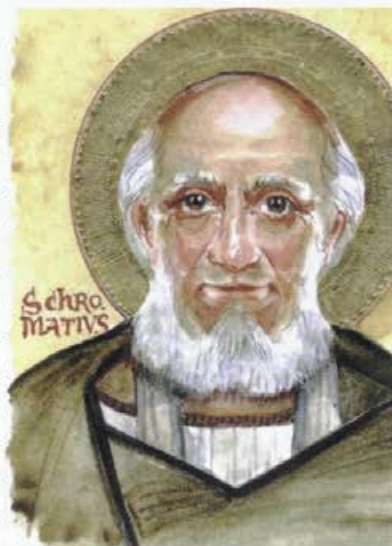
V baziliki so bili prisotni škofje iz dežele Furlanije-Julijske krajine in Slovenije. Kard. Rode je v homiliji povedal, da je oglejski Cerkev kot sin slovenskega naroda hvaležen za krščansko vero. Na briljanten način je prikazal čas nastanka Ogleja in prvih krščanskih skupnosti v njem, predvsem pa se je osredotočil na lik sv. Kromacija, ki ga je označil za »najbolj učenega med vsemi škofi«, kot je zapisal sv. Hieronim, tudi sam formiran v Ogleju. Kromacij je lahko za zgled tudi današnjim kristjanom kot človek nove evangelizacije. Sam sveti oče je zapisal, da imamo potrebo po pričevalcih, ki »z živo vero pričajo o Bogu.« Sv. Kromacij je bil namreč pričevalec in ne samo učitelj srečanja z živim Kristusom. Bil je zavzet pri širjenju vere; prav tako »se moramo vsi mi ponovno polastiti poguma prvih kristjanov, premagati vse strahove in oznanjati resnico Vstalega Kristusa!« Kardinal je podčrtal prav to, da

moramo imeti »pogum oznanjati vero danes, ne tavati v absurdnem, ampak oznanjati vero, ki rešuje človeštvo!« Biti moramo prepričljivi Kristusovi pri-

čevalci, »predvsem pa ljudje, ki v današnji družbi, ki daje vse na denar, na uspeh za vsako ceno, na minljivo, užitek, moč, maščevanje, spore, vojne, izbiramo mir, odpuščanje, usmiljenje, ljubezen za nič, požrtvovalni duh!«

*Obisk carigradskega patriarha
Bartolomeja I.*

Obisk carigradskega patriarha Bartolomeja I. 4. marca 2008 v naši deželi je pomenil lepo ekumensko srečanje, saj je patriarh v Ogleju izrecno poudaril: »Na tem mestu smo hoteli biti skupaj, kajti Kristusovo telo je eno, pa čeprav ga sestavlja več udov. Če smo v Kristusovem srcu združeni, vemo, kaj pomeni milost božja. In zato lahko rečemo, da nam je Kristus pokazal pot, po kateri lahko dosežemo edinost, pa čeprav še vedno obstajajo določene oddaljenosti med človekom in njego-

Obisk carigrajskega patriarha Bartolomeja I. v Ogleju

vimi brati. Prav tako se bo lahko zgodilo z našimi Cerkvami, ko se bomo sposobni razumeti med seboj v Resnici«. Tako, kot je Jezus neločljiv, je poudaril Bartolomej I., »morata postati eno obe naši Cerkvi«. Čustva so nas v preteklosti razdvajala in nas oddaljila od Božje volje. Samo ljubezen nas bo vodila še naprej k Bogu in k skupnemu doživljanju cerkvenega sožitja, je 3. marca dejal tržaškim vernikom v stolnici sv. Justa, kjer ga je sprejel tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Pred obiskom Ogleja je patriarh obiskal še Gradež, kjer so ga v baziliki sv. Evfemije sprejeli goriški nadškof msgr. Dino De Antoni in predstavniki oblasti: Nadškof se je v nagovoru spomnil kraja v gradeški laguni, kjer naj bi pristala barka evangelista Marka, ko je pred dvajsetimi stoletji potoval iz Afrike na območje današnje Italije. Kasneje naj bi v te kraje prišel tudi apostol Andrej, je povedal msgr. De Antoni: »Po dvajsetih stoletjih se tu nasledniki sv. Marka in ap. Andreja srečujemo v duhu bližine in skupne

krščanske vere ter seveda skupne zgodovine, kar je izjemnega pomena«!

Goriški nadškof je v Ogleju podčrtal vsa tista dejstva, ki združujejo katoliško in pravoslavno Cerkev, predvsem Oglej s Konstantinoplom, saj je prav sv. Kromacij leta 404 odločno branil pred zlonamernimi obtožbami sv. Janeza Zlatoustega, takratnega škofa v Konstantinoplu. »Med Oglejem in Konstantinoplom obstaja staro prijateljstvo, ki vsem nam po 14 stoletjih omogoča, da ga nadgradimo in se zavemo, da smo resnični bratje, edini in eni v Kristusu«, je poudaril msgr. De Antoni.

Carigrajski patriarh je izrazil zadovoljstvo in »neizmerno veselje, ker je lahko vstopil v prelepo oglejsko baziliko«. Tja je prišel kot škof iz Konstantinopla z namenom, da spet naveže medsebojne vezi, ki so se izgubile v stoletjih, a »sem prepričan, da je današnji obisk lahko priložnost, da ponovno dosežemo edinost izpred 14 stoletij in postanemo ena stvarnost«!

Goriški nadškof je patriarhu podaril mozaik, na katerem je upodobljen Do-

*Med študijskim
posvetom v Ogleju
(fotografije: arhiv
Novega glasa)*

bri pastir, ki krasi tlak oglejske bazilike, medtem ko je patriarh goriškemu nadškofu podaril ikono sv. Kromacija. Oba sta se tudi poklonila relikvijam oglejskih mučencev in skupno vodila molitev, carigrajski patriarh pa je vidno ganjen prejel v dar tudi relikvijo oglejskih mučencev.

Mednarodni študijski posvet

Odbor, ki ga vodi msgr. Duilio Cornali in h kateremu so pristopile štiri škofije naše dežele, ljubljanska in koprška ter krško-celovška škofija, avtonomna dežela FJK, dve deželni univerzi in druge izobraževalno-kulturne ustanove, je od 22. do 24. maja 2008 v dvorani Romana v Ogleju priredil mednarodni posvet z naslovom Kromacij Oglejski in njegov čas.

Okrog dvajset mednarodnih strokovnjakov in odličnih poznavalcev prvih stoletij krščanstva je uokvirilo misel velikega oglejskega škofa, ki ga je Benedikt XVI. označil za »modrega učitelja in gorečega pastirja«, ter vlogo Ogleja v 4. in 5. stol. po Kristusu. Pod drobnogled so postavili vlogo Ogleja

in njenih očetov v zgodovini antične Cerkve na Zahodu ter obenem vitalnost njene duhovnosti, ki je še vedno živa. Kromacij kot ena ključnih cerkvenih osebnosti tistega časa velja za ikono svojega časa, saj s svojo zgodbo govori o rimski omiki v času epohalnih sprememb in prehodov, o srečanjih-sporih med rimskim svetom in novimi ljudstvi, ki so se pojavila na ilirskem obzorju, o vlogi Ogleja kot stičišča germanskih in sredozemskih narodov in kultur, o mostu med Vzhodom, Afriko in krščanskim Zahodom ter ne nezadnje o pomembnosti mesta, od koder se je veselo oznanilo začelo širiti proti severovzhodu prihodnje Evrope. Uvodoma sta na seminarju spregovorila goriški nadškof msgr. Dino De Antoni (»Po 16 stoletjih je Kromacij znal združiti sestrski Cerkvi«) in prof. Gianpaolo Romanato, ki je navzočim prinesel pozdrave msgr. Walterja Brandmüllerha, predsednika Papeškega odbora za zgodovinske vede v Vatikanu. Med drugimi so predavali tudi Rudolf Brändle, Rajko Bratož, Robert Godding, Rémi Gounelle,

Philip Rousseau, Françoise Thélamon, Megan H. Williams in Michaela Zelzer. Predsednik Odbora msgr. Corgnali je ob koncu posveta izrazil zadovoljstvo nad dejstvom, da je Kromacijev lik končno presegel študijska prizadevanja zasebnih kulturnih krožkov in se povzpел na vidnejšo mednarodno raven. Iz Kromacijevih del je tudi razvidno, da je Oglej res bil – in je lahko še – most med Vzhodom in Zahodom. Ponovno odkritje Ogleja in Kromacija, je še povedal Corgnali, lahko prispeva svoj delež h gradnji Evrope današnjega in jutrišnjega dne, h gradnji Evrope, ki ima krščanske korenine prav zaradi izredne vloge, ki jo je odigrala oglejska Cerkev.

Znameniti profesorji iz Italije, Vatikana, Nemčije, Francije, Švice, Belgije, Avstrije, ZDA, Poljske, Irske in Slovenije so posredovali najrazličnejše poglede na obravnavano tematiko in tako vzpostavili tehten razmislek, ki se bo odslej nadaljeval v mednarodnih akademskih krogih. Izredno bogata oglejska škofovska knjižnica je bila po razpadu rimskega cesarstva skoraj popolnoma uničena, zaradi česar se je skoraj popolnoma izgubila sled o Kromacijevih rokopisih in homilijah. Komaj pred približno 40 leti sta dva francoska izvedenca našla in zbrala del Kromacijevskega opusa. Ta se po obsegu in intelektualnih izkušnjah sicer ne more kosati z deli večjih in bolj znanih cerkvenih avtorjev, kot npr. Avguštin ali Ambroža, so povedali na posvetu; njegovi zapisi ga prej postavljajo med številne škofo (Zenona v Veroni, Gaudencija v Brescii, Massima v Turinu), ki so veliko naredili za pastoralo, obrambo cerkvene tradicije in

širjenje krščanskega sporočila prek pridiganja.

Posveta se je udeležilo tudi precej ljudi, ki so imeli možnost si ustvariti celovitejšo in manj fragmentirano podobo oglejskega cerkvenega očeta in časa, v katerem je živel. Sami koordinatorji so z veseljem ugotovili, da kongres predstavlja izhodiščno točko za nadaljnje analize, ki jih bodo razvili mlajši rodovi strokovnjakov.

Msgr. Corgnali, nekdanji urednik tednika videmske nadškofije in cenjen izobraženec, je poudaril, da je na posvetu izšlo, kako je imel Kromacij veliko stikov, ki so zaznamovali njegovo osebnost z vidika krščanskega nauka in pastoralne. Poleg tega so udeleženci posveta razčlenili kompleksnost in izvirnost oglejske Cerkve, njene preteklosti in specifičnosti njene zgodovine. Na tej osnovi so lahko ponudili tudi nekaj aktualnih in koristnih pastoralnih smernic za naš čas, ki je prinesel globoke spremembe.

Posvet so spremljali nekateri kulturni dogodki, za katere so udeleženci pokazali posebno zanimanje. Imeli so namreč na razpolago voden obisk po starokrščanskem muzeju v četrti Monastero, po Državnem arheološkem muzeju, v oglejski in gradeški baziliki ter dva koncerta sakralne glasbe v oglejski baziliki.

Koptski katoliški patriarh iz Aleksandrije v Egiptu msgr. Antonios Naguib se je udeležil zborovanja ob Kromacijevem letu v Vidmu, ki je bilo 3. oktobra 2008 pod geslom: »Aleksandrija. Egipt in Oglej: začetki krščanstva in cerkvene pobude v soočenju.« Koptski katoliški patriarh je obiskal tudi oglejsko baziliko.

RAZPOZNAVNA ZNAMENJA

Popotovanje od morja do Mure – transverzala, zaznamovana z grbi škofij

Vsaka škofija ima svoj *grb* kot svoje razpoznavno znamenje. Nauk o grbih imenujemo *grboslovje* ali *heraldika* (»herald« je starogermanska beseda v pomenu poznavalca simbola bogov in rodov). Šest slovenskih škofij ima vsaka svoj grb – in zanj tudi »uradno razlago«. Poleg heraldikov, izvedencev za grboslovje (prim.: Tadej Jakopič, Ljubljana), so še drugi odlični razlagalci grbov slovenskih škofij (prim.: dr. Jurij Bizjak, Koper in dr. Jožef Smej, Maribor).

Grboslovje se je v Evropi razvilo v srednjem veku. Slikovna govorica grbov je nepismenemu ljudstvu (taka je bila tudi večina srednjeveškega plemstva) edina pisana ali risana »govorica«. Sama po sebi ta tudi dandanašnji ni tako samoumevna, zahteva določeno zgodovinsko vedenje in razumevanje simbolike.

Grbe, barvne znake, imajo tudi mnogi kraji, mesta in trgi na Slovenskem. Krajevni grb je »naslikano« ime kraja, s potezami, ki zbujajo asociacijo na njegove najbolj značilne posebnosti. Iz starih grbov odčitavamo lahko značilne ljudske pripovedi, po katerih je kraj najbolj prepoznaven. Pod vplivom vzhodnih kultur so se v grbih pojavljale razne mitološke figure, zmaji, levi, orli (orel je pogost simbol na evropskih grbih), ribe/ribice, grifi, lilije, rože, konj, rak, drevje, orožje, orodje, golob, jelen, ptica postovka, svetniki, gradovi, cerkve, reke, jezero, morje, splavarji, pšenični klas, sončni žarki, živo srebro, križ, gore, brodar, čolnar, mestno obzi-

dje, konj-enorog, kondor (ponekod izrazito nacionalni simbol), slon (Slonokoščena obala), harfa (Irska), oven (Færski otoki) ... Lev je bil simbol moči, sova modrosti ...

Grbi so postali trajni simboli aristokratskih družin, postali so njihov dedni znak, monarhi so podeljevali grbe plemičem in njihovim rodbinam; pomenil je priznanje zaslug tistemu, ki je grb dobil, a je sočasno pomenil tudi pokroviteljstvo tistega, ki je grb podelil, saj ga je plemič dobil »po milosti božji in volji vladarjevi«.

Cerkvene osebe in ustanove so prevzemale grbe že v 13. stoletju. Tako so imele svoje grbe (nad)škofije, kapitliji ter posamezne duhovne osebe, samostani so jih dobili pogosto po svojih ustanoviteljih (Pleterje po Celjskih grofi) ali v zvezi z ustanovitveno legendo (Stična, Kostanjevica), imela so jih obrtna združenja in ustanove, predvsem pa države, dežele in mesta.

Zlato sonce z obrežja morja

GRB ŠKOFIJE KOPER ima obliko ščita. Sredi podlage, ki je modre barve, je na ščitu zlato sonce, s križem razdeljeno in hkrati povezano v štiri polja. Vsako sončno polje ima po sedem žarkov v obliki plamenov, od katerih so štirje daljši, vmes pa trije krajši žarki. Sonce predstavlja Kristusa, ki je sonce pravičnosti (Mal 3,20) in luč sveta (Jn 8,12). Sonce je tudi znamenje Kristusovih učencev (Mt 5,14), ki so sinovi luči

in sinovi dneva (1 Tes 5,5). In sonce je znamenje mesta in dežele, ki je obdarjena z velikim številom sončnih dni. Štiri sončna polja predstavljajo štiri enote, iz katerih je nastala sedanja škofija: iz nekdanje Koprške škofije in dela Tržaške škofije, iz dela Goriške nadškofije in dela Reške škofije. Od-

lok o obnovitvi in razširitvi Koprške škofije je izdal papež Pavel VI., 17. oktobra 1977. Štirje sklopi po sedem žarkov na štirih sončnih poljih predstavljajo sedem zakramentov in sedem darov Svetega Duha, sedem telesnih in sedem duhovnih del usmiljenja. Število sedem krat štiri predstavlja lunin krog (28 dni) in luno, ki je znamenje spremenljivosti in minljivosti (Prd 3,1-8), in dopolnjuje križ, ki je znamenje stalnosti in večnosti.

Tudi križ, ki razdeljuje in hkrati povezuje štiri sončna polja, je znamenje Kristusa, ki je oba dela v enem telesu spravil z Bogom po križu, s tem da je na njem sovraštvo uničil (Ef 2,16). Križ je tudi znamenje kristjana, ki vsak dan jemlje nase svoj križ (Lk 9,23).

Križ je znamenje sprave med ljudmi (Ef 2,14-15); znamenje sprave z Bogom (Ef 2,16); znamenje miru (Kol 1,20); znamenje Božje moči (1 Kor 1,18); znamenje slave (Gal 6,14); znamenje Sina človekovega, ki bo prišel na oblakih neba z veliko močjo in slavo (Mt 24,30).

Grb škofije Koper sledi tradicionalni upodobitvi mestnega grba: sončni

žarki v sredini. Mestni ima na modri podlagi rumeno stilizirano sonce, ki je upodobljeno s človeškim obrazom s šestnajstimi žarki, od katerih je osem votlih in ravnih ter osem polnih, vijugaste oblike. Škofijski grb ima prav tako snop sončnih žarkov na modri podlagi, ki pa jih na štiri polja deli križ, krščansko znamenje odrešenja.

V drugi polovici 12. stoletja je Koper dobil lastno škofijo, zaščitnik mesta je sv. Nazarij, ki naj bi ga papež postavil za koprskega škofa že leta 524. Sicer pa je Koper imel kot simbol najprej glavo meduze, ki jo vidimo na vratih Muda in na starem mestnem vodnjaku. V koprskem grbu se je v 16. stoletju pojavila meduzina glava, ki naj bi kazala na mitološki izvor mesta. Meduzina glava je krasila ščit grške boginje Atene.

Grb z meduzino glavo se pojavlja na uradnih koprskih dokumentih od 17. stoletja dalje. Meduza je bila pošast in je vsakega, ki jo je pogledal, spremenila v kamen. Meduzina glava se je sčasoma spremenila v sonce z obrazom in sončnimi žarki, ki velja danes za grb Kopra. Na zahodni strani Lože je grb podesta Capella s konca 16. stoletja z žarečim soncem – grb mesta Koper. Že sredi 19. stoletja je kot mestni grb veljala bela Meduzina glava v zelenem polju. Pretorsko palačo, kjer zaseda občinski svet, krasijo številni grbi in podobe grbovnih atributov.

V tem znamenju – naše odrešenje

Podobo prvega **GRBA LJUBLJANSKE (NAD)ŠKOFIJE / METROPOLIJE** je ob njeni ustanovitvi (6. dec. 1461) določil rimski cesar Friderik III. z besedami: »... clypeum, cujus campus aureus ha-

bens in se aquilae bicipitem duobus diadematis insignitam, cuius dextera imperialis et sinistra pars medietatem aquilae ad instar aquilae seu armorum ducatus nostri Carnioliae, retroque aquilam, baculus pastoralis argenteus existit ...»

Grb bodi oblikovan na ovalnem grbovnem ščitu zlate barve, na katerem je dvoglavi kronani orel. Heraldična desna polovica (črna) predstavlja cesarskega orla, heraldična leva polovica (modra) pa grb vojvodine Kranjske. Kranjski orel ima na prsih pripeto srebrno (belo)-rdečo šahirano prsno predpono (luneto). Za orloma stoji srebrn pastorel.

V stoletjih je škofijski grb doživljal spremembe. V 30. letih 19. stoletja se na prsih cesarske polovice orla pojavi leva polovica srčnega ščita s habsburškim in avstrijskim grbom, zlata verižica cesarskega reda Zlatega runa, v krempljih meč in vladarsko žezlo, kranjski orel pa dobi luneto zopet v prvotni rdeče-beli barvni kombinaciji. V času knezoškofa Bonaventure Jegliča je bil grb upodobljen na ščitu srebrne barve, kranjski orel pa je imel luneto v rdeče-zlati kombinaciji. Današnji nadškofijski grb je upodobljen v kombinaciji grba iz leta 1461 in izboljšave grba iz 19. sto-

letja. Pastorel med orloma je nadomestil dvojni križ; srčni ščit pa je predstavljen z delom lotarinškega grba.

Doslej je pod tem znamenjem nastopilo štiriintrideset ljubljanskih (nad)škofov, katerih življenjske zgodbe so tesno vpete v versko in cerkveno, družbeno in politično, kulturno in socialno zgodovino osrednjega slovenskega prostora.

»Jaz sem trta, vi mladike ...«

Na tri polja je razdeljen **GRB ŠKOFIJE NOVO MESTO**; polja predstavljajo Dolenjsko, Kočevsko in Belo krajino. Spodnja ploskev je rdeča: iz prelite krvi mučenec v roških gozdovih poganja veličastna duhovna stavba – Cerkev. Sredi te ploskve je simbol konja, to je zgodovinski spomin na

prošte novomeškega kapitlja. Ni zamenljivo vedeti, da je eden izmed njih med letoma 1500 in 1522 bil dunajski škof Jurij Slatkonja (1456-1522), kot glasbenik/zborovodja (1500-1513) ustanovitelj znamenitega pevskega zbora *Dunajski dečki*. Ob njegovem imenovanju za dunajskega škofa je cesar Maksimilijan (1493-1519) določil tudi kapiteljski grb: zlatega konja, kar je namigovalo na novomeškega prošta. Tretjina na desni strani ploskve je zeleno obarvana, predstavlja pa zeleno Dolenjsko in gozdnato Kočevsko. Trije krogi znotraj te ploskve predstavljajo tri jabolka – kot atribut sv. Nikolaja, za-

vetnika škofije oz. novomeške stolne cerkve. Bela podlaga levega polja predstavlja Belo krajino; v njem je upodobljen še moder grozd, znamenje vinorodnosti, ki povezuje skoraj celo novomeško škofijo, hkrati pa je tudi simbol evharistije: *Jaz sem trta, vi mladike.*

Roža velikonočnica – simbol novih časov

Svojega škofa je imela že antična *Celea*. Izpričana so imena celjskih škofov: Ivan Celjski, Gaudencij, Claudio Celeia, potujoči škof sv. Maksimilijan Celjski (v Celju naj bi bil med letoma 226 in 236). V 14. in 15. stoletju so dali Celju neizbrisni pečat celjski veljaki, ki so v svojem grbu imeli tri zvezde na modrem nebu ter

naslov: Celje – knežje mesto. Grb je mestu uradno podelil cesar Friderik III. leta 1445. **GRBA MESTA IN ŠKOFIJE CELJE** imata obliko ščita poznogotske, spodaj zaokrožene oblike – oblika ščita s tremi velikimi šestžarčnimi zvezdami. Tri zvezde na modrem ozadju, ki so svetile Vovberžanom pred vzponom Celjskih grofov, so preživele tudi njihov padec in danes krasijo mestni grb Celja. Zvezde zbujajo asociacijo na slavno preteklost Celjskih grofov. Na zlatem ozadju grba celjske škofije pa je tudi nova simbolika: roža velikonočnica (delno zelena, delno vijolična), simbol vstajenja, ki ga oznanja križ. Roža velikonočnica je značilnost pokrajine

(zelo razširjena na območju Slomškove Ponikve), v roži pa lahko odčitavamo tudi svetniški cvet škofa Antona Martina Slomška, ki je kot celjski opat bil poklican na škofovski sedež v Št. Andražu, lahko pa v roži velikonočnici vidimo simbol edinstvenega zgodovinskega dogodka: po skoraj 1400 letih se je škofija s sedežem v knežjem mestu Celje spet razcvetela.

Glede samega grba mesta Celja, tj. treh zlatih zvezd v modrem polju: nedvomno je vzet po grbu grofov Celjskih, po povzdigu v grofe Celjske 1341 so začeli skupno s starim žovneškim grbom (rdeči bruni v srebrnem) voditi kot novi grb grofov Celjskih. Grbovnica cesarja Friderika III. iz leta 1445 ima posebej grb Celjskih (tri zlate zvezde v modrem), posebej grb Žovneških (rdeči bruni v srebrnem) in posebej kombinirani grb Celjskih s štirimi polji. Grofje Celjski so po 1341 oz. 1372 na nekdanjem vovbrškem grbu s tremi zvezdami imeli žovneški grbovni okras, tj. črn šop petelinjih peres in iz njega moleče upognjeno pero noja. Domnevajo, da je bil to celo deželni grb Celjske grofije oziroma po 1436 Celjske kneževine. Mesto Celje je prevzelo grb s tremi zvezdami šele po 1456, sicer pa so tri zvezde že leta 1226 bile v grbu Viljema Vovbrškega.

Zgodi se tvoja volja

GRB MARIBORSKE (NAD)ŠKOFIJE / METROPOLIJE obsega križ z dvojno prečko (znamenje službe nadškofa metropolita). Ščit nadškofijskega grba je razdeljen na tri polja, s čimer je simbolično izražena povezanost z vsakokratnim papežem, v našem času z Benediktom XVI., ustanoviteljem nad-

škofije in metropolije, tudi papežev grb ima namreč ščit s tremi polji.

V celotnem polju izstopa podoba belega goloba, navzdol letečega (prihajajočega iz nebes), na rdečem polju v grbu mesta in nadškofije, in je simbolična vez med mestnim in nadškofijskim grbom Maribora. Golob je simbol miru, Svetega Duha, ki vodi Cerkev in je zato znamenje božje navzočnosti v Cerkvi in svetu. Podoba spominja tudi na Jezusov krst. Evangelisti poročajo, da so se ob začetku Jezusovega javnega delovanja, ko ga je sv. Janez Krstnik, Jezusov predhodnik, krstil v reki Jordan, odprla nebesa in se je Sveti Duh razodel v podobi goloba, ki se je ob skrivnostnem glasu Boga Očeta spuščal nad Božjega sina. Podoba je v najtesnejši zvezi z mariborsko stolno cerkvijo sv. Janeza Krstnika, ki je »alma mater« vseh škofijskih cerkva.

Mariborski mestni in škofijski grb imata obliko ščita s poljem rdeče barve. Zakaj »rdeča« ploskev? Sicer pa je bila rdeča barva ves srednji vek barva katoliške Cerkve. Nekateri povezujejo rdečo barvo z besedo »Krstnik«, ki je podobna besedi »Kresnik«, ta pa spominja pa poganski praznik sončnega boga; v kresni noči, ko so *goreli kresni ognji*, je imel Kresnik največjo moč. Sredi mariborskega mestnega grba je podoba vhodnega stolpa z odprtimi vrati in dvignjeno mrežo, ki se dotika spodnje strani ščita. V dveh zlatih poljih (nad)škofijskega grba je v zgornjem levem polju črno upodobljen štajerski deželni simbol – lev; v zgornjem desnem polju pa je »Andrejev« križ, ki priča o bogati, skoraj 800-letni zgodovini mariborsko lavantinske škofije ter glavnem zavetniku sv. Andreju in na pr-

vo stolnico v Št. Andražu v Labotski dolini. S tem je tudi izražena povezanost s prvim mariborskim nadškofom in metropolitom, ki ima isti znak v svojem škofovskem grbu.

Ob imenovanju za škofa, 6. novembra leta 1981, je dr. Franc Kramberger v svoj grb dal upodobiti gričevnati svet Slovenskih gor, od koder je doma, ter dodal »Andrejev« križ kot znamenje glavnega zavetnika škofije ter mladiko vinske trte in grozd. Prav tako je v grb zapisal svoje škofovsko geslo: »Zgodi se tvoja volja«. Vsi ti elementi so ostali sestavni del grba tudi ob imenovanju za mariborskega nadškofa metropolita. Poleg običajnih znamenj nadškofovske službe je ščit sedanjega grba horizontalno valovito razdeljen v dve polji. Na spodnjem sta na rdeči podlagi upodobljena mladika vinske trte in grozd, kar spominja na Jezusovo priliko o trti, mladikah ter o sadovih, ki jih po besedah Jezusove prilike lahko pričakujemo samo takrat, če bomo kot mladike življenjsko povezani s trto, Jezusom. Gornje polje vsebuje »Andrejev« križ.

Bog je ljubezen

ŠKOFIJA MURSKA SOBOTA – v grbu v obliki ščita so tri polja; sredinsko je modre barve: to je reka Mura, »vez« med obema bregovoma, prebivalci Prekmurja in Prlekije. Vsem prinaša

življenje, namaka oba bregova, vabi k bratstvu in slogi, miru in solidarnosti, kot je v Novinah 17. januarja 1919 v pesmi *Kaj je Mura šepetala* zapisal Jožef Klekl st. »Ne me večni zato stvoro, / da bi val moj brate ločo, / jaz vezalje sem za nje, / ki kre strani mi žive.« Izvir spominja tudi na izvir

termalne, mineralne vode, ki so značilni za ta del slovenske zemlje. Razgledi k izvirom spominjajo tudi na držo kristjana, ki se oddajajo k izvirom milosti – h Kristusu.

Na levi strani je polje rdeče barve, žlahtnost mu podarja grozd, zlate barve je, na desni strani je zelena ploskev z »zlatim« pšeničnim klasjem, ki predstavlja levi breg Mure. Grozd in klas sta tudi evharistična simbola in pomenita božje življenje, ki ga prejemamo v zakramentu svete evharistije. Obe polji povezuje »most«, od nekdaj znamenje edinosti, namiguje pa tudi na križ, ki je bil vedno pritrjen na ograjo broda na Muri; v njem je simbol prošnje h Kristusu, ki naj potnika varno pripelje čez deročo reko – življenje. V grbu je to podoba evharističnega daritvenega oltarja. Tako je v bistvu Kristusov križ tisti pravi most, ki povezuje pokrajine oziroma ljudi. Prečni tram križa se skoraj dotika obeh bregov Mure in ju združuje na višji ravni, na ravni Kristusovega odrešenjskega dogajanja. Most je obenem oltar, na katerem se daruje evharistična

daritev s sadovi kruha in vina. Križ v središču grba spominja tudi na mnoge križe ob cestah, ki jih srečujemo tako v Prekmurju kot v Prlekiji.

Križ v grbu je vzeta iz grba prvega soboškega škofa dr. Marjana Turnška, ki si je izbral škofovsko geslo: *Bog je ljubezen*. Kristusova ljubezen naj napaja zemljo in prebivalce nove škofije.

Na turkizno barvo (pokriva večino osnovne ploskve) v murskosoboškem mestnem grbu (prvi in edini mestni grb, ki ga je mesto dobilo leta 1996) spominja grb škofije z desnim poljem s petimi zlatimi pšeničnimi klasi (mestni grb tega nima, čeprav je za Prekmurje in Prlekijo ta najbolj poglobljeno razpoznavno znamenje). Oba grba, mesta in škofije, povezuje zlata barva. V grbu škofije: pastore, grozd, pšenica, križ, most. V mestnem grbu: tri zlata jabolka ali krogle (upodobljen sv. Nikolaj, zavetnik soboške župnije in Murske Sobote, v zlatih kroglih lahko odčitavamo tudi legendo o tem, kako je svetnik obdaroval tri revna dekleta brez dote), pod temi »sonci« v različnih pozicijah (vzhajajoče, v zenitu, zahajajoče) je pas srebrne barve (predstavlja ravnino).

Etimolog seže po izvoru besede: grb je »plemiški znak«, beseda je izposojena iz severnoslovanskih jezikov (prim. češko herb, erb, rusko gerb), izhodišče je srednjevisokonemško erbe »dedič« (ob zlitju z morfensko enoto latinske besede heres je nastala nova – češka herb v pomenu »podedovano znamenje«). Grb kot razpoznavni znak izvira iz časa križarskih vojn: vitezi, pripadniki različnih evropskih narodov, so se borili pod skupnim znakom – križem. Bili so »cruce signati« – označeni s križem.

MSGR. EVGEN RAVIGNANI OB 25-LETNICI ŠKOFOVSKE PALICE

»Naš prostor namreč ni obmejni zato, da bi ločeval, ampak zato, da bi združeval«

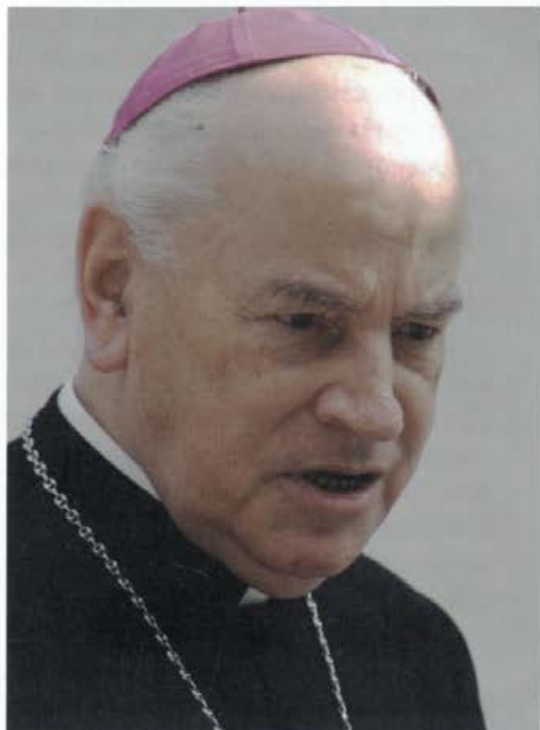
Msgr. Ravignani, ob Vašem prihodu v Trst leta 1997 ste prevzeli dediščino msgr. Bellomija, ki je bil prvi škof tržaške škofije (msgr. Antonio Santin, predhodnik škofa Bellomija, je bil namreč škof tržaško-koprške škofije do leta 1977).

Kako se spominjate prvega obdobja Vašega škofovanja v Trstu: kako se je Vaše apostolsko poslanstvo ujemalo in v čem je nadaljevalo poslanstvo Vašega predhodnika, do katerega je naše mesto – vsaj del njega, ki je v sebi gojil večjo mero odprtosti in krščanskega bratskega etosa – vedno gojilo ljubezenski odnos in hvaležnost za njegove človeške in pastoralne lastnosti?

Kako pa se spominjate prvega stika s slovenskimi verniki?

Ko sem izvedel, da me je Sveti oče namenil tržaški škofiji, sem vselej razmišljal, da so me roke msgr. Bellomija, ki mi jih je položil na glavo na dan mojega škofovskega posvečenja, obvezale, naj nadaljujem po pastoralni poti, ki jo je on poprej začel.

Brez dvoma je msgr. Bellomi s posebno pozornostjo, rekel bi tudi z veliko mero poguma, spremljal življenje sobratov slovenske narodnosti: Slovence je jemal kot skupnost, ki je morala in vselej mora imeti v tržaški Cerkvi svoje mesto, ki naj bo enakovredno ostalim sobratom.

Msgr. Evgen Ravignani (foto: arhiv NG)

Izraza manjšina, ki se tako pogosto sliši, nikoli ne uporabljam: tej besedi ne bi pripisoval ne sociološkega ne političnega prizvoka, ker so slovenski verniki pač sobratje, ki živijo ob meni v tej naši skupni Cerkvi.

Ko sem prišel v Trst, sem s pomočjo nekoga ponovno osvežil nekatere osnovne temelje slovenskega jezika, ki sem se jih svoj čas že učil v semenišču. Vesel sem bil, da sem lahko Slovencem izrekel svojo dobrodošlico v njihovem materinem jeziku. Želel bi si, da sem bil na tej poti vedno dosleden, želel bi si,

da sem vselej bil mož, ki se ni vračal k preteklosti, a prej obratno, da sem bil oseba, ki si je vedno želela, da bi se še globlje razvil odnos ne le med škofom in svojimi slovenskimi brati, marveč tudi med italijansko in slovensko skupnostjo, ki so ena in edina Cerkev v Trstu.

Čeprav sem slovenskim vernikom namenil del homilije v slovenščini že na svoji prvi slovesni sveti maši pri sv. Justu, se je dejanski stik z njimi gotovo udeležil na prvih srečanjih po slovenskih župnijah. Rad pa bi omenil še dve priložnosti, ki sta v času postali radostna stalnica mojega pastirskega poklica in na katerih sem dodobra zrl v globoko vero slovenske skupnosti, in sicer hvaležnico pri sv. Justu ter Marijanski shod na Opčinah. Če želimo danes postati osebe, ki doživljajo svojo vero in ki zaradi svoje vere stremijo po spoštovanju, sprejemanju, bratskem usmiljenju, no, moramo brez pomislov nadaljevati po tej poti, ki smo jo zavestno vsi skupaj gradili.

Ko ste se nastanili v Trstu, ste nedvomno verjeli, da bodo evropske dinamike – katerim se je sosednja Slovenija urno približevala – imele precejšen učinek tudi na naš teritorij: kako danes ocenjujete Svoja tedanja pričakovanja?

Glede pristrčnih odnosov z bližnjo Slovenijo bi rad posredoval dva zgovorna dogodka.

Vsako leto se kot predstavnik italijanske škofovske konference udeležujem slovenskega škofovskega plenarnega zbora: slovenski škofje so vedno globoko dojeli mojo vlogo zastopnika tržaške Cerkve in v njih sem vedno čutil oporo, skozi so mi izkazovali prijatelj-

stvo, bili so zame tudi vzorniki. Besede msgr. Fogarja dobro ponazarjajo to vzajemnost. Nekdanji ljubljeni škof je nekoč rekel: »Cerkev se ne konča tam, kjer se konča država.«

Ko sem zato prisostvoval padcu meja, sem se tega dogodka izredno veselil. Slavnostna praznovanja sem delil s slovenskimi škofi, predvsem s koprskim škofom msgr. Metodrom Pirihom in ljubljanskim nadškofom metropolitom msgr. Alojzijem Uranom.

Ves čas pa sem pri sebi razmišljal, da bi morali še prej kot državne meje pasti zadržki in pregrade, ki so slovensko in italijansko stvarnost ločevali. Naš prostor ni obmejni zato, da bi nas ločeval, ampak zato, da bi nas združeval: dogodki, katerih smo bili deležni lani decembra, so se nam dogodili z namenom, da bi obe skupnosti pospremili na pot novega medsebojnega razumevanja: to je izhodišče, na katerem bo mogoče zgraditi novo Evropo.

»Evropeizem, ki bi izničil ali tudi samo ponižal identiteto in kulturo ljudstev, ne bi bil pravi evropeizem.«

To misel je Vaša eksclenca izrekla med intervjujem, ki ste ga pred časom imeli z odgovornimi uredniki treh deželnih katoliških tednikov.

Katere so torej osnove zdravega evropskega čutenja?

Odkritosrčno se ne spomnim, da bi kdaj izrekel te besede: zadovoljen bi vsekakor bil, če bi bile res moje.

O Evropi večkrat razmišljam – dovolite mi – s precejšnjo mero zaskrbljenosti. Če namreč gremo v smeri evropske globalizacije, bodo različne kulture nedvomno propadle v kotel

presplošnega evropskega koncepta, česar si nikakor ne želim. Pravšnja Evropa mora sprejeti in čuvati kulturno dediščino slehernega naroda.

Kako so se v času Vašega tržaškega škofovanja razvili odnosi s sosednjo slovensko Cerkvijo, predvsem pa s koprsko škofijo? Tržaška Karitas je močno prispevala, da bi se ti dve stvarnosti dejansko približali.

Središča Karitas v Trstu se obenem v zadnjih letih spopadajo z vedno hujšo revščino: kako se kot cerkveni dostojanstvenik soočate s tako nevarno družbeno problematiko?

Odnosi s koprsko škofijo so v teh letih bili prijateljski, iskreni. Večkrat sem imel priložnost, da sem somaševal s koprskim škofom msgr. Metodoma Piriškom in njegovim pomožnim škofom msgr. Bizjakom (med raznimi priložnostmi bi rad omenil jubilejno tisočletno obletnico obstoja koprške škofije in sveto mašo ob Marijinem vnebovzetju, ki je bila pred leti v cerkvi v Starih Miljah), do katerih me veže globoko spoštovanje.

Res je, da sta tržaška in koprška škofija začeli novo trajno sodelovanje prav zaradi prizadevanja naše in koprške Karitas. Skupnih koordinacijskih srečanj je bilo že veliko tako na Tržaškem kot na Koprskem: ob nedavnem odprtju novega refektorija Giorgia Montija v Trstu je bil prisoten tudi g. Franc Prelec, ravnatelj območne Karitas za primorsko Istro; pred kratkim je delegacija tržaške Karitas z mojim vikarjem, msgr. Vončino, na čelu obiskala msgr. Piriha, da bi skupno določili smernice nadaljnjega sodelovanja. Globoko sem

prepričan o moči, ki jo milost ima pri premoščanju pregrad. Usklajevanje delovanja obeh Karitas je danes neobhodno potrebno.

II. Tržaški cerkveni simpozij, ki se je sklenil leta 2003 z zaključnim poročilom, je povzel velike tematike dialoga in premoščanja odnosnih težav: obenem je osnoval na Božji besedi, na družini in na mladih pot, ki pelje v prihodnost; kako je naše mesto po petih letih udeležilo iztočnice tega simpozija in kako se je na te tematike odzvala slovenska pastorala?

Med mnogimi zaključki simpozija sta bili med drugim izneseni želja in potreba po vedrejšem, pristrčnejšem in bolj odprtem sožitju med Italijani in Slovenci, ki so – podčrtujem – sobratje ene same Cerkve. Izsledki srečanj, ki so naglasili potrebo po osnovanju našega življenja na Božji besedi, so se pri italijanski verski skupnosti uresničili v nadaljnjem dveletnem skupnem razmišljanju o verskih problematikah, med slovenskimi verniki pa so spričo drugačnih pastoralnih okoliščin obrodili spoznanje, da je priporočljiva občasna naveza s pastoralnimi načrti sosednje Slovenije: zahvaljujem se zato našim duhovnikom, ki so na tej poti storili primerne korake in hkrati z dejanskim delom opredmetili tudi ostala idejna izhodišča simpozija – se pravi odnos, ki ga moramo gojiti do družine in do mladih.

Ko je nekdo razmišljal o vojni in miru v Jeruzalemu, je tematiko bistroumno povzel: »Preveč zgodovine v pre-majhnem kraju.« Ali je lahko ta analiza prikladna tudi naši stvarnosti?

Je, gotovo, da je, a osnovni misli bi še dodal: v zelo kratkem časovnem razdobju.

Naša zemlja je v minulem stoletju doživela hude preizkušnje: krvavi dogodki so doleteli tako italijanskega kot tudi slovenskega človeka. Pomislimo na čas izpred petdesetih let in še na predhodno obdobje, ko so nacionalna vprašanja oskrunjala človekovo dostojanstvo in zgodovino samo, ter na dejstvo, da so med drugimi tudi slovenski duhovniki končali v koncentracijskih taboriščih; to nasilje se za dušne pastirje v Jugoslaviji ni končalo niti po vojni, saj so bili podvrženi nasilju totalitarnega režima in ideološkega ateizma. Še v naši škofiji je bilo nekaj slovenskih, italijanskih in hrvaških duhovnikov, ki so na lastni koži doživeli vse to gorje: ker pa duhovniki živijo v stiku s svojimi verniki, se je ta zločin raznesel nad vsem našim občestvom.

Priznati pa vendarle moramo, da je v teh letih prišlo do tolikšnih sprememb, na osnovi katerih lahko drug drugega že vabimo k očiščenju spomina, kar sem pred leti že jasno izpostavil na srečanju s krajevnimi novinarji. Spomina nikakor ne smemo brisati, negovati ga moramo iz spoštovanja do vseh tistih – ne glede na to, katerega jezika ali kulture so bili –, ki so trpeli. Vse te ljudi jemljem kot sobrate edine krščanske Cerkve, spoštujem pa tudi ostale, ki se nimajo za del krščanskega občestva, so pa ravno tako trpeli kot vsi ostali.

Spomin pa lahko očistimo le takrat, ko se ga lotevamo brez občutka distanče, brez zadržkov, brez ovir do dejanskega medsebojnega soočanja.

Večetnični in večkulturni Trst: te besede so nekoč globoko zaznamovale obličje našega mesta, v času pa – predvsem zaradi zgodovinskih sunkov – so se porazgubile, razvodele, postale so fenomen, ki ga je preplaval ravnodušni enostranski vidik vsakdanjega življenja večine. Te besede, ločene od kulturnega izročila, zaradi katerega je Trst nekoč zaslovel, so danes postale zgolj geslo težko prepričljivih reklamnih sloganov.

Odgovor na to vprašanje bom enostavno zasnoval. Nekdo, ki bi danes gledal na naše mesto, bi težko prezrl dejstva, da je Trst dejansko že itak večetnično in večkulturno mesto. Nekdo pa bi se lahko vprašal, ali se lahko sploh taka raznovrstnost kultur in jezikov, ki tvorijo raznolične življenjske navade in miselne vzorce, uskladi s – dovolite mi ta izraz – 'tržačnostjo', se pravi s skupno lastnostjo, ki izhaja iz našega skupnega in predvsem specifičnega bivanja na tem področju.

Prepričan sem, da se lahko!

Dovolj je, da se ozremo v preteklost: verjamem, da je tudi prihod prvih grških trgovcev v 18. stoletju razdražil tedanje Tržačane. V času pa so se grški bratje odlično vključili v mestno tkivo in postali pomembni sooblikovalci tržaškega gospodarskega in kulturnega vzpona. Podobno velja za srbske pravoslavne priseljence, ki so pred mnogimi leti prispeli v Trst, kjer je habsburško cesarstvo močno ščitilo katoliško dediščino: kako bi si lahko danes predstavljali naše mesto brez njihove prisotnosti?

Večetničnost in večkulturnost je za Trst resnično dejstvo, ki se mora v prihodnosti še naprej uresničevati po smer-

nicah integracije, kar pa – pozor – nikakor ne pomeni asimilacije različnih tržaških duš. Gre enostavno za integracijo vseh teh različnih stvarnosti, ki so dragocene in jih ne gre podcenjevati, v en sam načrt, v en sam način življenja, na točno določenem ozemlju in v točno določenem časovnem trenutku.

S kakšnimi besedami bi radi nagoovorili slovensko versko skupnost, ki iz leta v leto občuti kot neobhodno potrebno okrepitev števila slovenskih dušnih pastirjev?

To svojo misel oz. zaskrbljenost sem poudaril že ob koncu nedavnega Marijanskega shoda.

Žal nismo več v stanju, da bi vsem slovenskim župnijskim skupnostim lahko nudili podporo domačega župnika; obenem nismo več zmožni speljati v našem mestu take pastorage, ki bi lahko odgovarjala potrebam župnij, kjer živijo verniki slovenske narodnosti. S takim položajem se moramo žal soočiti.

Žrtvovanje in mogoče tudi bolečina današnjih duhovnikov je vendar lahko podlaga za posvetitev novih duhovnikov v prihodnosti. Slovenski verniki se morajo zato zavedati širokodušnosti slovenskih škofov, predvsem msgr. Pirha kot tudi salezijancev in drugih redovnikov, ki so nam v preteklosti močno pomagali. Včasih se določeni svoji želji nasmehnem: nekoč, ko bo odbila moja ura, bom z lahkim srcem zapustil življenje, vedoč, da se je kak mlad slovenski vernik vpisal v semenišče: hvalen bom Gospodu, če bo ugodil tej moji želji.

Če z mislijo poletim po naših župnijah od Doline, prek Bazovice, do Sve-

tega Križa, se dobro zavedam, kako pomembna bi bila prisotnost slovenskega duhovnika, ki bi lahko ponovno segel v tamkajšnjo kulturno in versko dediščino in ki bi predvsem bil vzor mladim generacijam – še najbolj skavtom, ki so edina široka organizirana skupina med mladimi Slovenci. Prosil in molil bom Gospoda, da bi med nas poslal kakšnega novega mladega duhovnika. To je storil tudi ljubljeni msgr. Jakob Ukmar, katerega škofijski postopek beatifikacije bomo zaključili najkasneje oktobra.

Vselej, ko ste se srečali s slovensko versko skupnostjo, ste poudarili, kako pomembno je petje v bogoslužju: »In vi Slovenci lepo požete«, ste vedno dobrohotno dodali. Kako ste se zato počutili med Svojim krajšim bivanjem v družbi pevcev Združenja cerkvenih pevskih zborov Trst, ki so tokrat na Ptujju imeli svoj tradicionalni poletni seminar?

Takoj bi se vrnil mednje! Prevozil sem dolgo pot, a vožnja me pretežno ne utruja. Bil sem izredno zadovoljen, da sem preživel krajše obdobje v stiku s prelepo naravo, ki sem jo sicer že nekoč poznal, predvsem pa s prisrčnimi ljudmi, ki so me sprejeli z radostnim nasmehom in iskreno besedo. Med darovanjem svete maše pa sem lahko okusil slastne pevske sadove enotedenskega seminarja. Vedno sem trdil, da slovenski narod je narod, ki poje: v tem prepričanju so me pevci ZCPZ še enkrat potrdili. Na Dragi sem ponovno poudaril, naj bodo Slovenci ljubosumni do svojih korenin, predvsem pa do izročila, ki ga pevska sposobnost bogati.

Dodajam tudi, da sem dan po svojem prihodu na Ptujsko Goro namenil pevcem, zborovodjem in organistom nekaj napotkov v zvezi z liturgičnim petjem, kar so prisotni res dobro sprejeli. Skratka: počutil sem se kot doma. Do svoje vesti imam morda en sam očitek, in sicer, da sem se seminarja le enkrat udeležil.

Kako bi radi, da bi se Vas v prihodnosti spomnili Vaši sobratje slovenske narodne skupnosti?

Zadovoljen bom, če se me bo kdo spomnil kot osebo, ki je vselej skušala ljubiti in služiti slovenskim sobratom, jih skušala utrditi v veri in v pripadnosti do lastnega kulturnega in krščanskega izročila.

Kako pa boste po upokojitvi preživljali Svoj čas?

Verjamem, da bo prostega časa zelo malo, kar mi je potrdil neki škof, ki se je pred nedavnim umaknil v zasebno življenje. Vrsto obveznosti sem sprejel že pred časom: morda bom sodeloval pri kakšnem skupnem načrtu sosednjih škofij, morda bom nudil svojo izkušnjo kakšnemu mlademu župniku. Gotovo bom nadaljeval z načrti, ki sem jih ob svojem škofovskem posvečenju zaradi drugih razumljivih obveznosti nekoliko zanemarlil; veliko bom tudi študiral. Največ časa pa bom preživljal ob molitvi: molil bom za svoje ljudi, ki sem jih vedno ljubil. To sem sebi obljubil, to bom tudi delal!

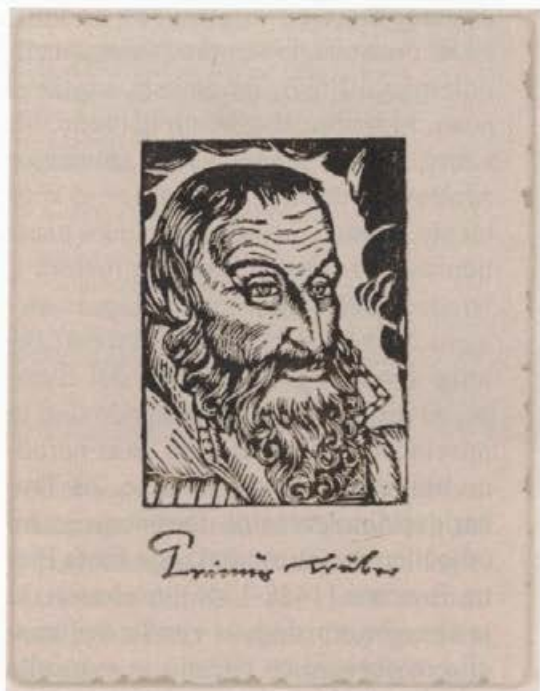
Tržaški škof msgr. Evgen Ravignani je na Ptuj predaval udeležencem poletnega seminarja Zveze cerkvenih pevskih zborov. Poudaril je vlogo slovenskega cerkvenega petja tudi pri ohranjanju slovenske kulture in identitete.

Tatjana Rojc

OB TRUBARJEVEM LETU – TRST IN PRIMOŽ TRUBAR

Zgodovina Slovencev bi se lahko začela s tistim znamenitim stavkom Knjige vseh knjig, Svetega pisma: »Na začetku je bila Beseda. In Beseda je bila Bog,« saj je eksistenca neke skupnosti pravzaprav definitivno zaznamovana od pisane besede.

Pred znamenitim Trubarjevim nazivom »Lubi Slovenci« ne moremo – v našem primeru – govoriti o narodu. Mogoče je prav krščanstvo, kateremu so se Slovenci zavezali že s prvim pisanim dokumentom – z Brižinskimi spomeniki, tista rdeča nit, ki je zaznamovala slovensko kulturno in zlasti literarno pot vsaj do 20. stoletja. Brižinski spomeniki so okoli leta 1000 (pravzaprav prej, ker jih datiramo okoli leta 1000, vemo pa, da gre za prepis starejšega teksta in torej lahko rečemo, da imamo Slovenci najstarejši pisani tekst celotnega slovanskega sveta) dodelili s to pisano besedo Slovincem pravico do molitve v lastnem jeziku, torej do intimnega odnosa z Bogom. Vendar Primož Trubar je s svojim znamenitim »Lubi Slovenci« dosegel, da je skupnost iz konglomerata posameznikov prerasla v narod, ki se prepozna v zamejitvi svojega teritorija, predvsem pa, v našem primeru, v rabi enega in istega, torej skupnega jezika, kar je pri Slovincih

vzraslo v simbol pripadnosti: ta Sprachbewusstsein je pri Slovincih torej že od samega začetka zaznamovala zavest pripadnosti skupnosti posameznikov in slednjič naroda.

Enotnost slovenskega kulturnega prostora torej kažejo že srednjeveški rokopisi v slovenskem jeziku. V glavnem omenjamo samo Brižinske spomenike, ki so najvažnejši, a dejansko so ti srednjeveški rokopisi razpršeni po celotnem slovenskem ozemlju, kar kaže

na slovensko prisotnost skozi celotno srednjeveško dobo, in to celo v slovenski Benečiji (spomnimo se zanimivih Videmskega, Starogorskega in Čedadjskega oz. Beneškoslovenskega rokopiša), kar stvarno in definitivno izpodbija trditev, da je beneški govor slovanskega, ne pa slovenskega porekla.

Če sprejmemo pravilo, da je zgodovina sestavljena iz posameznih obdobij, ki jih označujemo kot ločene dele zgodovine, moramo znotraj teh obdobij iskati enotnost, ki se odraža v skupnem dojemanju misli, umetnosti, književnosti, filozofije, družbenih in političnih tokov, verskih gibanj. Linijo slovenske zgodovine delimo v posamezne segmente, ki so – navkljub omejeni zemljepisni razsežnosti našega prostora – izredno razčlenjeni in pravzaprav strnjeni izraz in odraz kompleksnosti celotne Evrope. Slovenci smo del Evrope, zavezani smo z njeno zgodovino in miselnostjo že od začetka naše narodne biti, vse od Trubarja dalje. Za Trubarjevo intelektualno formacijo je bil odločilen doprinos tržaškega škofa Pietra Bonoma (1458-1546), osebnosti, ki je s svojim smislom za visoko diplomacijo in obenem za poezijo in evropsko misel globoko zaznamovala svoj čas. Latinist Stefano di Brazzano je liku Pietra Bonoma posvetil zajetno monografsko študijo, v kateri se večkrat pojavlja ime Primoža Trubarja. Izjemno pomembne pa so tudi razprave zgodovinarja Silvana Cavazze.

Mislím, da je v slovenski literarni zgodovini vsaj do druge svetovne vojne mogoče dejansko najti neki skupni imenovalac v binomu etika/krščanstvo. Zavezanost krščanstvu je zaznamoval tudi protestantizem v svoji najplemeni-

tejši akceptaciji: v odporu in odklonu tedanje pokvarjene rimske Cerkve in v istočasni želji po osebnejši, intimnejši zavezanosti veri preko svete besede in cerkvene pesmi. Od protestantizma dalje slovenski človek spremlja liturgijo z ljudskim petjem, ki se je kot živa tradicija ohranilo do danes. In to tudi v najbolj strašnih obdobjih slovenske zgodovine.

S Primožem Trubarjem se začenja tisto, kar imenujemo običajno novejše obdobje zgodovine slovenskega slovstva. Starejše obdobje je bilo namreč, kot smo povedali, zaznamovano od rokopisov, s Trubarjem pa stopamo Slovenci med pismene evropske narode.

Pomen Trsta in tržaških kulturnih krogov se pri Trubarju pojavlja in kaže že od vsega začetka. Bistveno za njegovo duhovno pot je bilo srečanje s tržaškim škofom Bonomom, ki ga je vzel s seboj v Trst, kjer je Trubar nastopil kot Bonomov sodelavec ter kantor v stolnici sv. Justa, in to v stolnem zboru, ki še danes obstaja in je najstarejša tržaška kulturna institucija. Muzikolog Giuseppe Radole je v knjigi ob 450-letnici stolnega zbora Cappella civica zapisal: »Umanista di grande fortuna, il quale, autorevole alla corte imperiale (...), riuscì a legare i destini della sua città al ramo degli Asburgo di Spagna (...). (...) note le sue simpatie (ma senza prevaricare) per la riforma protestante. (...) Bonomo (...) fosse per la sua vocazione tardiva (...), o fosse per la sua educazione umanistica, non capì il pericolo protestante, e fu assai tollerante, tanto da tenere dappresso come cappellano Primo Trubar, il fiorfiore del protestantesimo sloveno.« (Radole 1989: 18)

O tem, da bi se Bonomo, ki je bil intelektualac evropskega formata, ne zavedal moči in pomena reformatorske misli, bi lahko upravičeno podvomili: Giovanni Carrari Bonoma uvršča med »tri reformirane škofo šestnajstega stoletja« skupaj z Giovannijem Vergerijem iz Pulja in Pier Paulom Vergerijem iz Kopra (Glej Carrari 2002: 26). Bistveno pa je bilo, da je Trubar prav v Trstu v krogu tega velikega intelektualca spoznaval med drugim tekste Vergila, Kalvina ter Erazma Rotterdamskega, enega najpomembnejših evropskih humanistov, ki je izdal pomembno kritično izdajo Svetega pisma Nove zaveze in dejansko skupaj z Lutrom – Luter bolj s teološkega, Erazem s filozofskega vidika – posegel v evropski prostor, kjer se je začela velika duhovna revolucija evropske reformacije. V Trubarjevi akceptaciji protestantizma je gotovo bolj prisotna misel Erazma Rotterdamskega, po Lutru pa je Trubar prevzel gotovo svoj pristop do prevajanja, ko je sprejel Lutrovo stališče, da mora prevajalec tekst približati jeziku, v katerega prevaja, ne pa, obratno, ciljni jezik prilagajati originalu. V pismu reformatorju Heinrichu Bullingerju je marca 1557 Trubar jasno zapisal: »Tergesti ab episcopo Petro Bonomo, poeta et viro piissimo, sum a teneris annis educatus.« (Rajhman 1986: 27)

Primož Trubar se je v Bonomovem krogu seznanil predvsem z dvema idejama, ki sta postali ključ njegove ideološke miselne zasnove in njegovega zrelega obdobja: prva je bila seveda

CERKOVNA ORDNINGA.

E NA praua cela Ordninga oli Naredba poučel per Kerfe
Cerkouna, stoy netucz vshytrih rizeh zhenih, ufe ri
oli shukih. Nerpopei, de fe ta cela Bozhy suseb uti Cer
shia beffeda, tu ie, ta Postaua, te sapu quise imao prou
uidi mu ta Euangeli, tim ludem vti Cer. poshtenu inu per
qui ozhyu, prou inu fistiopnu prydyguie redu rounati inu
dershati. 1. Cor. 14.
Inu ue it 1. 2. Sacramenti, ta S. Kerst, ta S. Vezheria
Cristuseva, prou dile inu semu. Inu de fe tu prauu Pry
digane, fa ueliku shaza, dershtu inu ohrani, pousem Kerst
zhanstui. Sakai Bug ie od sazhetka, to suoio shogo inu
volo, utinega Postau inu vtim Euangeliiu tei Cerqui,
daial nashane. Inu hozhe taku skusi inu stakim Pridi
gancem, po nega veliki dobruti inu milosti, fa volosui
ga lubiga Synu Iesusu Cristusa, febi eno Cerkou, is vseh
shlahit ludi, ukupe sbrati inu perprauiti, de nega prou
spolna, zhefty, hualu, na nega klizhe, moli, inu de nes
mu uprai pokorszhini sueistu slusi. Satu Bug hozhe ta
ku ozhyu poshtenu ukupe hoyene inu sbrane tih ludi n
tim sueitu imeiti, inu de ty eni, tim ludem imao to ce
lo beffedo Boshyo, to Postauo inu ta Euangeli, ozhi
ni prydigati, Inu te S. Sacramente diliti, kokor od tis
ga sam Cristus Makh: 2. s. gouori, kir praui htim lo
grom, Putidite ut itakai inu vuzhite use ludi, inu nee
Kerstitute, vtimimeni tiga Ozhetu, Synu inu S. Duha,
Inu vuzhite nee dershati use ti, kar sem iest uom sapoue
dal. Inu Mar: 16. prauu, Prydyguite ta Euangeli use
A stuari

potreba po evangelizaciji ljudstva v maternem jeziku in ne v latinščini, ker je potrebno, da človek dojamne in vzpostavi neki odnos z vero in s svetimi verskimi teksti v svojem, torej ljudskem ali maternem jeziku. Drugo idejo pa je predstavljalo dejstvo, da je Trubar kritično odklanjal t.i. vero, ki je bila prepojena z vraževerstvom. To se je pri Trubarju pokazalo takoj, ko je dobil prvo kaplansko mesto na Dolenjskem, ki mu ga je dodelil Bonomo – takrat je razsajala kuga – in je takoj nasprotoval svojim faranom, ki so hoteli postaviti kapelico, da bi se zavarovali pred epidemijo.

Trubar je bil posvečen za duhovnika v Trstu, v Trst se je vrnil, ko je bil izgnan iz domovine, in to v različnih

obdobjih, in ni bil – tako piše Marija Pirjevec – edini Slovenec v znamenitem Bonomovem krožku (tudi sam škof je, kakor razumemo iz zgodovinskih virov, poznal slovenski jezik). Po njegovi posvetitvi mu je bila dodeljena majhna župnija in takoj so njegove pridige zadišale po novem protestantskem duhu, najprej v izražanju potrebe, naj se Cerkev vrne k svoji primarni, originalni vlogi, naj se cerkveni možje zavedajo, da so najprej vzgojitelji in da morajo kot taki živeti ob ljudeh in z njimi. Zaradi teh preveč inovativnih pridig je bil takoj izgnan in se je zatekel na Bavarsko. Njegov prvi ekzil je trajal dvanajst let, preganjal ga je tedanji ljubljanski škof Urban Textor, čigar priimek je latinizirana speljanka – verjetno priimka Kalčič, Tkalec ali Kalec, in ki je bil doma s Krasa. Na Bavarskem se je popolnoma ločil od katoliške Cerkve in napisal prvi dve knjigi: *Abece-darium* in *Catechismus* v slovenskem jeziku, ki ju je dal natisniti leta 1550 v črkopisu, ki ni bil dostopen ljudem. Bil je torej precej razočaran, ker knjigi ni sta doživeli tistega uspeha, ki si ga je pričakoval. Ta njegov *Catechismus* je bil mišljen kot – tako piše – »Anu kratku poduuzhene skaterim vsaki zhlouik more v nebu pryti«.

S tiskanjem knjig je Trubar zašel v ekonomske težave, tako da mu je priskočil na pomoč tedanji že heretični škof Pierpaolo Vergerio (1497-1565), ki je med drugim tudi glavni junak znamenitega romana *Il male viene* dal Nord pisatelja Fulvia Tomizze. Pierpaolo Vergerio je bil koprski škof, ki se je odločil za protestantsko vero kot intelektuallec, preko študija protestantskih mislecev, čeprav ga figura Martina Lu-

tra ob njunem prvem osebnem srečanju ni prav prepričala. Ko sta se spoznala s Trubarjem, ga je Vergerij hotel najprej prepričati, naj prevaja v jezik, ki bi bil dostopen južnim Slovanom. Trubar se je seveda moral odločiti, v katerem jeziku naj se v pisni obliki obrača do adeptov nove vere, razmišljal je tudi, kako bo prevajal in torej kateri naj bo tisti skupni jezik »enega prijatelja vseh Slovencev«, kakor je samega sebe imenoval: njegova jezikovna izbira je postavila temelje jeziku, ki je potem postal naš.

Vendar Trubar se je še dodatno odločil tudi za nov črkopis, moral je namreč odločati tudi, kako se bodo zapisovale slovenske črke. Odločil se je za latinski črkopis, ki ga pišemo še danes. In tako je leta 1555 izdal Ta Evangelii Svetiga Matevsha-sdaj pervizh vta Slouenski Iefig preobrnjen v latinici in je v samem predgovoru izpostavil to težavo, da bi pač dobil ustrezne črke, ki bi ponazarjale slovenske foneme: »V ti viži se nam zdi, se ta naš jezik, posebno z latinskimi puhštabi, more prav, lahko in zastopno pisati in brati, temu daj Jezus Kristus svojo milost. Tako bodi.« (Gerlanc 1984:306). Odločil se je za latinico, ki se je po njegovem mnenju dobro usklajevala s potrebami slovenskega jezika. Veliki primorski rojak Bogomil Gerlanc, ki je bil kot urednik pri založbi Mladinska knjiga pobudnik knjižne zbirke *Monumenta Litterarum Slovenicarum*, je k faksimilni izdaji Slovenske protestantske pesmarice napisal plemenito misel: »(...) s tem, ko se je odločil za latinski črkopis, (je Trubar) vključil slovenski jezik in njegovo književnost v okvir zahodne Evrope in s tem verjetno ohranil

obstoj slovenskega jezika in naroda.« (Ibidem, 306) Ne vemo, kako bi se stvari razvijale, če bi se Trubar odločil pisati v glagolici ali cirilici, torej v pisavi južnoslovanskih jezikov in celotnega pravoslavnega sveta.

Zelo interesantna je tudi njegova Cerkovna ordninga iz leta 1564, katere edini izvod je bil, ob Trubarjevem jubileju, razstavljen v Ljubljani. Ta edini izvod tega izjemno dragocenega dela hrani Vatikanska knjižnica. Obstajal je še en izvod v dresdenski knjižnici, ki je bila porušena med bombardiranjem Dresdena v 2.svetovni vojni. Tega je opisal literarni zgodovinar France Kidrič. Vatikanski izvod pa je leta 1971 odkril po srečnem naključju Jože Markuža. Ta tekst je izjemnega pomena, saj je v njem Trubar postavil osnovo za juridično pravo ter cerkveno organizacijo protestantske Cerkve na Slovenskem, kakor si jo je sam zamišljal: vendar dejansko je šel Trubar pri tem še veliko dlje, saj je doumel, kako naj slovensko ozemlje razdeli na župnije, dekanate, na posamezna ozemlja pač, in kako naj se na tem ozemlju zasnuje šolski sistem. Trubar je bil med prvimi, ki je postavil zahtevo, naj se šolajo tudi nižji družbeni sloji in naj se torej šolski sistem zasnuje na celotnem teritoriju, postavil pa je tudi zahtevo, da se ta zakonodaja, ki si jo je omislil, uvede ne samo v Ljubljani, ampak tudi na Koroškem, na Kranjskem, Štajerskem, Primorskem, kar pomeni, da je že razumel, kako se mora nekako politično zasnovati enotnost slovenskega prostora: in tako se spet vračamo na tisto začetno vprašanje o konceptu enotnosti slovenskega prostora, o katerem razglabljamo in razmišljamo še danes. Tru-

bar jo je pred 500 leti jemal kot nekaj samo po sebi umevnega.

V slovenskem kontekstu je jezik po Trubarjevi zaslugi postal bistvo, ki nam dejansko ponuja možnost, da razmišljamo o eksistenčnih vprašanjih, da se pa spuščamo tudi v konkretnost družbene in človečanske povezave med nami. In to je vodilo Trubarja, ki je izhajal iz tega zato, da je potem izbral v toku te nove evropske misli tisti svoj kategorični imperativ, ter razumel, kako se prav preko ozaveščanja ljudi spreminja tudi odnos, ki ga vsak posameznik, vsaka skupnost, vsak narod imajo do velikih vprašanj človeka. Ta vprašanja je tudi na Slovenskem že načela reforma. Mislim, da je Trubar postavil temelj ne samo slovenskemu knjižnemu jeziku, ampak, kot primarno dušni pastir, temelj slovenskemu zgodovinskemu dojemanju etike.

VIRI:

- AA.VV., La civica Cappella di S.Giusto, 450 anni di musica a Trieste 1538-1988, Trst 1989
AA.VV., »La gloria del Signore« (La riforma protestante nell'Italia nord-orientale, uredil G.Hofer, Gorica 2006
S. Di Brazzano, Pietro Bonomo (1458-1546) Diplomatico, umanista e vescovo di Trieste, Trst 2005
B. Gerlanc ur., Slovenska protestantska pesmarica, Ljubljana 1984
M. Kerševan ur., Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa, Ljubljana 2006
L. Legiša ur., Zgodovina slovenskega slovstva I, Ljubljana 1956
M. Rupel ur., Drugi Trubarjev zbornik, Ljubljana 1952
M. Rupel, Slovenski protestantski pisci, Ljubljana 1966
S.Seidel Menchi, Erasmo in Italia, Turin 1987

ODKRITJE TRUBARJEVE CERKOVNE ORDNINGE V VATIKANSKI KNJIŽNICI

V zgodovini slovenskega jezika je bilo več besedil in del odkritih veliko pozneje, kot so nastala ali bila objavljena. To velja npr. za srednjeveške rokopise, odkrite večidel v prvi polovici 18. stoletja ali za t.i. Starogorski rokopis, za katerega smo zvedeli šele leta 1971, ko ga je v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1974 objavil beneški duhovnik Angelo Cracina. Tudi edini znani izvod Alasijevega italijansko-slovenskega slovarja iz leta 1607 je prišel na dan na začetku 19. stoletja, ko ga je na Dunaju odkril Jernej Kopitar. Svojevrsten je primer Trubarjeve Cerkovne ordninge, ki je izšla leta 1564 in katere edini izvod se je ohranil v Dresdenu, a se je izgubil med bombardiranjem januarja 1945. Tako je več desetletij prevladovalo mnenje, da je ni več, leta 1971 pa je prišlo do zanimivega odkritja.

Duhovnik Jože Markuža je v Rimu študiral vzhodne vede in spomladi leta 1971 je v Vatikanski knjižnici iskal gradivo za svojo disertacijo. Pri tem je zasledil tudi nekatera Trubarjeva dela in originalni izvod Dalmatinove Biblije, zanimala pa so ga še druga protestantska dela v slovenskem jeziku. Med iskanjem je na kataložnem listu prebral naslov Windische Kirchenordnung in takoj razumel, da je to naslov Cerkovne ordninge. Tako je skoraj po naključju odkril knjigo, ki so jo drugi pred njim načrtno iskali. Sam pripisuje najdbo dejstvu, da je bila na »napačnem« mestu, med hrvaškimi knjigami. Prof. Michael Bo-

browski z Univerze v Vilni je namreč na njeno tretjo stran leta 1820 napisal, da gre za knjigo v hrvaškem jeziku. Na vprašanje, zakaj o svojem odkritju ni javno spregovoril, g. Markuža odgovarja, da mu je eden od njegovih profesorjev svetoval, naj napiše razpravo o tem, kako je delo prišlo v Vatikan, a za to očitno ni bilo dovolj časa. O knjigi in o njeni usodi je naslednje leto objavil prispevek v Bogoslovnem vestniku (1972), toda drugi so ga medtem prehiteli z objavo odkritja. Tako je faksimile izšel že leta 1973 v Trofenikovi založbi v Münchnu. V uvodni študiji je zapisano, da je dragoceno knjigo septembra 1971 zasledil Christian Weismann. Kakor v münchenski izdaji se njegovo ime ne omenja niti v izdaji Slovenska cerkovna ordninga, ki je izšla leta 1975 pri Mladinski knjigi v zbirki Kondor in v kateri so objavljeni odlomki Trubarjevega dela.

Prof. Jože Rajhman je zapisal, da je Cerkovna ordninga prvi slovenski pravni tekst ter cerkveni in kulturnozgodovinski dokument: »Poleg katekizma in svetopisemskih prevodov je najpomembnejše Trubarjevo delo, poleg Dalmatinove Biblije pa najpomembnejša knjiga slovenskih protestantov«.

Predsednik RS Danilo Türk je na svojem prvem obisku v Vatikanu papeža Benedikta XVI. prosil, da bi Vatikanska knjižnica edini zdaj znani izvod Cerkovne ordninge odstopila Ljubljani za razstavo. To se je tudi zgodilo. Razstavo so odprli 6.3.08 v Narodnem muzeju.

TRUBARJEV SIMPOZIJ V RIMU

Ob 500-letnici rojstva

V Slovenskem papeškem zavodu Slovenik v Rimu je od 15. do 20. sept. potekal 26. znanstveni teološki simpozij o Primožu Trubarju, ki sta ga pripravili Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Organizatorji simpozija so na začetku izpostavili razloge za izbiro letošnje študijske teme. Trubarja, ki je bil doslej predstavljen predvsem pod literarnim in kulturnim vidikom, so želeli predstaviti kot teologa, ki predstavlja prelomnico v slovenski teološki pisani besedi. Na začetku simpozija je navzoče nagovoril veleposlanik Republike Slovenije pri Svetem sedežu dr. Ivan Rebernik.

16. sept. dopoldne so se zvrstila štiri predavanja: prof. Andrej Vovk je predstavil Trubarjevo življenjsko pot, dr. France Oražem Trubarjevo odločitev za protestantizem, dr. Metod Benedik OFMCap Trubarjev namen in cilj, dr. France M. Dolinar pa Trubarjev odnos do ljubljanskih škofov. Predavanja in razprave so pokazale, da se je Trubar za protestantizem zavestno začel zanimati sicer pod vplivom knjig, njegovemu odporu do katoliške Cerkve pa je botrovalo nezdravo in čudaško versko življenje, ki je zaznamovalo njegovo mladost. Trubar, ki je iskreno iskal resnico

o sebi in Bogu, je vernikom želel s pridiganjem in pisano besedo posredovati pot do prave krščanske vere. Ostro je kritiziral napake v Cerkvi, katero je želel reformirati na miren način. Gonilni sili Trubarjevega dela sta bili globoka vera in ljubezen do Slovencev. Glede na takratne slabe možnosti šolanja je

Udeleženci simpozija o Primožu Trubarju v Rimu (foto: arhiv NG)

bil Trubar zelo izobražen, vendar ne toliko, da bi – kot njegov učitelj Luther – pisal znanstvene teološke razprave. Deloval je predvsem kot pridigar, kot prvi slovenski reformator pa je s preprosto pisano besedo preprostim ljudem želel približati resnico o pravi krščanski veri. V popoldanskem delu je bilo na sporedu pet predavanj: Trubarjev odnos do papeža je predstavil dr. Andrej Saje, njegovo ekleziologijo in delo Cerkvna ordninga dr. Jožko Markuža, dr. Avgustin Lah Trubarjevo pojmovanje Boga Stvarnika, kristologijo in pnevmatologijo dr. Anton Štrukelj, eshatološke poglede pa dr. Ciril Sorč.

Udeleženci simpozija so se v sredo, 17. sept., dopoldne udeležili papeževe avdience, popoldne pa nadaljevali s pre-

davanji. Trubarjeve teološke poglede so osvetlili: p. dr. Mari Osredkar OFM nauk o opravičenju, p. Slavko Kranjc OFMConv nauk o evharistiji, dr. Janez Vodičar SDB odnos do duhovništva, dr. Marijan Peklaj odnos do Svetega pisma, ga. Fanika Vrečko pa Trubarjevo antropologijo. Zvečer so si ogledali monodramo Trubar pred slovensko procesijo v izvedbi igralca Anatola Šterna.

V četrtek dopoldne pa so predavatelji osvetlili naslednja Trubarjeva področja: odnos do cerkvenega izročila dr. Bogdan Dolenc, pogled na etiko dr. Roman Globokar, Trubarjevo odvisnost od Lutra, Kalvina in Zwinglija dr. Andrej Šegula OFMConv, Trubarjevo odvisnost od Bonoma, Vergerija, in Bulingerja dr. Bogdan Kolar SDB, odnos do ljudskih pobožnosti pa dr. Rafko Valenčič.

V predavanjih sta bila predstavljena Trubarjeva osebnost in delo v zgodovinskem, teološkem in družbenem okolju, ki je pogojevalo njegovo oznanjevanje. Iz pravnega reda tedanje družbe, ki je temeljil na augsburškem verskem miru, ustanovitev protestantske Cerkve na tedanjih slovenskih tleh ni bila mogoča. V uredbi je zapisano, da je deželni knez svojim podložnikom določil krščansko vero, ki je bila lahko samo ene veroizpovedi, v tem primeru katoliške. Trubarjev namen je bil izključno verski in pastoralni. Kot teolog ni izviren in se naslanja na švicarske in nemške teološke mislece. V teološke razprave se ni poglobljal, pač pa je preprostu človeku hotel približati evangeljsko sporočilo in ga spodbuditi k zaupni veri v Kristusovo odrešenje. Da bi njegov nauk dosegel čim širši krog ljudi, se je za širjenje nauka odločil uporabiti tisk. Iz del odseva Trubarjev

kolerični značaj. Je zelo neposreden, v govorih slikovit in poln konkretnih pripodob in pretiravanj.

Popoldne so udeleženci simpozija obiskali baziliko sv. Pavla zunaj obzidja, zvečer pa jih je sprejel veleposlanik pri Svetem sedežu dr. Ivan Rebernik.

Predavanja in razprave o posameznih vidikih Trubarjeve teološke podobe so se nadaljevale v petek, 19. septembra, do večera, ko se je simpozij končal. V šestih dneh je spregovorilo 29 predavateljev, ki so prvega slovenskega reformatorja predstavili s teološkega gledišča. Spregovorili so o Trubarjevih teoloških pogledih na zakramente, opravičenje, antropologijo, cerkveno izročilo, ljudske pobožnosti, etiko in Sveto pismo, beseda je tekla tudi o Trubarjevi pastoralni dejavnosti ter njegovi vlogi in pomenu za današnji čas.

Strokovnjaki so ugotovili, da je bil Trubarjev namen s pridiganjem in pisanom besedo vernikom posredovati pot do prave krščanske vere. Trubar je ostro kritiziral napake v Katoliški cerkvi, ki jo je želel reformirati, gonilni sili njegovega dela pa sta bili globoka vera in ljubezen do Slovencev. »Deloval je predvsem kot pridigar, kot prvi slovenski reformator pa je s preprosto pisano besedo preprostim ljudem želel približati resnico o pravi krščanski veri«.

Trubar je po mnenju strokovnjakov skušal pojasniti »skladnost protestantizma s Svetim pismom in cerkvenim izročilom, hkrati pa je predstavil 'napačna' pojmovanja Katoliške cerkve glede obhajila pod eno podobo, celibata, redovnih zaobljub, zasebnih svetih maš, spovedne prakse, postnih postav in škofovske jurisdikcije«.

GORIŠKE PRIREDITVE V POKLON OČETU SLOVENSKE TISKANE BESEDE

V letu 2008 je na Slovenskem in Nemškem bila vrsta odmevnih prireditev ob 500-letnici rojstva Primoža Trubarja (1508, Raščica – 1586, Derendingen), utemeljitelja slovenske protestantske misli, predvsem pa očeta slovenske tiskane besede in osveščevalca narodne biti. Markantni osebnosti so v Slavističnem društvu Trst-Gorica-Videm namenili celodnevni simpozij v Narodnem domu v Trstu meseca maja; v Rimu so tradicionalni simpozij posvetili prav Trubarju, v Čedadu so v septembru, v organizaciji najpomembnejših »zamejskih« kulturnih ustanov pod pokroviteljstvom Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, odprli razstavo o njem z naslovom Veliki neznani Evropejec, ki se je v oktobru selila v Narodni dom v Trst in v Kulturni dom v Gorico.

Nekaj pomembnih prireditev se je zvrstilo na Goriškem, saj se je Trubar mudil na dvotedenskem obisku v naših krajih l. 1563. Prva je bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž v torek, 29. aprila. Priredili so jo Kulturni center Lojze Bratuž, Združenje cerkvenih pevskih zborov in Zveza slovenske katoliške prosvete pod naslovom Primož Trubar na Goriškem. Medse so povabili Silvestra Gaberščka, državnega sekretarja na ministrstvu za Kulturo republike Slovenije, slovenistko prof. Lojzko Bratuž, moški pevski zbor Mirko Filej iz Gorice, ki je s pevovodjo Zdravkom Klanjščkom zapel tri pesmi, od katerih sta bili

Trubarjev kip v Rubijah (foto: arhiv NG)

dve na Trubarjevi besedili, Hvalimo mi denes Boga in Pejsem od Svetiga Duha, in Oktet Vrtnica iz Nove Gorice, ki je pod vodstvom Bogdana Breclja sklenil

večer s tremi pesmimi, med katerimi je bila na Trubarjevo besedilo Očanaš. Povezovalc sporeda Dario Bertinazzi je prebral nekaj odlomkov iz Trubarjevega Katekizma (1550), Cerkovne ordnin-ge (1564) in drugih njegovih zapisov. Osrednji del svečanega večera sta obli-kovala govornika. Silvester Gaberšček, kot koordinator odbora vseh prireditel v »Trubarjevem letu«, je nanizal nekaj pomembnejših dogodkov Trubarju v spomin, med temi tridnevni mednarodni simpozij evangeličanske Cerkve na Slovenskem in celodnevno kulturno do-gajanje na Raščici. Pomembna obletni-ca je sovpadala s predsedovanjem Slo-venije EU in tako je Trubar spet bil po-vezovalna nit, saj, kot je dejal Gaberšček, Evropo je že Trubar tkal in nas delal prepoznavne v njej in hkrati pri-našal Evropo v naše kraje, našo menta-liteto, našega duha.

Trubarja je osvetlil kot karizmatično osebnost, čutil je, da mora svojemu narodu prinesiti luči, novih pogledov v tistih zmedenih časih burnega 16. sto-letja. Ko je bilo krščanstvo v krizi, se je Trubar navduševal za evangelijski. Če-prav ga imamo za protestanta, je v re-snici iz njegovega dela, še posebno iz njegovih opomb, jasno, da je bil pobu-dnik za združevanje kristjanov, hkrati pa je pod vplivom reformistov bičal določene nepravilnosti, ki so se poja-vljale v tedanji Cerkvi. Gnala ga je misijonarska, evangelijska sila. Prehite-val je čase, zato je prišlo do nesoglasij, sporov in izobčenja. Njegova želja po novem je kljub vsemu ostala neomaj-na. Ker je želel, da bi njegovi sorojaki znali razumeti Sv. pismo, še prej pa brati, jim je l. 1550 izročil katekizem v domačem jeziku in abecedarij. Spisal je

še dvajset drugih knjig, v slovenščini, nemščini in tudi spremne besede v dru-gih jezikih. Gaberšček je poudaril, da je Trubar spoštoval vsak jezik, vsako kul-turo in to je hotel posredovati vsakemu. Izdaja Cerkovne ordnin-ge ga je dokon-čno izobčila iz dežele Kranjske in mor-al se je izseliti v Nemčijo. Pogledi na Trubarja so dolga leta ostali deljeni; šele v sedanjem času v njem vidimo nestorja slovenskega jezika in ga skušamo razu-meti v celoti, saj nas njegove pesmi, pridige in vzor še nagovarjajo. Našemu narodu je dal ogromno in mi mu veliko dolgujemo. Dal nam je zaklad pisane-ga jezika in naš jezik povzdignil med enajst velikih evropskih jezikov. Prav v Trubarjevem letu je prišlo do novega odkritja enega izmed njegovih del, 360 strani biblije Nove zaveze. Trubar nam je nakazal pot, po kateri moramo sto-pati.

Prof. Lojzka Bratuž je tehtno in na-drobno orisala štirinajstdnevno Tru-barjevo delovanje na Goriškem in tudi odmeve na njegovo pridiganje. V Go-rico so Trubarja povabili deželni glavar in svetokriški gospod Jurij Thurn in plemiča Eck in Attems. Na Goriškem je bilo v verskem pogledu plemstvo raz-deljeno: nemško se je navduševalo za protestantizem, italijansko pa ga je v glavnem odklanjalo. V Gorici je bilo tedaj nekaj tisoč prebivalcev slovenske, nemške in italijanske narodnosti in Tru-bar je bil gotovo edini slovenski prote-stant, ki bi lahko pridigal v vseh treh jezikih. V našem mestu je bil Trubar gost Hanibala Ecka v hiši, kjer se gor-nji del Raštela že staplja s trgov za stol-no cerkvijo. Tu je Trubar pridigal, saj, kot sam pravi v pismu Hansu Ungnadu z dne 9. decembra 1563, katerega vse-

bino je v slovenskem prevodu citirala Bratuževa, mu je bilo prepovedano stopiti vanjo. V pismu poroča tudi o obisku na Rubijskem gradu in postanku v Vipavskem Križu, pa tudi to, da so nekateri goriški duhovniki in menihi sprožili proti njemu gonjo in pri oblasteh dosegli, da ga aretirajo in zaprejo, če se še kdaj pojavi na Goriškem. Njegov najhujši nasprotnik v Gorici je bil župnik Matej Marcina, ki je sporočil, da prihaja Trubar na obisk, škofu Maraccu v Vidmu in po plemiču Dornbergu je dosegel, da je za novico zvedel tudi cesar. Trubar je že decembra l. 1563 pisal grofu Thurnu o svojem potovanju po Goriški. V njem zagovarja svoje delo in obžaluje, da so se nekateri pritožili zaradi njegovih pridig v Gorici, Rubijah in Križu. Bratuževa je poudarila, da vse, kar vemo o njegovem bivanju v Gorici, je to, kar je sam napisal. O Trubarjevem postanku v Vipavskem Križu pa priča tudi plošča, vzdana na zunanjo steno cerkve. Na Vipavsko ga je prišlo poslušat ogromno ljudi, kot sam pravi, tako da so se v njem ob vračanju domov prepletali grenki občutki zaradi gonje proti njemu, pa tudi zadoščenje ob misli na množični sprejem na Vipavskem. Bratuževa je omenila med drugim tudi to, da je prišlo ob koncu 16. stoletja do hudega preganjanja vsega, kar je bilo protestantskega. Požigali knjige so izpričani v Devinu, Gradiški in Gorici.

Osrednja slovesnost na Goriškem je bila v nedeljo, 11. maja 2008, in se zapisala v našo ožjo in širšo zgodovino kot neizbrisen dogodek. Množica več sto ljudi se je zbrala v Rubijah, zaselku sovodenjske občine ob sotočju Vipave in Soče, pred prenovljenim vhodom v Rubijski grad, kjer so svečano odkrili

doprni bronasti kip Primožu Trubarju, ki se je v jeseni l. 1563 mudil v tem gradu, v njem pridigal in prenočeval. Tja se je zatekel, potem ko je po obisku Gorice zapustil mesto na svojem osliču. Goriški Slovenci so ob 500-letnici rojstva očaka slovenske literature hoteli ta častitljivi jubilej trajno obeležiti prav s postavitvijo kipa, ki ga je po naročilu lastnika grajskega posestva v Rubijah, domačina Venka Černica z Vrha, izdelal romunski kipar Dumitru Ion Serban, ki živi v Vidmu. Glavni pobudnik postavitve tega obeležja je bilo podjetje Rubijski grad družine Černic z Vrha pri Sovodnjah, kateremu so se pridružili občinska uprava Sovodnje ob Soči, Kulturni dom Gorica, Zveza slovenske katoliške prosvete, Zveza slovenskih kulturnih društev in Kulturni center Lojze Bratuž. Pokroviteljstvo pa so dali slovenski krovní organizaciji SKGZ in SSO, Odborništvo za kulturo pri Deželi FJK, Goriška pokrajina, Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Častni odbor za počastitev 500-letnice rojstva Primoža Trubarja, ki mu predseduje predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk; ta goriška pobuda je bila namreč vključena v vseslovenski program praznovanj 500-letnice rojstva Primoža Trubarja.

Pomladni veter se je poigral z nežnimi zelenimi lističi krošenj dreves, ki se bočijo nad vhodom v grad, ko se je na stopnišču pred začudeno množico pojavil sam Primož Trubar in z gromkim glasom in jasno besedo izrekel enega izmed svojih klenih, zmeraj sodobnih nagovorov. Igralec Radoš Bolčina, član Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica, se je učinko-

vito preobrazil v velikega sina dolenske zemlje. V prireditve je uvedel zbor Skala. Zborovsko petje je bilo povezovalna nit svečanosti, katere posamezne točke sporeda je napovedovala mlada Karolina Černic. Poleg omenjenega zbora se je pesem oglasila še iz grl pevcev ŽePZ Vrh Sv. Mihaela, skupine Sovodenjska dekleta, zbora Danica z Vrha in MePZ Rupa-Peč. Med uglednimi gosti so bili goriški prefekt Roberto De Lorenzo, generalni konzul RS v Trstu Jože Šušmelj, župan občine Sovodnje Igor Petejan, senatorka Tamara Blažina, deželni svetovalec Igor Gabrovec, podpredsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. Matija Gogala, kar lepo število deželnih, pokrajinskih in občinskih odbornikov ter svetovalcev, župani slovenskih zamejskih občin in obmejnih občin v Sloveniji (med njimi je bil novogoriški župan Mirko Brulc), delegacija pobratene občine iz Škofje Loke, predstavniki častnega odbora za počastitev 500-letnice rojstva Primoža Trubarja v Sloveniji, predstavniki Javnega zavoda Trubarjevi kraji z Rašice Velike Lašče, predstavništvo, sedanji in nekdanji dijaki klasičnega liceja Primož Trubar iz Gorice in predstavniki SSO in SKGZ ter kulturnih društev, in ne nazadnje kipar Dumitru Ion Serban. Prvi izmed govornikov je bil sovodenjski župan Igor Petejan, ki je izrazil veselje nad uresničitvijo praznika in poudaril, da slednji presega ožje občinske meje, saj je njegova pomembnost vseslovenska. Prav je, da stoji spomenik Primožu Trubarju prav pred gradom, v katerem je v treh jezikih, slovenskem, italijanskem in nemškem, pridigal Trubar, da bi širil protestantski nauk tudi v naših krajih. Petejan se je zahvalil družini

Černic za zamisel postavitve obeležja, ki jo je takoj podprla občinska uprava. Kip bo ponos za Rubije in grad sam, obenem pa tudi simbolni pomen za celo sovodenjsko občino in Goriško nasploh. To bo dodaten dokaz o prisotnosti slovenskega naroda na tej zemlji. Po dogovoru z lastniki, družino Černic, bo prostor, kjer stoji spomenik, postal občinska last. Občina bo skrbela za kip in ga vzdrževala.

Svečan trenutek odkritja so uvedla Sovodenjska dekleta s pesmijo na besedilo Primoža Trubarja, Te stare deset zapovedi. Ko sta Venko Černic in njegova hči Nataša odstrla rdeče pokrivalo, je stopil pred mikrofonski slavnostni govornik, prof. Miran Košuta, predsednik Slavističnega društva Slovenije, ki je osvetlil lik Primoža Trubarja, njegovo delovanje v reformističnih krogih in njegov neprecenljivi doprinos k postavitvi trdnih temeljev slovenski pisani besedi. Med drugim je dejal, da »Trubar, njegova osebnost, delo, misli, stremljenja in nazorji so boljkokdaj živi, sodobni in tvorini prav danes in prav tukaj: v Gorici, Trstu, Čedadu ob samo upravno bivši, a psihološko in kulturno še zmeraj živi italijansko – slovenski meji vzdolž pretočnega stičišča tevtonskega, romanskega in slovanskega«. Podčrtal je, »da je aktualna njegova vera, zagnanost v Absolutno, njegova žeja po pristnem, neposrednem, od zlata in blišča neoskrunjenem dialogu s transcendentnim, ki jo sredi potrošniških plitvin današnjega votlega kapitalskega materializma lahko posodobljeno tolmačimo kot splošnejše, ne samo religiozno zavzemanje za človekovo duhovnost, za slehernikovo etičnost, za tisto skrivnostno, neulovlji-

vo presežno v naših telesih, možganih, dušah«. Košuta je poudaril tudi aktualnost Trubarjeve zapisanosti narodu »sicer minljivemu ideološkemu konstrukt poznejše romantike, ki pa dandanašnji še zdaleč ni izčrpal pogonske sile svojega vezljivega idejnega goriva, saj se v epohi valjarskega amerikanizma obratno vse bolj izrisuje kot rešilno identitetno sidro, oaza kolektivne posebnosti, različnosti, svobode«. Podčrtal je Trubarja kot kulturnika, »branilca globljih vrednot misli, razuma, miru, strpnosti, sožitja, spodbujevalca izobrazbe, šolstva, pisave, demiurga nacionalne književnosti in knjige, ko nas iz svojega pionirskega časa goreče opozarja, da so smiselna črka, beseda, prevod ali natis hrbtenica vsake kulturne biti, osišče tako nacionalnega kot civilizacijskega napredka in da bi se morali zato številčno neravno krezovski Slovenci veliko bolj otipljivo, spoštljivo in ne le deklarativno zavzemati za lastno kulturo, če želimo še naprej dihati kot narod, manjšina ali identitetno ozaveščeni posamezniki«. Nazadnje je še izpostavil Trubarjevo »jezikovno očetovstvo, njegovo nesmrtno zaljubljenost v slovensko materinščino, ki ga ni ogradila za plotovi kake nacionalistično jaloze jezikovne samozadostnosti (...)«.

V svojem zanosnem, prodornem govoru je dejal tudi, naj bo ta spomenik »znamenje« in »naša nema, a kakor bron trdna neskaljiva obljuba Trubarju samemu: da ne bomo hlatali le po denarju, uspehu, slavi, videzu in materialnih dobrinah kakor lobotomirani sužnji kapitala, ampak gojili tudi presežno, duhovno in etično v nas; da ne bomo postavljali 'imeti' pred 'biti', politike pred narod, evropejstva pred sloven-

stvom in zaradi dosežene državnosti ali uresničenega unijstva tokraj ali onkraj Soče pozabili, kdo smo, kam gremo, kaj govorimo, temveč vsemu harmonično pripisovali ustrezen pomen in tako kosovelovsko ohranili tudi v času naraščajočega univerzalizma 'svoj lastni obraz' (...)«.

Na slovesnosti je priložnostne besede izrekel tudi goriški prefekt Roberto De Lorenzo. Dejal je, da je kot predstavnik države imel privilegij biti prisoten na tako pomembni svečanosti. Čestital je za našega Trubarja, ki nam ga lahko vsi zavidajo, saj je Trubar gotovo spoznal marsikaterega velikana tistega nepovnljivega obdobja renesanse. Izrazil je občudovanje vsem, ki so pomagali pri realizaciji tega praznika. Podčrtal je pomembnost Trubarja za naš slovenski jezik, veliko narodovo bogastvo, ki je bil v hudih fašističnih časih teptan, zaničevan in prepovedan v javnosti. Kar se je tedaj dogajalo s slovenskim jezikom, se ne sme nikoli več ponoviti in za to mora jamčiti ustava, na kateri temelji italijanska demokracija, ne glede na trenutno usmerjenost vlade. Vsak si želi živeti v miru in sožitju. »Gotovo bo Trubar vesel, ko bo videl, da se v te kraje vrača duh njegovega časa, ko je na narodnostno pisanem Goriškem vsak govoril v svojem jeziku in ga je bližnji razumel«, je De Lorenzo sklenil svoj poseg.

Pred začetkom svečanosti in po njej so fantički in dekletca v narodnih nošah ponujali razglednice, z natisnjenim Rubijskim gradom in Trubarjevim kipom. Trajno bodo spominjale na ta nepozabni zelo pomenljivi dogodek, ki ga je sklenila Prešernova Zdravica v Vrabčevi priredbi in v izvedbi združenega zbora vseh nastopajočih pevcev.

MESEC MAJ

Prelepi maj še vsakdo pričakuje,
odgrinja v sebi mraka pajčolan,
neznankam uprt je, naravnan,
o vrsti dela vneto premišljuje.

Ko sonce z lin mu vedro sije,
išoč obrne v svet oči zvedave,
načrte nove snuje si sanjave,
ob stvarnem tem vprašanju se spočije:

»Živijo bližnji z delom zraven mene?
Dobe ob njem uspeh svoj, jasno misel?
Se znajo še učiti?« Dvom takoj prežene.

Sam išče stalno cilje svoje. Smisel
razbrat si gre, koder mu obzorje vene.
»V lepšem bi vesel in zvest rad živel.«

MEGLA

Naenkrat megla siva svet objame,
svetlobe čar posrka, želje, nade,
k stvarem vesolja sede, žre livade
in soncu blesk njegov strastno odvzame.

Nečista je ta prhla plast, sivina,
raznaša hlap svoj, vtise nam izbriše,
obzorja menja nam. Kar hoče, riše -
vladarja sonca vodna pajčevina.

A pusta gine, dimna vsa, mokrotna,
nam hitro drug svet znova že rojeva.
Brez megle je ta zemlja lepša, ni togotna.

Zbeži nejasnost, zemlja izgineva,
so lahka zdaj slemena prej težkotna.
Besede vrisk veselo v nas odmeva.

Silvester Gaberšček

PO POPOTRESNI OBNOVI OŽIVLJENA PODOBA V »VELIKONOČNEM« POTRESU PRIZADETEGA OBMOČJA

Na praznik Povišanja sv. Križa, v nedeljo, 14. septembra 2008, je bila v vasi Sedlo v Breginjskem kotu svečanost blagoslovitve del popotresne obnove tamkajšnje župnijske cerkve sv. Križa. Z obnovo te cerkve se je simbolično zaključil program popotresne obnove v »velikonočnem potresu« leta 1998 prizade kulturne dediščine in spomenikov. Že ob »panoramskem« preletu prizadetega območja je vidno, kako modro je bilo vztrajanje Ministrstva za kulturo pred desetimi leti, ko je v vladnem predlogu posebnega Zakona o popotresni obnovi Posočja uspelo zagotoviti posebno obravnavo za stavbe kulturne dediščine, to pa je pomenilo zagotoviti znatnejšo denarno podporo za njihovo obnovo.

Med 4055 stavbami, ki jih je poškodoval »velikonočni« potres, je bilo iz posebnega programa »profanih in sakralnih kulturnih spomenikov« pod strokovnim vodstvom spomeniškovarstvene službe v celoti obnovljenih 156 stavb, med temi 52 cerkva, 102 profani stavbi, 61 zunanjščin trških jeder in štiri pašne planine.

V času priprav in načrtovanj, kot tudi med samim izvajanjem popotresne obnove po spomeniškovarstvenih navo-

»Jakovkna« hiša iz Podbrda št. 18

dilih, je bilo potrebno nemalokrat vedno znova utemeljevati razloge, ki so botrovali tovrstnim odločitvam. Po končani desetletni popotresni obnovi pa prevladuje nesporna ugotovitev domačinov in vse večjega števila tujcev, ki obiskujejo te kraje, da prav ohranjena in obnovljena stavbna kulturna dediščina daje krajini in naseljem poseben čar, saj izpričuje prepoznavno stoletno kulturno istovetnost in ohranja »dušo« posameznega kraja.

Daleč najpomembnejše pa je, da je tovrsten pristop države k popotresni obnovi domačinom znova vlil potrebne samozavesti in veselja do življenja, ki je bilo zlasti v Gornji Soški dolini dodobra načeto zaradi izjemno težkih

preizkušenj 20. stoletja, ki so mu dale usoden pečat: dve svetovni vojni, dva totalitarna režima s svojima vojaškima ustrojema, težja dostopnost in gospodarska odrinjenost, dva rušilna potresa in številne naravne ujme.

V kar nekaj, nekoč že opuščenih hlevih in drugih gospodarskih objektih, obnovljenih domačij v visokogorskih vaseh in zaselkih so se ponovno naselile lastovke, kar pomeni, da so mlade družine, ki so se iz mestnega vrveža vrnile, s seboj prinesle novega poleta in tako zagotovile ohranitev življenja v hribovitem podeželju. Naselja Zabrdno pod Ratitovcem, Tolminske Ravne, Čadrg, Krn, Lepena so primeri oživiljenih gorskih vasi, ki so s spomeniškovarstveno obnovo domačij ponovno dobile žlahtnost značilnega ljudskega stavbarstva in s tem postale vse bolj privlačne tudi za turiste. Z upoštevanjem in ohranjanjem stavbnih značilnosti ter z odstranjevanjem napak nestrokovnih obnov v preteklosti, je ponovno oživela »duša« tudi nekatere drugih večjih naselbin, kot npr. trški jedri Bovca in Kobarida ter vaško središče Podbrda, ki je še zlasti z restavriranimi freskami na pročelju Jakovkne hiše povsem spremenilo videz do nedavna »umirajočega« dela naselja. Obnovljene zbledele zunanje stenske poslikave, kot tudi tiste, ki so bile na novo odkrite med potresno obnovo na profanih spomenikih, so postale dragocene broške ali ogrlice na pročeljih vrtca v Bovcu, Pepčeve hiše in stavbe stare kaplanije v Kobaridu, na hiši v Idrskem št. 14, Batiščijskega kmečkega dvorca na Idriji pri Bači, Erženove hiše v Gorenji Trebuši, na nekdanjem mlinu v Dolenji Trebuši in na hiši Šentvi-

ška Gora št. 15. S strokovno odstranitvijo treh zunanjih poslikav na zapuščeni Kašanovi hiši v Lojah v Baški grapi so bile obvarovane nadaljnega propadanja lične upodobitve Višarske Marije, sv. Florjana in Križanja, ki se sedaj hranijo v Tolminskem muzeju, v katerem so predstavljene tudi Del Nerijeve stenske poslikave s konca 19. stol., ki so se ob potresu odluščile od spodnjih plasti srednjeveških poslikav v cerkvi sv. Lamberta v Nemškem Rutu. V istem muzeju se hranijo mnogi drobni predmeti premične dediščine in deli druge opreme, ki so bili pridobljeni pred rušenjem starejših hiš ali njihovo temeljito prenovi, med temi še posebej izstopata ambientalno predstavljeno visoko ognjišče iz 18. stol. iz Flukcove hiše v Zatoimini in Skalarjeva krušna peč iz Tolminskih Ravnen.

Med potekom popotresne obnove so se večkrat pojavila lepa presenečenja, ko se je izpod odpadlega ometa in razpok pokazala dragocena starejša poslikava, kot npr. v cerkvah sv. Nikolaja v Kredu, pri cerkvi sv. Matije v Drežniških Ravnah in v cerkvi sv. Lambrehta v Nemškem Rutu ali pa ponekod zazidani in prezidani arhitekturno povedni členi. Tudi pri čiščenju in praznjenju cerkvenih podstrešij, pred začetkom popotresne obnove, je bila najdena marsikatera dragocenost, kot npr. lesene baročne, plastike iz nekdanjega Bovškega »zlatega« oltarja, delo Kobariške delavnice, ali pa, ko se je pod odstranjeno, večkrat preslikano in hudo poškodovano nekdanjo oltarno sliko sv. Ane iz Trente posvetila prvotna Lichtenreiterjeva poslikava iz 17. stol.

Mnoge župnijske in podružnične cerkve, ki jih je zob časa že resno nagrizel ali pa so bile v slabem stanju zaradi drugih vzrokov, so po popotresni obnovi zablestele kot mlade »neveste«; med temi še posebno izstopajo cerkev sv. Ane v Magozdu, kateri je UNESCO prispeval denarna sredstva za obnovo »zlatega« oltarja, prava gorska katedrala je spominska secesijska cerkev Sv. Duha v Javorci, za katero je Republika Češka prispevala denarna sredstva za obnovo v potresu uničenega stopnišča; skriti »bombonček« pa je tudi poznogotska cerkvica sv. Petra v Lojah iz začetka 16. stoletja.

Že omenjena popotresna obnova pašnih planin v Pologu pod Mahavčkom (Bogatinom) in Slemenu pod Rdečim Robom ali pa planine Kuhinja pod Krnom in planine Razor pod Tolminsko-Bohinjskimi gorami, ali Pečmi po domače, je za seboj potegnila obnovo in oživitve še drugih planin, ki niso bile vključene v program popotresne obnove, kar dokazuje, da je tisočletno izročilo »transhumance« – visokogorskega pašništva trdoživo, še več, da se je pričelo ponovno prebujati in dvigati po desetletjih krize.

Slednje dejstvo pa je lahko še dodaten in utemeljen razlog za odgovor na večkrat izražene pomisleke, češ čemu vlagati tolika sredstva, naporov in moči v ta prostor, ki je potresno izpostavljen, saj so ga v preteklosti močno prizadejali že koroški potres leta 1348, pa idrijski potres 1511. leta, furlanski potres leta 1976 in nazadnje še »velikonočni« potres leta 1996, ki mu je sledil še močnejši »popotres« leta 2004.

Brez domačinov, ki skupaj z ribo »Faraoniko« tisočletja prenašajo iz roda

V popotresni obnovi restavriran glavni oltar v župni cerkvi Sv. Treh kraljev na Oblokah v Baški grapi (zgoraj)

Detalj freske "Ribe Faronike" iz 15. stol., odkrite pri popotresni obnovi v župni cerkvi sv. Lamberta v Nemškem Rutu (fotografije: S. Gabersček)

v rod izročilo življenja v gorah, bi bilo »Zlatorogovo« kraljestvo v Raju pod Triglavom, kljub tolikim naravnim lepotam, pusto in neprijazno.

OBLETNICE ZAČETKA IZHAJANJA NEKATERIH ČASOPISOV V GORICI

V ozadju brni radio, pred menoj televizija in vsakodnevna »poročila«. Z dvema klikoma na spletu lahko obiščem svet, po novem lahko novice berem tudi po mobilnem telefonu. V današnjem času, času nasičenega multimedijskega prostora, času, kjer je eksplozija informacij poplavlja svet, si težko predstavljamo, da bi nam tedenske in dnevne novice nosila le majhna skupina časnikov. Pa vendar so bili časniki in časopisi še do nedavnega glavni prinašalci vesti, zanimivosti in nasvetov. Goriška se seveda v tem pogledu ni razlikovala od ostalih delov Evrope. 19. stoletje je bilo čas velikih sprememb: prva in druga industrijska revolucija, obdobje Metternichovega absolutizma, »pomlad narodov« (meščanske ali nacionalne revolucije 1848), ustanovitev Avstro-Ogrske (1867),... Slovenska politična in socialna gibanja v tem času je najprej zaznamoval skupni narodnostni boj vseh Slovencev (t.i. obdobje slogaštva), kasneje pa politična razhajanja, zlasti v 80. in 90. letih 19. stoletja, ko se je začel boj med katoliško in liberalno strujo meščanskih politikov. Časniki in časopisi, ustanovljeni v tem burnem obdobju, so praviloma odražali načela določene politične struje. Ustanavljale in ukinjale so jih stranke oziroma društva, z namenom političnega in kulturnega združevanja.

Obširen in temeljit pregled slovenskega periodičnega tiska na Goriškem od začetkov pa do današnjega časa so

že pripravili Pavel Plesničar, Miša Šalamun, dr. Fran Vatovec, dr. Branko Marušič, Slavko Gaberc in drugi. Pomudimo se torej le ob slovenskih časnikih, ki so izhajali pred prvo svetovno vojno in v času med obema vojnoma na Goriškem in ki obhajajo okroglo obletnico začetka izhajanja. Leta 2009 se spominjamo 120 let pričetka izhajanja časnika Nove Soče, 110 let časnika Gorica in 100 let začetka časnika Novi čas. Prav tako mineva 90 let prve izdaje časnika Goriški Slovenec ter 80 let časopisa Družina.

Ob koncu 19. stoletja so razdori med nosilci političnega življenja goriških Slovencev spodbudili živahno časnikarsko dogajanje. Kot zapiše Janez Švajncer, je za Gorico do prve svetovne vojne »značilna publicistična barvitost. V primorski časniški in časopisni publicistiki naletimo namreč na slikovito programsko spletenost, v najrazličnejših odtenkih tedanje svetovnonazorske in politične usmerjenosti na Slovenskem.« (Švajncer, str 229)

Trije časopisi: Nova Soča, Gorica in Novi čas so nastali okoli določenih političnih krogov in razdorov med politiki in uredniki, ki so pred tem sodelovali. Prek teh treh časnikov lahko sledimo urednikovanju in nato prekinitvi sodelovanja med tremi glavnimi akterji; liberalcem Andrejem Gabrščkom¹⁾, starostrujarjem²⁾ Antonom Gregorčičem³⁾ in novostrujarjem⁴⁾ Franom Kremžarjem⁵⁾.

31. oktobra 1889 sta Andrej Gabršček in dr. Anton Gregorčič, ki sta poprej urednikovala pri Soči, izdala prvo številko časnika *Nova Soča*. V tem letu je namreč dokončno razpadla politična sloga goriških Slovencev, ki je trajala vse od leta 1876, kar petindvajset let. Novi časnik je nastal kot odgovor na prevzem Soče s strani dr. Josipa Tonklija⁶⁾ in dr. Antona Mahnič⁷⁾, ki sta Gabrščku odvzela izdajanje. V Sočino urednikovanje sta Tonkli in Mahnič ob koncu 19. stoletja prinesla poglede, ki liberalnemu Gabrščku in starostrujarju Gregorčiču niso odgovarjali. Prej slogaška Soča je tako zamenjala uredništvo in programsko politiko. Gabršček je sam vpisal v register nov časnik, uporabil enak lesorez za glavo in enake črke, kot jih je prej uporabljal pri Soči. Prav tako so vsi naročniki ostali pri Novi Soči in »stara« Soča je morala iskati novo bralno publiko. Tiskali so jo v Obizzijevi tiskarni v Gorici, ki je od leta 1893 dalje nosila častno ime »prva slovenska tiskarna« in je takrat uporabljala še ročni tiskalni stroj. Zato je Gabršček na Dunaju naročil nov tiskalni stroj na pogon. O izgledu časnika je Gabršček napisal, da je bil »sprva [...] list tehniški bolj mizeren, a kmalu je postal prav čeden in se je prav dobro ponašal v družbi ostalega slovenskega časopisja« (Gabršček, 1. knjiga, str. 278). Nova Soča je izhajala tedensko, vsak petek, imela je dve prilogi: *Gorico* in *Gospodarski list*. Gorica je kot priloga začela izhajati junija 1890. Bila je gospodarske narave in so jo naročniki Nove Soče brezplačno prejemale dvakrat mesečno. Večina vsebine Nove

[illegible]

Prva stran časopisa Gorica, 2. januarja 1909

Soče je služila namenu, za katerega je bila ustanovljena: spodkopati Tonklija in Mahniča, prikazati njune politične zaveznike kot neverodostojne in povzdigovati slogaško mišljenje Gregorčiča in Gabrščka, vendar je Nova Soča prinašala tudi zanimive prispevke o življenju ljudi na Goriškem. Tednik je prenehal izhajati, potem, ko je bil njegov cilj dosežen in je Andrej Gabršček skupaj z dr. Gregorčičem znova prevzel Sočo (30.12.1892). Zadnja številka Nove Soče je tako izšla 23. decembra 1892.

Leta 1899 pride do političnega spora in dokončnega razkola med Gabr-

Štev. 5 V Gorici, 31. januarja 1913 Leta IV.

Proti krivici

Krivica, ki ni bila goriška, vendar se je imela za delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

To delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Toda krivica, ki ni bila goriška, vendar se je imela za delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Toda krivica, ki ni bila goriška, vendar se je imela za delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

SLOVENCI, TRGOVCI IN OBČINE!
Prišlo je na to, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Vedno je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Toda krivica, ki ni bila goriška, vendar se je imela za delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

Pročniki v državi, ki so v svojem delu na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje. Vendar je to delo na njej, da se krivica odpravi, glavna vloga pravega gospodarstva. To poudarjajo, da ostanemo v kmetijsko, industrijsko, trgovsko, prometno in vse drugo, kar je potrebno za življenje.

same izdaje se je spreminjal, prav tako so se menjavali tudi uredniki. Od decembra 1906 dalje je tednik urejal Fran Kremžar, ki je v Gorico prišel na pobudo dr. Gregorčiča. Ko je prišlo do nesoglasij med staro in novostrujarji, je Kremžar stopil na stran mladostrujarjev in prenehal sodelovati z dr. Gregorčičem. Najprej je Kremžar postal dopisnik ljubljanskega Domoljuba, nato pa je skupaj s somišljeniki izdal novo glasilo. Kot zapiše Plesničar, je »osebno glasilo dr. Antona Gregorčiča proti Gabrščekovi Soči [...] klonilo 10 let kasneje pred novostrujarskim Novim časom«. (Plesničar, str. 69)

Leta 1909 tako začne izhajati tednik *Novi čas*, ki ga je urejal krščansko socialni odsek znotraj klerikalne struje. Prva številka izide 29. decembra 1909 pod uredništvom Antona Šinigoja. Tednik je izhajal vsak petek in je bralcem prinašal izobraževalne, politične, poljudne in šolske vsebine. Popolnoma je podpiral politiko Slovenske ljudske stranke na Goriškem, se obvezal, da bo temeljil na demokratski podlagi in vedno deloval za potrebe slovenskega ljudstva, v skladu z načeli katoliške vere. Prav tako se je uredništvo zavezalo, da se bo zavzemalo »za enakopravnost in osamosvojitve našega naroda na mestu v deželi in v državi«. (Gabršček, 2. knjiga, str. 319) Povprečno je časnik izšel na osmih straneh. Izdajalo ga je Katoliško tiskovno društvo, ki je bilo ustanovljeno leto pred prvim izidom tednika *Novi čas*. 24. julija 1915, dva

Prva stran časopisa Novi čas, 31. januar 1913

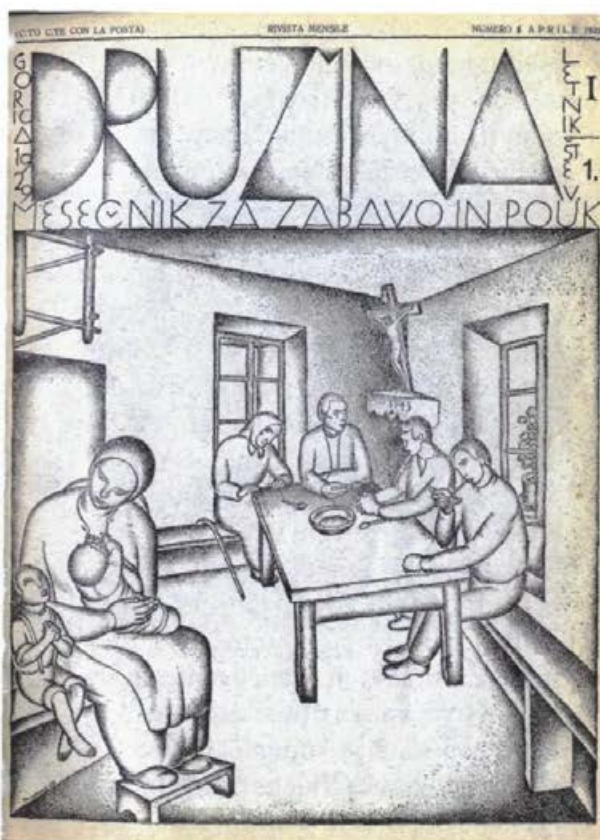
ščemom in Gregorčičem. Gabrščeku ostane Soča, Gregorčič pa ustanovi nov časnik *Gorica*. Gabršček je izid novega časnika najprej pozdravil in celo priporočal naročnikom Soče, da se naročijo tudi na Gorico. Vendar je premirje med založnikoma trajalo le kratek čas. Gorica je prvič izšla 1. julija 1899 in kmalu zatem sta se Gabršček in Gregorčič, zdaj vsak v svojem časopisu, udarila in začela medsebojno obtoževati, kdo je kriv za razpad desetletnega sodelovanja. Prvo leto je izhajala tedensko, vendar je imela dve izdaji. Jutranja izdaja je bila namenjena mestu, večerna pa goriškemu podeželju. Že naslednje leto je Gorica začela izhajati dvakrat tedensko, vendar še vedno v dveh izdajah, po letu 1907 pa ostane le ena izdaja. Format

številka izide 29. decembra 1909 pod uredništvom Antona Šinigoja. Tednik je izhajal vsak petek in je bralcem prinašal izobraževalne, politične, poljudne in šolske vsebine. Popolnoma je podpiral politiko Slovenske ljudske stranke na Goriškem, se obvezal, da bo temeljil na demokratski podlagi in vedno deloval za potrebe slovenskega ljudstva, v skladu z načeli katoliške vere. Prav tako se je uredništvo zavezalo, da se bo zavzemalo »za enakopravnost in osamosvojitve našega naroda na mestu v deželi in v državi«. (Gabršček, 2. knjiga, str. 319) Povprečno je časnik izšel na osmih straneh. Izdajalo ga je Katoliško tiskovno društvo, ki je bilo ustanovljeno leto pred prvim izidom tednika *Novi čas*. 24. julija 1915, dva

meseca po začetku soške fronte, je prenehal izhajati. Med soško fronto na Goriškem ni izhajal noben slovenski časnik ali časopis.

Naj omenim še dve periodični publikaciji: slovenski časnik in slovenski časopis, ki v letu 2009 praznujeta okroglo obletnico in sta v času med obema vojnama izhajala v Gorici. Prvi je glasilo *Goriški Slovenec*, ki je začelo izhajati leta 1919 kot tednik. Izdajatelj časnika, Josip Peternel⁸⁾, je bil novim povojnim italijanskim oblastem naklonjen, tako da je bila vsebina namenjena prepričevanju Slovencev o prilagajanju politični stvarnosti in sodelovanju z oblastjo. Časnik je izhajal samo do leta 1921, ko se je Josip Peternel pridružil fašistični stranki. Leta 1922 časnik nasledi fašistično usmerjena Nova doba.

Obletnico praznuje tudi mesečnik *Družina*, ki je začel izhajati aprila 1929. Zgodba Družine, ki ima v podnaslovu zapisano »mesečnik za zabavo in pouk«, je tesno povezana s poslancem Engelbertom Besednjakom⁹⁾: »Z osebnim nastopom pri Musoliniju je B[esednjak] dosegel, da so smeli pod njegovim uredništvom izhajati v Gor[i]ci slov[enski] tednik Novi list, hrvatski tednik Istarski list in družinski mesečnik Družina (apr. 1929 – nov. 1930).« (PSBL, Besednjak, str. 70) Poleg Besednjaka sta v uredništvu Družine sedela tudi Rado Bednarik in Janko Kralj, ilustracije pa so bile delo Toneta Kralja. Mesečnik so tiskali v Katoliški tiskarni, ki je bila ustanovljena leta 1923 s strani Katoliškega tiskovnega društva. Bralcem je prinašal pesmi, povesti in črtice, poljudnoznan-

Naslovnica prve številke mesečnika *Družina*, april 1929

stvene in vzgojne članke ter nasvete za hišo in dom. V njem zasledimo tudi kuharske recepte, križanke, zdravnikove nasvete in šale ter uganke. Časopis je tako v časih hudih političnih in socialnih pritiskov v domove prinašal tudi zabavo in smeh v slovenskem jeziku. Žal pa je *Družina* izhajala le dobro leto. Že novembra 1930 je zaradi grožnje, da bodo vse številke slovenskih glasil zaplenjene, prenehala izhajati.

Čeprav sodelovanje med političnimi akterji pred prvo svetovno vojno ni bilo zgledno in ob prebiranju časnikov naletimo na zdrharske članke in spletkarjenje, so razdori med slovenskimi političnimi strankami konec 19. in v začetku 20. stoletja bralcem na Goriškem

nudili možnost prebirati različne vidike dogodkov v slovenskem in svetovnem prostoru. Časopisi so bili zanimivi, njihovo ustanavljanje in ukinjanje je odražalo stanje politične moči posamezne stranke. Tudi v vsebinah časopisov se je odražala njihova drža, odnos. Poleg političnih vesti so časniki in časopisi v tistem času prinašali tudi vesti iz vsakdanjega življenja ljudi na Goriškem in v svetu, odpiralnem času trgovin in uradov, potekanju pouka v šolah, nasvete za kmetovalce in gospodarstvenike ter reklamne oglase in kratke novice o življenju malih ljudi. Vsebinsko takratnih časnikov je danes eden od temeljnih virov za študente, raziskovalce in zainteresirane posameznike. Za branje in preučevanje so dosegljivi v papirni obliki ali na mikrofilmu v nekaterih knjižnicah¹⁰⁾ po Sloveniji in zamejstvu ter na Dunaju.

Novo Sočo hranijo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani in Avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju. Časnik Gorica je bralcem dosegljiv v Narodni in univerzitetni knjižnici ter v Slovanski knjižnici v Ljubljani in v Avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju. Poleg tega ga na mikrofilmu hranijo tudi v Goriški knjižnici Franceta Bevka. Časnik Novi čas hranijo Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Državna knjižnica v Gorici («Isontina») in Avstrijska nacionalna knjižnica na Dunaju. Glasilo Goriški Slovenec je dosegljivo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani in v Državni knjižnici v Gorici. Mesečnik Družina pa hranijo Slovanska knjižnica v Ljubljani, Osrednja knjižnica Celje, Goriška knjižnica Franceta Bevka ter Narodna in študijska knjižnica v Trstu.

OPOMBE:

¹⁾ Gabršček Andrej (1864 – 1938), publicist, politik, tiskar, založnik in urednik (Primorski slovenski biografski leksikon)

²⁾ Starostrujarji so bili katoliški liberalci, ki so skupaj s slovenskimi liberalci nastopali v društvu Sloga.

³⁾ Gregorčič Anton (1852 – 1925), politik, kulturni delavec, duhovnik (PSBL)

⁴⁾ Novostrujarji so bili pripadniki krščansko-socialnega gibanja.

⁵⁾ Kremžar Franc (1883 – 1954), časnikar in politik (PSBL)

⁶⁾ Tonkli Josip (1834 – 1907), odvetnik, politik, poslanec v deželni in državni zboru (PSBL)

⁷⁾ Mahnič Anton (1850 – 1920), škof, doktor teologije, profesor, pisatelj, kritik in urednik (PSBL)

⁸⁾ Peternel Josip (1883 – ?), javni delavec (PSBL)

⁹⁾ Besednjak Engelbert (1894 – 1968), politik,

časnikar in publicist (PSBL)

¹⁰⁾ Navedene so samo knjižnice, kjer je izdaja časopisa skoraj popolna in kjer hranijo več števil določenega časopisa.

VIRI in LITERATURA (izbor):

Plesničar, Pavel. Narod naš dokazuje hrani: bibliografski pregled slovenskega tiska na Primorskem do konca l. 1918, Ljubljana 1940
Šalamun, Miša. Slovensko primorsko časopisje: zgodovinski pregled in bibliografski opis, Koper 1961

Marušič, Branko. Slovenski periodični tisk na Goriškem. V: Jadranski koledar (1987), str. 223-232

Švajncar, Janez. Slovenec sem, Maribor 1973
Gabršček, Andrej. Goriški Slovenci : narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice, 2 zvezka, Ljubljana 1932 – 1934

Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL). Gorica 1993 – 1995

PO VIPAVSKEM ŠEMBIDU JE HODITI LEPO...

Na slovenski kulturni praznik, 8. februarja 2008, je bila v Marijini dvorani župnijskega doma v Podnanosu predstavljena priročna knjižica z naslovom *Podnanos – Št. Vid, rojstni kraj slovenske himne – vodnik po kulturni dediščini Podnanosa in okolice*. Izdala sta jo Turistično društvo Podnanos in Krajevna skupnost Podnanos. Skupaj so jo pripravili Sebastjan Rosa in Jurij Rosa, ki sta sestavila krajša besedila za prepoznavanje zgodovine in kulturne dediščine tega kraja ter Blaž Rosa, ki jo je oblikoval in bogato slikovno opremil.

Vodnik želi bralcu izpostaviti najprej zgodbo o nastanku slovenske državne himne Zdravljice, simbola, s katerim se želi kraj najbolj prepoznavati. V zadnjem času mu je to do neke mere tudi že uspelo, čeravno je med ljudmi našega naroda še vse premalo znanja in zavedanja o tej zgodbi, zlasti pa o skladatelju himne, Stanku Premrlu, po rodu iz Št. Vida ali po domače Šembida, sedanjega Podnanosa.

Po krajših predstavitvah lege kraja in njegovih značilnosti ter zgoščenega pregleda krajevnih zgodovine in življenjskih poti slavnih šembijskih mož, vodnik ponuja predvsem priročno in poljudno predstavitev bogate kulturne dediščine: cerkve, gradove, mostove in druge zanimivosti, bralca nato povede na razgledne vzpetine in ga za sklep pova-

»Spahnjenca« na južni strani Zajčjega gradu

bi v opojno okolje domačih vinskih hramov.

Najiminitnejšo umetnostno dediščino kraja predstavljata župnijska cerkev sv. Vida in podružna cerkev sv. Kozma in Damijana, ki sta bili v Koledarju pred nekaj leti že predstavljeni. Tudi o pomembnih osebnostih je bilo že precej napisanega.

Na tem mestu bo zato iz vodnika predstavljenih nekaj, za bralce Koledarja verjetno manj znanih posebnosti tega zanimivega kraja in njegovega privlačnega okolja.

Spoznati zgodbo o nastanku slovenske državne himne

Začetek zgodbe o slovenski himni, Zdravljici, sega v leto 1843, ko je takratni šembijski dušni pastir Matija Vertovec v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* že v prvem letu njihovega izhajanja objavil sestavek *Vinske terte hvala*, v katerem je takratnega prvega pesnika

Razgled s Kjecla

Franceta Prešerna naprosil, naj spesni hvalospev vinski trti. Kdo bi vedel, kaj se je godilo v Prešernovi notranjosti od dneva, ko je prebral Vertovčevo pismo v Novicah, pa do jeseni 1844, ko se mu je ob novini (novem vinu), kot sam zapiše, porodila Zdravljica. Samo po sebi se postavlja vprašanje, ali ni morebiti Prešeren vinsko kapljico letnika 1844 pil iz šembijskega vinskega hrama, ob kakšnem svojem srečanju z vikarjem Vertovcem. Tega žal ni moč ugotoviti.

Prešernova mojstrovina je bila močan izziv tudi za skladatelje, kar dokazuje čez dvajset uglasbitev najrazličnejših slovenskih skladateljev in glasbenikov. Med drugimi se je tega izziva lotil tudi šembijski rojak, duhovnik in skladatelj Stanko Premrl, ki jo je uglasbil v času študija na dunajskem konservatoriju, leta 1905, natančneje med počitnicami, ki jih je preživel v domačih krajih. V njegovih kasnejših spominskih zapisih beremo, da mu je napev zanj prišel v uho na Lozicah. Kompozicijo je dokončal na Dunaju in jo kmalu zatem objavil v glasbeni reviji *Novi akordi*. Omeniti velja, da je Premrl Zdravljico zložil pri mladostnih petindvajsetih letih. In prav njegov napev se je mnogo kasneje trajno usidral v slovenskih domoljubnih čustvih, saj smo ga Slovenci skupaj s 7. kitico Prešernovega besedila izbrali za slovensko

himno, kar določa 6. člen Ustave Republike Slovenije.

Slovenska himna torej ni le Prešernova, marveč tudi in predvsem Premrlova, saj je himna glasbena oblika in pri njej je odločujočo vlogo imel skladatelj.

Matija Vertovec je pokopan na šembijskem pokopališču, kjer ima lep nagrobnik z zanimivimi napisi, na hiši zraven župnijske cerkve pa mojstrsko oblikovano spominsko ploščo, postavljeno ob 100-letnici njegovega rojstva. Stanko Premrl ima tudi dve obeležji: spominsko ploščo na rojstni hiši in spomenik z doprsnim kipom na vaškem »placu«.

V okolje treh grajskih stavb

Na južnem robu Podnanosa, ob cesti, ki vodi v Orehovico in naprej na Vrabče, leži zanimiv vaški dvorec. O njegovi zgodovini vemo bolj malo. Zgrajen je bil najverjetneje konec 17. stoletja, leta 1718 pa so mu obzidali še dvorišče. Nekdaj je bil last knezov Porzia. V 2. polovici 19. stoletja ga je kupila rodbina Tavčar, še pred njimi pa ga je imela v lasti družina Zajec, po kateri se je tudi obdržalo ime **Zajčji grad (Tavčarjeva hiša)**. V času, ko je pripadal rodbini Tavčar, naj bi na počitnice semkaj zahajal celo pisatelj Ivan Tavčar, ki grad omenja tudi v svojem znanem delu *Cvetje v jeseni*.

Grad krasi značilna simetrična zasnova z naprej potisnjenima vogalnima stolpičema, ki sta okrašena s t.i. šivanim robom in strelnimi linami. Vhodno pročelje je v pritličju predrto z lopo, slonečo na dveh stebrih, ki tvori predprostor v stanovanjske dele. Bogat je tudi vhodni portal na dvorišče, ki sta mu na vhodnem pročelju dodani dve niši. Imeniten dodatek je »spahnjenca«, ki je dodana na južni strani in je prekrita z opečno kritino. Graščina v tleh skriva veliko obokano vinsko klet s predprostorom, v katerem se nahaja vodnjak.

Dobro je ohranjena njena notranja oprema, ki odraža duha in način življenja s konca 19. in 1. polovice 20. stoletja. Kot zanimivost notranjščine velja omeniti zbirko oblazinjenega pohištva, keramične, kovinske in steklene posode ter okrasnih predmetov iz 18. in 19. stol. Graščini pripadata tudi gospodarsko poslopje in lepo urejen vrt čez cesto.

Danes je graščina v zasebni lasti potomcev Tavčarjeve rodbine.

Graščina Rožnik (Rossenegg) stoji v Podbrjah, zahodno od novega naselja Rožnik v neposredni bližini podružne cerkve sv. Kozma in Damijana. Upodobljena je bila že v Valvasorjevi *Topografiji sodobne vojvodine Kranjske* leta 1679. Zgradila naj bi jo rodbina Rossetti iz Ferrare. V zvezi z nastankom tega gradu je povezana zgodba grofov Rossetti o izvršenem bratomorstvu in s tem v zvezi nejasnosti o nastanku bližnje cerkve in tega grajskega poslopja. Njen prvi lastnik je bil Johan Anton Rossetti, ki je konec 16. stoletja zgradil to poslopje. Njegov sin Johan Franz Rossetti je graščino prodal rodbini Garzarolli, ta pa plemeniti rodbini Schiwitzhofen. Kasnejši gospodarji

*Enoločni kamniti most čez potok Pasji rep
(fotografije: Blaž Rosa)*

graščine so bili Dolenci, iz katerih je izšel tudi znani Rihard Dolenc. Po njih jo poimenujemo tudi Dolenčeva graščina. Zadnji lastnik stavbe je družina Semenič – »Jovotovi«.

V tlorisu je stavba nepravilen pravokotnik z notranjim dvoriščem, ki je v štirih traktih združeval stanovanjske in gospodarske prostore. Stranska trakta, vzhodni in zahodni, sta stanovanjskega značaja, južna polovica pa skupaj z južnim traktom, ki ima obokan podvoz, predstavlja gospodarsko poslopje. Ta je precej porušena, deloma pa so jo prezidali in predelali. Graščina ni podklete na. Shrambe in kleti, ki jih na severnem pročelju označujejo zamrežena okna, zavzemajo pritličje po vsej dolžini severnega trakta.

Grajska stavba Živcovih (Schiwitzhofen) leži na drugi strani cerkve sv. Kozma in Damijana in zaključuje niz novogradenj novega dela Podnanosa, ki ga imenujemo Rožnik. Graščina je nekoliko mlajšega nastanka. Verjetno je bila zgrajena v 2. polovici 17. stoletja. Ime je dobila po graditeljih in lastnikih, plemeniti rodbini Schiwitzhofen. Danes domačiji rečemo »pri Margonovih«.

Graščina ima v tlorisu pravokotno oz. četverokotno obliko z notranjim dvoriščem in vodnjakom. Od graščine se je do danes ohranil le vzhodni del, zahodni del, kjer so bila nekdanja gospodarska poslopja, pa je že dolgo porušen in opuščen. Graščina je bila enonadstropna, podkletena z lepo, še danes ohranjeno kamnito obokano kletjo in enostavno zunanostjo.

Pročelje krasi enostaven kamnit balkon s stebriščno ograjo, vogale pa šivani robovi. Žal so različne predelave in prezidave stanovanjskega dela močno okrnile prvotni videz graščine, vendar stavba deloma še vedno ohranja elemente bogate arhitekture.

Po kamnitih mostovih čez potoka Močilnik in Pasji rep

Del tehnične in hkrati arhitekturne dediščine našega kraja so štirje kamniti mostovi, zelo lepi izdelki kamnoseških mojstrov, dva čez potok Močilnik, dva pa čez potok Pasji rep.

Kakor dvojčka se čez Močilnik v Podbregu pmeta dva dvoločna kamnita mostova. Prvi povezuje Podnanos z zaselkom Podbreg pri kapelici Matere Božje, drugi, ki je le streljaj od prvega, pa pelje k »Pintarjevim« (Podbreg št. 20).

Najbolj opazen in poznan je zagotovo kamniti enoločni most, ki povezuje

bregova Pasjega repa »pri Johanovih«. Zanj je značilno, da je namenjen zgolj pešcem, kolesarjem ali mopedistom, saj je zaradi svoje ozkosti neprehoden za večja vozila. Njegova kakovost in zgodovinska vrednost se kaže v arhitekturnem slogu in slokosti, kar potrjujejo številne upodobitve znanih umetnikov in slikarjev, med njimi tudi slikarja in fotografa Vena Piona. Drugi, širši enoločni most čez Pasji rep nosi glavno cesto, ki pelje skozi naselje Podnanos.

Natančni datumi izgradnje mostov niso znani, za oba mostova čez Močilnik pa vemo, da sta bila zgrajena v začetku 19. stoletja.

Pri »Johanovih« – rojstni hiši dveh velikanov: Stanka Premrla in Janka Premrla-Vojka

Domačija stoji na desnem bregu potoka Pasji rep, v predelu, ki ga domačini imenujemo Mešija, neposredno ob kamnitem enoločnem mostu, ki povezuje oba dela starega vaškega jedra. Na pročelju hiše sta vzdani dve spominski plošči. Prva je posvečena duhovniku in glasbeniku Stanku Premrlu, ki sta jo leta 1972 postavila Klub starih goriških študentov in Krajevna skupnost Podnanos. Poleg nje je vzdana še spominska plošča, ki so jo leta 1983 postavili krajani Podnanosa v spomin narodnjaku ter uporniku proti fašizmu Janku Premrlu – Vojku.

Do žage »v Koritniku«

Od nekdanj bogate mlinarske in žagarske obrti, ki je bila razširjena na potokih Močilnik in Pasji rep in je vrhunec dosegla ob koncu 19. stoletja, se je do danes ohranila le žaga na vodni pogon »v Koritniku«, ob potoku Močil-

niku, vzhodno od ceste, ki vodi na Lozice. V terezijanskem katastru iz l. 1753 je izpričan Jože Koritnik kot lastnik mlina z enim pogonskim kolesom. V franciscejskem katastru pa so že navedeni podatki o mlinu, stanovanjskem poslopju in žagi. Žaga je postavljena kot prizidek stanovanjski hiši. Pritlična, s korci krita stavba, ima dvokapno streho, močno poudarjene kamnite, šivane robove z močnimi vhodnimi konzolami in mogočno leseno preklado, ki omogoča široko vhodno odprtino.

V notranjosti je ohranjena žaga »venecijanka«, prav tako pa so ohranjene še vse originalne zunanje naprave. Žaga je danes oblikovno in tehnično redke ter izredno dobro ohranjen tehnični spomenik.

Na Kjecl – »orehovski Triglav«

Če niste preveč navdušeni za hribolazenje, pa bi vendarle radi doživeli lep razgled na zgornjo Vipavsko dolino, se lahko povzpnete na bližnjo vzpetino nad Orehovico, ki jo domačini imenujemo Kjecl. Leta 1999 je nekaj Orehovčanov na vrhu postavilo dvojnik Aljaževega stolpa s Triglava iz nerjavečega jekla. V njem boste našli vpisno knjigo in kakšen kanček alkoholnega zeliščnega zvarka. Tik pod vrhom je postavljeno tudi manjše nabožno znamenje v obliki kapelice v debalu.

Izhodišče dobro označene poti je v Orehovici pri domačiji Premrn (»pri Frenckovih«). Izbirate lahko med dvema dostopoma, krajšo in nekoliko strmejšo ali daljšo položnejšo potjo, ki vodi čez Golavno, mimo kapelice Božje Martre do vrha. Vsekakor pa bo vaš trud za vzpon na Kjecl bogato poplačan z lepim razgledom na zgornjo Vipavsko dolino.

Še višje do razglednega sv. Socerba

Sveti Socerb je najvišja izmed bližnjih vzpetin, saj leži na nadmorski višini 555 m in zato ponuja čudovit razgled po zgornji Vipavski dolini. Nahaja se zahodno od Podnanosa in se dviga nad sosednjo Podrago. Na vrhu vzpetine stoji obnovljena cerkev sv. Socerba, ki spada v podraško župnijo. Z vrha se odpira prelep pogled od Razdrtega pa vse do Ajdovščine in okoliških vasi, raztresenih po Vipavskih brdih. K sv. Socerbu je mogoč dostop s treh strani. Prvo izhodišče je v Podragi, od koder vodi široka kolovozna pot do vrha. Drugo izhodišče je v Podbrjah, pri cerkvi sv. Kozma in Damijana, od koder pot vodi čez Golavno, se v kratkem delu priključi stezi na Kjecl, mimo kapelice Božje Martre, kjer se odcepi desno in vodi na vrh.

Tretja, najkrajša in najudobnejša pot se začne blizu cerkve sv. Ane na Vrheh, na poti med Vrabčami in Štjakom. Po odcepu za Razgure, pri cerkvi sv. Ane, ki je na levi strani ceste, se po 200 m desno odcepi označena gozdna pot, ki vodi k sv. Socerbu.

Za »likof« še v hram: pri sodih je piti lepo...

Vinogradništvo ima v naših krajih dolgo tradicijo. Iz urbarja vipavskega zemljiškega gospostva z letnico 1499, so razvidne dajatve v vinu različnih podložnikov iz vasi Št. Vid, Orehovica, Poreče in Škrle. Naslednjo pomembno omembo našega kraja v povezavi z vinogradništvom in vinom najdemo pri Janezu Vajkardu Valvasorju v *Slavi vojvodine Kranjske* iz leta 1689, kjer o vinogradih na Notranjskem, kamor uvrsti tudi del Vipavske doline od levega

brega Hublja navzgor, takole piše: »Blagoslovljen je tale četrti del dežele, namreč Notranjska, z obilnim vinom, ki je najboljše in povsod dobro znano. Imenuje se laško vino in se izvaža tudi v daljne kraje. Na Krasu in okoli Vipave je vse polno vinogradov. Nimam pa namena, da bi jih vse imenoval, zakaj ne le vino samo, temveč celo imena mnogovrstnih vin povzročajo v obilju težave in neugodje. Zatorej naj bodo tu omenjeni samo nekateri. Vinograd Pasji rep leži blizu Orehovice nad Št. Vidom v Vipavi in daje prav dobro vino...« V *Topografiji sodobne vojvodine Kranjske*, ki jo je Valvasor sestavil leta 1679, je v prikazu mest, trgov, samostanov in gradov na območju Vojvodine Kranjske prikazana tudi graščina Rožnik (Rosseg) v Podbrjah, kjer so v ozadju gradu in cerkve jasno prikazani tudi vinogradi. Najbolj verodostojno sliko o stanju vinogradništva na Vipavskem sredi 19. stoletja nam nedvomno podaja šembijski dušni pastir Matija Vertovec, pisec prve slovenske knjige o vinogradništvu z naslovom *Vinoreja za Slovence*, ki je izšla leta 1844. Tej knjigi je Vertovec leta 1850 dodal še knjižico *Sporočilo slovenskim vinorednikom sosebno Ipavskim in Primorskim*. V *Vinoreji*, ki obsega 22 poglavij, je avtor podrobno obdelal: sorte vinske trte, osipanje, sajenje in nego ter varstvo, obdelavo, rez, gnojenje in cepljenje. Zato Vertovca upravičeno štejemo za učitelja slovenskih vinogradnikov.

Najboljše vinorodne lege na našem območju se raztezajo južno od Podnanosa v dolini potoka Pasji rep nad vasjo Orehovica, ki ga omenja že Valvasor. Drugi večji sklop vinogradov je v Kunovci in na Golavni, ki se širi nad Ore-

hovico in se na drugi strani preveša proti Podbrjam. Poleg teh dveh se proti sosednji Podragi širijo še manjše parcele z vinogradi. Na južnem pobočju Nanosa, ki se steka v dolino, je le nekaj vinogradov nad vasema Poreče in Hrašče. Šembid je tako začetek vrta dežele Kranjske, kot so v Valvasorjevih časih in še pozneje zaradi zgodnjega sadja in zelenjave ter izvrstnega vina, ki se je prodajalo celo na Dunaj, imenovali Vipavsko dolino. Posebnost naših vasi in zaselkov so »velbane« (obokane) iz kamenja grajene vinske kleti. Domačini jim rečemo »hrami«. Najstarejši datirajo v sredino 18. stoletja, večina pa jih je bila zgrajenih v 19. in 20. stoletju. Služili so za hrambo vinskega pridelka in v redkih primerih tudi drugih kmetijskih pridelkov. Vedno pa so bili tudi kraj srečevanja moških družb.

Med največje in hkrati najlepše »velbane« hrame Podnanosa štejemo kleti tukajšnjih graščin – Zajčjega gradu, gradu Rožnik in še nekatere druge. Vsem naštetim je žal skupno to, da danes večinoma ne služijo svojemu prvotnemu namenu. Med starejšimi večjimi hrami, ki so še vedno v rabi, omenimo »Kodretov« hram v Orehovici in »Johannov« hram v Podnanosu. V zadnjih dveh desetletjih je bilo zopet zgrajenih nekaj novih »velbanih« hramov, med katerimi zagotovo velja izpostaviti hram »pri Nežnih« v Podbregu in »Frenckov« hram v Orehovici. Za pokušnjo plemenite vinske kapljice pa vsekakor ne bo zadrege. Po ogledih krajevnih kulturnih zanimivosti in naravnega okolja se bo postanek pri katerem od domačih vinogradnikov, ki se tudi predstavljajo v vodniku, prav lepo prilegel.

RADGONSKI UPOR LETA 1918 IN VLOGA DESETNIKA ANTONA ŽVABA

Leta 2008 je minilo 90 let od izteka prve svetovne vojne. Zadnje leto vojne, 1918, je bil tudi čas, ko se je splošno stanje v državi, kjer smo Slovenci večinoma bivali (Avstro-Ogrski), naglo poslabšalo in ko so privrele na dan vse slabosti črno-žolte monarhije.

Posebno nezadovoljno je bilo vojaštvo, ki je bilo naveličano vojne. Prve dni februarja – le nekaj dni potem, ko so mornarji na ladjah v Pulju demonstrirali proti vojni – so se uprli mornarji v Boki Kotorski, kjer se je nahajala četrtna vojaške flote. V upor u so sodelovali tudi Slovenci, bil pa je krvavo zatrt. Do upora je prišlo sočasno s stavkovnim valom, ki je prihrumel tudi v južne industrijske kraje avstrijske polovice države (Trst, Milje in Pulj). Stavkovno gibanje je nastalo zaradi nevzdržnih razmer v preskrbi s hrano in je preraslo v splošno gibanje za mir.

Aprila 1918 so prav tako zaradi vse večjega pomanjkanja (izrazitega predvsem v mestih) nastale spontane ljudske demonstracije v Ljubljani. Vojaki, v dobršni meri so to bili Slovenci, so tedaj odrekli pokorščino in niso nastopili proti demonstrantom.

Višek nezadovoljstva med slovenskim vojaštvom pa je bil val uporov v dolini reke Mure maja 1918. Najprej, 12. maja, se je uprl bataljon 17. pešpolka (t.i. kranjski Janezi) v Judenburgu, 14. maja stotnja 7. lovskega bataljona v Murauu, 23. maja pa dopolnilni bataljon 97. pešpolka v Radgoni. Te upo-

re lahko postavimo v kontekst drugih podobnih uporov nenemških enot, do katerih je prišlo v tistem času v zaledju Avstro-Ogrske (Romaszombat, Lublin in Rumburk). V kolektivnem spominu Slovencev je najbolj znan upor v Judenburgu, predvsem po zaslugi Prežihovega Voranca.

Delno nedorečeno ostaja vprašanje o vzrokih teh uporov. Res je, da zgodovinarji med poglavitne razloge navajajo razmere v vojski, vendar pri nadaljnji razčlenitvi dogajanj nastajajo opazne razlike. Medtem ko je slovensko zgodovino pisje med prvo in drugo svetovno vojno večinoma poudarjalo vpliv, ki ga je na vojake imelo deklaracijsko gibanje¹⁾ oz. nacionalna čustva, so se tolmačenja več desetletij po drugi svetovni vojni (predvsem zaradi spremembe političnega sistema leta 1945) osredotočala marsikdaj le na vpliv boljševiške revolucije v Rusiji.

Zanimivo je, da so že v času izbruha majskih dogodkov leta 1918 nekateri povsem napačno ocenili ta pojav. Eden od teh je bil vidni voditelj SLS Gregor Žerjav, ki je imel sicer kritična stališča do avstrijske politike. 19. junija 1918 je v pismu prijatelju Kukovcu zapisal naslednje: »...Oni prismojeni boljševiki, ki so v Radgoni toliko razsajali, se bodo pokorili, ko bo kader v Szekesfehervarju, Janezi (kranjski Janezi – op. pisca) pa v južnejem zraku v Tolmezzo, lovci 7 bodo v Dogni tudi premišljevali, zakaj so nasedli Olipovemu bratu...«²⁾

Drži sicer, da je bil vodja upora v Judenburgu Anton Hafner član JSDS (Jugoslovanske socialnodemokratske stranke), ki ni skrivala simpatij do oktobrske revolucije, vendar hkrati drži tudi, da med voditelji preostalih dveh uporov najdemo ljudi drugačnih prepričanj. Prej navedeni Boštjan Olip, na smrt obsojeni voditelj upora v Murauu, je v poslovilnem pismu naročil, naj pozdravijo kranjskega deželnega odbornika liberalne usmeritve dr. Trillerja. Vendar je v pismu zapisal tudi tole: »...*Ne jokajte zaradi mene! Bog je tako hotel. Izpovedal se bom in sprejel obhajilo, da umrem kot pravi kristjan...*«³⁾ Še bolj zgovorno pa je poslovilno pismo, ki ga je svojcem naslovil Rudolf Ukovič, doma iz Hrušice pri Podgradu, eden od dveh glavnih vodij upora v Radgoni. V pismu je med drugim zapisal: »...*Ljubljene sestre in vsi sorodniki! Božja previdnost me kliče k sebi. Ne obupajte, ne žalujte. Stopam pred večnega sodnika s čistim srcem, grem na zadnje potovanje previden s sv. zakramenti. Upam, da mi bo večni Sodnik milostljiv...*«⁴⁾

Že ti podatki nam kažejo, da so akterji vstaj pripadali različnim nazorom, kar nakazuje na večplastnost vprašanja.

Radgonska vstaja

Za nas je še posebej zanimiv upor dopolnilnega (nadomestnega) bataljona 97. pehotnega polka v Radgoni, saj je izbruhnil med vojaštvom, ki je prihajalo večinoma iz naših krajev. Polkovni dopolnilni okraj je namreč obsegal del Istre, tržaško, goriško, tolminsko in postojnsko območje. Polk upravičeno štejemo med »slovenske« vojaške enote, saj je bilo leta 1914 v njem približno

45% Slovencev; 27% je bilo Hrvatov, 20% Italijanov in 8% vojakov drugih narodnosti.⁵⁾ Bataljon, ki je bil spomladi 1918 nastanjen v Radgoni, pa je štel od 4000 do 5000 vojakov.

Spomladi 1918 je bilo vojaštvo sestradano zaradi slabih prehrabnenih razmer in krvnega davka, ki ga je plačalo v dolgih letih vojne. Že pred uporom je prišlo do primerov prebega, predvsem pa ropanja živeža v mestu in drugih ekscesov (npr. razgrajanja med vojaki).

Nezadovoljstvo se je stopnjevalo, ko se je razširila novica, da bodo bataljon v kratkem poslali na italijansko fronto. Posebno ogorčeni so bili povratniki iz ruskega ujetništva, ki so jih vrnil Avstro-Ogrski zaradi izstopa Rusije iz vojne oz. na podlagi t.i. brest-litovskega miru. »*Kot otroci so si utvarjali, da jim ne bo treba več na bojišče, kot so si sami želeli. V hipu so se jim razkadle vse utvare in sanje. S prvo pohodno četo se bodo odpeljali na italijansko bojišče. Tega jim nihče ni skrival. Edino plačilo za vrnitev je bilo nekaj tednov dopusta...*« je zapisal v spominih France Bevk, ki je kot vojak 97. pešpolka prisostvoval uporu v Radgoni.⁶⁾

Vrenje med vojaštvom so opazile tudi vojaške in civilne oblasti, vendar njihova opozorila niso preprečila širjenja protivojnega razpoloženja. Nekateri pričevanja sicer navajajo, da je prej navedeni Ukovič pripravljaj načrt upora, vendar kaže, da ob izbruhu vstaje še ni bil izdelan.

Do upora je prišlo dejansko po naključju. Zvečer 23. maja je narednik vojaške policije Zadković v eni od radgonskih gostiln presenetil četovodjo Andreja Melihna, idejnega vodjo upora, ki je z boljševiško obarvanimi be-

sedami agitiral za razbitje Avstro-Ogrske in vstajo med vojaštvom.⁷⁾ Zadković je Melihna – ta je bil doma iz Srpenice pri Bovcu – aretiral in odpeljal, kar je povzročilo silovito reakcijo njegovih tovarišev. Zbrali so se na dvorišču vojašnice, čez nekaj časa pa vdrli v pisarne in dve kantini, kjer so ropali in razbijali. Del upornikov (vodil jih je Ukovič) pa je medtem skušal zavzeti skladišče streliva. Vendar mu to ni uspelo, saj jim je pot zaprl oddelek lojalnih vojakov. Tem so nato priskočile na pomoč druge, boljše oborožene enote. Med njimi in uporniki se je vnel večurni oboroženi spopad, med katerim je na obeh straneh obležalo neugotovljeno število žrtev. Zaradi pomanjkanja municije so se vstajniki na koncu, 24. maja pred zoro, predali. Upor je zajel več kot 1000 vojakov (po nekaterih podatkih do 1600); po propadu upora se je večina upornikov razbežala.

Kmalu po zatrtju upora se je sestalo vojaško sodišče in po hitrem postopku izreklo osem smrtnih kazni. Voditelja upora Ukoviča in Melihna so ustrelili 27. maja, dva dni kasneje pa še preostalo skupino najbolj izpostavljenih upornikov: Antona Žvaba iz Šepulj pri Tomaju, Marka Fraja iz Motovuna, Petra Hvalo iz Pečin pri Tolminu, Liberta Velana (po nekaterih virih Vellana) iz Pazina, Giovannija Maniaccia iz Gorice in Riccarda Vrecha iz Fiumicella.

Usoda Antona Žvaba

Med na smrt obsojenimi uporniki je bil, kot smo omenili, tudi Anton Žvab. Rodil se je 11. oktobra 1888 v Šepuljah; oče Franc je bil po poklicu kmetovalec, mati Frančiška Zabric prav tako. V družini je bilo, kot je bilo za tisti čas

značilno, več otrok. Oče je izvirjal iz bližnjih Dutovelj, z domačije Rošetovih; zanimivo pa je, da je iz iste rodbine izhajal tudi publicist Lovro Žvab (1852-1888), ki je krajši čas urejal tržaško *Edinost*. Bil je aktiven v družbenem življenju Slovencev v Trstu, leta 1876 pa je – kot prepričan panslavist – odpotoval v Srbijo, kjer je hotel vstopiti v srbsko vojsko in se udeležiti vojne proti Turkom.⁸⁾ Lovro Žvab je bil nečak Franca Žvaba (in torej Antonov bratranec, čeprav je bilo med njima veliko let razlike).⁹⁾

O mladih letih Antona Žvaba ni veliko znanega.¹⁰⁾ Po 90 letih od njegove smrti je namreč težko rekonstruirati njegovo življenjsko pot, saj je gradiva o njem relativno malo.

Iz osebne vojaške kartoteke, pridobljene v dunajskem vojaškem arhivu, je kot leto nabora označeno 1909. Po izbruhu prve svetovne vojne je bil vpoklican pod orožje in vključen v 97. polk. Pripadal je 11. četi in pridobil čin desetnika. Kot je med drugim razvidno iz knjig tomajske župnije, se je Žvab bojeval v Galiciji.

Omenjeni polk je bil na ruski fronti dobršen del vojne. V ognjenem krstu poleti 1914 je doživel zelo hude izgube in bil popolnoma razbit, pri čemer ni manjkalo primerov dezerterstva, neposlušnosti itd. Zaradi tega je pridobil zelo slab sloves in je veljal vse do konca vojne za pregovorno nezanesljivo enoto. Ne preseneča, če ga v ljudskem imaginariju v Trstu še danes poznajo pod vzdevkom »demoghèla«.¹¹⁾ Nekateri trdijo, da je bil slab sloves, ki se ga je držal, krivičen, saj pozneje ni več doživel takih porazov, kot na začetku vojne. Leta 1915 je sodeloval v zmagovitem pohodu v Galiciji, ki je

prisilil ruske čete k umiku globoko v notranjost.

Od junija do oktobra 1916 so ruske enote pod vodstvom generala Brusilova prešle v protiofenzivo. V Žvabovi vojaški kartoteki je navedeno, da je bil med 1. in 10. julijem 1916 pogrešan.

Iz tega sklepamo, da so Žvaba najprej ujeli Rusi in leta 1918 vrnil avstro-ogrski vojski, podobno kot, recimo, Rudolfa Ukoviča.

Žvaba so, podobno kot ostalih pet iz druge skupine upornikov, ustrelili 29. maja popoldne. Obsojenci so bili stari od 22 do 37 let. Moštvo je bilo prisiljeno prisostvovati ustrelitvi, za kazen in zgled vsakomur, ki bi si še upal sedvigniti proti vojni. Na njej je bilo lahko navzoče tudi civilno prebivalstvo, ki je – nasprotno od vojakov – kar drlo na mesto eksekucije.¹²⁾ Morišče je bilo ob vojašnici v neposredni bližini glavnega radgonskega trga.

Obsojenci so na kraj ustrelitve prikorakali (sicer vključeni in močno zastraženi) z neverjetno pokončnostjo, saj so med potjo tja celo peli. France Bevk je v spominih zapisal: »...Bil sem tako začuden, da mi je vzelo sapo. Tako mi je bilo, kakor da je nekdo smrti v obraz žvižgal veselo poskočnico. Peli so obsojenci. Med hišami se je razlegala stara pesem: 'Oh, adijo očka, oh, adijo, mamca,...'»

...Slovenska pesem je utihnila, kakor da bi jo odsekal. Oglasila se je italijanska s podobno vsebino, le z drugačnim napevom... Med obsojenci sta bila namreč tudi dva Italijana...¹³⁾

Podobno pričevanje je objavil tudi tedanji vojak Franc Kurinčič, ki je bil prav tako prisoten na ustrelitvi. Tudi drugi viri prinašajo domala enake podatke.¹⁴⁾

Obsojenci so hkrati vzklikali Slovincem in Hrvatom, Jugoslaviji in Italiji, republiki in proti Avstriji. Ustrelili pa so vsakega posebej, podobno kot dva dni prej, ko so usmrtili Melihna in Ukoviča.

Giovanni Quarantotto, ki je kot vojak prisostvoval ustrelitvi, je zatrdil, da so kot prvega ustrelili Goričana Maniaccia. »Za hrbet so mu zvezali roke. Ko je bil nepremičen, je pljunil v obraz duhovniku, ki mu je hotel zakriti z dlanjo usta, iz katerih so prihajale najhujše žaljivke proti svojim krvnikom. Ko so ga zadele svinčenke, se je zgrudil na tla in še enkrat zaklical: 'Žive-la svoboda! Živela Italija!'

Potem je padel Vrech in ostali; na njih ni bilo trohice negotovosti, vsi so preklinjali Avstrijo in povzdigovali njihove ideale...¹⁵⁾

Kurinčič trdi, da je Tolminec Peter Hvala, ko je prišel na vrsto, zaklical: »Fantje po nedolžnem!« in dostavil, da »eden izmed njih (obsojencev – op. pisca) ni hotel poljubiti križa. Fant iz Istre ni pustil, da bi mu zavezali oči. Njegove zadnje besede so bile glasen klic: 'Živeli Slovenci in Hrvati!'«

Podobno izhaja tudi iz prispevka v Slovenskem narodu ob 10-letnici dogodka: »Zadnji, ki je bil ustreljen, je še vzkliknil: 'Živela Jugoslavija!'¹⁶⁾

Tedaj 17-letni domačin Alojz Nemec pa je zatrdil, da »le peti je zajokal. Doma je imel ženo in otroke...¹⁷⁾ Tudi on je bil prisoten tisto popoldne v središču Radgone.

Antona Žvaba so, tako kot ostale ustreljene upornike, pokopali v Radgoni (na današnjem avstrijskem ozemlju). Posmrtno ostanke dveh italijanskih upornikov, Maniaccia in Vrecha, so preko-

pali in prepeljali v Italijo v dvajsetih letih; posmrtni ostanke ostale šesterice pa so prenesli v skupno grobnico na gornjeradgonsko pokopališče leta 1935 (torej na jugoslovansko stran). Tam so jih pokopali skupaj s posmrtnimi ostanke skupine Maistrovih borcev, padlih v bojih pri Obrajni in Radgoni leta 1919.¹⁸⁾

Sklepne ugotovitve

Lahko samo domnevamo, kaj je bil tisti vzgib, ki je privedel Antona Žvaba, da se je goreče udeležil vojaškega upora. Poleg izkušenj v ujetništvu in dejstva, da so bili mnogi ujetniki avstro-ogrske vojske prežeti z revolucionarnim duhom, je potrebno – po mnenju zgodovinarjev – upoštevati tudi reakcijo povratnikov iz ujetništva ob ponovnem stiku z domovino. Tu ne gre zgolj za seznanjenje z deklaracijskim gibanjem, ampak tudi s posledicami vojne.

V Radgoni so bili v tistem času nastanjeni številni primorski begunci, ki so bili živa priča razdejanja, ki ga je povzročila vojna. Gotovo je stik z njimi destimulativno vplival na moralo vojaškega moštva, tudi glede na razmere, v katerih so živeli begunci.

Pogorišče je vojna pustila tudi v domačem okolju. Kričeč primer so bile Dutovlje, kjer je med poletjem 1915 in jesenjo 1917 vladalo izredno stanje. Prav od tod sta vodila naravnost na fronto dva kraka ozkotirne proge (zgrajena med vojno za vojaške potrebe), ki sta bila povezana z železniško linijo v neposredni bližini naselja. V Dutovlje so s fronte vozili številne ranjence, ki so jih nameščali v tamkajšnjo vojaško bolnišnico.¹⁹⁾ Ker pa sta bila v Dutovljah tudi skladišče municije in železniška

postaja, je bilo naselje nekajkrat tarča letalskega bombardiranja. K temu gre dodati žrtve med mobiliziranci s tega dela Krasa, vključno med fanti iz ožjega Žvabovega kroga.

Kritične humanitarne razmere so trajale do prodora pri Kobaridu oz. premika frontne črte globoko na italijansko ozemlje. Dutovlje z okolico so kot vojaško oskrbovalno središče izgubile pomen, res pa je, da so posledice ostale; o tem še danes pričajo ostanki vojaškega pokopališča v bližini naselja. Smrt na kosa je tu mahala še pa še!

Verjetno so tudi ta dejstva vplivala na izbiro Antona Žvaba usodnega majskega večera leta 1918. Ta je skupaj s tovariši takrat podžgal krvavi revolt, ki je, zgodovinsko gledano, resda ostal nekoliko v senci bolj znanega judenburškega upora.²⁰⁾ Zaradi števila justificiranih vojakov, sploh pa zaradi števila udeležencev upora ima Radgona vseeno posebno mesto, ki ga velja poudariti – v spomin in opomin.

OPOMBE:

¹⁾Tu je mišljeno gibanje, ki se je razvilo v podporo t.i. majniške deklaracije. Kot je znano, jo je prebral Anton Korošec v dunajskem parlamentu 30. maja 1917. Nato je žela konsenz v ostalih strankah, v katerih so bili zastopani Slovenci. Deklaracijo je podprlo civilno prebivalstvo z zbiranjem podpisov, pri čemer je prvotna zahteva po samostojnem telesu pod žezlom habsburške dinastije sčasoma prerasla v zahtevo po samoodločbi oz. oblikovanju posebne jugoslovanske entitete.

²⁾Janko Pleterški, Prva odločitve Slovencev za Jugoslavijo. Politika na domačih tleh med vojno 1914-1918, Slovenska matica, Ljubljana, 1971, str. 228.

³⁾Janko Pleterški, o.d., str. 238. Dušan Kermavner, Presoje avstrijskih oblasti, Delo, 8.6.1968.

⁴⁾Mirka Ivančič, Ob stoletnici rojstva Rudol-

fa Ukoviča, Ilirske teme 1, Ilirska Bistrica, 1994, str. 91.

⁵⁾Dušan Nečak, Vojaški upor v Radgoni 23. in 24. maja 1918. V: Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918-1920, zbornik razprav s simpozija v Radencih od 27. do 29. maja 1979, Murska Sobota, 1981, str. 343.

⁶⁾France Bevk, Pot v neznanu, Slovenska matica, Ljubljana, 1970, str. 55.

⁷⁾Dušan Nečak, o.d., str. 338. France Bevk, Doživel sem vojaški upor v Radgoni, Delo, 20.7.1968. Franc Kurinčič, Šli so s pesmijo na morišče, Slovenski poročevalec, 24.5.1958. Mirka Ivančič, o.d., str. 89. Lojze Ude, V Radgoni so se uprli, Delo, 25.5.1968.

⁸⁾Primorski slovenski biografski leksikon, 18. snopič, Goriška Mohorjeva družba, Gorica, 1992, str. 423.

⁹⁾Podatek izhaja iz družinske knjige za Tomaj in okolico, ki jo hrani župnijski urad v Dutovljah. Ostali biografski podatki, ki zadevajo Žvabovo rodbino, pa so iz župnijskih knjig v Tomaju.

¹⁰⁾Avtor tega prispevka je pregledal nekaj Ročnih kašipotov po Goriškem in Gradiščanskem iz časa pred prvo svetovno vojno (za leto 1907 in 1911); ta je prinašal imena iz tedanjega družbenopolitičnega življenja, in sicer po posamičnem okraju. O Antonu Žvabu ni našel podatkov.

¹¹⁾»Demoghèla« v narečju »primorskih« Italijanov pomeni – že samo, če si prenesel naglas na prvi samoglasnik (torej »démoghèla«) – nekako kot Dajmo! Popihajmo jo! Šlo je torej za poziv k prebegu iz vojaških vrst ali pa vsaj za to, da se vojaki potuhnejo. Skratka, za poziv k ne-vojskovanju, seveda v vrstah avstro-ogrske vojske. Zakaj torej naglas na prvem samoglasniku? Zaradi tega, da so vojaki vsaj delno, torej s fonetičnim trikom zakamuflirali pomen omenjenega izraza, ki je bil že itak v narečni obliki.

¹²⁾France Bevk, Doživel sem vojaški upor v Radgoni, Delo, 20.7.1968.

¹³⁾France Bevk, Pot v neznanu, Slovenska matica, Ljubljana, 1970, str. 75 in 76. Ker so nekateri od obsojencev neposredno pred ustrelitvijo vzklikali hrvaška gesla, sklepamo, da je bil med osmerico tudi vsaj en Hrvat.

¹⁴⁾Franc Kurinčič, Šli so s pesmijo na morišče, Slovenski poročevalec, 24.5.1958. Karel Pi-

chlik, Iz ruskega ujetništva v boj proti vojni, Borec, Ljubljana, 1968, str. 93-98 in 169, tu 97. Richard Georg Plaschka, Horst Haselsteiner in Arnold Suppan, Innere Front, Militärasistenz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918, Band I, VGP, Wien, 1974, str. 345-356, tu 356.

¹⁵⁾Giovanni Quarantotto, Pomiga e pomigadori, Priora, Koper, 1922, str. 15.

¹⁶⁾10-letnica krvavih dogodkov v Radgoni, Slovenski narod, 25.5.1928.

¹⁷⁾Alojz Nemec, Mučeniki, Murska krajina, 2.6.1935. Avtor prispevka je zatrdil, da so obsojenci vzklikali tudi »Živela Srbija« in »Živel kralj Peter«.

¹⁸⁾Ivan Vogrič, Upor 97. pešpolka v Radgoni leta 1918 in italijansko zgodovinske, Prispevki za novejšo zgodovino, 2003, št. 2, str. 115-128, tu 120.

¹⁹⁾Zgovorno je pričevanje dolgoletnega tomajskega župnika Albina Kjudra, ki je s temi besedami opisal odhajajoče vojake: »Odhajali so v bobnenje na spodnji Kras. Mnoge smo sledeči večer že zopet videli, in sicer razmesarjene na nosilnicah pred dutoveljsko vojaško bolnico, kamor so jih pravkar pripeljali«. Gl. Albin Kjuder, Zgodovinski mozaik Primorske: s posebnim poudarkom gornjega Krasa, Nova Gorica-Sežana, 1972, str. 63.

²⁰⁾Poleg že omenjenih del, ki vsaj delno obravnavajo radgonski upor, bi omenil še naslednje prispevke: Vlado Vodopivec, Odmevi oktobra med slovenskimi vojniki v avstro-ogrske armadi, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1967, str. 121-127. Lojze Ude, Slovenci in jugoslovanska skupnost, Obzorja, Maribor, 1972, str. 136-137. Lojze Ude, Upor slovenskih vojakov, Naši razgledi, 25.5.1968. Janez J. Švajncar, Vojna in vojaška zgodovina Slovencev, MORS, Ljubljana, 1991, str. 120-121. Janko Pleterski, Slovenci in Avstro-Ogrska, Večer, 11.11.1992. Žrtve 27. maja 1918 v Radgoni, Slovenski narod, 25.5.1940. Streli v Radgoni, Proboj, 28.5.1938. Upor in sodba v Radgoni 1918, Jutro, 26.5.1935. Franc Kurinčič, Melihen, ne Ukovič, Delo, 5.10.1971. Marko Waltritsch, Upor slovenskih vojakov v Codroipu, Primorski dnevnik, 9.11.1993. Marina Rossi, La fedelta' incrinata, Storia e dossier, 1992, št. 60, str. 45-50.

ZDRAVKO NOVAK – STOLETNICA ROJSTVA

(Ljubljana, 12. 1. 1909 – Cleveland, 28. 11. 1971)

»Stoletnica, ki ne sme biti prezrta«, bi lahko zapisali v podnaslov članka, ki želi prikazati bogato življenje in delo enega največjih zbiralcev izseljenskega in zamejskega tiska. Ko pregledujemo njegovo delo, ki ga je bolezen in z njo povezana prezgodnja smrt, dobesedno odtrgalo od delovne mize – smo resnično presenečeni. Le kako mu je uspelo ob redni službi, delu za clevelandsko skupnost (predvsem na kulturnem področju), za cerkveno občestvo – zasledovati in tudi fizično zbrati skoraj celotno izseljensko knjižno produkcijo (od najzgodnejših begunskih tiskov iz Avstrije in Italije /od leta 1945 naprej/, do še tako drobnega lističa, ki je bil natisnjen v daljni Argentini. Dobesedno pretresljivo pa je vse, kar se je v Novakovem življenju dogajalo v zadnjem letu njegovega življenja, ko je že vedel, da se mu življenje izteka. Ničesar ni hotel prepustiti golemu naključju. Predvsem ga je skrbela usoda njegove knjižnice, za katero je hotel sam poiskati primeren in varen prostor. Žal se v Clevelandu in v njegovi okolici nihče ni posebej zanimal za to knjižnico, ki jo je Novak sam poimenoval kar »Slovenska zdomska knjižnica«. Končno ji je svoja vrata odprl slovenski zavod v Rimu »Slovenik«, ki je začel uradno delovati 1.1.1971, vodil pa ga je dr. Maksimiljan Jezernik. Da pa bi med njegovimi pošiljatelji in darovalci ne prišlo do nepotrebnega »nereda«, je marca 1971 s posebnim pismom obve-

stil vsa uredništva slovenskih časopisov in glasil, da objavijo njegovo pismo oz. sporočilo. Pismo je hkrati obvestilo in poročilo o njegovem delu/zbiranju:

»Spoštovani! Cleveland, Ohio, 1. marca 1971

Vseh zadnjih 25 let sem zbiral vse slovenske tiske: knjige, revije, časopise in druge tiske z namenom, da jih nekoč izročim Slovenski Narodni in Univerzitetni knjižnici v Ljubljani¹⁾ ali pa kaki ustanovi v svetu, ki bi bila pripravljena zbirko sprejeti in z zbiranjem nadaljevati.

Sedaj sem se odločil, da celotno zbirko izročim Slovenskemu zavodu v Rimu, ki je pripravljen z zbiranjem nadaljevati.

Ves čas zbiranja sem knjige posameznim založbam in samozaložnikom plačeval, prav tako tudi precej revij in časopisov.

Veliko revij in časopisov pa sem prejemal gratis. Vse te redakcije so tudi iz svojega plačevale poštnino in ovojnino. Vsem tem se s tem pismom sedaj iskreno zahvaljujem. Vljudno vas pa sedaj naprošam, da s 1. aprilom 1971 prenehate pošiljati svoje tiske na moj naslov in jih naslovite na naslov Slovenika.

Prav tako pa naprošam tudi vse ostale založbe in redakcije, kakor tudi samozaložnike, da s 1. aprilom odstopajo po 1 izvod izdanih knjig in listov Sloveniku v Rimu, če le mogoče brezplačno in poštne prosto. Slovenik ni samo naša največja verska ustanova v svetu, ampak tudi kulturna. Doprinesimo vsak svoj delež k temu velikemu delu.

*Z lepim slovenskim pozdravom
Zdravko Novak»²⁾*

Kako obsežna je bila ta knjižna pošiljka v Rim, nam zgovorno priča ohranjeni seznam knjig, ki obsega kar 23 strani (drobno tipkani seznam formata A 4).³⁾ Vse knjige so imele tudi njegov ekslibris in zaporedno številko.

Le nekaj dni pred smrtjo je ženi Milki narekoval še svojo oporoko, ki navkljub več kot 36-letni »starosti« še vedno zveni izredno »sodobno« – prav sedaj se namreč kaže velika kriza slovenske tiskane besede v ZDA – po 100 letih neprekinjenega izhajanja bo, kot kaže, prenehal izhajati časopis Ameriška Domovina, nič bolje pa se ne godi mesečniku Ave Maria, ki bo leta 2009 prav tako praznoval častitljivo 100-letnico izhajanja:

»Dragi slovenski rojaki!

Za člana slovenske skupnosti je dostojno, da se poslovi, predno odhaja. Dolgo let smo živeli skupaj. V stanju, v kakršnem sem zdaj, mi je nemogoče, da bi se od vsakega od vas osebno poslovil; tudi od skupnosti ne tako, kot bi se rad.

Delal sem med vami in zato čutim dolžnost, da se od vas in od slovenske skupnosti dostojno – še zadnjič poslovim.

V mojem življenju me je vedno vleklo k pisateljevanju, bodisi splošno literarnemu, posebno pa sem ljubil leposlovje.

V naši skupnosti pa sem kmalu spoznal, da bo moje delo bolj potrebno v drugih smereh – tako kot katoličan v obnovi Cerkve po drugem Vatikanskem cerkvenem zboru; kot Slovenec pa pri vseh nalogah, ki smo jih imeli Slovenci v kraju, kamor nas je Bog postavil v svojo službo. Pri vsem tem delu je veliko število rojakov pomagalo, da smo

postavljene naloge kolikor mogoče dobro reševali. Vsem tem, ki so pomagali, moja največja zahvala za njihovo pomoč in trud. Prepričan sem, da bo tudi ljubi Bog vsem obilno povrnil. Vse sem imel rad in sem vsak dan molil za vse.

Vedno več nas odhaja; toda eno je: Mi odhajamo, organizacije pa ostajajo, ker jih rabimo, da vzdržujemo naše slovensko javno življenje. Čim več nas odhaja, tem več novih mora pristopiti, da se delo nadaljuje. Ne pozabimo, da bomo morali dajati odgovor od svojega življenja tudi, kako smo se odzivali klicu Cerkve in klicu drugih ustanov, ki se danes trudijo rešiti svet pred pogubo, v katero drvi.

Predno vam rečem Zbogom, dragi rojaki, bi vas rad prosil: izpolnite mojo največjo željo, ki sem jo nosil vsa leta svojega javnega dela!

Delajte za dobrobit vseh Slovencev skupno, povezani, kot bratje; kot bratje in sestre v ljubezni drug do drugega, ker le tako bo Bog blagoslovil vaše delo.

Zbogom, predragi rojaki in dragi prijatelji. Moje misli in molitve bodo vedno z vami tudi onstran groba, tudi pri Bogu.

Vaš vdani Zdravko Novak

Cleveland, 14. novembra 1971. «⁴⁾

Čez 14 dni – 28. 11. je Zdravko Novak za vedno zaprl oči, pokopali pa so ga 1. decembra na clevelandskem pokopališču – tako se mu ni izpolnila želja, da bi njegovi posmrtni ostanki počivali na domačem pokopališču »pri Mariji v Polju«. Od dragega prijatelja in neizmerno delovnega človeka se je poslovila velika množica ljudi. Prav tako so o njegovi prezgodnji smrti poročali številni slovenski časopisi v vseh izseljenskih skupnostih – le malo-

kdo med njimi pa je vedel, kaj vse je pokojnik zapustil na svoji delovni mizi in po omarah...

Zagotovo je izgubo dragega moža, očeta in dedka najbolj občutila njegova družina, ki je zaman upala na ozdravitev. Skoraj enako boleče pa je smrt dobrega prijatelja občutil pesnik Marjan Jakopič, ki se je od Zdravka poslovil tudi v pesmi:

PRIJATELJEM⁵⁾

Imel sem jih prijateljev
število;
zdaj slišim na večer le njih
šepet,
ko gledam tisti naš prelepi
svet,
gozd šumi: vse hitro je
minilo...

Ko dvigali smo čaše si
v pozdrav,
besede govorile so: v nas je
življenje!
Odšel je prvi, drugi; glej
trpljenje...
On tam, ti tukaj, tiho si obstal.

Imel sem jih, prijatelje.
Moj Bog!
V zvezde kovali smo kovači
mladi,
kar jih ne krije že kočevski
Rog,
odhajajo... Tako še trdni,
mladi...

Za Zdravkom Novakom je ostalo na desetine drobno popisanih dnevnikov, več kratkih zgodb in črtic, tipkopis neobjavljenih spominov (Florijan Pogorelec: »Zakaj sem bežal«, Buenos Aires 1951), številna poročila o kulturnem

delovanju v Clevelandu, ki jih je po večini objavil v Ameriški Domovini, njegovi številni pregledi / »Knjižna žetev slovenske politične emigracije«, korespondenca... Vse to gradivo je danes shranjeno v štirih velikih škatlah, ki jih hrani sin Zdravko Novak ml. v Clevelandu. Žal pa med tem gradivom ni najti njegovega romana »Čakalnica smrti«, ki opisuje njegovo bivanje v zloglasnem uničevalnem taborišču na Rabu. Sam je sicer preživel – toda neizmerno trpel ob grozljivih prizorih, ki jim je bil priča. Do sedaj sta bili objavljeni le dve poglavji iz tega romana: eno v izboru njegovih kratkih zgodb »Utrinki« in drugo (14. poglavje – »Šotor številka 216«) v »Zborniku Koledar Svobodne Slovenije« za leto 1960. Tam je tudi avtorjev pripis:

Roman 'Čakalnica smrti' opisuje trpljenje Slovencev v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu, kjer so Italijani skoro dobesečno izstradali okoli dvanajst tisoč slovenskih mož, žena in otrok. Prepričan sem, da je samo roman tista slovstvena zvrst, ki lahko najbolj živo in resnično opiše to, kar se je na Rabu dejansko dogajalo. Vso grozoto Raba sem sam osebno doživljal in prenašal.«⁶⁾

Toda njegova »čaša trpljenja« še ni bila polna – skupaj z družino je moral še skozi begunska taborišča v Avstriji (Peggetz pri Lienzu in nato Spittal na Dravi), končno pa je leta 1949 dobil dovoljenje za preselitev v ZDA: »Ko smo leta 1949 odhajali v Združene države Amerike, sem imel že dva velika zaboja knjig. Srečno sta z nami vred preplavala Atlantski ocean. Zbiranje sem nadaljeval /.../ Zbirka ni namenjena ljudem, ki radi berejo, da bi si

izposojali knjige. Knjižnica je namenjena študiju. /.../«⁷⁾

V novi domovini je takoj poprijel za delo ...»*Priden kot mravlja, ki pa je vse svoje delo opravljal tiho in nesebično, v čast naroda, iz katerega je izšel, in v slavo božjo. Poslovil se je prezgodaj, saj je bilo še toliko dela v njegovih načrtih, toliko snovanja in neopravljenega.*« – s temi zgovornimi besedami je sklenil svoj spominski članek njegov prijatelj Marjan Jakopič in temu bi težko dodali še kaj drugega.⁸⁾

Morda pa bo prihajajoča 100-letnica tudi nov izziv za literarno stroko, da se nekdo loti pregleda njegove obsežne literarne zapuščine, ki jo sestavljajo: povesti, črtice, roman (?), spomini, dnevniki, odrske dramatizacije, kritike, vestne registracije knjig... in iz vsega tega pripravi knjigo njegovih izbranih del?

REŠITELJICA SMRT

Odlomek iz romana Čakalnica smrti⁹⁾

Pri vhodu v taborišče je stal vojak. Ovratnik plašča je imel odvihnan, roke je tiščal globoko v žepih. Pod pazduho je imel nabasano brzostrelko, da jo je vsak čas lahko dvignil in pomeril, če bi bilo treba. Ta večer je bil nekaj nemiren. Venomer je nekaj pošumevalo, zdaj na eni, zdaj na drugi strani taborišča.

Burja, ki je včeraj pričela s svojo pesmijo, je danes nadaljevala. Od morja sem je pripiskala in žvižgala okoli samotnih dreves in prepihovala šotore. Hotela jih je kar odnesti. Tu in tam je že odtrgala privezan vogal šotora in mahala z njim sem in tja. Sestradani ljudje to noč niso upali poleči. Sedeli so na tleh v šotorih in z vso močjo, ki jim je še ostala, držali šotore, da jim burja ni odnesla strehe iznad glave.

Vojak pri vhodu je nastavil ušesa in od časa do časa odprl tudi usta, da je mogel bolje slišati. Počasi je stopal par korakov naprej in zopet nazaj. Naenkrat je obstal. Ali ni nekaj zašumelo? To so bili koraki, nekdo prihaja.

»Stoj!«

Bela postava je obstala.

»Kdo si in kaj hočeš?«

»Jaz sem – Smrt!«

Ves preplašen je hotel zakričati, toda Smrt je položila svoj dolgi, suhi prst preko usten in mu dala znamenje, naj molči.

»Ne boj se! Nisem prišla po tebe. Tudi ti prideš na vrsto, toda sedaj še ne; nekoč pozneje.«

Vojak se je opogumil in Smrt nagoovoril:

»Smrt! Poslušaj! Lepo je od tebe, da si prišla. Veš, čakali smo te. Prav zaradi tebe smo zgradili tole taborišče. Prav zaradi tebe smo pripeljali sem dolgo vrsto krepih slovenskih mož in fantov, zalih deklet ter žena in otrok. Tu so sedaj zbrani in čakajo nate. Ne bo ti treba vsakega posebej iskati po slovenskih vaseh. In da ne boš imela pretežkega dela, smo pred teboj poslali deklo, ki bo olajšala tvoje delo.«

»In kdo je to?« je vprašala Smrt.

»To je lakota,« je dejal vojak. »Ta bo tvoja največja pomočnica. Imamo pa še druge nič manj zveste: bolezen, pomanjkanje, nečistočo, mraz, burjo, nalive in še nekaj drugih.«

»Veseli me,« je dejala Smrt, »da sem tako lepo sprejeta. Imate veliko dela zame?«

»Ogromno« je pokazal vojak naokoli z razprostrtimi rokami. »Tja do spomladi boš zaposlena podnevi in ponoči. Pojdi z menoj, pokazal ti bom!«

Stopila sta po cesti nekoliko navkreber, kjer je na gričku stal velik kamenit stolp. Na njem je stala strojnica in velik žaromet.

Ko sta po lestvi prišla na vrh, je vojak pritisnil na gumb in vse taborišče je bilo razsvetljeno kot podnevi.

»Poglej!« je dejal vojak in obrnil žaromet na desno in z njim obsvetil taborišče prav tja do hriba.

»To je žensko taborišče. Pet tisoč žena, deklet in otrok je tvojih. Poglej, tu na levi strani onkraj ceste je moško taborišče.«

Smrt je gledala s svojimi votlimi očmi. Šotor pri šotoru, kamor so nesle oči.

»Koliko jih je tu?« je radovedno vprašala.

»V vsakem šotoru po šest. Sedaj pa računaj. Mislim, da jih je kakih sedem tisoč.«

»Pet in sedem je dvanajst. Torej dvanajst tisoč.«

»Tako je!«

Počasi sta prišla nazaj do vhoda v taborišče. Vojak je odmaknil težko barikado in Smrt je vstopila v taborišče.

Tedaj je pa burja še močneje zabučala. Taboriščniki so se stresli od strahu. Začutili so Smrt v bližini.

»Pomagajte, slabo mu je, umrl bo!« je nekdo klical na pomoč.

Stražar pri vhodu se je režal:

»Hahaha... Smrt je že pričela s svojim delom.«

Naslednje jutro se je razširila novica, da je ponoči nekdo umrl. Tako se je razvedelo, da je Smrt v taborišču.

Ustavila se je zdaj tu, zdaj tam.

»Kdo si?« je vprašala Smrt sestradanega starčka.

»Jaz?« je vprašal in pogledal s svojimi majhnimi udrtimi očmi. »Jaz sem

Janez Gruntar, največji posestnik v Velikem potoku. Nekoč sem prehranil trideset ljudi na svoji kmetiji, danes pa nimam koščka kruha, da bi si utešil glad.«

»Ne toži! Jaz te bom rešila. Z menoj pojdeš, pa ti bo dobro, tako dobro, kot ti še ni bilo doslej.«

»S teboj naj grem? Kam? Kdo pa si ti?«

»Jaz sem – Smrt!«

»Smrt? Smrt, ti si? S teboj moram? Ne, pusti me še živeti. Poglej, koliko dela me še čaka doma. Rad bi še enkrat videl svoj grunt, svoj dom, ženo in otroke. Smrt, počakaj in prizanesi!«

»Ne morem! Druge rešitve za te ni. Prišla sem, da te rešim.«

Pogladila ga je s svojimi koščenimi rokami in mož je zaspal za vedno. Smrti pa se je utrnila solza. Vedela je, kako bi bil še potreben svoji družini, svojemu gruntu in svojemu narodu.

Šla je naprej.

»Kdo si pa ti, ki si revež tako sestradan?«

»Jaz sem študent – Milan!«

»Z menoj pojdeš tudi ti!«

»S teboj? Kam? Kdo pa si ti?«

»Jaz sem Smrt, ki bi te rada rešila trpljenja.«

»O, Smrt, počakaj še. Poglej, kako sem še mlad. « Gledal jo je s svojimi velikimi prosečimi očmi.

»Veš kaj, Smrt, samo eno bi še rad doživel, potem pa grem takoj s teboj. Rad bi se še enkrat najedel domačega kruha, ki ga je moja draga mamica znala speči tako kot nobena druga na svetu.«

»Dragec moj,« ga je tolažila Smrt, »kako rada bi ti pomagala, pa ne morem. Edino, kar morem storiti za te, je, da te rešim tega trpljenja.«

Žalostno jo je gledal. Ko je tisto noč zaspal, se ni več prebudil v življenje.

Vzela ga je Smrt.

»In ti si slovenska mati, kaj ne?« je nagovorila Smrt sestradano ženo v naslednjem šotoru.

»Res je. Od kje me pa poznate, žena?«

»Poznam te, kako bi te ne poznala, saj hodim že dolgo tod okoli in pomagam, kjer morem. Rešujem ljudi, ki jim je trpljenje prikipelo do vrha.«

»Boš rešila tudi mene? Si morda prinesla kruha? Me morda pospremiš domov?«

»Ne, draga žena, jaz sem Smrt. Nimam telesnih dobrot. Lahko te pa popeljem v kraj, kjer ni lakote ne pomanjkanja, kjer so ljudem izpolnjene vse želje.«

»Smrt si in me boš vzela še danes?«

»Da, zato sem prišla!«

»O, počakaj še, Smrt! Domov bi rada še prej, samo za en dan, samo toliko, da bi še enkrat objela svoje otročičke. Odtrgali so me od njih. Lakota ni nič, samo svoje otroke bi še rada videla. Joška, Miciko in Tinčeta. Smrt, prosim, počakaj!«

Obrisala si je solze in z dvignjenimi rokami prosila.

Smrt pa se je sklonila k njej, jo lepo počasi položila nazaj na prašno slamo v šotoru. Dihnila je vanjo in žena je zaspala za vedno v mislih na svoje otroke.

Ko se je Smrt obrnila, je stal pred njo fantek.

»Kaj pa vi delate tu, dobra žena?« je nagovoril Smrt.

»Pote sem prišla, z menoj pojdeš!«

»Z vami, kam pa, saj ne moreva iz taborišča. Glejte, kako je ograjeno na visoko in široko z bodečo žico.«

»Ne boj se, mali! Midva bova kar splavala nad mrežo.«

»Kam pa pojdeva?«

»V nebesa, mali, naravnost v nebesa!«

»V nebesa pravite? Kdo pa ste vi, ali ste Smrt?«

»Da, Smrt sem. Prišla sem pote, da pojdeš z menoj!«

»Prav rad, samo k mamici me pošlji prej. Pol leta je že nisem videl. Tako zelo mi je dolgčas po njej. Potem bom šel pa z vami. Res, prav rad.«

»Veš, Tonček, povedati ti moram, da je tvoja draga mamica že tudi v nebesih. Pred nekaj dnevi so jo hudobni ljudje ustrelili. In ti boš tudi kmalu pri njej.«

Stegnil je svoje kot trstke suhe in sestradane ročice, očke je uprl nekam v daljavo, usteca pa so se mu zaokrožila v nasmeh. Naslednji trenutek pa je bil že pri svoji mamici.

Smrt je pokukala v barako.

Na umazanih cunjah in na mokri smrdljivi slami je ležalo dekle. Mrzlica jo je tresla. Nihče se ni menil zanjo. Usmilila se je je Smrt in jo obiskala.

»Kako ti je, dekle slovensko? Si bolna?«

»Da. Bolna in lačna. Imate kaj, s čimer bi mi mogli utešiti glad?«

»Da, imam, dekle! Veselo novico. Kmalu boš rešena gladu in trpljenja. Odšla boš z menoj!«

»Z vami, kam pa, domov?«

»Da, domov, domov v večno domovino.«

»V večno domovino pravite? Kdo pa ste vi? Morda Smrt?«

»Da, Smrt sem, pa se nikar ne straši. Tu sem jaz edina, ki more pomagati.«

»Ali ne bom šla več domov? Ženin me čaka doma, najlepši fant v vasi. Hotela sva se poročiti, pa nama je vojska prekrizala račune. Smrt, počakaj še!«

»Ne morem, za te ni boljše rešitve. Pogledaj, kakšna si, vsa bleda, bolna, sestradana in izmučena. Kaj bo fant s teboj, če se vrneš. Ali boš mogla taka pred oltar? Kako boš dala življenje otrokom, ko ga v tebi sami že skoraj nič ni.«

Pogladila ji je lepe temne kite in jo pobožala po obrazu. Blažen smehljaj se je razlil čez njena uvela lica. Mirno je zaspala – za vedno.

»Kaj pa ti delaš tukaj?« je vprašala Smrt sestradanega človeka z lepo osivelo brado in velikimi naočniki, ki so ga napravljali še bolj prepadenega.

»Kaj delam? Kdo pa si ti, ali lahko odkrito govorim?«

»Ne boj se, nisem izdajalka.«

»Veš, kaj delam, prav tisto, kar dela ostalih deset ali dvanajst tisoč tu za mrežo. Čakam na smrt.«

»Toda, drugi pravijo, da čakajo, da pojdejo domov. Hodim okoli in poslušam. Nihče ne misli na Smrt, vsakdo misli na dom.«

»Neumnost. Oni čakajo, kdaj bodo šli domov, dejansko jih pa nosijo za grič na pokopališče.«

»Kdo pa si ti, da si prišel do tega spoznanja? Si pesnik, pisatelj, umetnik? Morda celo filozof ali politik?«

»Se mar motim. Odstraniti bi morali napis nad vhodom in ga nadomestiti z napisom: ČAKALNICA SMRTI.«

»Kaj sodiš, koliko jih je že pobrala Smrt?«

»Takole par tisoč, ne štejem krst.«

»In koliko misliš, da jih bo še?«

»Vse do zadnjega, kar nas je tu, če se nas Bog ne usmili in nas ne reši.«

»Se jeziš na Smrt?«

»Na Smrt prav nič! Saj Smrt ni ničesar kriva. Saj zaradi Smrti še ni nihče umrl. Kolikor vem, tu umirajo zaradi

gladu in mraza. Smrt nas samo rešuje tega pekla.«

»Ti si edini, ki tako sodiš. Ostali pa se jezijo name, da sem jaz kriva, da toliko ljudi umrje.«

»Ti, kdo pa si ti?«

»Jaz sem Smrt!«

»Kaj, ti si Smrt? Kaj si tudi po mene že prišla?«

»Ne! K tebi sem prišla samo na obisk. Ne bom te še vzela. Še boš živel. In ko boš rešen tega pekla, napiši in povej svetu, kaj je slovenski narod pretrpel po taboriščih. Povej, da nisem jaz kriva slovenskih grobov, ampak tisti, ki so spremenili taborišče v 'ČAKALNICO SMRTI'.«

Završalo je okoli šotorov in Smrt je odvršala na drugi konec taborišča.

OPOMBE:

¹⁾ Zanimivo, da je to že druga obljuba, ki ni bila realizirana. Podobno obljubo je že leta 1946 zapisal Rene Podhorsky, ki je prav tako (v taborišču Judenburg) zbiral begunske tiske za Narodno in univerzitetno knjižnico – njegovo zbrano tiskano gradivo se danes nahaja v avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju. Več sreče smo imeli pri tretjem zbiratelju – leta 2006 je bila iz New Yorka prepeljana v domovino skoraj celotna knjižnica prof. dr. Rada Lenčka, ki je dolga leta predaval na Columbia University v NY.

²⁾ Pismo je povzeto po mesečniku Ave Maria (Lemont Illinois), 1971, št. 5, str. 150.

³⁾ Seznam se je ohranil v Novakovem arhivu, ki ga hrani njegov sin Zdravko Novak ml., kateremu se ob tej priložnosti najlepše zahvaljujem za poslane kopije tega seznama v NUK.

⁴⁾ Oporoka je povzeta po: Tabor (Buenos Aires), 1972, št. 1 / 2, str. 9. Objavljena je bila tudi v Ameriški Domovini.

⁵⁾ Ameriška Domovina, 1971, št. 83 (2.12.), str. 2.

⁶⁾ Zbornik /.../, Buenos Aires, 1960, str. 105.

⁷⁾ Zbornik Svobodne Slovenije, 1970, str. 253.

⁸⁾ Ameriška Domovina, 1971, št. 83 (1.12.), str. 2.

⁹⁾ Črtica je bila objavljena v knjigi: Z. N. »Utrinki«, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1959, str. 41 – 46.

STAVKA DIJAKOV GORIŠKE GIMNAZIJE OKTOBRA 1904

V *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe* za leto 2007 sem opozoril na goriške spomine Ferdinanda Kariša iz let pred prvo svetovno vojno. Del teh spominov je objavil, ne da bi bila povsem pojasnjena istovetnost njenega avtorja, zbornik *Goriški spomini. Spodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830-1918* (Gorica 2002). Zelo verjetno je, da je neevidentirana še kaka objava spominov, saj slovenski tisk, zlasti časniki in časopisi, niso bili sistematično pregledani. Zelo verjetno pa hranijo predvsem zasebni arhivi še kako neobjavljeno pričevanje.

Krajši prispevek *Spomini na dijaški štrajk v Gorici* je objavil ljubljanski tednik *Ponedeljski Slovenec* (25.11. 1935, št. 47). Avtor, ki se je podpisal kot -I- in je bil kot sedmošolec udeleženec dogodkov, se je spomnil stavke goriških dijakov 24. oktobra 1905.¹⁾ K pisanju ga je spodbudila objava spominov na petdesetletnico »upora« celjskih dijakov. Štrajk, ki se ga je nepoznani pisec spominjal, ima že svoj temeljiti historiografski prikaz v članku Antonelle Gallarotti.²⁾ Dijaško stavko omenja tudi slovensko zgodovinopisje.³⁾

Pisec spominov je pisanje začel z opisom narodnostnih razmer na goriški nemški gimnaziji (Staatsgymnasium): »Na goriški vseskozi nemški gimnaziji skoro brez nemških dijakov smo bili tedaj v sedmi šoli. Po številu smo prevladovali nad Italijani. Slovenci pa tudi po brihtnosti – med 8 odličnjaki je bilo 6 Slovencev.⁴⁾ Iz vseh delov Goriške

smo bili skupaj, najslabše so bili zastopani Brici, najčastnejše v vsakem oziru Gorjani.«

Značilnost avstrijske šolske politike tistega časa je tudi bila, da so na obmejni ozemlja države, kakršno je bilo Avstrijsko primorje, pošiljali tudi učitelje, trde Nemce, da bi tako utrjevali državno oblast, ki je želela sebi v prid izkoristiti nacionalna nasprotja med Italijani in Slovani (Slovenci, Hrvati). Razrednik sedmega razreda goriške gimnazije je bil takrat Slovenec, profesor fizike Anton Šantel. Zgodovino pa jim je tisto leto predaval dr. Rudolf Durst iz Waidhofna v Nižji Avstriji, na goriški gimnaziji je začel učiti v šolskem letu 1903-1904. Bil je »ohol in nadut, tip nemškega burša«, dijakom je predaval »v hudo germanskem duhu in še to po neki nam nepoznani knjigi, ne po predpisani šolski. Pri pouku pa je še z raznimi opazkami žalil naš narodni čut, kjer je le mogel. Tisti, ki so znali nemško stenografijo in vse pisali, so še shajali, za druge pa je bilo gorje. Z nekim sadizmom je Durst zahteval, da si znal vse prav tako, kakor je on predaval; če se je kdo naučil po šolski knjigi, to ni zadostovalo. Pri tem pa je knjigo skrival in ni hotel povedati, po kateri knjigi predava, tako da si je nikdo ni mogel omisliti. Zlobno je dejal: »Kaj me to briga, če ne znate stenografirati, pri nas znamo vsi!«

Dijaki so se pritožili pri ravnatelju Federicu Simzigu, ki je bil Furlan, a vladi povsem predan. Nič ni zaleglo in

tako je začelo vreti pri sedmo- in osmošolcih, ki jih je Durst učil: »Na pobudo nekaterih agilnejših smo sklenili vsi, sedma in osma, Slovenci in Furlani, da bomo proti Durstu – štrajkali. In res – ko je prišla njegova ura, je vsa šola vstala in korporativno odšla v ljudski vrt, kjer je bilo zborovanje. Pa še kako burno – dva bolj vročekrvna Furlana, od katerih je eden hotel biti preveč radikalen, sta si bila kmalu v lasih in – pesteh.

Kakor sedma je tudi osma šola pri Durstovi uri štrajkala. To je bil ogenj v strehi. Durst je hodil bled okoli, profsorska konferenca je takoj sklepala in ukrepala. Žal, da pri tem neki še pri nas živeči profesor – Slovenec – ni posebno držal za slovenske dijake,⁵⁾ kakor so to storili n. pr. vrli sedaj že pokojni profesor Ivančič – 'Ivanc'⁶⁾ in tudi pa poštenih Nemcev.« Pisca spominov je potreba vendar dopolniti s podatkom, da so ob deveti uri dopoldne, 24. oktobra 1904, za eno uro razred osmošolci in da so istega dne ob štirih popoldne prav tako za eno uro zapustili razred sedmošolci. Dijaki obeh razredov so pripravili za vsak posebni spomenici, ki ju je delegacija dijakov izročila ravnatelju Simzigu ob povratku v razred. Ravnatelj je o dogodku obvestil deželni šolski svet in 29. oktobra je dijake zaslíšal deželni šolski inšpektor Franz Swida.

Med dijaki osmega razreda so bili kasneje uveljavljeni kot Leopold Bobič, Milko Brezigar, Carlo Michelstaedter, Jože Srebrnič in Iginio Valdemarin. Med sedmošolci pa Milan Bogataj, Polde Kemperle, Ivan Ples in Mihael Toroš.

Neznani pisec spominov je še zapisal, da je o štrajku poročal slovenski in italijanski krajevni tisk, razprava o njem

pa je potekala tudi v deželnem zboru. To gradivo je objavila že omenjena Antonella Gallarotti in dodala, da stavka ni odmevala le v v lokalnem tisku (*L'Eco del Litorale*, *Il Gazzettino popolare*, *Corriere friulano*, *Soča*; pisala sta tudi *Gorica* in *Edinost*, ki je avtorica ni upoštevala), marveč, da je segel glas na Dunaj, od koder so dijaki petega razreda neke gimnazije poslali v Gorico solidarnostni telegram. Lokalni tisk je sicer omenil neustrezno Durstovo ravnanje, a je vendar sodil, da bi morali dijaki pred stavko o zadevi obvestiti ravnatelja šole. Vzroki za stavko so različni. Nekateri govore, da je profesor Durst večkrat žalil narodni čut dijakov obeh narodnosti, drugi pa govore, da nastopa Durst izzivalno. O štrajku je razpravljal tudi goriški deželni zbor, in sicer je na zasedanju 27. oktobra dr. Henrik Tuma pozval deželno šolsko oblast, da opravi ustrezno preiskavo. Pridružila sta se mu deželna poslanca dr. Dragotin Treo in Alojz Štrekelj. Na predlog dr. Luigija Faiduttija je deželni zbor na seji 3. novembra 1904 sprejel resolucijo, s katero je naložil deželnemu šolskemu svetu, da razišče primer. Goriški deželni odbor pa naj pri vladi doseže, da se pri izbiri kandidatov ozira na jezikovne in druge posebnosti dežele.

Profesor Durst je bil čez tri mesece premeščen iz Gorice. Na podlagi sklepa deželnega šolskega sveta (16.1. 1905) je odšel službovat v Pulj, od tam pa je na goriško gimnazijo, kot zamenjava, prišel Albert Melzer.

O usodi dijakov pa pisec spominov dodaja: »mi dijaki smo bili vsled prevelikega boja bojzljivosti ravnatelja napram navzgor in vsled tega, ker je le

malo poštenih profesorjev uspelo obsojati izzivalno početje nemškega kolege, vendar le hudo kaznovani. Vsa sedma in osma je dobila v semestralnem spričevalu iz obnašanja red 'entsprechend' [primerno] s pristavkom 'wegen Beteiligung einem Schüler Ausstande' [zaradi sodelovanja v neki dijaški stavki]. To nas je veljalo šolnino 30 zlatih kron, kar je takrat za slovenskega študenta bila velika vsota, za katero je dobil že fino obleko.« Takrat, ko so bili spomini objavljeni (1935), so trije di-

jaki stavkajočega sedmega razreda »živeli menda v Ljubljani [Ivan Ples], dva sta jezična doktorja v Mariboru, eden sodi Lahom v Aleksandriji [pravzaprav Alessandria, kjer je služboval Milan Bogataj], drugi igra brezposelnega žurnalista v Gorici [Leopold Kemperle], zopet drugi 'inscipira' v Beogradu, dva paseta duše na Goriškem [Michael Toroš], eden se je zgubil na Dunaju itd. Vojna je tudi zahtevala iz naših vrst žrtev, nekateri pa so med tem pomrli naravne smrti.«

OPOMBE:

(1) Morda je pisec spominov Leopold Kemperle (1886-1950), ki je takrat živel v Gorici in je očitno svoj prispevek zaradi razmer objavil anonimno.

(2) Uno sciopero studentesco nel 1904, v: Studi goriziani, zv. 75, 1992, str. 103-124.

(3) Miloš Fon, Nedokončana zgodba ali Carlo Michelstaedter in Slovenci, Kronika, 55/2007, str. 273-288.

(4) Ob koncu šolskega leta 1904-1905 so bili

kot odličnjaki navedeni Ivan Brelih iz Podmelca, Rihard Faninger iz Bovca, Hermenegild Jakončič, slovenski izseljenec iz Južne Amerike, Hektor Ličen iz Gorice, Anton Pavšič iz Kromberka, Marij Stoka iz Pirana in Jožef Ščuka iz Ike.

(5) Na gimnaziji je učilo vsaj deset profesorjev slovenskega rodu.

(6) Josip Ivančič (1849-1931), rojen na Selcah pod Vrsnom, profesor klasičnih jezikov, prijatelj pesnika Simona Gregorčiča.

»LJUDSKI KAPELNIK« JOŽEF PETROVIČ

V mesecu decembru leta 2009 bo minilo 120 let od rojstva kapelnika in prosvetnega delavca Jožeta Petroviča. Vse življenje je posvetil glasbi, ustanavljal in vodil je pihalne godbe od rodne Primorske do Štajerske, v mnogih krajih prav od začetkov. Živel je za svoje godbenike, jih vzgajal in učil, zato so ga poimenovali »ljudski kapelnik«.

Rodil se je 17. decembra 1889 v Selah na Krasu v kmečki družini očetu Antonu in materi Katarini, rojeni Blažič. Po končani osnovni šoli v rojstni vasi ga je oče na priporočilo domačega župnika, ki je v mladem fantu prepoznal talent za glasbo, peljal v salezijanski zavod na Rakovniku. Jože je želel postati kapelnik, zato se je učil igranja na pihalne instrumente. Šolal se je tudi v Vidmu pri kapelniku Pietru Tonelliju, nato pa še v Oswieczimu na Poljskem. Po devetih letih učenja se je leta 1913 vrnil na Rakovnik in ustanovil svojo prvo godbo v sestavi 30 godbenikov.

Prva svetovna vojna je za nekaj časa zaustavila njegovo glasbeno pot. Kot sanitetni vojak je bil vpoklican na fronto v Galicijo, vendar se je zaradi bolezni kmalu vrnil v Ljubljano in bil v službi pri Rdečem križu. Od tu so ga poslali na soško fronto, kjer je bil ujet in pregan v italijansko ujetništvo.

Po vojni se je vrnil domov in leta 1919 začel ponovno ustanavljati godbe: najprej v rojstni vasi v Selah in v Brestovici, nato v Mirnu in v Komnu. V Opatjem selu, Dolu in Štandrežu pa so

Jožef Petrovič

godbe ustanovili že njegovi učenci. Leta 1920 je tudi v Gorici pod njegovim okriljem zaživel godbeni krožek, ki ga je Petrovič vodil do leta 1926, ko so fašistične oblasti prepovedale sleherno udejstvovanje v slovenskem jeziku. V Gorici je ustanovil in nekaj časa tudi vodil gledališko skupino, ki je imela svoje prostore v Trgovskem domu. Skupino so nastopali po Vipavski in Soški dolini.

Italijani so spoznali znanje in sposobnost kapelnika Petroviča in ga s težavo le prepričali, da je prevzel še vodstvo goriške italijanske godbe, ni pa jim uspelo ga pregovoriti, da pristopi k

fašistični stranki, zato so ga začeli preganjati. Še pravočasno je rešil inštrumente in notni arhiv ter ilegalno pobegnil čez mejo.

Pot ljudskega kapelnika se je nadaljevala na Vrhniki, nato pri Novi Štifi (pri Ribnici) in leta 1927 v Kočevju. Tam je organiziral tečaj, na katerem so godbeniki pridobili osnovno glasbeno znanje. S prispevki za članarino je nabavil inštrumente v Trstu. V prvi polovici leta 1931 je zaradi strankarskih razprtij odšel iz Kočevja. Godbo je nato ustanovil v Hrastniku in končno v Mariboru, kjer je prevzel vodstvo Poštarske godbe.

Kot kapelnika ga je pot vodila še v Vršac in v Sladki vrh ob Muri. V tamkajšnji tovarni je bil zaposlen kot vratar in kapelnik do začetka druge svetovne vojne, ko se je moral umakniti v Ljubljano in od tam na Primorsko. Zavetje je dobil pri družini Bratuž v Gorici. V spominih je o tem obdobju zapisal: »V Brda sem nosil sveče za cerkve, nazaj pa pakete za internirance in druge. Z družino Janka Premrla smo bili dobri prijatelji. Njegov stric mi je dal večkrat kakšen paket za razbito družino. Premrllov brat Marjan pa mi je posojal kolo za v Brda. Ko sem se nekega dne vrnil domov, je bila hiša zastražena. Nekemu 17-letnemu fantu so partizani dali razstrelivo za miniranje mostov na Soči. Košaro z razstrelivom je spravil v kopalnico v Bratuževi hiši in to so odkrili Nemci. Vseh devet, ki smo stanovali v tej hiši, so aretirali. Po trimesečnem zasliševanju sva bila midva z lastnico postavljena pred sodišče. Dan rabsodbe, dan groze. Obsojena sva bila na smrt z ustrelitvijo. Ni besed, ki bi izrazile to grozo, te občutke, zlasti še,

ker sva bila nedolžna. Vedel sem, kdo je kriv, toda naj izdam 17-letnega fanta? V meni je bil strašen boj in čudno, da mi ni srce počilo. Pretresen fant pa ni mogel prenesti krivične smrti. Vstal je in priznal: 'Jaz sem prinesel, oni so nedolžni.' Tisti mladenič še danes živi, njegov oče pa je končal v ognju namesto sina.«

Po vrnitvi iz zapora je odšel v Biljano v Goriška Brda in se tam pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, med drugim je opravljal tudi dela tajnika narodnoosvobodilnega odbora Biljana. Proti koncu vojne je v Biljani zbral nekaj godbenikov in skrivaj so pripravili skromen program, da so lahko na čelu briškega ljudstva prikorakali 2. maja 1945 v Gorico in na Travniku pred ogromno množico zaigrali »Hej Slovani«.

Po vojni je Petrovič kljub pomanjkanju inštrumentov in not, ki so bili med vojno uničeni, še z večjim navdušenjem nadaljeval svoje poslanstvo. Poučeval je mlade godbenike in pod njegovo taktirko so se rojevale nove godbe. Poleg godbe v Biljani, ki je leta 1946 štela 18 članov, je vodil tudi godbo v Medani s 24 instrumentalisti.

Decembra 1949 je že začel zbirati mlade godbenike in inštrumente v Ajdovščini in 1. januarja 1950 je začel delovati godbeni krožek. Učenci so bili samouki in glasbenih osnov jih je moral učiti Petrovič. Orkester z 32 godbeniki je nastopal na raznih prireditvah v domačem kraju in tudi drugod. Žal je bil Petrovič zaradi zapletov s tamkajšnjim kulturnim društvom novembra 1951 prisiljen zapustiti Ajdovščino in godba je prešla v okvir gasilske čete.

Iz Ajdovščine je odšel v Vrhpolje, kjer je prav tako učil godbenike prvih korakov. Ustanovil je gasilsko mladinsko godbo, toda zagnanost majhne skupine Vrhpoljčanov ni zadostovala, da bi godba živela daljše obdobje.

Petrovič je ustanovil godbo tudi na Gočah in istočasno je pomagal ponovno obuditi k življenju godbo v Svetem pri Komnu (1954/1955). V šolskem letu 1959/1960 je v Novi Gorici začel poučevati učence, ki so bili pripravljeni sodelovati pri godbi. V odkup jim je ponudil nekaj starih inštrumentov.

Pod njegovo taktirko so nastale tudi godbe v Lokavcu, Kostanjevici na Krasi in v Vipavskem Križu. Leta 1972 je na Petrovičevo pobudo zopet zaživela Briška godba, ki deluje še danes. Petrovič je načrtoval godbe tudi v nekaterih drugih krajih, vendar zaradi pomanjkanja denarja le-te niso zaživele, kot na primer v Podnanosu in Vipavi.

Ob koncu življenja si je zamislil še posebno glasbeno skupino, ki bi jo poimenoval »Angelski zbor«. Skupino fantov je želel pripraviti za instrumentalno sodelovanje pri bogoslužju, vendar sodelavcev ni dobil. Tudi njegova ideja o ustanovitvi dekanijske godbe je ostala neizpolnjena.

Leta 1966 je doživel hudo prometno nesrečo. Moral je odložiti dirigentsko palico in jo prepustiti mlajšim kapelnikom. Kljub temu se je še naprej udeleževal vseh večjih prireditev in srečanj pihalnih orkestrov. Z največjim ponosom je spremljal zlasti koncerte tistih godb, pri katerih je v svojih mladih letih sam zaoral prve brazde in izučil prve godbenike.

Na srečanju ob 50-letnici Delavske godbe Kočevje leta 1977 je kot ustano-

vitelj Mestne godbe Kočevje prejel priznanje.

Jože Petrovič je dočakal visoko starost. Pravijo, da je to za glasbenike običajno.

In kapelnik Petrovič je bil glasbenik v pravem pomenu besede, saj je bila glasba prva in edina spremljevalka skozi vse njegovo življenje.

Pri 90 letih je podrobno opisal svoje dolgo in bogato življenje, v katerem je ustanovil 25 godb ter izšolal preko 1000 godbenikov in 4 kapelnike. Časopis Naše Novice, glasilo delavcev podjetja za PTT promet Maribor, je ob njegovem visokem življenjskem jubileju zapisal: »Niso vsa semena vzknila, toda semen je bilo veliko in zato je tudi veliko orkestrov, ki so se razrasli in ki še danes z večjimi ali manjšimi uspehi delujejo«.

Zadnja leta je preživel kot invalid v Šempasu. Umrli je 10. marca 1980 v bolnišnici v Šempetru pri Gorici, pokopan pa je v rojstni vasi v Selah na Krasu.

Na jesen svojega življenja si je Jože Petrovič v Šempasu uredil svoj arhiv.

Del iz tega bogatega arhiva je prevzel Goriški muzej, od njega pa Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, kjer se sedaj hrani v Zbirki arhivskega in dokumentacijskega gradiva. Nekaj drobcev o Petrovičevem življenju in delu sta našemu arhivu izročili tudi gospe Lucija Ravbar iz Sežane in Nežika Pečenko iz Šempasa.

Med ohranjenim gradivom je potrebno izpostaviti zlasti številne partiture skladb, ki so jih pod Petrovičevo taktirko igrali številni godbeniki (Majnik – prva pesem v Brestovici).

Bogata je tudi korespondenca, ki sega od leta 1914 do leta 1975 in obse-

ga številna pisma prijateljev godbenikov. Med njimi je tudi pismo Frana Saleškega Finžgarja, ki je Petroviču pisal leta 1951 v imenu uredništva Mohorjeve družbe in ga prosil za fotografijo duhovnika in skladatelja Vinka Vodopivca ter za seznam njegovih najpomembnejših del, ki bi jih upora-

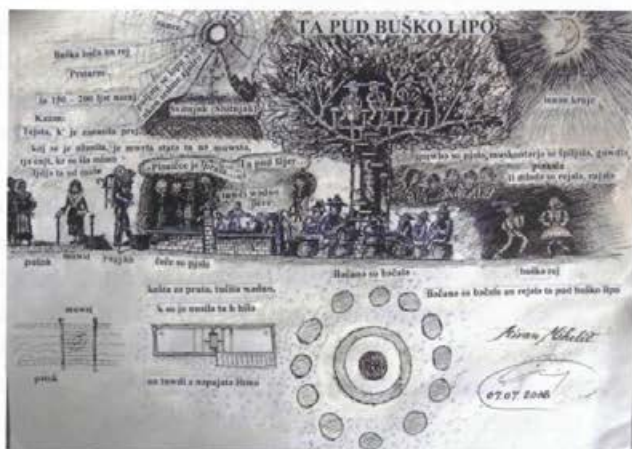
bili za jubilejni članek. Petrovič je dobro poznal Vodopivčevo delo, saj je ob njegovi petdeseti obletnici mašništva spregovoril v imenu godbenikov, s katerimi je Vodopivec sodeloval in zanje priredil številne partiture. Tudi v Petrovičevi zapuščini so med partiturnimi Vodopivčevi rokopisi.

VIRI IN LITERATURA

- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Jože Petrovič
- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Zbirka arhivskega in dokumentacijskega gradiva, Jože Petrovič
- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Zbirka Razno
- PANG, Okrajni svet svobod in prosvetnih društev Gorica
- Dvojni jubilej kapelnika Petroviča, Primorski dnevnik, 9.3.1955, str. 3
- Življenje za glasbo, Primorski dnevnik, 24.1.1971, str. 3
- D. F., Jože Petrovič – 60 let kapelnik, 11.8.1972, str. 7
- Vlado Klemše, Po vsej slovenski zemlji je

- polnih 65 let ustanavljal in vodil godbe na pihala, Primorski dnevnik, 30.12.1979, str. 5
- Jože Petrovič, Družina, 8.6.1980, št. 24, str. 5
- Dr. Jožko Vetrih, Jožef Petrovič, Primorski slovenski biografski leksikon, II. knjiga, str. 656, Gorica, 1982-1985
- Tone Lotrič, »Ljudski kapelnik« Jožef Petrovič – 90-letnik, Informator Združenja pihalnih orkestrov Slovenije, Ljubljana, 28. november 1979, št. 6, str. 11
- E. H., 90 let ljudskega kapelnika Jožefa Petroviča, Naše novice, nov. – dec., 1979, L. XVIII, št. 11-12
- Vlasta Tul, 50 let Glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina, Ajdovščina, februar 1998, str. 22

Ko sem prihajal k njej opazovat delo s čebelami, mi ni dovolila priti preblizu, češ da me bodo opikale. Tako mi je raje pripovedovala zgodbo o čebelah in o vsem, kar je bilo povezanega z njimi.

»Bušken žagske muskontrje so bli puznane deleč ukou, ud Kerwške še neprej. Ne Kerwškem so bli znane twdi koj dobre senesjeke. Gore u Ziljske du-line so wable senesjeke bečinema z Buškeeh wesi. So djele, de je kdw dwbr senesjek koj kajšen 'Bučan' (Maks Kranner iz Ovčje vasi, kjer so še pred drugo svetovno vojno najemali za kosce le Bovčane, tako so bili na glasu kot

dobri kosci). Tu geje pa so spjek njeke djele twdi, de kdw je koj kajšen 'Bečan'«. To sta bila v Ziljski in Kanalski dolini prav pregovora. Kosci so bili iz bolj revnih družin in bolj lačni kot siti, so, po naporni košnji, obrok hrane kar zmetali vase. Na slovenskem koroškem podeželju se doma v družini, pred kosilom in večerjo, še danes pokrižajo in v miru zmolijo...

Glede bečanja, bučanja... Na Slovenskem imamo priimke Bečan, Bučan, Bučar... V nekaterih krajih vzhodne slovenske etnične poselitve ne bečajo, ne bučajo, ampak gučajo in poznamo prav tako temu glagolu podoben priimek Guček...

Dvojni pomen imena (Bečan, Bečan, Bučan, Bocan) Bovčan

Pri teh razmišljanjih nikakor ne moremo mimo raziskave dr. Milka Matičetovega (Tudi v Goriškem letniku 6/1979, stran 29 – 36), kjer poudarja pomembnost živih narečnih oblik pri ugotavljanju izvora starih imen krajev. Bližnja okolica s Kotom vred je to ime skrčila do skrajne mogoče meje: Bec. Rezijani imajo za Bovčane več izpeljank, kot sta Bolčani ali Bučani, toda večinoma »ti buški« in Buc (Benečija) za Bovec. Treba je še dodati, da je u tudi tu zelo malo zaznaven. Znano je, da Rezijani še danes imenujejo vse Slovence kar Bučane, Bucane in jezik, ki ga Slovenci govorimo, buški. Tudi v Ziljski dolini in naprej na Koroškem so vse Primorce imeli za Bučane.

Prof. Milko Matičetov navaja veliko primerov. Tako piše v koroški praznoverski knjižici »Duhovna Branua«, ki je bila prvič natisnjena leta 1747 v Solnodgradu: »Bodi htur očaš, te bukvice mej

čriez zvatu noj srebru. Bodi Bučan al Kranjc bel Korošč, imej je u česte, jez tebe na ušete pouim.« Torej: »Povem ti zaupno na uho, imej to knjižico v časti, ali si Bovčan, Kranjc ali Korošec.« Gre za poimenovanje ljudi, poseljenih ob Soči, Savi in Dravi. Julijske Alpe so bile pomembno stičišče vseh treh, ker je bil tukaj tudi pomemben prometni prehod z južne, jugovzhodne poti proti Srednji Evropi. Tudi nemško govoreči Korošci so to tako razumeli. Bovčane so v nemško prevladujočih upravnih središčih Koroške imenovali tudi Fličerje (Flitsch, Flitscher). Je tudi to nekakšna slovensko-germanska ali morda langobardska skovanka, ki ima sicer koren lahko v Fligadiji? Tudi Brič je lahko takšna skovanka iz brueke in slovenskega ič-a zaradi pomanjševalnice. Tako so torej delili Slovence in nič več. Res je, da je bil Bovec tem ljudem najbližje upravno in vojaško središče, toda... Zanimivo, da je Bovčane pisec postavil na prvo mesto. So bili Bučani najbolj številni bralci, torej naj – kupci? Takrat bi se najbrž vsaj Primorska imenovala Buška, če bi jo lahko imenovali Korošci in cela Slovenija, če bi jo imenovali Rezijani. Po eni strani so bili ljudje na Bovškem njih prvi sosedje, po drugi pa je bilo Bovško včasih izjemno strateško pomembno za širše vojaško območje, zato širše poznano tudi zaradi tega.

Rezijani so veliko potovali po svetu in so poznali vse slovenske pokrajine, toda kljub temu so bili Slovenci zanje Bučani. Torej gre še za nekaj drugega. Prebivalci Bovške so včasih govorili rezijanščini bolj podobno narečje. V kolikor je pomenilo gučati, bečati, bečate pogovarjati se na beči, beče, pod

lipo, potem to pomeni »bečan«, »bečan« nekaj takega ali pa isto kot »slovenec«. Nekdo, ki govori – slovi tako ali podobno kot jaz. Če je postal slovenec Slovenec, je tudi bečan, bučan postal Bečan, Bučan, Bucan, Boučan, Bolčan... Tisti, ki niso zelo blizu Bovca, skoraj ne morejo izreči Bečan ali Bec. Jim gre lažje na Bec.

Ker je bil Bec tako znan in pomemben, je škoda, da je to šlo iz spomina in zavesti domačinov in širšega območja, ne nazadnje tudi iz poznanja oz. zgodovine Slovencev. Zanimivo bi bilo ugotoviti, ali so kaj od navad tega starega trga in upravnega središča, posnemali ali poimenovali tudi drugje. Posebno zanimiva je različno izgovorjena beseda weče, wače, ki nekje pomeni govor ali le živalske glasove. Nekje tudi drobnica bače. Iz wače pride tudi wekanje in od tukaj ekanje. Imamo priimek Ekar. Je bil prednik teh wekar, ekar: razglašalec, glasnik...?

Po eni strani je bovško narečje sorodno, po drugi pa ga tudi ljudje v bližnjih krajih občutijo kot zelo različno, vsekakor bolj različno kot slovensko – beneško. Pri tem gotovo ne gre le za znamenite čuwmpce. Znano je, da tako krompirju rečejo še v Kranjski Gori in ponekod v Ziljski dolini.

Svinjak ali Svitnjak?

Dalje me je teta vprašala: »A bješ, kuku je ratelo imje Sbinjak? Nekret, per starem, so prable Sbitnjak...« (Svitnjak). Ko od pomladi proti jeseni zjutraj vziđe sonce, se ob svitu pomakne nad vrh Svinjaka in za krajši čas njegovega vrha ni videti, tako močna svetloba je to. Torej ob svitu, zato (svit – Svitnjak) Sbitnjak. Kot je znano, je tudi v bovškem

narečju prisoten betatizem, torej, zamenjava v-ja z b-jem. Na Svinjaku ni kakšnih pogojev za divje svinje. Da bi malo polepšali, so pri turističnem društvu po drugi svetovni vojni želeli Svinjak uveljaviti kot Sovinjak...

»Ta pud buško lipo«

Ljudi, ki so bivali po naseljih izven Beca, so imenovali Strenike. To so bili prebivalci vasi okoli Bovca. Tudi območje sedanjega mesta Bovec se je delilo na sam Bec (Plec), Malo was, Kwt, Door... Dorjani še danes rečejo: »Grjem gore u Bec«. Če to približamo knjižnemu jeziku, bi rekli Straniki. Torej tisti, ki bivajo stran ali ob strani, kar je imelo (po potrebi) rahlo slabšalen pomen.

Bovčane so imenovali Bečane. Zakaj tako? Na sedanjem bovškem Placu (TGŽ) je bilo središče naselja – vasi Bec. Tam je rasla velika lipa, ki je bila kake tri metre visoko mlada porezana in na to mesto so na oder s krožnimi stopnicami namestili klopco za godce. Nanovo pognale veje so jo potem obrasle. Godci – »muzikonterje (muskonterje) so špiljele, ta spwde pud njime so pa ti mlade rejele. Buške čeče an pwbe so twdi pjele ta pud lipo. Tem pjeucem so prable twdi kesinglene. Ker so pjele čeče ta pud okenem, če so šle pu wese pa puwesnike.

Toda s povezovanjem ljudi vse bolj na primorski strani, se je (za ples) obdržal le izraz rajele, za rejenje pa nihče več ne ve. »Pljes so per starem klicele twdi rej«. Krog so imenovali rej, samo zavoj oz. ovinek pa rejda. Škiforerje so rejdele dol pu brjege. Lipo je posekal Napoleon, podobno kot po beneških vaseh, da je izkoreninil avtohtone konzervativno – krščanske navade – lokal-

ne samoupravne korenine in uvedel »napredno« upravo trenutnega upa o vse odrešujoči francoski revoluciji, čeprav so tudi to širili na podlagi nasilne kolonizacije po njenem izvoljenem ljudstvu... Že vidna, vendar doslej še »neizučena« zmota. Bovec je imel svoj čas v trdnjavi Kluže močno vojaško postojanko, kamor so po potrebi vpoklicali domače »rezerviste« in zato je imel cel trg neke olajšave, vendar ne tolikšne kot v Benečiji. Tu naj bo povedano še to, da Benečani, ob zasedbi Bovškega, z vsiljevanjem nekaterih svojih načinov upravljanja v nerazumljivem jeziku, s pomočjo svojih priseljencev (priimki), niso poželi simpatij domačinov. V tem je razumeti tudi pomoč domačinov pri »avstrijskem« zavzetju trdnjave Kluže. Ob priložnosti maše v Topolovem, beneško-slovenski vasi (prireditve bolj kulturno – etnološkega značaja, saj je pel nabožne slovenske pesmi slovenski zbor ljudi, ki sicer ne hodijo k maši), kjer so bili prisotni ljudje iz različnih vasi, sem slišal pripombo verne ženske, ki ji je šlo na živce živahno polglasno pogovarjanje med mašo: »Ježš, kuwo wečajo!« Pri tem je bilo slišati pri »wečajo« nekako med w in b. Vokalno podobno »bečajo«.

Kako je do Napoleona pod bovško lipo potekala ta lokalna samouprava?

Podobno kot drugje, le da so ta zbor občinskih mož imenovali »beča«. Gre za ožje bovške vasi od Dvora (Doora) do Male vasi (Male wesi). To pa zato, ker so na tej »beče, bečale«. Ali je beča potekala tudi kot zbor županov vseh naselij (npr. Plužna, Koritnica...), bi bilo dobro še proučiti. Slovensko bi to imenovali večja, če zamenjamo b z v. To je bil nekakšen vaški svet – vee bi rekli v hrvaščini. Gre za staroslovanski izraz!

S ponovnim prihodom Avstrije je privil Slovence minister Metternich, da je ukinil demokratične pridobitve Ilirskih provinc, ohranil pa red ukinjenih svoboščin in »bečanja«, je bilo tudi v Bece konec, toda imeni Bec in Bečane sta živeli naprej. Tako, kot je Sbitnjak popolnoma spremenil pomen in ime, je tudi Bečan, v nekaterih primerih dobil slabšalno ime Bečan (Večan), češ ta »se puzdi, de je njeki beč« – nekaj več ob nas Streniku (stranikov). Od tega Bečana – bečanja se kraj imenuje (morda kdaj Beč) Bec. Drugim »Slovincem« pa se je slišalo Buc, Boc (v Benečiji, Reziji, Ziljski dolini), od tod variante Bolc, Bolec, Bovec. Ob Benečiji so bili z Ziljsko dolino Bovčani sprva najbolj povezani, saj jim je bila najbližja in so v tej smeri »hauzirali«; poklice so se hodili učiti na Koroško, največ v bližnji Beljak. Ne le v Trenti, še prej so bili tudi tam rudniki, predelava rude itd. Tja so pobegnili pred Turki, delno šli v begunstvo v prvi svetovni vojni do tu in še daleč, daleč naprej...

Ohraniti spomin in pripraviti zgodbo za današnjo turistično in kulturno rabo

Lepo bi bilo zopet po starem oblikovati sedaj mlado bovško lipo, severno od nje zopet postaviti eno »kašto« za pranje in eno za točenje vode, osvežitev, konj in druge živine pa nemara ne bomo več napajali v njej... Teh kombinacij je v Bovcu še in še. To bi bil odličen ambient in kulisa za folklorne plese z bovškimi godci, kot nekoč.¹⁾ Vsekakor bolj original kot pred arhitektonsko nepriemernim hotelom Alp. Lahko bo tudi to postal eden bovških prepoznavnih znakov – maskota, tudi narisana na panjskih končnicah itd. Seveda pa je

treba to upoštevati pred začetkom urejanja bovškega placa, ki bi mu kazalo vrniti staro ime Bc, ime Trg golobarskih žrtev pa predstaviti na lokacijo pred kulturnim domom. Tako bi bila poudarjena vsebina – posebnost nekdanje demokratske lokalne samouprave in družabno – kulturnega dogajanja na tem trgu in kasneje proglašnem mestu. Možno, toda manj tradicionalno in originalno bi bilo tako urediti novi trg pred kulturnim domom, kjer bi bile vse folklorne prireditve, če bi ta trg imenovali po starem. Višinsko razliko za plesni plato bi lahko oblikovali s pomočjo »kašte«. V tem primeru »kašta« ne pomeni korita, ampak mir, ki z zgornje strani zadržuje teren ali nasutje, s spodnje pa se vidi mir – kamniti zid.

Udkrimo spjek puzabljeno »dežjelo Buško nem an tem drugem!

Bovec in s tem celo Bovško je kakih 150 let tonilo iz svoje pomembnosti v pozabo. Temu so pripomogle izjemno neugodne naravne, družbene in politične razmere. Nemalo teh je imelo svetovne razsežnosti.

Pojem bovški se je skrčil na današnje Bovško oz. bovško občino. Razne zasedbene oblasti (kar devet se jih je zvrstilo v zadnjih sto letih!) so tej širši zahodni slovenski pokrajini dajale razna imena, Slovenci pa njenim delom: Primorska, Goriška, Tolminska, Bovška, Posočje... Bovško so razvojno in upravno tako zatrli, da so še pred nedavnim na državni in regijski ravni ukazali ukiniti občino, dopuščali minimalne in še to »dodelavne posle« (še vedno!) v tukajšnjih podjetjih, kar še danes povzroča beg možganov, izseljevanje mladih družin, če pride do njih, itd. Prišlo je do takšne izgube samozvesti

in umetno ustvarjene politične zmede, da so v Bovcu na referendumu glasovali proti samostojni občini, le po vseh niso ljudje nikoli izgubili stika s svojimi koreninami in realnostjo. Te vasi zaslužijo več razvojne pozornosti.

Tudi tukaj velja kot prva zdravilna kapljica odpuščanje. Potrebno se je zopet odpreti v širši prostor, da tudi v glavah pade »ta prekleti konfin«. Tudi v tistih onstran Rapalske meje.

Smučišče na Kaninu obeta novo dinamiko poslovnega sodelovanja z občinami v Kanalski dolini, Klužami in Rezijo. Poslovne povezave s Koroško, ki se začenja na Predelu, je treba obnavljati bolj odločno kot doslej. Ta prelaz (v daljni preteklosti pa tudi Bovec sam, glej Ivo Juvančič itd.) je bil stičišče treh etnij: slovanske, germanske in romanske. Nujno je vzeti pobudo za bolj kakovostno izrabo te geografske priložnosti, da bi Bovec postal zopet vrata in pot, kjer se Slovenija odpira v gospodarsko razviti severozahodni svet Evrope, kot so znali to predniki že davno prej.

OPOMBE:

¹⁾ Še nekaj se je dogajalo po Bovcu v tistih časih: Procesija in to v narodnih nošah, dokler so jih ljudje še imeli, in potem družabno kosilo za vse... Seveda je bilo vmes »nebiwenje«, glasba, petje, maša, ofer za cerkev... Še veliko veliko iz tradicije dela (ne)pozabne zgodbe. Obudimo jih, naredimo jih prepoznavne današnjemu času, človeku domačinu in obiskovalcu in njunim potrebam. Tudi to je lahko znak prepoznavnosti, dobrega počutja in spoštljivega odnosa med ljudmi, ki ga turist še kako začuti in prenese na svoje kakovostno doživljanje tukajšnjega bivanja in reče : »Nikoli več, je škoda dopusta, čeprav bo zastoj!« ali pa »se vidimo prav kmalu, čeprav so cene vsako leto višje!«.

Op.ur.: Polglasni e je spremenjen v navadni e zaradi tiskarskih težav.

ČETNIKI V PANOVCU

Narodni heroj Janko Premrl Vojko se je spomladi 1942 z orožjem v rokah uprl Italijanom na Primorskem. O njem krožijo razne zgodbe in legende, med drugim tudi tista, da so se njegovi borci predstavljali za »četaše« oz. »četnike«, tako so te partizanske upornike v začetku nazivale tudi italijanske oblasti. Preprosti primorski fantje, ki so se uprli fašističnemu zatiranju, so v srbskih četnikih videli simbol upora in upanja na združitev z matično državo, takrat s Kraljevino Jugoslavijo. Zvedeli so namreč za predvojnega polkovnika, takrat generala Dragoljuba Dražo Mihailovića, vrhovnega poveljnika Jugoslovanske vojske v domovini, ki je v daljni Srbiji zbiral prostovoljce za upor proti okupatorju. Preprosti ljudje so dolgo zamenjevali pojme, tako da so še konec leta 1943 partizane marsikje na Primorskem imenovali četnike.

Razmere so se naglo spreminjale; Osvobodilna fronta (OF) pod patronatom Komunistične partije Slovenije je s parolo narodne osvoboditve pritegnila številne Primorce v oborožen boj proti fašizmu; Janko Premrl Vojko je padel oziroma umrl februarja 1943 v skrivnostnih okoliščinah, Italija je kapitulirala in na Primorsko so vkorakali Nemci. Toda spomladi 1944 se na Goriškem dve pomembni politični grupaciji nista odločili za vsenarodni upor pod vodstvom OF in sta stopali po lastni poti: protikomunistična struja, ki se je navezovala na Slovensko zavezo v Ljubljani, in t.i. goriška sredina, ki je še

čakala, komu se bo priključila. Oboji so še vedno videli legitimnega sogovornika v kraljevi begunski vladi v Londonu. Tudi primorska duhovščina je opazovala zapletene razmere. Ob tem je Rudolf Klinec, župnik v Velikih Žabljah, v svoj dnevnik 23. junija 1944 zapisal:

»Po radiu ni bilo podrobnejših vesti o sporazumu med kraljem in Titom. Mogoče so še pogajanja. Naši partizani nočejo nič slišati, da bi se bil Tito vdal. Grozijo celo onim, ki bi širili takšne vesti. Pogled v zakulisje: partija je zadnje čase opustila vse drugo; ves svoj napor stavi v to, kako bi čim več ljudi včlanila v stranko. Ni li to dokaz, da predvideva isto rešitev, kot je v Italiji: res demokratično večstrankarsko vlado – torej Petra – in zato krepi številčno moč svojih kadrov? Izdali so odlok, naj se tira pred sodišče vsakogar, ki bo širil vesti, da se OF lomi, da je v njej razkol, da ne bo več zvezde. Vojaški pozdrav bo samo v redni vojski, pozdrav s pestjo se ohrani v OF, v partiji, v stranskih partizanskih odredih. – Pri Gorici deluje četniški odred. Pred tednom je bil spopad med njimi in partizani, ki so imeli baje 63 mrtvih in so se morali umakniti. – Gospoda v Gorici snuje nova deljenja: skrajna desnica, ki ljubkuje z domobranci; sredina krog »Narodne edinosti«, ki se veže s četniki; levica, da je »legalna ilegala«; ortodoksna sredina, ki bo sedaj ustanovila novo glasilo in ki bo poljubno udrihala na obe strani. Ta bo sama »čista čistost«, nekompromitirana, ker

bo brala levite vsem. K njej vabijo tudi nas. Potem je še levica, partizanstvo, ki pa je bolj narodno in manj komunistično »kot na podeželju«. Pet strank na štiri gospode. Specialisti smo za cepljenje, podeljenje, razkomadanje in medsebojno kavsanje. Naša naloga ni v medsebojnem skupnem pozitivnem ustvarjanju, temveč v negativnem porazdeljevanju za večjo sproščenost v očitaniu, obsojevanju, kavsanju in morjenju. Nemška vojaška oblast, esesovci in gestapovci; italijanski škvadrasti, fašisti, kvesturini in vojaki; slovenska črna roka, VOS in komanda mest, domobranci in četniki, partizani in sredinci: ali ne bo čudež, če bo kak Slovenec še ostal živ? Kam nas je privedla revolucija! Charitas Christi – quomodo evangelizasti?»¹⁾

V tem kratkem zapisu nas preseneti podatek o četnikih na Goriškem. Kdo so bili, koliko jih je bilo, odkod so prišli?!

Na Slovenskem so se četniki, kot del protirevolucionarnega tabora, ki je priznaval Dražo Mahailovića kot edinega zakonitega zastopnika jugoslovanske begunske vlade v Londonu, pričeli organizirati že leta 1941. Partizani so jih pogosto imenovali kar »modra ali plava garda«, prihajali pa so pretežno iz predvojnih strank in skupin liberalne usmeritve. Poveljevanje četniškim odredom je po vrnitvi iz Srbije konec leta 1941 prevzel major Karel Novak, Mihailovičev pooblaščenec za Slovenijo. Poleg tega so se jeseni 1942 t. i. štajerski četniki organizirali tudi na nemškem okupacijskem področju v Slovenskih goricah, kjer jim je poveljeval Jože Melaher Zmagoslav. Major Novak je sicer že v prvi polovici marca 1943 organiziral nekajdnevni pohod skupine četnikov na

vzhodno Primorsko, ki pa je imel predvsem propagandne namene.

Prve vesti o četnikih na Goriškem so se pojavile konec marca 1944, ko so si četniki postavili oporišče v gozdu pri Števerjanu v Brdih. Vas Medana naj bi bila, kot poročajo partizanski obveščevalci, pravo četniško gnezdo z veliko podporo med domačini. Propagando za četnike naj bi vodila Bogdan Saksida in Djuro Sekulić, ki ju je poslal »štab plave garde« iz Gorice. Četniki so razglašali, da se borijo za kralja in Jugoslavijo ter proti Nemcem in partizanom. Dne 10. aprila 1944 se je skupina tridesetih četnikov, ki je priznavala generala Mihailovića, spopadla s partizani iz Briško-beneškega odreda in vosovci v Števerjanu v Brdih. Po kratkem boju so se morali umakniti v Gorico. Izgubili so pet mož, imeli so tudi sedem ranjencev. Partizani iz Briško-beneškega odreda so aretirali prej omenjena propagandista Saksido in Sekulića. Zasliševali so ju v štabu odreda pod obtožbo, da sta kriva izdajstva svojega naroda. Po zaslišanjih so ju ustrelili. Poleg tega so partizani aretirali in sodelovanja s četniki osumili tudi več domačinov, članov terenskega odbora OF, vendar so jih po zaslišanjih izpustili. S tem je bilo konec poskusov organiziranja četništva v Brdih, ki pa je na Goriškem dobilo nov zagon, ko se je konec aprila 1944 v Gorici pojavil četniški kapetan Borislav Trajković, ki je domačine navduševal za četništvo. Prišel naj bi po naročilu vojvode Dobroslava Jevdjevića, Mihailovičevega odposlanca za Primorsko in Istro.²⁾

Sredi maja 1944 se je t. i. Soški četniški odred pojavil v gozdu Panovec pri Gorici. Vkopali so se v jarkih iz prve svetovne vojne, ki jih na tem območju

ni manjkalo, saj je tod potekala soška fronta. Po ocenah partizanskih obveščevalcev naj bi enota štela kakih 60-70 borcev. Nekdanji pripadnik Mitja Bitežnik se je spominjal, da je četniška enota dejansko štela 7-8 Srbov oziroma pravih četnikov in kakih 20 Slovencev, ki so se prištevali med borce Jugoslovanske vojske v domovini pod vrhovnim poveljstvom generala Mihailovića. *»Ni bilo tistega dotoka borcev, kot smo pričakovali.«* Po njegovem mnenju je bil glavni organizator te enote Dušan Černe, skupaj z Jožetom Kogejem sta imela nalogo, da »za stvar« pridobita čim več goriških duhovnikov. *»Mi smo bili goriška sredina, ne za partizane in ne za domobrance!«* Četnikom v Panovcu je poveljeval neki visoki srbski častnik, ki je prišel iz Srbije.³⁾ Sicer sočasni oznovski dokument prav Mitjo Bitežnika označuje *»kolovodja plavogardistov v postojanki v Panovcu.«*⁴⁾

Sredi junija 1944 so partizanski obveščevalci poročali, da se je manjša skupina četnikov nastanila v gozdu Panovec pri Gorici. Vodil naj bi jo Mitja Bitežnik iz Solkana. Pri organiziranju t.i. modrogardistične oziroma četniške skupine naj bi mu pomagala pravnik Jože Kogej in Dušan Černe, pripadnika prej omenjene goriške sredine, ki so ju partizanski obveščevalci spremljali že v Medani v Brdih. *»Modrogardisti imajo tudi precej pristašev v okolici Gorice zlasti v vasi Renče v Mirenskem okraju. So to elementi, ki simpatizirajo z ubežniško vlado v Kairu in vsako našo stvar kritizirajo in širijo nezadovoljstvo.«*⁵⁾

Izdajali so tudi glasilo »Za narodov blagor«, ki so ga ciklostirali v hiši duhovnika Marjana Komjanca v Gorici. Orožje so jim priskrbeli domobranci z

Vrhnike, pri tem je posredniško vlogo odigral polkovnik Anton Kokalj, poveljnik Slovenskega narodnega varnostnega zbora oziroma primorskih domobrancev. Kmalu so se četniki v Panovcu znašli v dilemi, ali bodo na Kokaljevo zahtevo pristopili k domobrancem ali jim ti ne bodo več pomagali. Po Bitežnikovih besedah naj bi se nad četniki navduševal tudi dr. Ivo Juvančič, duhovnik in neformalni vodja goriške sredine.⁶⁾

V tedenskem poročilu, ki ga je obveščevalni oddelek Pokrajinske izpostave Odseka za notranje zadeve, dejansko naslednik Varnostno-obveščevalne službe (VOS), napisal 17. junija 1944, izvemo:

»Ko se je dne 9.VI. neka tovarišica iz Malih Žabelj pri Ajdovščini vračala iz Gorice domov, jo je ustavilo v Panovcu pri Gorici 15 oboroženih mož. Oboroženi so bili s težko strojnico, več brzostrelkami in puškami. Ko jih je vprašala, kdo da so, odgovorili so, da so četniki. Povpraševali so po Nemcih, češ da se jih bojijo, pripovedovali so, da jih je v goriški okolici nad 500 in da se borijo za staro Jugoslavijo. Ti četniki ustavljajo v bližini Gorice vse mimoide in jih legitimirajo. Prenočujejo v Gorici, od koder dobivajo tudi hrano. Po govorjenju ljudi, ki hodijo obiskovat v Gorico svoje, ki so pri domobrancih, vlada med četniki in domobranci veliko sovraštvo. Domobranci se izražajo, da so nekaj odličnejši od četnikov in da bo ljudem šele po vojni jasno, kako veliko je njih delo. O četnikih pa pravijo, da so samo branitelji naših meja pod fašizmom. Ljudstvo smatra četnike v Panovcu za izgubljene ovce kralja Petra. Ljudstvo, ki je prve dni gojilo simpatije do teh četnikov, je v zadnjem času mnenje spremenilo, ko je

uvidelo, da četniki stalno zahajajo v Gorico in nazaj.«⁷⁾

Partizansko vodstvo si seveda ni želelo prisotnosti oborožene formacije svojih političnih in vojaških nasprotnikov, ki bi tedaj govorila o osvoboditvi in združitvi Primorske z Jugoslavijo. Poleg tega so tedaj že predvidevali, da si bodo četniki za umik z Balkana izbrali prav zahodno smer preko Primorske proti Italiji, kjer bi se predali zahodnim zaveznikom. Partizanski obveščevalci iz II. brigade VDV so v začetku junija 1944 poročali, da se je pojavila skupina četnikov z namenom organiziranja četništva na Goriškem in postavitve postojank v Vipavski dolini. Dne 11. junija 1944 so patrulje I. bataljona prečesale gozd Panovec, vendar so naletele le na prazno četniško taborišče. Naslednjega dne so partizani zajeli dva četniška aktivista, ki sta po vaseh na goriškem podeželju agitirala za četnike. Ujetnika sta povedala, da je v Panovcu približno 70 četnikov. Partizani iz IV. bataljona so jim 14. junija 1944 postavili zasedo. Prišlo je do kratkega spopada s četniško patruljo, v katerem so padli štirje četniki. Medtem je štab II. brigade VDV načrtoval odločilni napad, zanj so določili I. in IV. bataljon pod poveljstvom Slavka Furlana-Dušana, komandanta II. brigade VDV.⁸⁾ Do glavnega spopada je prišlo 15. junija 1944 v popoldanskih urah. Partizani so četnike obkolili in obroč počasi ožali, nakar se je vnel boj, ki je trajal okrog šest ur. Partizanski viri ne poročajo o žrtvah v lastnih vrstah, razen nekaj ranjencev, med četniki pa naj bi bilo 15

ubitih, nekaj ranjenih, veliko jih je zbežalo v Gorico. Isti viri dodajajo, naj bi napadeni četniki prosili Nemce v Gorici za pomoč, a ti se niso odzvali. Zato so se tudi preostali četniki, bilo naj bi jih le še dobra dvajsetina, naslednjega dne umaknili v Gorico pod nemško zaščito.⁹⁾ Po Bitežnikovih besedah naj bi Nemci celo goriškim domobrancem, ki so hoteli napadenim četnikom priti na pomoč, posredovanje prepovedali. V nasprotju s partizanskimi viri naj bi po njegovem imeli samo eno žrtev, in sicer srbskega četnika, ki se je med bojem nepremišljeno odločil za juriš. Zvečer so se zaradi partizanskega pritiska preko Kostanjevice umaknili v Gorico.¹⁰⁾

Spopad in uničenje četniške postojanke v Panovcu je pomenil konec poskusov za ustanovitev samostojne četniške oborožene enote na Goriškem. Četniki so se na tem koncu spet pojavili jeseni 1944. Šlo je za različne skupine predvsem Srbov in Črnogorcev iz raznih predelov tedanje Jugoslavije, zveste kralju Petru in monarhiji, ki so se z Balkana umikale pred partizani in so na Goriškem med vojno delovale bolj ali manj pod nemško komando. Ti četniki so bili odgovorni za številne zločine nad dejanskimi ali namišljenimi sodelavci partizanskega gibanja. Konec aprila 1945 so se vse protikomunistične formacije, tudi četniki, umaknile čez Sočo v Furlanijo, kjer so se predali zahodnim zaveznikom. Med njimi sta bila tudi Notranjski in Primorski odred, ki so ju sestavljali predvsem slovenski četniki in je v začetku aprila 1945 prišel v Vipavsko dolino.

OPOMBE:

¹⁾Dnevnik msgr. Rudolfa Klinca (1912-1977),

kopijo hrani avtor tega zapisa.

²⁾Arhiv Republike Slovenije (dalje ARS), AS

1931, mapa 657; Franc Črnugelj-Zorko, Na zahodnih mejah 1944, Ljubljana 1993, str. 55-56 in 199-200; Zdravko Klanjšček, Deveti korpus slovenske narodnoosvobodilne vojske 1943-1945, Ljubljana 1999, str. 252-253.

³⁾Pogovor avtorja z Mitjo Bitežnikom 6. septembra 2007 na Opčinah. Zapis hrani avtor. Mitja Bitežnik je bil rojen leta 1924 v Gorici, njegov oče Josip Bitežnik iz Solkana je bil tesen Besednjakov sodelavec. Leta 1930 je družina emigrirala v Kraljevino Jugoslavijo, Mitja se je šolal v Mariboru, maturiral pa je na klasični gimnaziji v Ljubljani. Med vojno se je Mitja Bitežnik pridružil Narodni legiji in se vrnil v Gorico, kjer je bil dejaven v goriški sredini. Ob koncu vojne se je umak-

nil v Italijo, leta 1948 je diplomiral iz prava na Univerzi v Bologni. Po vojni je bil odvetnik in šolnik na Tržaškem. Umrli je med nastajanjem tega zapisa, 4. septembra 2008 na Opčinah.

⁴⁾ARS, AS 1931, škatla 652, mapa 1.

⁵⁾ARS, AS 1931, škatla 657, mapa 3.

⁶⁾Pogovor z Mitjo Bitežnikom 6. sept. 2007

⁷⁾prav tam

⁸⁾Borba s četniki v Panovcu, v: Borec, Ljubljana 1952, str. 292-293.

⁹⁾ARS, AS 1931, škatla 657, mapa 3; Borba s četniki v Panovcu, str. 292-293; Črnugelj-Zorko, Na zahodnih mejah 1944, str. 200-201; Zdravko Klanjšček, Deveti korpus slovenske narodnoosvobodilne vojske, str. 253

¹⁰⁾Pogovor z Mitjo Bitežnikom 6. sept. 2007

Srečka Černe Artac

GORIŠKI ZVONOVI

Me zvabi včasih pot k Solkancem,
tam misel svežo si oddahnem.
Ko srečna grem k otrokom, znancem,
z rokó v vesel pozdrav pomahnem.

Imelo je postavo naše mesto,
ljudi poklicev raznih, zlate njive,
obilo polj in trave bujno žive.
Je blagost, mir iskalo, sončno cesto.

Vsak dan se mu glasil je zven naravni.
Tod vrli so možje bilí, sloveli.
Še kliče zvon s Kapele čisti, spravni

in s Štmavra njemu pravi bron veseli:
»Din, dan, klicar teh naših gajev slavni,
trikrat zvoniš, so vedri najini predeli.«

OB 70-LETNICI ZAČETKA DRUGE SVETOVNE VOJNE

»Ponuditi ne morem nič drugega kakor kri, napore, solze in znoj«

S temi besedami je novoimenovani predsednik britanske vlade Winston Churchill 13. maja 1940 pod silnim pritiskom vojnega dogajanja predložil parlamentu in javnosti svoj program nove vsenarodne koalicijske vlade. Nemška vojaška sila je bila izredno uspešna na vseh dotedanjih bojiščih v Evropi in je nevarno ogrožala tudi Veliko Britanijo, ki je pravzaprav še edina kljubovala nemški bliskoviti vojni.

V tem letu se bomo namreč spomnili 70-letnice začetka druge svetovne vojne, ki je povzročila človeštvu toliko gorja, kot ga ni še nobena vojna dotlej. Še dandanes občutimo njene posledice.

Literatura o tej vojni je tako obsežna, da je kratko malo nepregledna. Nastaja pa še v našem času, saj so raziskovalcem na voljo številni arhivi po vsem svetu. Iz njih črpajo nove podatke, ki podrobno obravnavajo in pojasnjujejo najrazličnejše vidike tistega obdobja. Na osnovi novega obsežnega arhivskega gradiva prihaja celo do revidiranja nekaterih dosedanjih pogledov na čas in dogajanje od 1. septembra 1939, ki z nemškim napadom na Poljsko velja za začetek omenjene vojne, do maja 1945, ko se je II. svetovna vojna tudi končala.

Ko postavljamo datum začetka vojne, je to pač zaradi neke preglednosti. Po mnenju številnih zgodovinarjev in politologov je treba zametke druge svetovne vojne iskati v ne ravno posrečenih odločitvah zmagovalcev v prvi svetovni vojni. Predstavniki zmagovitih

držav ZDA, Velike Britanije, Francije in Italije so namreč na konferenci v Parizu leta 1919 določili, da bodo s premaganimi državami sklenili ločene mirovne pogodbe. Na teh so poražencem naložili zelo hude pogoje. Na podlagi pogodbe v Versaillesu, ki je bila podpisana sredi leta 1919, se je morala Nemčija odpovedati obsežnim ozemljem v Evropi in vsem čezmorskim kolonijam. Zmagovalci so Nemčijo tudi prisilili, da je odpravila vojaško obveznost, in ji naložili plačevanje zelo visoke vojne odškodnine. Novoustanovljena nemška weimarska republika je bila zelo ponižana in je zabredla v veliko moralno in gospodarsko krizo. Spričo takšnih razmer je leta 1933 prišel na oblast Hitler, ki je v naslednjih letih nenehno izsiljeval evropske države in s tem sprožil svetovni spopad.

Prvega septembra 1939 so nemška letala in tanki vdrli na Poljsko, toda Anglija in Francija se nista pustili več izsiljevati ter sta na podlagi pogodbe s Poljsko 3. septembra napovedali Nemčiji vojno. Nemške čete pa so z bliskovitim nastopom že 16. septembra zavzele Varšavo in v mesecu dni s Poljsko opravile, sovjetske čete pa so vkorakale v vzhodne dele Poljske. Nemčija in Sovjetska zveza sta namreč na podlagi nenapadalne pogodbe in tajnih dodatkov o delitvi interesnih sfer Poljsko razkosali in si jo razdelili.

V naslednjih mesecih se je vojna razplamtela in se z evropskih bojišč razširila še v Afriko in na Pacifik. V

začetnem obdobju so bile nemške čete zelo uspešne, kar je vzpodbudilo tudi Italijo, da se je junija 1940 pridružila Nemčiji, a ni imela nikjer večjih uspehov, prej nasprotno. Spomladi leta 1941 smo se znašli v vojni tudi Slovenci. Brez vojne napovedi sta namreč Nemčija in Italija napadli Jugoslavijo. Slovensko ozemlje sta razkosali, pri tem pa Prekmurje prepustili fašistični Madžarski. Od tedaj dalje se je za slovenski narod začela prava kalvarija.

Nemčija je spričo izrednih uspehov na vseh bojiščih nenapovedano in kljub nenapadalni pogodbi 22. junija 1941 napadla Sovjetsko zvezo in globoko prodrla v njeno osrčje. Šele konec leta 1942 je Sovjetski zvezi uspelo preiti v protinapad in v naslednjih mesecih izmučene nemške čete odganjati z ruskega ozemlja. Lahko rečemo, da se je tedaj začel v vojni dramatični preokret. Zanj pa je bil bistvenega pomena tudi vstop ZDA v vojno. Japonci, ki so bili zanesljiv nemški zaveznik, so namreč konec leta 1941 brez vojne napovedi uničili ameriško ladjevje v pristanišču Pearl Harbour na Daljnem vzhodu. V odgovor so ZDA takoj napovedale Japonski vojno ter se odločilno vključile tudi v vojno z Nemčijo na evropskih tleh.

Kot rečeno, je leta 1943 prišlo do dramatičnega preokreta. Do tedaj je nemški vojni stroj bil uspešen in se je zmaga nagibala na nemško stran. Odtlej je nemška vojaška sila začela doživljati čedalje pogostejše neuspehe, Italija pa je septembra tistega leta itak kapitulirala. Junija 1944 so se Anglo-Američani uspešno izkrcali v Normandiji in odprli novo, zahodno fronto. Nemške čete so se morale umikati na vseh frontah in končno kloniti. Sedmega maja 1945 je

Nemčija v Reimsu podpisala brezpogojno kapitulacijo in tako se je naslednjega dne vojna v Evropi končala, v Jugoslaviji pa se je to zgodilo šele 15. maja. V Aziji so japonske sile vojno nadaljevale. Šele ko so Američani avgusta odvrgli dve atomski bombi (na Hirošimo in na Nagasaki), so Japonci klonili in 2. septembra tudi oni podpisali brezpogojno kapitulacijo.

Končala se je izredno kruta vojna, ki je povzročila nečloveško trpljenje milijonom ljudi tako rekoč po celem svetu. Naj zadošča en sam podatek: vojna je zahtevala približno 60 milijonov človeških življenj. Nekateri menijo, da je bila druga svetovna vojna neke vrste nadaljevanje prve, saj je ta pustila polno nerešenih vprašanj. Churchill, ki je bil eden izmed protagonistorov druge svetovne vojne, je napisal zelo obsežne spomine nanjo. Skrajšana izdaja teh spominov je izšla leta 1964 tudi v slovenskem prevodu. V teh svojih spominih jo je Churchill poimenoval kar »nepotrebna vojna, ker da nobene vojne bi ne bilo lažje preprečiti kakor drugo svetovno, ki je uničila še tisto, kar je bilo ostalo po prvi«.

Med obema vojnama se je izostrila kriza liberalne demokracije. Glavni vidik te krize je prišel do izraza v imperialistični obliki nacionalizma, v konkretni obliki fašizma in nacizma. Na področju mednarodnih odnosov, ki so zelo dobro raziskani, je prišlo do propada sistema, zgrajenega v Versaillesu, in s tem do krize modernega sveta. Po mnenju znanega zgodovinarja in filozofa Arnolda Toynbeeja je bila posledica te krize vojaški spopad med demokratičnim sistemom in imperialističnimi fašističnimi režimi.

POSKUS OBNAVLJANJA NEKEGA OBČESTVA

Ob 150. obletnici posvetitve župnijske cerkve pri Svetem Ivanu v Trstu

So obletnice, ki človeka opozarjajo na pomembno preteklost in ga navdajajo s ponosom, ko se spominja dela in dosežkov lastnih prednikov, ter ga spodbujajo, da nadaljuje po njihovi poti, četudi dela danes v popolnoma drugačnih razmerah tako z verskega kot družbenega in narodnega vidika. Eno takih obletnic so obhajali v iztekajočem se letu pri Svetem Ivanu v Trstu, kjer so v mesecu juniju nadvse slovesno praznovali

Slavje ob 150-letnici župnijske cerkve (foto: arhiv NG)

150. obletnico posvetitve tamkajšnje župnijske cerkve sv. Janeza Krstnika.

Že 150 let je namreč poteklo od tistega 27. junija 1858, ko je takratni tržaško-koprski škof Jernej Legat slovesno blagoslovil veliko novo župnijsko cerkev, za gradnjo katere, kot tudi drugih cerkev v Trstu v takratnem času, je tudi sam dal pobudo spričo naraščanja števila prebivalstva in posledično tudi vernikov. Stara srednjeveška cerkvica sv. Janeza in Pelagija namreč ni več zadoščala potrebam verske skupnosti in tako je na kraju, kjer je danes Trg Gioberti, zrasla nova, večja in prostornejša cerkev, katere izgradnja in posvetitev sta nekako simbolno predstavljali ne samo verski, ampak tudi gospodarski, kulturni in narodni vzpon Svetega Ivana, ki je takrat bil še čisto slovenski kraj. Domačini so si zelo prizadevali, da bi bila njihova cerkev čim lepša, čutili

so jo za svojo in jo kot tako tudi negovali: iz tega čuta so tako nastali trije oltarji, delo domačih obrtnikov, dalje kipa svetih bratov Cirila in Metoda, ki krasita glavni oltar, starodavno bandero Marijine družbe, zvon, ki so ga leta 1888 Svetoivančani dali uliti v Ljubljani ter množica tudi dragocenih kelihov, monštranc, ciborijev in relikviarijev ter drugih liturgičnih predmetov in knjig. Cerkev je bila skozi desetletja priča veselih in žalostnih dogodkov v življenju tamkajšnje skupnosti, spremljala je dogajanja med prvo svetovno vojno in fašizmom, ko sta bili slovenska beseda in pesem dejavnik tveganja celo znotraj cerkvenih zidov, pod oboki svetoivanskega božjega hrama pa nista nikoli umolknila. Prav tako je spremljala dogajanje med drugo svetovno vojno in v desetletjih po njej do današnjih dni, ko je Sveti Ivan doživel verjetno svojo naj-

bolj korenito preobrazbo, saj je iz kraja s precej vaškimi značilnostmi zaradi številnih novogradenj in priseljevanja postal tipično predmestje, precej pa je izgubil tudi svoj prvenstveno slovenski obraz, prav tako se pri verskem življenju čutijo posledice današnjih družbenih trendov, čeprav so nekateri običaji še vedno živi, predvsem ob prazniku domačega zavetnika sv. Janeza Krstnika, ko po svetoivanskih ulicah poteka tradicionalna procesija z narodnimi nošami, še zlasti slovenski verniki pa se na predvečer praznika zbirajo v stari cerkvi sv. Janeza in Pelagija pri tradicionalni večerni maši (cerkva je bila ob gradnji nove cerkve namenjena rušenju, da stoji še danes, pa se je treba zahvaliti znanemu svetoivanskemu kulturnemu in javnemu delavcu Josipu Godini Verdelskemu, ki jo je dal obnoviti na lastne stroške).

Vse to, se pravi življenjski in duhovni utrip neke skupnosti skozi čas, je hotelo prikazati svetoivansko versko občestvo v obeh svojih »dušah«, italijanski in slovenski. Svetoivančani so v letošnjem juniju strnili vrste, skupno prizadevanje pa je obrodilo res lepe sadove: poleg koncertov, ki so ob takih priložnostih pri Svetem Ivanu nepogrešljiv del praznovanj (letos sta nastopila zbor Cappella Tergestina iz Trsta in Ave iz Ljubljane), je treba tu omeniti predvsem dvojno razstavo, ko so v kapeli za glavnim oltarjem župnijske cerkve postavili na ogled najrazličnejše liturgične predmete, kot npr. dragocen kelih, ki so ga župljani darovali msgr. Ivanu Trevnu, relikviarij z grbom družine Bonomo ali monštranco iz 19. stoletja, v Marijinem domu pa fotografije in dokumente, ki prikazujejo predvsem

življenjski utrip slovenskega dela verske skupnosti (npr. poročila Edinosti, zgodovina nastanka Marijinega doma, seznam slovenskih dušnih pastirjev, zgodovinske narodne noše). Z razstavo, ki sta jo priredila društvo Marij Kogoj in Italijansko žensko središče, uredili pa Bogomila Kravos in Maria Grazia Greblo, se ni želelo samo prikazati preteklosti: cilj je bil namreč veliko bolj ambiciozen, se pravi obnavljanje občestva, ki je bilo v preteklosti razdeljeno. To so slovenski in italijanski verniki skušali uresničiti v najbolj slovenskih trenutkih praznovanja, se pravi v nedeljo, 22. junija, ko je po krajevnih ulicah stekla skupna procesija, ki jo je ob tej priložnosti ob prisotnosti tudi številnih predstavnikov mestne, pokrajinske in deželne uprave vodil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je daroval tudi skupno slovesno mašo v latinščini, slovenščini in italijanščini. Trenutek skupnega podoživljanja verske skupnosti je bila tudi večerna maša na dan posvetitve cerkve v petek, 27. junija 2008, ki jo je daroval škofov vikar za slovenske vernike tržaške škofije msgr. Franc Vončina.

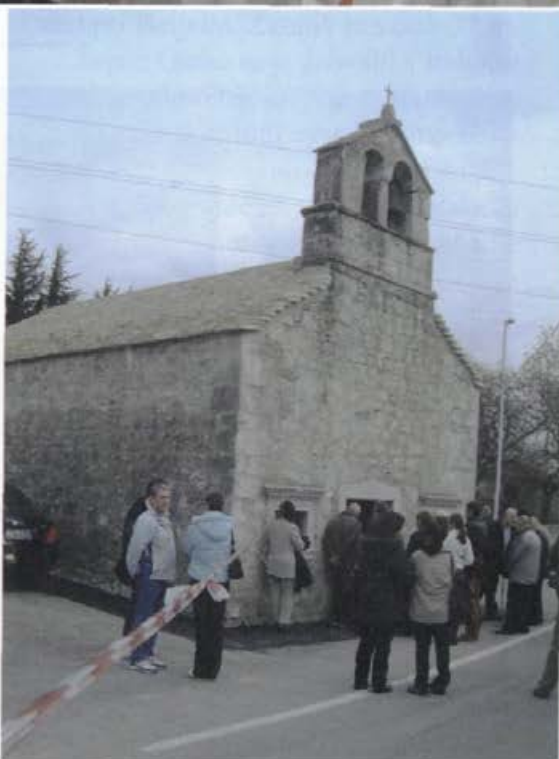
Ali je bil cilj dosežen, bo jasno šele ob razpletanju dogajanja v prihodnosti. Zaenkrat pa je mogoče reči, da so bili trenutki skupnega doživljanja praznika resnično občuteni, predvsem pa je veliko število italijanskih občanov spoznalo, da je Sveti Ivan po izvoru slovenski kraj in da v tem kraju še vedno živi sicer manjša kot nekoč, a vsekakor trdna in dejavna slovenska skupnost, ki ji bo morda prav letošnje praznovanje dalo novega potrebnega zagona in moči za nadaljevanje ohranjanja in tudi razvijanja izročila prednikov.

OBNOVA OLTARJA IN CERKVE SV. LOVRENCA NA JEZERU PRI TRSTU

Za župljane župnijske skupnosti iz Boršta, Zabrežca, od Hrvatov in še posebno za vernike zaselka Jezero je bila nedelja, 6. aprila 2008, poseben dan. Starodavna cerkvena sredi zaselka, na glavni poti, ki pelje od Jezera do Brega, in njen dragoceni leseni oltar sta končno prestala potrebna obnovitvena dela: s slovesno sveto mašo, ki jo je ob petju CPZ iz Boršta pod vodstvom Aleša Petarosa ter ob somaševanju p. Rafka Ropreta, g. Antona Žužka, g. Dušana Jakomina in g. Maksa Suarda daroval tržaški škof Evgen Ravignani, je bila cerkvena, posvečena zavetniku sv. Lovrencu, ponovno predana Božjemu objemu in radosti verske skupnosti: čeprav poteka služba božja v tej podružni cerkvi le nekajkrat v letu, so domačini od nekdaj močno navezani nanjo.

Izgradnja cerkve sv. Lovrenca sega v daljno leto 1665. Oltar, ki ga je leta 1660 izdelala roka neznanega mojstra, je lep primer baročnega sloga: okoli dveh lesenih stebričkov se vije trta z grozdem. V glavni odprtini sredi oltarja stoji kip mučenika sv. Lovrenca, ob njem se dvigata še kip sv. Hieronima v kardinalski obleki in kip sv. Florijana, zavetnika proti ognju. Na vrhu oltarja kraljuje Marija z Jezusom in angeli.

Obnoveitev cerkvice se je začela že pred leti, pot do dokončne restavracije

Slovesnost ob blagoslovitvi (foto: arhiv NG)

pa se je vila po zapletenih ovinkih birokracije, čemur je po sv. maši pritrdil tudi g. Maks Suard, nekdanji župnijski upravitelj in osrednji spodbujevalec obnovitvenega postopka. »Prizadevanje župljanov pa je bilo močnejše od zapletov in težav. Domačini so poskrbeli za nova vrata in okna, popravili smo streho v skladu z arhitektonsko izvirnostjo nekdanjih zgradb in uredili notranjščino. Oltar pa smo obnovili že leta 2003.« Ker pa je tak načrt predstavljal preveliko breme za župnijsko skupnost, je obnovo cerkvice podprla dežela FJK; restavriranje oltarja pa so poleg dežele FJK podprli še Fundacija CR Trieste, Zadrúžna Kraška Banka, Slovenska prosveta iz Trsta, Občina Dolina, Srenja Boršt ter župljani in prijatelji cerkvice sv. Lovrenca.

Domača verska skupnost si je ob tej pomembni priložnosti močno zaželela, da bi tudi v prihodnje zbrala vse moči in jih usmerila k duhovnemu in kulturnemu napredku slovenskega naroda ter da bi znala zapustiti bodočim generacijam čim bogatejšo dediščino kot pričo naše preteklosti, tako da bi naši potomci nadaljevali pot, ki so jo pred davnimi časi začeli naši predniki.

»Danes sem blagoslovil bodisi to cerkev bodisi vse nas, kajti božja Cerkev smo predvsem mi, ljudje«, je po sveti maši dejal škof Ravignani. Tržaški škof se je tako navezal na misel, ki jo je izrekel med svojo homilijo: »zgledujmo se po naši krščanski tradiciji, »zgledujmo se po prvih kristjanih, po njihovi vzajemni bratski dobroti: delimo si duhovni in zemeljski kruh!«

Obnovljena cerkev v Ukvah (foto: arhiv NG)

Obnovljena Koča sv. Jožefa v Žabnicah (foto: D. Čotar)

NOVI ZVONIK NAD OBNOVLJENIMI UKVAMI

Po petih letih od tistega strašnega petka, 29. avgusta 2003, je v nedeljo, 31. avgusta 2008, vas Ukve v Kanalski dolini kronala svojo obnovo po neurju in poplavi z blagoslovitvijo novega zvonika in prenovljene cerkve. Obnova je sad trdega dela in solidarne pomoči države, dežele, italijanske in videmske Cerkve, dežele Veneto, številnih ustanov in organizacij iz bližnjih držav in dežel ter prostovoljcev in domačinov.

Že pred petimi leti so v beneškem petnajstdnevniku Dom zapisali preroško: »Turam bo spet zazidan, zvonuovi bojo spet oznanili rojstva, sejme, ojceta in pogrebe. S troštan, de bo Boug ohranu Ukve od vsake nesreče, ljudje se bojo previdal' za napraviti, kar se bo moglo za obnoviti vas z javno in privatno pomočjo.«

To se je zgodilo v nedeljo, 31. avgusta, ko so se zvonovi ponovno oglašili z zvonika in naznanili po petkovem trpljenju nedeljsko vstajenje. Videmski nadškof Pietro Brollo je dejal, da zvonik simbolično predstavlja Ukve. Cerkve predstavlja zgodovino vasi in je dom vse skupnosti. V cerkvi se spoznajo domačini in ljudje cele doline, Ukljanska cerkev je dom več kultur, ki živijo v miru. Msgr. Pietro Brollo je v molitvi prosil tudi za poseben blagoslov, da bi potok Ukva mirno šumel ob cerkvi in ne bi bil več tako radoveden kot pred petimi leti, ko je vdrl v hiše domačinov. Pri tem se je spomnil dveh žrtev, in sicer Gerte Schnabl iz Ukev in Bruna Urli iz Naborjeta. Ob koncu slo-

vesne sv. maše sta župnik Mario Gariup in župan Alessandro Oman prebrala dolg seznam vseh, ki so nudili svojo pomoč pri obnovi vasi, cerkve in zidanja zvonika ter se vsem iz srca zahvalila. Ob veliki pomoči države in dežele sta omenila tudi zavzetost in radodarnost inženirjev in arhitektov, ki so obnovili cerkev in zgradili zvonik. Cerkvene klopi in glavni otar so darovali razni obrtniki iz Južne Tirolske, oltar stranske kapelice pa je izdelal domačin Roberto Filaferro iz brestovega debla, ki ga je izrila povodenj; križ na zvoniku je izdelal Manfred Willitsch, doma iz vasi pri Beljaku. Zvonik je visok 32 m.

Župan Oman se je zahvalil v italijanščini in slovenščini vsem navzočim oblastem kakor tudi avstrijskemu veleposlaniku v Sloveniji Valentinu Inzku, predstavnikom dežele Južno Tirolske in Tridentinske, predstavnikom bavarske škofije Bamberg in tujih delegacij, ki so dejansko pomagali pri celotni obnovi. Ni pa bilo nobenega predstavnika deželne ali pokrajinske oblasti.

Župnijski cerkveni pevski zbor je pod vodstvom Osvalda Herata ubrano pel pri sveti maši slovensko in latinsko. Zapel je tudi himno na čast farnima zavetnikoma sv. Filipu in Jakobu, ki jo je napisal in uglasbil glasbenik Janez Močnik. Zadnja kitica se glasi:

»Danes na desnici Božji za Uklane prosita, / naše prošnje in molitve pred Očeta nosita, / bodita vidnika naša, ko nam odcvetel bo maj, / ko bo zadnjič zvon zazvonil, nas peljita v sveti raj.«

OBNOVA KOČE SV. JOŽEFA V ŽABNICAH

Hišo v Žabnicah v Kanalski dolini je dal zgraditi pokojni msgr. Franc Močnik leta 1955 in po njegovi želji je to zavetišče dobilo ime Koča sv. Jožefa. Stavba stoji ob potoku Kozarenca na nadmorski višini 850 m, na sončnem pobočju malce nad vasjo, prav nasproti Sv. Višarjam in na robu obširnih gozdov, ki se raztezajo tja do Ojsternika. Zdaj je koča last Fundacije Gorica. Koča nudi zavetišče že več kot 50 let in v njej je preživelo poletne in zimske počitnice ogromno število mladih in odraslih iz Goriške, Tržaške in Slovenije.

Prvi obnovitveni poseg smo opravili leta 1977, saj je leto poprej hud potres nekoliko prizadel tudi to hišico. Potem smo leta 1998 docela preuredili pritličje in je bivanje v njej postalo udobnejše. Na obnovo je čakalo še zgornje nadstropje z lesenimi stenami in dotrajano streho. Zajetno delo, najtemeljitejše do zdaj, smo v glavnih obrisih nakazali že med prisrčno slovesnostjo ob 50. obletnici koče leta 2005. Takrat smo si na tihem želeli, da bi do tega kaj kmalu prišlo.

V zadnjem tednu avgusta, leta 2007, ko so kočo zapustili poletni gostje, je padla odločitev. Predsednik Fundacije Gorica g. Marijan Markežič in še trije močni prostovoljci so v enem samem dnevu odstranili pločevinasto kritino, razstavili strešno tramovje in razdrli vse štiri stene ter okna. Hiša je bila nemudoma pripravljena za zidarski poseg. Gradbena dela je precej oviralo jesen-

ske deževje, a v začetku oktobra so že stale nove stene in tesar je zložil lepo leseno streho. Posebno podjetje je vso hišo od slemena do tal dobesedno obleklo v kožuh termične zaščite, ki je debel 10 cm. Okoli zgornjega nadstropja so dodali še leseno oblogo. Celotna hiša, tudi pritličje, je dobila osem sodobnih oken, ki jih je izdelala delavnica Mizar iz Volčje Drage. Načrte za temeljito obnovo je pripravil žabniški geometer Roberto Palmieri.

Zimske mesece smo izkoristili za notranja dela, posebno za leseno polnadstropje v spalnici. Nazadnje smo postavili pod in glavna dela so bila končana.

V trajen spomin na msgr. Franca Močnika smo na visoki steni zgornjega nadstropja pritrdili njegove starinske lesene smučke in bambusove palice s širokimi krpljami, pod njimi pa okvir z njegovo sliko in napisom: Msgr. dr. Franc Močnik (1907-2000), profesor in vzgojitelj goriške mladine, graditelj te koče leta 1955. Ohranjene so smuči znamke Lamborghini, ki jih je uporabljal, ko je prihajal v Žabnice pozimi.

Za stroške so prispevali Dežela F-Jk, Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Svet slovenskih organizacij in številni radodarni dobrotniki. Iskrena zahvala gre tudi mnogim prostovoljcem, ki so opravili nepregledno število delovnih ur. Prenovljena koča je spomladi 2008 že sprejela nove goste in je bilo v njej od maja do septembra vse živahno.

PLANINSKA KOČA NA KANINU IN (TURNA) SMUKA V TRI DOLINE NEKOČ IN DANES

Glede na to, da me gostje v naših apartmajih kar naprej sprašujejo o podatkih, ki jih sicer ne najdejo na enem mestu v turističnih prospektih, sem se odločil, da jih sam zberem in zapišem.

Prva koča na Kaninu

Na Kaninu (Kaninskih podih pod Krliščem) so postavili prvo planinsko zavetišče – kočo že leta 1895, pod imenom Kaninhütte na višini 1811 m. Pod Italijo so jo preimenovali v Ricovero Timeus. Po naše bi rekli zavetišče Timeus, in sicer po Ruggeru Timeusu – H.T. Imenoslovje Julijskih Alp. Vojno ime Tržačana, ki je med prvo svetovno vojno prestopil k tržaški iredenti in padel. Italijani so jo po njem preimenovali leta 1921. To kočo je zgradila Jadranska podružnica Nemško – avstrijskega planinskega društva. V zborniku Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins Heiricha Hessa iz leta 1906 je v članku Adolfa Gstirnerja, na strani št. 374, omenjena tudi koča na Kaninu Kaninhütte, ki jo je gradila die Sektion Görz Deutsche und Österreichische Alpenverein. Kasneje jo je prevzela die Sektion Küstenland. Letno jo je obiskovalo 10 do 20 planincev. Bovčani pa so ji vse od začetka pravili Kaninska koča in tako je še danes, čeprav ima novo ime Dom Petra Skalarja: »Grj'mo gore h kaninsk' koč'«. Te planince in smučarje so sprva, proti plačilu, vodili gor vodniki iz bovške kotline. Med seboj so si iz-

Pred obnovljeno kočo in bovški turni smučarji

menjali tudi znanje smučanja. Ni znano, ali so Bovčani to osnovno prvo idejo in znanje pridobili po izročilu ali iz avstrijske vojske. Priljubljena smuka je bila na začetku zime, pred Božičem, dokler ni zapadlo preveč snega »an blažja, k' se je snjih »ulj'gu«. Bovčani so smučali sprva »z dwg'«, potem pa so začeli posnemati izdelavo »ški« drugih. Zanesljivo so jih v času Avstro-Ogrske, takoj na začetku devetnajstega stoletja,

izdelovali v delavnici Ivana Miheliča starejšega, in to tudi za smučarje in planince od drugod. Ivan Mihelič mlajši se je naučil izdelovati sodobne smuči v času pred 1903, ko je bil v mojstrski šoli v Gradcu. Prav tako tudi fotografirati, razvijati in izdelovati fotografije. Pri pospravljanju podstrešja njegove hiše so lastniki verjetno te fotografije založili, veliko jih je po lokalih in zasebnih albumih v Bovcu ali pa so, tako rekoč, pogrešane. Vse to se je razmahnilo, zlasti pod Italijo in Jugoslavijo, dokler niso prišle na trg Elanove smuči.

Turno smučanje na belih prostranstvih

Bele kaninske strmine so vabile v začetku zime in pozno spomladi in celo poleti, ko je bil sneg dobro uležan. Tudi na Bovškem je bilo takrat veliko snega. Na Kaninu so prespali v koči tudi po več dni in smučali v raznih smereh, zlasti na območju Zadnjega dola, Velikega Grabna in čez Žlebiče v smeri Prevale ter v Krnico. Čez Prevalo so organizirali, skupaj z Rabeljčani, tudi kakšno tekmovanje v teku, vzponu in spustu – prosto, kot je kdo zmožel in znal, iz ene doline v drugo. Ker so ški tekle počasi, so vozili večinoma kar »šus«, vendar so se kar dobro zavrteli – »rejd'l' ukou dulce paljce«, zlasti, če je to omogočal »kontra – brjeh« čez Prevalo, na eno ali drugo stran ovalaste krnice. Dve palici s krpljicami so začeli uporabljati šele po prvi svetovni vojni. Pri tem so zanesljivo kopirali vojaško »škiwnco an bindunge«. Prve »šince« je bovška smučka dobila v petdesetih letih pod Jugoslavijo. Takrat so bovški mizarji (tudi mladi, ki so se učili obrti že v Idriji) izdelovali že tudi

skakalne smuči in skakali v Bovcu in zlasti v Logu pod Mangartom nekaj manj kot 50 metrov....

Redne tekmovalne »laufe« so organizirali pod Italijo. Čez Prevalo (Prj'w'lo) je bil tradicionalen spust. Podatke bi najbrž dobili v Kanalski ali pa Reklanski dolini. Pod Jugoslavijo je bilo treba sprva imeti dovoljenje za na Kanin, »z'tu, kr so Idje utj'k' ta črzej«.

Smučanje pod Jugoslavijo

Po obnovi koče 1952 je dobila ime »Koča Petra Skalarja« in vse več je bilo obiskov, čeprav je bila meja močno zastražena in obiski oteženi, če se je le dalo. Počasi so začeli prihajati na Kanin zopet tudi prvi smučarji, in sicer največ proti pomladi. Začeli so se tradicionalni Prvomajski veleslalomi. To so bila meddruštvena tekmovanja. Gor smo prva leta znosili vse (kole, zastavice...) na ramah z območja planine Gozdec 1303 m. Drva je jeseni pripravil oskrbnik koče Zajc (Franc Kravanja) v Gozdecu ali v rušju in smo potem šli ponje, kolikor smo jih porabili. Takrat je bilo znanje bovških smučarjev iz leta v leto boljše. Na Kanin smo hodili tudi na turno smučanje. Promocijsko (priprave načrtov za žičnice) smo navdušeno organizirali meddruštvena tekmovanja tudi za državni praznik, poleti 22. julija, saj je bil cel Veliki Graben še snežišče, kjer je ponekod sneg dočakal novega (Takrat smo poskrbeli za močno promocijo, saj smo povabili novinarje vseh slovenskih časopisov in se je lepo razpisal zlasti novinar Dela Milan Maver). Tudi čez »Škrbino pod Prestreljenikom« (2282 m, ki ji smučarji sedaj pravijo »Sedlo«) na Prevalo in v Krnico smo organizirali turni smuk šele 11. avgusta 1969. Čez kam-

nito Škrbino smo smučči nesli na rami, potem pa smo jih nataknili in se spustili proti Prevali (fotografije, diapozitivi MM), toliko je bilo takrat snega! Že ob začetku priprav na gradnjo kaninske žičnice smo organizirali junija meddruštveni veleslalom na slovenskem nivoju od »Sedla«, mimo Prevale (državna meja) v Krnico. Toda ker se je z jugoslovanske strani dvignila megla in tam obstala, na italijansko stran pa je ni pustil veter, ki je vlekel od spodaj, ni kazalo drugega kot pobrati že postavljene kole z zastavicami vred in polovico proge ponovno postaviti čez mejo na italijansko stran. Tekmo smo lahko začeli in dokončali. Tako je bilo to prvo čezmejno smučarsko tekmovanje v veleslalomu. Seveda ilegalno. K sreči ni bilo v času tekme blizu ne italijanskih in ne jugoslovanskih svinčenih čuvajev meje..., od daleč pa tega ni bilo mogoče videti, ker smo bili pod jasnino, obdano z gosto meglo. Dobro znamenje, ki pa si ga takrat nismo upali sanjati kot nekaj, kar bomo doživeli že mi.

Nova koča in današnje danosti ter neizkoriščene možnosti

Planinska koča je bila prvič poskodovana med soško fronto v 1. svetovni vojni, potem pa še v drugi, ko je delno razpadla. Leta 1922 jo je obnovil CAI (Club Alpino italiano) iz Trsta, ki jo je leta 1936 tudi povečal in prenovil. Po drugi svetovni vojni so jo v slabem stanju prevzeli bovški planinci (zidarska, mizarska, krovna in pleskarska dela) in jo temeljito obnovili, odprli pa so jo 24. avgusta 1952. Poimenovali so jo po Tigrovcu (ob otvoritvi so rekli revolucionarju) Ferdu Kravanji – Petru Skalarju (1911-1944) iz Čez-

soče. Potem je koča 1. januarja 1972 pogorela. Že naslednje leto so začeli na novi lokaciji graditi večjo postojanko; zaradi finančnih težav so jo gradili 10 let; planinski Dom Petra Skalarja so slovesno odprli 2. oktobra 1983, ob 90-letnici ustanovitve SPD. V gostinskem prostoru je 80 sedežev, točilni pult; v 8 sobah je 42 postelj, na skupnem ležišču pa 40 ležišč; WC, umivalnica z mrzlo vodo; gostinski del in spalne prostore ogrevajo s pečmi; voda kapnica, agregat in fotovoltaični sistem za elektriko.

Od tod je odlično izhodišče za planinske ture in turne smuke (tudi v Rezijo) ter prvovrsten razgled od severovzhoda do jugovzhoda, kjer se za Bovško kotlino dvigajo Vzhodne Julijske Alpe z vrhovi od Razorja prek Triglava do Krna; južno vidimo pobočja Kanina, ki padajo v Soško dolino, in spodnji del glavnega grebena Kaninske skupine z vrhovi Vrh Laške Planje, Kamen in Velika Baba; v tej smeri pa se na levem bregu Soče dviga Polovnik, na desnem pa Stol, še naprej pa se za Matajurjem širi Furlanska nižina; ob dobri vidljivosti pa vidimo tudi Jadransko morje s Tržaškim zalivom; zahodno in severno se v bližini vleče glavni greben Kaninske skupine z vrhom Kanina (2585 m) in Prestreljenikom (2499 m), desno od grebena pa za vzhodnimi pobočji Kanina, kot dvojčka lepotca, mamljivo vabita vrhova Mangarta in Jalovca. Kanin ima, od vseh gora z žičnico, daleč naokoli, tudi čez mejo, najboljše terene za turno smučanje, saj so drugje najboljše terene porabili za žičnice in smučarske proge ob njih. Ključna točka za kaninske turne smuke v tri doline je pobočje Vrha Osojnic (2400 m) nad planinskim domom.

40-LETNICA ANSAMBLA LOJZETA HLEDETA

Ob petnajstletnici ansambla Lojzeta Hledeta 1. aprila 1984

Ansambel Lojzeta Hledeta je uradno pričel delovati 26. februarja 1968, torej pred natanko štiridesetimi leti. Krstni nastop je imel za pustovanje v Katoliškem domu v Gorici. Seveda člani so pričeli z vajami kak mesec prej. Na začetku so ansambel sestavljali Lojze Hlede (diatonična harmonika s klaviaturami), ki je ansambel tudi vodil, Edi Hlede (glas), Bruno Hlede (kitara), Boris Hladnik (glas), Aleš Pintar (bas kitara) in Alojz Ciglič (glas).

Sam Lojze Hlede se prvega nastopa prijetno spominja, saj je predstavljal ansamblu pravo odskočno desko v svet domače popevke. »Sodelovali smo na pustni prireditvi v takratnem Katoli-

škem domu v Gorici, in to na željo predsednika Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice, msgr. Kazimirja Humarja. Z veseljem smo takoj sprejeli povabilo na nastop. Ker je bil naš trio že osnovan in dobro pripravljen, smo temu nastopu dodali še bobne. Programa je bilo za nekaj pesmi. Gospod Kazimir Humar je bil nad našim nastopom navdušen. Načrtovanja o drugih nastopih so se takrat začela in se tako tudi nadaljevala. Začeli smo snovati lepo glasbo s petjem. Sestav smo nekajkrat spremenili, instrumente dodali; važnost smo vseskozi dajali lepemu petju. Začela so se prva snemanja za Radio Trst A. Da-

nes ansambli večkrat snemajo, preden pripravijo nove posnetke, včasih pa ni bilo tako. Veliko skladb je bilo snemanih kar v živo, kar seveda ni zvenelo, kot če skladbe večkrat snemaš in popravljaš. Snemanja so se tudi takrat izboljševala in izdajati smo začeli prve plošče.«

Leto 1975 je bilo za ansambel prelomno. Člani so sestavili veliko glasbeno skupino, s katero so dosegli največje glasbene uspehe. Lojze Hlede je začel z igranjem na navadno diatonično harmoniko, prvo kitaro je igral Bruno Hlede, drugo kitaro Robert Beretta, kontrabas Niko Klanjšček, bas pa Aleš Pintar. Peli so Dušan Škorjanc,

Bernard Antoniĉ, Bruno Rustja, Zvonko Simĉiĉ, Boris Hladnik in Edi Hlede. Vadili so ob petkih. Vse izvirne melodije je napisal sam Lojze Hlede. Vsega skupaj je napisal veĉ kot štiri-deset melodij. Besedila so mu v glavnem pisali tekstopisci iz matične domovine in zamejstva. Med zahtevnejšimi prireditvami, ki se jih je ansambel udeleŹeval, so bili razni festivali. Tako je veĉkrat nastopil na Ptuj-skem festivalu, kakor na sreĉanju ansamblov na Koroškem in v Libojah v Spodnji Savinjski dolini.

Źe od vsega zaĉetka so si ĉlani ansambla zastavili cilj snemanja plošĉe ali kasete, tako da bi jim ostalo nekaj za spomin, da bi njihova zasedba pustila sled bodoĉim rodovom. Leta 1972 so prviĉ izdali pri Radiu in televiziji Beograd malo plošĉo z dvema skladbama *Ĉez mejo v vas sem hodil* in pa *Na Moĉilah*. S tem je bil led prebit! Kasneje so izdali kaseto *Naša pesem*, za katero je imel velike zasluge ĉlan ansambla Niko Klanjšek. Kaseto so ob priloŹnosti ameriške turnee dobro izkoristili saj izvodi so kar kmalu zmanjkali. Leta 1980 so izdali kaseto in pa istoimensko veliko plošĉo *Veĉer v Števerjanu*, leto kasneje pa prav tako kaseto in veliko plošĉo *Leta mladosti*, leta 1983 kaseto *En-dva-tri*. Leta 1989, ob dvajseti obletnici nastopanja, je ansambel izdal kaseto *Jubilejni pozdrav*.

Na ptujskem odru (zgoraj)

Turnea po Ameriki: v ozadju stolpa Twin Towers

Ansambel je snemal za Radio Trst A, imel samostojne oddaje na krajevni fur-lanski televiziji Telefriuli, leta 1984 pa je nastopal tudi na silvestrski oddaji RTV Ljubljana in TV Koper. Priredil je nekaj samostojnih koncertov ob izidu posameznih plošĉ in ob 10., 15. in 20. obletnici delovanja. Ansambel je nastopal v Švici, Avstriji, Franciji, Belgiji, na Holandskem in v Ameriki, kjer so njegovi ĉlani igrali v Clevelandu, Washingtonu in New Yorku.

Ĉlani ansambla so se razšli po triindvajsetih plodnih letih delovanja.

PODZEMSKE VODNE POVEZAVE NA SEVERO-ZAHODNIH OBRONKIH SNEŽNIŠKEGA MASIVA

Pretakanje podzemnih voda v krasu

Skoraj polovica ozemlja Slovenije sestavljajo karbonatne kamnine. To so lahko topne sedimentne kamnine, na katerih nastaja kraški tip pokrajine s posebnim videzom in pretežno podzemskim pretakanjem vode. Litološko ločnim kamninskim formacijam, sestavljenim iz karbonatnih kamnin, ki vsebujejo ekonomsko razpoložljivo količino podzemne vode, pravimo kraški vodonosniki. Ti pa so pri nas izrednega strateškega pomena, saj s črpanjem iz kraških vodnih virov oskrbujemo že skoraj polovico prebivalcev.

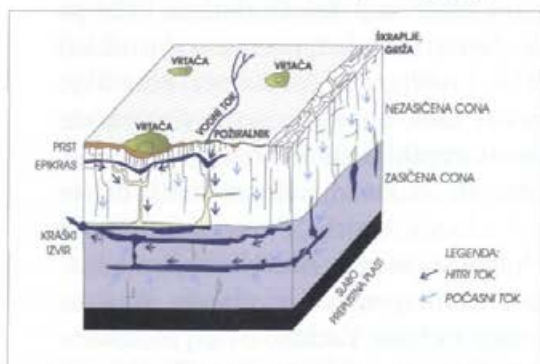
S hidrološkega vidika se kraški vodonosniki precej razlikujejo od nekraških (npr. medzrnskih), saj so zaradi izredno nizkih samočistilnih sposobnosti še posebej občutljivi na onesnaženje. Kraški vodonosni sistemi so pogosto več deset do več sto km² obsežna območja. Napajajo jih padavinske vode, ki skozi porozno matično kamnino odtekaajo neposredno v podzemlje. Poleg padavin nekatera kraška območja napajajo še

reke in potoki, ki pritekajo z nekraškega obrobja in ponikajo na stiku s krasom.

V podzemlju se voda večinoma pretaka po sistemu kraških kanalov v različnih smereh proti izvirom na obrobju. V krasu zato pogosto prihaja tudi do mešanja vode z različnih območij napajanja. Pri nas je na zakraselih območjih zaščitna plast prsti zelo tanka, ponekod pa je sploh ni. Tudi vegetacijska odeja je na nekaterih kraških območjih, zlasti v visokogorju, precej skromna. Odsotnost debelejšega sloja prsti ali sedimentov in vegetacijske odeje pa pospešuje odtok v podzemlje. Zato onesnaževala ob prenikanju nimajo nobene naravnega filtra, da bi se kemično, biološko in fizikalno očistila. Kraške vodonosnike prepredajo močno zakrasele razpoklinske in prelomne cone, ob katerih so se razvila škrapljišča, globoke vrtače in jamski sistemi. Tako površje je dobro prepustno in omogoča hitro prenikanje padavinske vode v notranjost ter hiter prenos snovi daleč stran od točke vnosa.

Zaradi teh značilnosti je kras z vidika varovanja vode zelo problematičen. Poti podzemne vode v krasu so nam zaradi kompleksnih povezav in ekstremnega spreminjanja v različnih hidroloških stanjih praktično neznane, kar je še dodatna težava pri organizaciji optimalnega varovanja kraških vodnih virov.

Ena izmed najbolj uporabnih metod za ugotavljanje pretakanja voda v krasu je sledilni poizkus. Z injiciranjem sledila na kraško površje ali v ponikal-

Shematski prikaz pretakanja vode v krasu (prirejeno po Doerfliger, Zwahlen, 1998)

nico in opazovanjem pojavljanja teh sledil na izvirih lahko ugotavljamo smer in hitrost podzemnega toka ter značilnosti prenosa snovi v podzemlju.

Sledenje podzemnih voda

S sledilnima poizkusoma, ki smo ju na severozahodnih obronkih Snežnika izvedli v marcu in novembru 2006, smo želeli bolje spoznati podzemne vodne povezave na razvodnem območju med prispevnimi zaledji Bistrice, Podstenjška in Pivke. Posebno pozornost smo namenili določitvi razvodnice med poročjem Pivke, ki je eden od povirnih krakov Ljubljani, ter reke Reke, oziroma med Črnomorskim in Jadranskim povodjem na tem območju. Zanimale so nas tudi posledice morebitnega onesnaženja, zato smo s sledilnima poizkusoma hkrati izvedli tudi simulacijo potencialnega onesnaževanja.

Marca 2006 smo v te namene izbrali dve injicirni točki in uporabili dve različni umetni sledili. V estavelo na takrat praznem presihajočem Šembijemskem jezeru pri naselju Šembije nad Ilirsko Bistrico smo injicirali sulforodamin B, v škraplje pod slemenom Volovje rebri pa eozin. Po injiciranju smo opazovali vse kraške izvire v okolici, to so Pivka, Podstenjšek, Bistrica, Sušec, Kovačevce, Kozlek in Pila, ter vrtino K-2 pri Zagorju. Vzorčevali smo jih naslednjih 64 dni, vse dokler so bila sledila prisotna v vzorcih nekaterih izvirov.

Tri dni po injiciranju smo po obilnem deževju zaznali obe sledili v izviri Podstenjška. Vanje je v celoti iztekla več kot polovica injiciranega sulforodamina B, medtem ko se v drugih izviri ni pojavil. Sulforodamin B se je proti Podstenjšku pretakal z navidezno

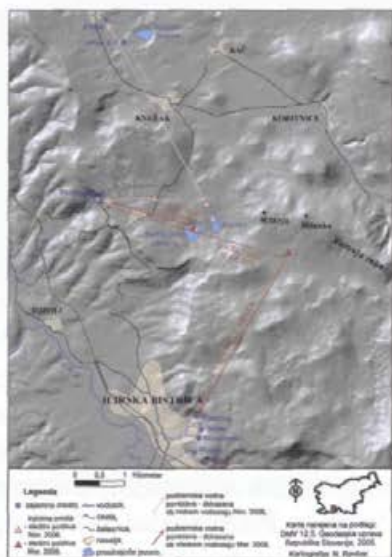
hitrostjo 28,9 m/h, računano glede na pojav sledila v izviri. Eozin se je pojavil v Podstenjšku v znatno manjših količinah. V obdobju vzorčevanja smo zaznali nekoliko manj kot odstotek od celotne injicirane količine. Večji delež eozina, več kot 80 odstotkov, je odteklo v izvire Bistrice. Eozin se je proti Podstenjšku pretakal z navidezno hitrostjo 52,7 m/h, proti Bistrici pa z navidezno hitrostjo 25,7 m/h. V vzorcih, vzeti na ostalih izviri, nismo določili prisotnosti umetnih sledil.

Injiciranje fluorescentnega sledila eozin v kraško razpoko (foto: N. Ravbar)

Novembra 2006 smo ob nizkem vodostaju na štirih izbranih mestih injicirali štiri različna umetna sledila, na izviri Pivke in Podstenjška pa nato opazovali krivulje pojavljanja teh sledil. Uranin smo razlili po dnu Šembijemskega jezera, prekrita z več metri prsti in sedimentov. Sulforodamin G smo razlili po dnu Narič, kjer se večje debeline prsti in sedimentov pojavljajo v žepih, karbonatne kamnine pa ponekod izdajajo na površje. Litijev klorid (LiCl) smo razlili po golem kraškem površju na Pušlem hribu, kalijev jodid (KI) pa po kraškem površju blizu vasi Šembije, prekritim z nekaj centimetri prsti.

Dva dni po injiciranju smo v vzorcih, vzetih na izviri Podstenjška, zaznali prisotnost jodida. Sledilo se je ob nizkem vodostaju proti izvirom pretakalo z navidezno hitrostjo 18 m/h, zaznali pa smo le manj kot odstotek od celotne injicirane količine. Ravno tako dva dni po injiciranju smo v izviru Pivke zaznali litij, ki se je ob nizkem vodostaju podzemno pretakal z navidezno hitrostjo 95 m/h. Zaradi nezadostne zasičenosti prsti in epikraške cone z vodo, sta prst in kamnina vsrkala fluorescentni sledili uranin in sulforodamin G, ki ju tudi po izdatnejšem deževju nismo zaznali v nobenem od opazovanih izvirih.

Podzemne vodne povezave, dokazane v zaledju Bistrice, Podstenjška in Pivke

Sklepi

Na podlagi opravljenih raziskav smo ugotovili razvodno območje v zaledju Bistrice, Podstenjška in Pivke. Sledilna poizkusa sta pokazala, da se v obdobju visokega vodostaja podzemne vode z območja Volovje rebri stekajo v dva vodna vira, Bistrico in Podstenjšek, ki skupaj s pitno vodo oskrbujejo več kot

12.000 prebivalcev občine Ilirska Bistrica. Z bistriško vodo se v sušnem obdobju oskrbujejo tudi naselja v sosednji občini Hrpelje-Kozina in naselja na Hrvaškem. S sledenji smo potrdili tudi podzemno vodno povezavo Šembijskega jezera z izviri Podstenjška. Ob nizkih vodah pa se podzemne vode z območja Pušlega hriba pretakajo proti izviru Pivke, z območja severovzhodno od Šembij pa proti izvirom Podstenjška. Pokazalo se je tudi, da se hidrografski zaledji Bistrice in Podstenjška prepletata.

Sledila so se ob visokem vodostaju proti izvirom pretakala precej hitro; z navidezno hitrostjo 25,7 – 52,7 m/h, njihove koncentracije na izviri so bile visoke. Deleža injiciranih količin sledil, ki smo ju zaznali na opazovanih izviri, sta bila visoka. Sledila, injicirana ob nizkem vodostaju, so imela zelo različne navidezne potovalne hitrosti; od 18 – 95 m/h, odvisno od razvitosti in povezanosti sistemov kraških kanalov v podzemlju.

V primeru namernega ali nenamernega kemičnega oziroma biološkega onesnaženja na proučevanem območju bi bili ogroženi vodna vira Bistrica in Podstenjšek ter izvir Pivke. Te dokaj velike hitrosti pretakanja vode nakazujejo tudi hiter prenos morebitnega onesnaženja v podzemlju. Glede na pojavljanje sledila v izviri bi bila vodna vira lahko ogrožena od nekaj dni do nekaj mesecev, možnost onesnaženja pa bi povečalo vsako večje deževje. Kjer pa kraško površje prekrivajo debelejšje plasti prsti in sedimentov, pa te nudijo zaščito kraškim vodam pred onesnaženjem, saj sledil, injiciranih na takšnem površju, nismo zaznali na opazovanih izviri.

ČLOVEK IN ČEBELA, ŠE NAJBOLJŠA PRIJATELJA?

Ko bi čebele na Zemlji izumrle, bi človeštvu ostala le še štiri leta življenja, je nekoč dejal slavni Albert Einstein. Morda si sam pa ni predstavljal, da bo problem že na začetku 21. stoletja zelo pereč. Od vsepovsod že nekaj let poročajo o množičnem umiranju čebeljih družin, leta 2008 pa je problem zadalil zaskrbljujoče razsežnosti.

V Italiji je v letu 2007 propadlo približno 200 tisoč panjev, kar naj bi po nekaterih izračunih, mimo manjše proizvodnje medu, povzročilo za kakih 225 milijonov evrov škode v drugih kmetijskih panogah, in sicer zaradi slabše oprašitve sadja in poljščin. Na Apeninskem polotoku je po ocenah Združenja čebelarских društev približno en milijon panjev, letna proizvodnja medu in drugih čebeljih proizvodov pa je vredna okrog 25 milijonov evrov. Čebelarstvo je dokaj enakomerno razvito po vsej državi, zanimiv pa je podatek, da se poklicno ukvarja s čebelarstvom le 7.500 čebelarjev. Sicer je treba k temu prišteti izredno visoko število malih čebelarjev, ki oskrbujejo le po nekaj panjev. Na Tržaškem npr. šteje konzorcij čebelarjev kakih sto članov, poklicno pa se s čebelami ukvarjajo le štirje, na Goriškem pa ni med Slovenci poklicnega čebelarja. Slika res ni najbolj spodbudna, k temu pa gre še dodati, da je v Italiji poraba medu zelo nizka: v povprečju naj bi vsak državljan zaužil le kakih 400 gramov strdi na leto.

Sredi leta 2008 je Deželni čebelarški laboratorij pripravil raziskavo o

umiranju čebel v videmski pokrajini. Pregledali so 38 odstotkov vseh čebeljih družin in ugotovili, da je kar 72 odstotkov le-teh utrpelo pomor, sicer v različnih obsegih. Glavni krivec je koruza, saj je njeno seme močno tretirano s številnimi fitofarmaceutskimi sredstvi. Problem umiranja čebel pesti Furlanijo-Julijsko krajino že od leta 2000, pomori pa so izrazitejši v nižinskem svetu.

Tudi v Sloveniji je slika čebeljega staleža zaskrbljujoča. V sezoni 2006/2007 je bilo izgubljenih 30 odstotkov čebelje populacije, to je približno 70 tisoč čebeljih družin. Jeseni in pozimi jih je zdesetkala varoa, pozno spomladi pa je prišlo do množičnih zastrupitev zaradi tretiranega semena kruise, bolezní čebel in nepravilne rabe fitofarmaceutskih sredstev. Da postaja zastrupljanje čebel iz leta v leto večji pojav, pove podatek, da je bilo leta 2007 nekaj več kot deset prijav zaradi suma zastrupitve, v letu 2008 pa preko 60. V matici pa gre še za en problem. Pomori ogrožajo preživetje edine slovenske če-

belje pasme, Kranjske čebele (*Apis mellifera carnica*), ki je po vsem svetu znana po izredni delavnosti, krotkosti in odlični orientaciji. V Sloveniji je danes manj kot sto tisoč družin, pri Čebelarški zvezi Slovenije opozarjajo, da je njihovo število na kritični meji zadostnega opraševanja, optimalno število čebeljih družin se namreč za Slovenijo suče med 170 in 220 tisoč.

Od nastopa varoe, se pravi od začetka 80-tih let prejšnjega stoletja, je veljalo, da pozimi propade približno 10 odstotkov čebeljih družin, v zadnjih letih pa se ta odstotek po vsem svetu drastično dviguje. O množičnih pomorih čebel so že od leta 2006 najprej poročali iz Združenih držav Amerike, kaj kmalu pa je bilo jasno, da ne gre za krajevno omejeno problematiko. Lani so v ZDA izgubili od 60 do 70 odstotkov čebel, kar je močno vznemirilo širšo javnost, manj dramatične, a vendar izredno hude so bile tudi izgube v Nemčiji in Franciji. Po mnenju entomologov, ki iščejo razloge za ta pojav, je treba tako drastično upadanje pripisati vse večji zmedi, ki jo v naravi povzroča elektromagnetsko onesnaževanje, oddajniki mobilne telefonije in daljnovo-di. Čebelam škoduje tudi neodgovorna uporaba nekaterih fitofarmaceutskih sredstev, onesnaženje zraka, ob tem pa seveda podnebne spremembe in prisotnost gensko spremenjenih rastlin. Tudi samo kmetijsko okolje in način sodobnega kmetovanja čebelam nista naklonjena, saj v krajih, kjer so zelo razvite monokulture, se pravi gojenje le ene vrste poljščin, lahko ostanejo čebele brez hrane, ko določena poljščina odcveti. Tudi travniki zaradi pogoste košnje čebelam in drugim žuželkam opra-

ševalkam ne nudijo več veliko hrane. Zaradi ostre poletne suše, ki se ponekod ponavlja, je spet paša skromna in čebelje družine se ne morejo ustrezno razviti zaradi pomanjkanja cvetnega prahu. Zaradi večje otoplitve tudi pravi kostanj in nekatere druge pozno-cvetoče medovite poletne rastline prej ocvetijo in čebele ostanejo brez hrane, tako da jih morajo čebelarji na jesen dokrmiti s sladkorno razstopino, da lahko prezimijo.

Ne gre pri tem le za upad čebeljih pridelkov in torej posledično gospodarsko škodo za čebelarje, to je najmanjši učinek problematike. Med, cvetni prah, vosek, propolis, matični mleček in čebelji strup so le delček vrednosti čebelarstva, največja korist čebelarjenja je opraševanje. Raziskovalci trdijo, da čebele oprašijo približno 80 odstotkov vseh rastlin. Z opraševanjem vzdržujejo biotsko raznovrstnost rastlin, posledično pa tudi ravnovesje v naravi. Le oplojeni cvet namreč da kakovosten sadež ali plod in predvsem plodno seme, ki bo imelo v sebi moč, da lahko skali nova rastlina in se torej vrsta nadaljuje. Od uspešnega opraševanja je odvisno tudi razmerje med kvaliteto in količino ali donosom tako mnogih poljščin kot sadja. Kmetijske stanovske organizacije opozarjajo, da je od čebel odvisna letina ene tretjine vseh kultur.

In še zanimivost, ki govori o pomenu čebelarstva. V času prosvetljene cesarice Marije Terezije je izšel Čebelarški patent (1775), zelo napreden zakon, po katerem je bilo čebelarstvo oproščeno davkov, pri paši so bili čebelarji oproščeni plačevanja cestnin, kraja ali uničenje čebel pa je bilo obravnavano kot hudodelstvo.

ZGODOVINA SLOVENSKE OSNOVNE ŠOLE V ROMJANU

Zgodovina osnovne šole s slovenskim učnim jezikom v Romjanu sega v povojno obdobje, ko sta bili ustanovljeni slovenski osnovni šoli v Tržiču in Ronkah. Tako je bilo leta 1945 v Tržiču vpisanih 93 otrok, medtem ko v Ronkah 71 otrok. Ob padcu fašizma, nastanku nove države Jugoslavije in socializma je bilo do Slovencev v Laškem zaznati naklonjeno vzdušje. Poudariti gre, da je večina Slovencev v Laškem delala v ladjedelnici in je bila zato del delavskega razreda. Zato je verjetno prav Titova odločitev proti Stalinovim zahtevam zadala težak udarec slovenskima šolama, ki sta zaključili svojo pot leta 1957, saj nista imeli več dovolj vpisov.

Leta 1979 je občina Ronke odprla slovenski vrtec v Romjanu, leta 1980 pa se je ponovno odprla šola s slovenskim učnim jezikom v prostorih italijanske

osnovne šole Leonardo Brumati prav tako v Romjanu. Morda je malokdo takrat verjel, da bo ta šola še danes živa, in nihče si ni predstavljal, da bo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja doživela tak razcvet.

Sedaj šteje osnovna šola s slovenskim učnim jezikom v Romjanu nad 120 otrok (š.l. 2008/2009), to je 7 razredov. Za tak razmah je pomembnih več dejavnikov. Med temi so najbolj dragoceni društvo Jadro, doberdobsko ravnateljstvo, Sindikat slovenske šole, učno osebje in Združenje staršev. Danes šola pa ima še dodatno pomoč pri društvu Tržič. Ne smemo pozabiti, da so bili Slovenci v Laškem vedno dejavni in trdni, čeprav včasih skriti in boječi. S šolskim letom 2007/2008 je ravnatelj ga. dr. Sonja Klanjšček.

Populacija, ki obiskuje današnjo osnovno šolo, pa je različna od povoj-

4. razred OŠ Romjan v šolskem letu 2007/2008

ne. Takrat so bili to otroci priseljenih Slovencev, tako tistih po 1. svetovni vojni kot tistih po 2. svetovni vojni. V 90-tih letih pa je OŠ Romjan postopoma postajala zbirna šola vseh slovenskih otrok celega tržiškega območja (Tržič, Ronke, Škocjan, Štarancan, Gradišče, Foljan-Sredipolje, Turjak, Zagraj). Ker pač šola pokriva tako široko območje, je bilo nujno potrebno organizirati prevoz otrok in tu je vloga Združenja staršev OŠ Romjan neprecenljiva. Združenje staršev goji še vrsto dejavnosti, a žal mora večino sredstev nameniti za prevoz otrok.

Na začetku tisočletja se je že v otroški vrtec začelo vpisovati največ otrok iz mešanih zakonov pa tudi otrok čisto italijanskih družin. Mogoče je več razlogov, a prvi je kakovost učnega kadra tako v otroškem vrtcu kot na osnovni šoli ter sposobnost organizacije različnih metod poučevanja s posebno pozornostjo za poučevanje slovenskega jezika, poleg tega pa ja vzgojno izobraževalna ponudba zelo pestra s projekti, izleti in različnimi dejavnostmi, s katerimi želimo okrepiti znanje slovenskega jezika. Vse to in verjetno tudi

razpad Jugoslavije in vstop Slovenije v Evropsko unijo sta dali slovenski šoli v Laškem še večji zagon.

Učitelji gledamo na vse to kot pozitiven izziv za naš poklic in predvsem kot odprtje italijanske družbe do slovenskega naroda. Pojavljajo pa se hkrati tudi težave: najbolj občutena je že nekaj let prostorska stiska. Dva razreda otroškega vrtca sta se zato morala preseliti v Ronke, da bi pustila mesto šolski jedilnici in vedno večjemu številu razredov osnovne šole. V letošnjem letu pa je morala občina dovoliti, da smo jedilnico razpolovili in pridobili nov prostor za razred. Tako sta organizacija in delovanje včasih težavna, a če sta med učnim kadrom solidarnost in požrtvovalnost, se dajo težave premostiti. To je tudi dokaz, da se kljub prostorski stiski vedno več otrok vpisuje tako v otroški vrtec kot v osnovno šolo.

Skoraj deset let se govori, da bo občina Ronke zgradila nov objekt za slovensko osnovno šolo. Letos je bil končno odobren načrt in upamo, da bodo bralci Mohorjevega koledarja kaj kmalu brali o novi stavbi za slovensko osnovno šolo v Romjanu.

Učno osebje junija 2007 na zaključni prireditvi v Kulturnem domu v Gorici

POKLON RAVNATELJICI DR. MIROSLAVI BRAINI

Dr. Miroslava Braini, dolgoletna ravnateljica na goriških šolah, se je septembra 2008 upokojila. Po skoraj 30 letih ravnateljstva se je umaknila, kot je sama povedala julija letos v pogovoru za Novi glas, s težkim srcem, kajti prav v tem času ostaja na šolskem področju še veliko odprtih vprašanj, ki jim je treba čim prej najti primerne odgovore.

Ob koncu avgusta sta jo v goriški občinski palači sprejela župan Ettore Romoli in odbornica za šolstvo Silvana Romano. Na krajši slovesnosti sta ji kot javno priznanje izročila plaketo za njene zasluge, vnemo in navdušenje, ki so jo odlikovali pri delu. »Cenim njene zasluge,« je povedal župan, »saj je dobro upravljala ne le učence in šolnike, ampak tudi najrazličnejše zaplete, ki jih je znala odlično rešiti v korist vsega mesta.« Župana je na nedavnem obisku šole v ul. Brolo presenetila zgledna urejenost prostorov. »Za vse, kar je storila, se ji iskreno zahvaljujem v imenu vsega mesta.« Tudi odbornica se je ravnateljici zahvalila za njena prizadevanja na področju šolstva in za opravljeno delo, obenem pa je izrazila željo, da bi sama lahko še naprej črpala nasvete v njeni bogati izkušnji, ki ji je že bila v oporo na začetku njenega delovanja v občinskem odboru. Ravnateljica Braini, ki jo je spremljala podravnateljica Franka Padovan, je plaketo sprejela s hvaležnostjo in izjavila, da takega priznanja ni pričakovala. Od leta 1984 dalje, ko je prišla kot ravnateljica

v Gorico, je bilo narejenih veliko stvari, »dosti je bilo tudi težav, ki sem jih skušala reševati«. Omenila je srečanja, izdaje knjig, uresničitev drugih projektov, vsekakor pa pohvalila sodelovanje z italijanskimi šolami: »Skupaj se lahko veliko naredi!« Županu in odbornici je izročila v dar dve umetniški risbi svojih učencev.

Nekaj dni kasneje, prav na prvi dan šolskega leta 2008-09, so se dr. Brainijevi s prisrčnim sprejemom v KB centru v središču Gorice poklonili predstavniki krovnih organizacij in pokrajinske konzulte za slovensko manjšino. Janez Povše za Svet slovenskih organizacij, Livio Semolič za Slovensko kulturno gospodarsko zvezo in Peter Černic za konzulto so na srečanju podčrtali dejstvo, da je ravnateljica dosegla vidne uspehe s slovenskimi osnovnimi šolami, saj je znala povezati šolo s prostorom in ljudmi; prav tako je znala tudi nagovarjati šolnike, da so se študijsko izpopolnjevali, in starše, s katerimi je gojila ploden dialog.

G. D.

SESTRA MARIJA ADDOLORATA OB 60-LETNICI REDOVNIH ZAOBLJUB

Sredi avgusta je sestra Marija Addolorata – Anica Devetak proslavljala 60. obletnico sv. zaobljub v samostanu de Notre Dame v Gorici. Njena življenjska pot ni bila vedno lahka. Rojena je bila 30.

avgusta 1924 v Mirnu kot prvi otrok očetu Antonu in materi Jožefi. Krstil jo je mirenski župnik Oskar Pahor, birmana pa je bila v stolni cerkvi 20.5.1934 v Gorici. V tistem času je na Primorskem divjal fašizem, zaradi česar je njen zavedni oče Slovenec izgubil službo na državni pošti, ker se ni hotel vpisati v stranko fašistov. Spremeniti-poitalijaniti pa je moral priimek v Devetachi. Kot mlado dekle je vstopila v samostansko življenje v samostan de Notre Dame v Gorici, za kar sta jo motivirali teta Katarina in sosedu Mihelca Černic – sestra Marija Adelgundis, ki je v tem samo-

stanu poučevala slikarstvo. V Gorici je uspešno zaključila učiteljske »Istituto Magistrale Scipio Slataper« leta 1945 in tako postala učiteljica v Institutu Notre Dame v Gorici. Pomemben datum je bil 11.8.1947, ko je bila sv. preobleka, in naslednje leto 14.8.1948 so bile opravljene prve zaobljube.

Sicer pa je s. Addolorata poznana doma in daleč naokoli kot nesebična pri nujenju pomoči v najrazličnejših oblikah.

Njen vrelec dobrote, ljubezni in optimizma nikoli ne ugasne. Kot upokojenka je poučevala odrasle Slovence italijanščino, Italijane pa slovenščino, in to kar 15 let. V poletnih mesecih je aktivno pomagala v Marijinem središču na Sv. Višarjah, zlasti v obdobju 1994 do 1998. Rada spremlja družbeno-kulturno življenje doma in po svetu in zna objektivno ocenjevati določene dogodke.

S sosestrami se posveča molitvi. Če bi danes izbirala delo in poklic, bi se ponovno odločila za učiteljico v samostanu, kjer uresničuje poslanstvo krščanske ljubezni.

Ob tem življenjskem slavlju ji iskreno čestitamo in želimo še naprej obilo zdravja, sreče in ustvarjalnega poguma.

OSEMDESETLETNICA DR. KARLA BONUTTIJA

Dr. Karl Bonutti, profesor na Univerzi v Clevelandu, veleposlanik v pokoju, vsestransko angažiran kulturni delavec in duša premnogih pobud med ameriškimi rojaki in zdaj v domovini, se je rodil 3. februarja 1928 v Bukovici na robu Vipavske doline nedaleč od Gorice. Šolal se je najprej v Gorici in tu maturiral. Nato je na Univerzi v Fribourgu v Švici končal študij političnih in ekonomskih ved.

Leta 1950 se je poročil z goriško rojakinjo Hermino Rijavec. Leto pozneje je kot politični izseljenec odšel s soprogo v ZDA in se naselil v Clevelandu, kjer se jima je rodilo šest otrok.

V Clevelandu je bil najprej zaposlen pri podjetju The Cleveland Twist Drill Co., nato je bil asistent in docent za sociologijo in ekonomijo na Notre Dame College in na drugih ameriških univerzah. Od leta 1995 dalje je bil redni profesor ekonomije na državni univerzi v Clevelandu. Od 1990 do 1994 je kot gostujoči profesor predaval na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani, na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju in na Univerzi v Mariboru.

Poklicnih in službenih aktivnosti dr. Bonuttija v širši ameriški skupnosti in posebej v slovenski je toliko, da jih ni mogoče navesti v tem kratkem zapisu ob njegovem življenjskem jubileju. Bil je dolga leta član ali predsednik številnih upravnih odborov. Tu bi navedli samo nekatere funkcije. Dvajset let je bil direktor oddelka etničnih študijev na državni univerzi v Clevelandu. Med leti

Dr. Karl Bonutti s svetim očetom Janezom Pavlom II. na letalu med povratkom iz Maribora ob Slomškovi beatifikaciji

1986 in 1991 je vzpostavil protokolarne vezi z univerzami v Sloveniji, na Poljskem in v Venezueli. Nekaj let je bil svetovalec zvezne vlade ZDA za etnična vprašanja. Za slovensko skupnost je pomembna ustanovitev in predsedovanje Slovensko-Ameriškega Primorskega Kluba. Med leti 1990-95 je bil član odbora United Americans of Slovenia Committee za neodvisnost in ameriško priznanje neodvisne Republike Slovenije. Veliko je število njegovih publikacij, ki so sad raziskovalnega dela. Uredil je dvajset monografij o največjih etničnih skupinah, ki so se naselile v Clevelandu. Številni so članki v ameriških revijah o ekonomskih in etničnih vprašanjih. Leta 1970 je pripravil dve knjigi o primerjalni ekonomiji in ekonomiji potrošništva za srednje šole.

Vezi dr. Bonuttija z domovino se niso nikdar pretrgale. Neprecenljiv je njegov delež pri nastajanju Katoliškega doma v Gorici, saj je v Clevelandu sprožil in nadvse zavzeto vodil nabiral-

no akcijo za zgraditev goriškega doma. Zanj je pridobil lepo število veljavnih slovenskih osebnosti v zdomstvu in osnoval poseben ameriški odbor. Vse to je opisano tudi v zborniku Naš kulturni hram in njegovi graditelji (GMD 2007). Publikacija vsebuje ponatis Bonuttijevega članka, ki je izšel v Kalendarju GMD za leto 2004 z naslovom Clevelandski odbor za gradnjo Katoliškega doma v Gorici. V njem piše med drugim: »Na prošnjo goriških prijateljev, zlasti dr. Kazimira Humarja, sem si prizadeval, da bi se v Clevelandu osnoval odbor za pomoč pri gradnji Katoliškega doma. To se je dogajalo komaj leto dni po mojem prihodu v ZDA. Bil sem begunec, novonaseljenc, tovarniški delavec z mlado družino na ramah, zlasti pa neznanec v clevelandski skupnosti pretežno angleško govorečih Slovencev.« Ob sklepu tega prispevka je zapisal, da je bilo leta 1953 poslanih goriškemu odboru tedanjih devet tisoč USA dolarjev, ki so v glavnem krili stroške za nakup stavb in zemljišča na Drevoredu 20. septembra v Gorici. »To je bila zgodovinsko enkratna pobuda, ki je povezala ameriške in goriške Slovence.«

Kakor je v isti publikaciji v svojem izčrpnem in tudi s korespondenco dokumentiranim članku ob 45-letnici otvoritve Katoliškega doma napisala prof. Marija Kacin, »bi brez odločilne in velikodušne pomoči ameriških Slovencev danes goriški Slovenci ne imeli tega svojega velikega kulturnega središča.«

Zanimivo je, kar je za spominski članek v Novem glasu ob 80-letnici (6.3. 2008) dr. Bonutti povedal o škofu Rožmanu, ki za begunce ni bil samo ljubljanski škof. »V svoji podpori ni delal razlike med Štajerci, Korošci, Kranjci in

Primorci. Kot koroški Slovenec se je dobro zavedal pomena obstoja slovenske manjšine v Italiji. V najtežjem povojnem času, ko so bili goriški Slovenci, povezani s Cerkvijo, prepuščeni samim sebi, brez finančne podpore, so v škofu Rožmanu imeli iskrenega prijatelja in podpornika.«

Zadnja leta se jubilant veliko ukvarja z ustanovitvijo evropske univerze v goriškem prostoru. S to svojo zamislijo je seznanil pomembne posameznike in ustanove na slovenski in na italijanski strani, od civilnih do cerkvenih. Leta 2004 se je ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo o tem v Gorici pogovarjal tudi s takratnim predsednikom evropske komisije Romanom Prodiem. Prepričan je, da se nikjer drugje v Evropi ne stika toliko narodnosti kot v tej deželi s slovanskim, latinskim in germanskim zaledjem. Zato je goriško okolje idealno za empirično razglabljanje in izvedbo pedagoških programov, ki pospešujejo evropsko združevalno miselnost.

Ko je bil dr. Bonutti med leti 1998-2002 veleposlanik RS v Vatikanu, je prišlo do pravnega sporazuma med Svetim sedežem in Slovenijo, ki ga je podpisal takratni predsednik Drnovšek.

Dr. Bonutti živi sedaj ob slovensko-italijanski meji pod Kostanjevico, med Gorico in Novo Gorico. Sam je povedal, da se je vrnil v Slovenijo, ker je zdaj demokratična neodvisna država, čeprav sta z ženo daleč od otrok, vnukov in pravnukov, vendar se pogosto obiskujejo, kar še krepi njihovo slovenstvo, saj so vsi tudi slovenski državljani.

Za svoje delo je prejel veliko priznanj in odlikovanj. Od leta 2000 do 2002 mu je papež Janez Pavel II. podelil nekaj pomembnih odlikovanj.

DR. BRANKO MARUŠIČ SEDEMDESETLETNIK

Branko Marušič, zgodovinar, velik poznavalec primorske preteklosti in zlasti goriške, je 4. februarja 2008 praznoval svojo sedemdesetletnico. Rodil se je v Gorici, živi pa v Solkanu. Po maturi na gimnaziji v Novi Gorici je študiral zgodovino na Univerzi v Ljubljani, leta 1962 diplomiral, leta 1987 pa je postal doktor zgodovinskih ved. Bil je najprej asistent na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, nato kustos in ravnatelj Goriškega muzeja. Ukvarjal se je z raziskovalnim delom in postal znanstveni svetnik v zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU, in sicer na raziskovalni postaji v Novi Gorici. Bil je predsednik zgodovinskega društva za severno Primorsko, deloval pa je tudi v drugih društvih. Ko je bila leta 1993 ustanovljena Italijansko – slovenska kulturna komisija, je postal njen član.

Njegova bibliografija je izredno bogata: obsega članke v dnevnem in revijalnem tisku, ocene in poročila, gesla v leksikonih, znanstvene razprave itn. Nabralo se je že nad 2000 člankov in razprav, knjižnih poročil in ocen. Sodeloval je pri raznih zbornikih, priložnostnih publikacijah itn. Pomembno je njegovo delo pri Slovenskem biografskem leksikonu in pri Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, za katerega je prispeval nad 400 gesel.

Raziskoval je življenje in delo pomembnih osebnosti, pa tudi starejša zgodovinska obdobja, npr. tolminski punt 1713. Veliko nastopa z referati in pred-

vanji, na zborovanjih in simpozijih v Sloveniji in izven nje. Za svoje delo je prejel razna priznanja, med njimi Valvazorjevo in Bevkovo nagrado. Je častni član Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. V Gorici je član Inštituta

za srednjeevropska kulturna srečanja (ICM) in Inštituta za družbeno in versko zgodovino (Istituto di storia sociale e religiosa). Iz njegove obsežne bibliografije navajamo samo naslove samostojnih del: *Primorski čas pretekli*, *Z zlatimi črkami*, *Nova Gorica*, *Z zahodnega roba*, *Sto slovenskih politikov*, *Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem 1848-1899* in *Prispevki k primorski biografiki*. Njegova najnovejša knjiga nosi naslov *Il vicino come amico – Realtà o utopia?* z uvodno besedo prof. Sergia Tavana.

Že iz teh nepopolnih podatkov je razvidno, kako velikopotezno in pomembno je delo dr. Branka Marušiča, ki mu meja nikoli ni pomenila pregrade, saj je z enako zagnanostjo deloval na obeh straneh, raziskoval našo preteklost in o njej pisal. Ob življenjskem jubileju mu čestitamo in želimo še veliko uspešnega dela.

OSEMDESET POMLADI DORICE MAKUC

Dorica Makuc je v naši javnosti znana kot novinarka in publicistka, avtorica številnih zanimivih ter dragocenih knjig in dokumentarcev zlasti o

naši – primorski – polpretekli zgodovini. Še vedno raziskuje in rešuje pozabe zgodbe »malih« ljudi.

Rodila se je v Vidmu, je pa pristna Goričanka, ki živi med Ljubljano in Gorico. Tu je po drugi svetovni vojni opravila učiteljsko maturo, leta 1952 pa je diplomirala v Beogradu na Novinarsko-diplomatski visoki šoli. Nekaj časa je živela tudi v Milanu, od koder je za Primorski dnevnik pisala s kulturnega področja; tam se je srečevala s številnimi primorskimi izobraženci, ki v naši deželi niso našli službe. Kot časnikarka je najprej delala pri Primorskem dnevniku v Gorici, od leta 1962 do leta 1987 pa je »neuničljiva Primorka« (tako so ji pravili) pri RTV Ljubljana delovala najprej v dnevno-informativnem programu, nato je bila med snovalci dokumentarnega programa slovenske televizije. Z vrsto televizijskih reportaž in dokumentarcev je posegla v različna

področja družbenega življenja doma in po svetu, še zlasti je poglobila primorsko tematiko, da bi v osrednji Sloveniji bolje spoznali tudi naš konec, sploh pa življenje rojakov v Italiji in Avstriji. Med drugim je izvedla celo serijo dokumentarcev o Beneški Sloveniji, Kanalski dolini in Reziji. Predvsem so jo zanimali družbeni problemi, spregledani odrasli in otroci. Kot soavtorica televizijske serije 12 dokumentarnih filmov *Po sledovih Slovencev v svetu* je z Mijo Janžekovič pomembno prispevala k ohranjanju zgodovinskega spomina o celotni slovenski emigraciji. S svojimi publikacijami, ki so v slovenščini izšle pri Goriški Mohorjevi družbi, *In gnojili boste nemško zemljo* (1990), *Aleksandrinke* (1993, ponatis leta 2006), *Sardinci* (2000) ter *Primorska dekleta v Nemčijo gredo* (2005), seže avtorica v najbolj temna obdobja primorskega človeka sredi težkih življenjskih razmer in hudih gospodarsko-političnih pritiskov v prvih desetletjih prejšnjega stoletja. Za svoja dela je Dorica Makuc prejela leta 2001 v Trstu literarno nagrado Vstajenje. Knjiga *Sardinci* je leta 2006 izšla tudi v italijanskem prevodu, tik pred izidom v italijanščini pa je tudi prevod knjige *Primorska dekleta v Nemčijo gredo*.

»Nemirnemu duhu«, ki je kleno vezan vsemu, kar diši po slovenskem in predvsem primorskem, ob letošnjem jubileju želimo, da bi našim knjižnim policam zaupala še kak svoj biser.

OSEMDESET PLODNIH LET ZDENKA VOGRIČA

Tiho, kot je vse njegovo delo, je med nami praznoval osemdeset let goriški fotograf in zbiratelj starih stvari, ki pričajo o naši dediščini, predvsem pa šolnik in kulturni delavec Zdenko Vogrič.

Zdenko Vogrič se je rodil 12. avgusta leta 1928. »Moj rod izhaja iz Čepovana, revni, a delavni ljudje so bili, oče si je leta 1921 v Gorici na Korzu prigaral trgovino, tam sem se tudi sam rodil«, se zamisli v daljne čase gospod Zdenko, ko ga obiščem in umirjeno govori o tragediji družine, ko so maja 1944 Nemci odpeljali celo njegovo družino v taborišča:

»Moralo se je tako končati, kot se je«! je bil kratek gospod Zdenko. »Sam sem bil v Spittalau v delovnem taborišču, brat in oče sta bila odpeljana v Dachau, mama pa v Auschwitz«. Američani so osvobodili Dachau, Rusi Auschwitz, a Zdenkov oče je umrl v Dachau za posledicami nečloveškega trpljenja, 22. maja leta 1945. Zdenko mi umirjeno pove, da ga niso sežgali, ampak pokopali na tamkajšnjem pokopališču, medtem ko se je mama vrnila čez mesec dni, preko Berlina, od koder je prinesla domov tudi »majhen in sploh prvi fotografski aparat, ki sem ga kdajkoli držal v rokah. Mislim, da je bil to prvi fotoaparat v naši hiši, mama ga je pobrala v Berlinu na nekem pogorišču, kjer je iskala obleke, da so se lahko s sotrpinkami vsaj za silo oblekle, ko so se odpravljale domov«, mi pove gospod Zdenko o začetku svoje navezanosti na fotografijo.

Po vojni je postal učitelj. Poučeval je najprej v Vrtojbi, nato na Vrhu Sv. Mihaela, v Škrljevem v Brdih, na Valerišču v Števerjanu, pa spet na Vrhu,

nato na italijanskih šolah v Trziču in v Gorici, zadnja leta pa je skrbel za pouk o filmu po raznih šolah na Goriškem. Je soustanovitelj fotografskega kluba Skupina 75, ki mu je tudi predsedoval.

Fotografija in zbiranje narodnega blaga, zadnja leta zelo plodno sodelovanje s snaho Eriko Jazbar in sinom Markom, s katerima je izdal že več knjig o navadah, običajih in šegah na Goriškem in zgodovini Goriške, slovenskih sledih v Gorici, to so najbolj pomembne stvari, ki najboljše označijo našega slavljenca.

Zdenko Vogrič je skromen gospod, ki ga nisem še nikjer videl brez fotografskega aparata, ker so mu vseč predvsem »krajine, portreti, naši ljudje, vasi ter seveda običaji, pa čeprav sem včasih fotografiral tudi na potovanjih«.

Vprašam ga, kaj pravi svojima vnukoma Vanji in Lenartu, kaj bi rekel mladim o slovenstvu, a je kratek, kot vedno: »Ni kaj reči, ker že živimo v tem, od vedno, samo v tem«!

V PETINDEVETDESETEM LETU BORISA PAHORJA

Boris Pahor med srečanjem s študenti v Rimu

Kdo ve, če bo zadnjih dvanajst mesecev Boris Pahor označil kot naporno in utrudljivo leto 2008. Leto nešteti nagrad, priznanj, čestitk. Predvsem posvetil, avtogramov in še stiskov roke, ki jih je tržaški avtor delil po vsej Italiji. Kot da bi pri tem šlo za legendarnega heroja, ki je končno doživel, da so mu popravili krivico in je v 95. letu starosti lahko okusil novo mladost. Nagrajevanja, srečanja z občinstvom, predstavitve knjig in potovanja. Najpomembnejši knjižni sejmi, članki in recenzije, televizijske in radijske oddaje: da bi čimveč ljudi spoznalo resnico, ki je bila v državi, v kateri Boris Pahor živi in dela, predolgo zamolčana. Da bi tako lahko mlajši generaciji, svojemu najljubšemu občinstvu, zaupal svojo zgodbo, predvsem pa opisal usodo tisto okostnjakov, ki se niso vrnili. Po slovenskih, francoskih, nemških in drugih bralcih, so torej Pahorja spoznali tudi italijanski.

Sicer se je kronika takega uspeha, priznanj in nagrad, ki so zaznamovali

leto 95. Pahorjevega rojstnega dne, pričela že lani. Točneje 27. septembra 2007 v Ljubljani, ko je francoska veleposlanica v Sloveniji, Chantal de Bourmont, podelila tržaškemu pisatelju red viteza Legije časti. »*Legion d'honneur*«, eno najprestižnejših nagrad na področju kulture, je »tržaškemu

avtorju evropskega profila«, namenil sam Jacques Chirac. Razlogov za to je bilo veliko. »*Ker so vaše knjige tudi v francoskem prevodu naletale na izjemen uspeh in dokaz za to je tudi izreden članek, ki vam ga je posvetil le Monde des livres. Ker ste vi preživeli obdobje vašega življenja v Franciji in to v nemogočih pogojih, ki so vam kljub vsemu vlili dodatnega poguma in volje do življenja. Ker ste vzljubili naš, francoski jezik in v njem napisali tudi novelo Arret sul le Ponte Vechio.*

S štiridesetletno zamudo so nato Pahorja in njegovo Nekropolo, začetek leta 2008, odkrili tudi italijanski bralci. In to s takim zagonom, navdušenjem in radovednostjo, ki jih rimska založbi Fazi ni pričakovala. K sreči je Boris Pahor dočakal tako visoko starost, da je dočakal italijansko slavo in uspeh. S knjigo se je odpravil po Apeninskem polotoku, da bi s svojimi pričevanji, spomini in mnogimi v Italiji nepoznanimi zgodovinskimi resnicami spregovoril o Nekropoli, tragično poetični

knjigi, v kateri opisuje svoj povratek v taborišče Natzweiler Struthof, ker noče da bi spomin na »zebrato maso in krematorijski svet« med mlajšo generacijo lahko zbledel.

Da se je rimska založba odločila za ponatis romana, ki ga je pred leti prevedel Ezio Martin, za novo izdajo pa predelal Valerio Aiolli, gre velika zaslug tudi novinarju tržaškega dnevnika *Il Piccolo*, Alessandru Mezzeni Loni.

Učinkovito, drzno in brez dlak na jeziku je pisatelj sredi februarja nastopil na italijanski televizijski oddaji *Che tempo che fa*, na tretji mreži RAI. Njegovemu polurnemu pogovoru s Fabiom Faziem je takrat sledilo skoraj 5 milijonov gledalcev.

»Na lepem sem postal kot nekakšna Gina Lollobrigida, o kateri vsi pišejo in govorijo« – se je pohecal Pahor. Pomemben je podatek, da je Nekropola v Italiji doživela pet ponatisov in prodala več stotisoč izvodov. O delu in njegovem avtorju so pisali domala vsi najpomembnejši italijanski dnevniki in tedniki. »To kar je napisal Paolo Rumiz na *Repubblica*, je še najbolj res – je obrazložil Pahor –. Italijanski Trst ni imel nobenega interesa, da bi Italija spoznala Pahorja. Po pravici povedano sem nad tem že obupal. K sreči pa so se naposled tudi časi spremenili. Odpravili so mejo, Slovenija je vstopila v EU in nekdo se je v prvi osebi zavzel, da bi mojo knjigo brali tudi v italijanščini«.

Roman Nekropola je konec avgusta prejel tudi eno najprestižnejših mednarodnih priznanj, nagrado Viareggio Versilia. Ob prejemu je Pahor dejal, da doživlja nagrado kot priznanje celotni slovenski kulturi in skupnosti v FJ-k.

Nešteto čestitk pa si je nabral tudi na spletni strani založniške hiše Fazi, kjer se mu bralci zahvaljujejo za to kar so lahko prebrali. »Ker taka dela kot je vaše pripomorejo, da ne pozabimo zgodovine. Nas silijo k razmišljanju in nam pomagajo pri opravljanju tistega poklica, ki mu pravimo življenje«.

Na predvečer njegovega 95. rojstnega dne, sta mu krovni organizaciji SSO in Skgz priredili večer, na katerem so predstavili zgoščenko *Varuhu jezika in modrijanu nad Zalivom*. V istih dneh je izšlo avtobiografsko delo *Moje suhote*.

Pred kratkim je izšel nemški prevod dela *Trg Oberdan*, ki pripoveduje o tržaško-slovenskem vsakdanu in ga je Pahor posvetil mlajši generaciji.

Ob priložnosti francoskega predsedovanja EU ga je Sarkozyjeva vlada zaprosila za pripoved, ki jo je nato vključila v priložnostno publikacijo. Poleg Pahorjevega, so v njej zbrana dela francoskih avtorjev. Dnevnik *Le Figaro* pa je Pahorju in devetindvajsetim živčim francoskim avtorjem naročil novelo, ki se navezuje na Homerjevo Odisejo.

Novembra 2007 je Boris Pahor v Neaplju prejel nagrado *Premio città di Napoli*. Priznanje gre vsako leto pomembni kulturni osebnosti, ki je s svojim življenjem in delom tako ali drugače zaznamovala potek sodobne zgodovine.

Italijanske založbe se torej zanimajo za Pahorjeva dela. Po Grmadi v pristanu bosta v prihodnjih mesecih izšli še *Parnik trobi nji* in *Spopad s pomladjo*. Nadaljuje se torej Pahorjevo srečno obdobje za kar smo mu vsi hvaležni, saj s svojim pričevanjem in nastopom med italijanskim občinstvom vedno znova priča o slovenski stvarnosti v Italiji.

STANISLAV-SLAVKO KLANJŠČEK OSEMDESETLETNIK

Na svoji domačiji v Števerjanu je v začetku septembra obhajal lep življenjski jubilej Stanislav-Slavko Klanjšček. Rodil se je namreč na Valerišču 6. septembra leta 1928.

Slavko je vseh osemdeset let preživel na kmetiji in se ukvarjal z vinogradništvom. Njegova dosedanja dolga pot je zelo bogata. Čeprav mu je domača kmetija vzela veliko časa, je svoje energije usmerjal tudi v druge dejavnosti, ki so bile v korist širši skupnosti. Kot mladenič se je pridružil partizanskemu gibanju, kjer je deloval od marca 1944 do maja 1945. Kot je bil doma vaje, je tudi pri partizanih hodil k sv. maši, dokler niso določili politično uro prav v času verskega obreda. V povojnih letih pa se je aktivno zavzel za utrditev slovenstva in demokratičnega sistema v naši zamejski slovenski skupnosti. Veliko mu je pomenilo samostojno politično nastopanje na slovenski listi. Lea 1951 je bil najmlajši med ustanovitelji Kmečko-delavske zveze, ki uspešno upravlja števerjansko občino. V zadnjih letih delovanja je ta zveza postala sekcija Slovenske skupnosti. V

vasi je prevzel odgovorne politične in upravne funkcije. Skoraj trideset let je bil občinski upravitelj, od leta 1964 do 1984 pa župan števerjanske občine. Veliko je naredil za domači kraj: novo šolsko poslopje, ureditev vodovoda in cestnega omrežja, širitev pokopališč in še marsikaj drugega. Največja pridobitev za briško skupnost pa je bila odprava kolonstva. Kmetje so postali gospodarji svoje zemlje. To je odločilno prispevalo k temu, da sta se v Števerjanu razvili vinogradništvo in kletarstvo, ki sta domačinom dali ekonomsko samostojnost in veliko zdrave samozavesti, ki je blagodejno vplivala tudi na narodnostno področje. Slavko je bil župan, ko je naše kraje leta 1976 zatresel potres. Števerjansko področje je bilo vključeno v prizadeto področje in deležno javne finančne pomoči.

Klanjšček živi z domačo skupnostjo. Večkrat smo ga srečevali na raznih kulturnih in drugih prireditvah. Ko smo ga obiskali, je imel na mizi več časopisov, ki jih redno prebira: Novi glas, Primorski dnevnik in Družino.

V 70. letih se je zaposlil pri Deželni ustanovi za razvoj kmetijstva. Po službeni dolžnosti na Deželi je svoj delovni dan končal med domačimi vinogradi. Pri deželni ustanovi so ga zelo cenili, saj je bil pri svojem delu vesten in odgovoren. Tudi njegove nasvete so kolegi vedno upoštevali. Kot veliko Briccev je bil tudi Slavko navdušen lovec. Puško je obesil na klin pred kratkim, potem ko jo je uporabljal več kot 50 let.

ZORA TAVČAR OB 80-LETNICI

Kar neverjetno se zdi, in vendar: v letu 2008 je prof. Zora Tavčar proslavila svojih prvih osemdeset let. Ta njen življenjski jubilej se tudi nam, ki jo poznamo že desetletja, zdi nekako nemogoč: kakor konstantna prisotnost nas spremlja skozi čas z istim žarom, istim zanosom, isto svežino, isto ustvarjalno močjo. Z istim odnosom do življenja, ki je tak, kakršen je njen odnos z Bogom: ne ujame ga nikoli dokončno, ga pa vendar trdno in polno živi tudi danes, ko je že v letih, ki bi ji dopuščala, da se umakne v svoj svet. Ko je pri celjski Mohorjevi založbi leta 1982 izšlo njeno pripovedno delo *Veter v laseh*, smo književnico pravzaprav spoznali tako, kakor sama sebe portretira: v njem je njena stvarnost, njena fantazija, njena ironija in njena avtoironija, njena zavezanost imanenci in transcendenci. Njeno bogastvo, ki je samo na videz polno energične premočrnosti, je v resnici zasejano z neverjetno občutljivostjo, s tisto žensko krhkostjo in močjo obenem, zasejano z dvomi in vendar prepotrebno v tem našem kdajpakdaj ubožnem vsakdanu.

Zora Tavčar ni zgolj življenjska muza pisatelja Alojza Rebula in krasna mati treh izjemno sposobnih, nadarjenih, ustvarjalnih hčera ter babica kar lepe kopice vnukov: v življenju je kot samostojna književnica dosegla zelo veliko, napisala je več pripovednih del, pesmi, esejistike, dramskih del. Na pedagoškem področju Zori Tavčar cele generacije dolgujemo svojo formacijo –

najprej njeni bivši dijaki na openski nižji srednji šoli, kjer se je najbolj razdajala v svojem profesorskem poklicu, in to veliko bolj, kakor bi od nje zahtevala službena dolžnost. Nepozabno in izjemno dragoceno je bilo njeno mentorsko delo v literarnem krožku na ulici Donizetti, kjer je bila številnim med nami nenadomestljivi in neutrudni mentor: seznanjala nas je s sodobno slovensko književnostjo, nas uvajala v komparativistiko, nas usmerjala v leposlovno ustvarjanje in kritično branje, v razmišljanje. Ob vsem tem pa še lektoriranje, spremljanje družinskih in družbenih dogajanj, pisanje recenzij, sodelovanje v svetu Slovenskega stalnega gledališča iz Trsta, sodelovanje s slovenskimi radijskimi postajami v Sloveniji in predvsem v Trstu.

Zora Tavčar je rojena v Loki pri Zidanem mostu, kjer dejansko zdaj, od upokojitve, preživlja največ časa. Loka je kraj, kjer se književnica rojeva in prerojeva, v katerega se vrača skozi vse življenje.

V Ljubljani je diplomirala iz primerjalne književnosti. Med študijem v Ljubljani je spoznala tedanjega študenta klasične filologije na ljubljanski univerzi, Alojza Rebulo, in to srečanje je seveda zaznamovalo vse njene poznejše življenjske in poklicne izbire. Ob prihodu v Trst je še doktorirala na milanski Katoliški univerzi.

Soočenje s povsem novim okoljem – s slovenskim krogom, vklenjenim v italijansko stvarnost, je Zori Tavčar ponudilo priložnost tudi za prevajalske izzive, predvsem pa jo je uvedlo v sodelovanje s tržaško slovensko radijsko postajo, za katero je prispevala neskončno število izjemno uspešnih radijskih nizov. Skoro legendarni pa so bili njeni kritični zapisi o najmlajših ustvarjalcih, ki so se šele preizkušali v literarnem snovanju in jih je Zora Tavčar kritično obravnavala v rubriki *Mladi pisci*. Za svoje izjemne zasluge na pedagoškem področju je v letu 2007 prejela visoko priznanje od najvišjih organov slovenske Republike.

Zora Tavčar se je pravzaprav preizkusila na vseh literarnih področjih – objavila je pesmi za odrasle in za otroke, napisala uvodnike publikacijam številnih slovenskih avtorjev. V njenem ustvarjanju je očiten njen izjemno fin smisel za portretiranje, za opazovanje, za opis, za ironijo in avtoironijo. Tavčarjevi so se naslikali mojstrski portreti znamenitih Slovencev, ki živijo po svetu in ki jih je književnica izrisala v izjemnih radijskih nizih na tržaškem radiu, izšli pa so tudi v knjižni obliki in predstavljajo edinstveno galerijo posameznikov, ki so se izjemno uveljavili v svetovnem merilu. S prof. Helgo Glušič je uredila antologijo, ki predstavlja literarni izbor slovenske emigrantske literature. V pred-

vanju, ki ga je imela na ljubljanski univerzi v okviru Poletnega seminarja slovenskega jezika in kulture pred nekaj leti in je izšlo v posebnem zborniku, je pravzaprav prvič organsko predstavila sodobno slovensko zdonsko ustvarjalnost v mednarodnem okviru. Vse do danes je Zora Tavčar bila članica raznih komisij za literarne nagrade. S svojo publicistično dejavnostjo se je uveljavila kot kritik in esejist in v tej vlogi se oglašala predvsem v *Zvonu*, *Mladiki* in *Škratu*.

Zora Tavčar je svoje ogromno znanje bogato posredovala svojim bralcem, svojim poslušalcem, svojim dijakom, svojim slušateljem. Iz teh vrst so vzrasli številni današnji slovenski pedagogi, literati, publicisti. Zaorala je marsikatero brazdo v besednem umetniškem snovanju. Prav tako pa zna stati ob strani izjemnemu človeku in velikemu ustvarjalcu, kakršen je Alojz Rebula, in zna z njim deliti uspehe, zanimanja, skrbi. Čutiti je, če parafraziramo naslov njene knjige, kako »kres življenja« med njima še vedno živo gori in kako, razberemo predvsem iz dnevnikov Alojza Rebula, vse to književnica usklajuje z neko navidezno lahkotnostjo.

Zora Tavčar piše iz potrebe po tem, da ustavi tok časa, spominov, dogodkov, da zariše ljudi. In ti ljudje so lahko visoki izobraženci, isto pozornost pa namenja vsakemu posamezniku, ki ga umešča v njegov naravni prostor. Posebej se seveda spominja sorodnikov in prijateljev, pa bivših dijakov in njihovih družin, vpetih v težave vsakdanjega in v lepoto bivanja. Izredno zanimivi pa so njeni pogledi na literarne mite.

Ob tem jubileju Zori Tavčar želimo še veliko čistega, za vse nas prepotrebne žara!

Alojz Tul

NOVA POLITIČNA PODOBA ITALIJE

Na rednih parlamentarnih volitvah v Italiji 9. in 10. aprila 2006 je za 25 tisoč glasov zmagala levosredinska koalicija Romana Prodijsa, ki je sicer v poslanski zbornici razpolagala s 347 poslanci, v senatu pa le s pičlo večino 158 proti 156 glasovom desne sredine. Na stalno podporo sedmih dosmrtnih senatorjev ni mogla računati, ker so povsem samostojni pri svojih odločitvah. Usoda vlade je zato stalno visela na tanki nitki in bila tudi sicer izpostavljena povsem odklonilnemu razpoloženju opozicije. Znano je tudi, da je bilo po drugi strani usklajevanje njenih pobud in ukrepov sila težavno in zapleteno zaradi zelo različno usmerjenih in preštevilnih političnih skupin, ki so jo sestavljale. Zlasti stranke tako imenovane skrajne ali radikalne levice (dve komunistični skupini, zeleni in demokratična levica) so nekako tekmovala med sabo v izsiljevanju vlade s svojimi zahtevami. Predsednik Prodi je moral veliko časa in truda vlagati v izglajevanje različnih stališč, kar je oviralo njeno hitro odločanje. Kljub temu je Prodijska vlada spravila skozi ovire parlamenta dva izredno nepopularna finančna proračuna (za finančni leti 2007 in 2008), s katerima je do neke mere uredila državne račune in del starega dolga, ki

se je nakopičil v zadnjih desetletjih pod različnimi vladami. S tem je izpolnila tudi obveze do Evropske unije glede znižanja državnega dolga in sprejemu ukrepov za zagon proizvodnje. V tem okviru je morala sprejeti vrsto nepopularnih ukrepov glede krčenja državnih izdatkov in povečanja nekaterih davščin.

Zgodilo se je celo prijetno preseñenje. Za Prodijsve vlade se je začelo stekati v državno blagajno znatno več denarja kot v zadnjem obdobju Berlusconijsve vlade. Del teh sredstev je v obliki izredne doklade dodelila prejemnikom najnižjih socialnih pokojnin. Na osnovi tega večjega dotoka finančnih sredstev je vlada načrtovala tako zvišanje minimalnih pokojnin kot znižanje cene dela za podjetnike in posledično višje prejemke za odvisne delavce. To bi povečalo kupno moč delavcev in posredno tudi proizvodnjo podjetij. Toda v italijanski politiki se je, kot običajno, nekaj zalomilo. Prodijsva vlada se je znašla v križnem ognju med omenjenimi radikalnimi skupinami in nekaterimi posamezniki liberalnosredinske skupine. Nastal je položaj čakanja, kdo bo izpodmaknil zadnji kamen, ki je še formalno držal pokonci vlado in koalicijo. V čudnih okoliščinah si je to odgovor-

nost naložil minister za pravosodje Clemente Mastella in voditelj manjše sredinske stranke UDEUR, ki je v preteklosti že menjal zavezništva. To je storil, verjetno, v trenutku zmedenosti, ko se je skupno z ženo (predsednico deželnega sveta v Kalabriji) znašel v sodni preiskavi. Kljub izraženi solidarnosti s strani samega Prodi je po začetni neodločnosti odtegnil podporo vladi. Podprla ga je Dinijeva liberalna skupina.

Predsedniku Prodiu ni preostalo drugega kot zahtevati zaupnico v senatu, kjer je bila vladna večina najbolj krhka. Glasovanje je bilo 24. januarja 2008, na katerem Prodijska vlada za pet manjkajočih glasov ni prejela zaupnice. Sledila je vladna kriza in poskus ustanovitve začasne prehodne vlade za izpeljavo najnujnejših institucionalnih reform in volilnega zakona. Opozicija desnosredinskih strank je omenjeni predlog odločno zavrnila ter zahtevala takojšen razpust parlamenta in predčasne volitve. Le-te so bile sklicane za 13. in 14. april.

Razporeditev političnih sil na volitvah

Stranke levosredinske in desnosredinske usmeritve se za tokratne parlamentarne volitve niso predhodno v takem obsegu povezale kot na prejšnjih volitvah. Najbolj samostojno pot je ubrala nova Demokratska stranka, ki je ubrala nova napovedala, da gre sama na volitve brez dotedanjih zavezniških povezav. To je najbolj prizadelo štiri radikalne levičarske skupine (Stranko komunistične prenov, Italijanske komuniste, Stranko Zelenih in Demokratično levič), ki so bile tako prisiljene se za volitve povezati v Mavrično levico (brez

srpa in kladiva v simbolu) v upanju, da bo le-ta povezava dosegla volilni prag (5 odstotkov glasov za poslansko zbornico in 8 odstotkov za senat). Gibanju bivšega sodnika Di Pietra Italija vrednot je uspelo se dogovoriti z Demokratsko stranko, da sicer nastopi z lastnim znakom, a da se po volitvah vključi v parlamentarno skupino DS. Takšnega dogovora pa DS ni hotela sprejeti z Radikalno stranko Pannelle in Boninove. Sprejela je pa na svoje liste devet njenih kandidatov.

V desnosredinskem zavezništvu je Dom svobode nadomestila nova stranka oziroma koalicija Ljudstvo svobode z voditeljem Silviom Berlusconiem na čelu. Novi stranki se je pridružilo Finijevo Nacionalno zavezništvo. Ni se mu pa priključila Casinijeva Sredinska zveza UDC, ki je zato šla samostojno na volitve. Izven Berlusconijevega Ljudstva svobode je ostala skrajno desničarska skupina, ki jo vodi poslanec Storace.

Volilni izidi

Volilni izidi predčasnih parlamentarnih volitev z dne 13. in 14. aprila so po predvidevanju potrdili novo politično razporeditev italijanskih strank, ki jo je tako rekoč omogočil obstoječi volilni zakon. Tako je stranka Ljudstvo svobode s predsednikom Berlusconiem, v okviru katere so nastopili tudi kandidati Nacionalnega zavezništva, v povezavi s Severno ligo prejela na osnovi volilne nagrade 340 mandatov v poslanski zbornici in 171 v senatu. Veltronijeva Demokratska stranka je v povezavi z Di Pietrovo Italijo vrednot izvolila 239 poslancev in 130 senatorjev. Casinijevi Sredinski zvezi UDC je uspelo presto-

IZIDI PARLAMENTARNIH VOLITEV

POSLANSKA ZBORNICA

<i>Stranke</i>	<i>Glasovi</i>	<i>Odstotki</i>	<i>Sedeži</i>
Ljudstvo svobode	13.628.865	37,38	272
Severna liga	3.024.522	8,29	60
Gibanje za avtonomijo	410.487	1,12	8
Demokratska stranka	12.092.998	33,174	211
Italija vrednot	1.593.675	4,37	28
Sredinska zveza (UDC)	2.050.319	5,62	36
Južnotirolska ljudska stranka (SVP)	147.666		2
Avtonomija-Svoboda-Demokracija (Dolina Aosta)	29.311		1
Italijani po svetu			12
Skupno			630

SENAT

<i>Stranke</i>	<i>Glasovi</i>	<i>Odstotki</i>	<i>Sedeži</i>
Ljudstvo svobode	12.510.306	38,17	141
Severna liga	2.642.167	8,06	25
Gibanje za avtonomijo	365.076	1,08	2
Demokratska stranka	11.042.325	33,70	116
Italija vrednot	1.414.118	4,32	14
Sredinska zveza (UDC)	1.866.294	5,69	3
Južnotirolska ljudska stranka (SVP)			2
SVP-Skupaj za avtonomijo			2
Dolina Aosta			1
Ljudstvo svobode (Bocen in Tridentinsko)			3
Italijani po svetu			6
Skupno			315

piti vstopni prag in tako izvoliti 36 poslancev in tri senatorje. Pekoč poraz pa je doživela Mavrična levica, saj ji ni uspelo prekoračiti volilnega praga in je tako povsem izpadla tako iz poslanske

zbornice kot iz senata. Prav tako ni nobenega parlamentarca izvolila obnovo-
vljena Socialistična stranka, ki jo vodi poslanec Boselli. Prejela je komaj 0,9% glasov. V poslanski zbornici ima Južno-

tirolska ljudska stranka nemške manjšine dva poslanca in dva senatorja. Svojega senatorja je izvolila tudi Valdostanska zveza. Vse druge manjše stranke in gibanja, ki so nastopila na volitvah, še zdaleč niso dosegla volilnega praga in so zato ostala brez parlamentarnih predstavnikov. Skratka: v novem parlamentu je izvolilo svoje predstavnike le šest vsedržavnih strank ter manjšinske in avtonomistične liste v deželi Tridentisko-Gornje Poadižje in v Dolini Aosta.

Druga značilnost lanskih parlamentarnih volitev je močan porast glasov za Severno ligo, in sicer v Lombardiji, Piemontu, Venetu in tudi v Furlaniji-Juljski krajini. Prejela je namreč dobre tri milijone glasov za poslansko zbornico ter dva in pol milijona glasov za senat. Izvolila je 60 poslancev (prej jih je imela 26) in 25 senatorjev (prej 13). V sosednjem Venetu je postala prva stranka, saj je po glasovih prekosila Ljudstvo svobode. Večina ocenjevalcev je mnenja, da je tokrat Severna liga kot gibanje brez ideoloških predznakov znala pritegniti večino protestnih glasov.

Nova demokratska stranka z Italijo vrednot je po glasovih in izvoljenih parlamentarcih druga najmočnejša stranka v Italiji, takoj za Berlusconijevim Ljudstvom svobode. Na volitvah za poslansko zbornico je zanjo glasovalo 13 milijonov in 627 tisoč volilcev ali 37,5% in skupno z Italijo vrednot izvolila 239 poslancev. Na volitvah za senat pa je prejela skupno z Italijo vrednot 12 milijonov in 418 tisoč glasov ter izvolila 130 senatorjev. Nekateri so pričakovali večji konsenz zanjo, vendar je treba upoštevati, da je DS nastala šele pred nekaj meseci in zato ni imela dovolj

časa za svojo utrditev v italijanskem volilnem telesu.

Volilnih upravičencev na letošnjih parlamentarnih volitvah je bilo nekaj nad 47 milijonov, volitev pa se jih je udeležilo 80,4%, to se pravi 3,2% manj kot na parlamentarnih volitvah pred dvema letoma.

Berlusconijeva koalicija (Ljudstvo svobode, Severna liga, Gibanje za avtonomijo) ima v poslanski zbornici 340 poslancev (55% vseh mandatov).

Izvoljeni poslanci in senatorji v F-Jk

Tudi v naši deželi, to se pravi v Furlaniji-Juljski krajini, je na parlamentarnih volitvah prevladala Berlusconijeva desnosredinska naveza v povezavi s Severno ligo. Prejela je 47,77 odstotkov glasov na volitvah za poslansko zbornico in 48,47 odstotkov glasov na volitvah za senat. Veltronijeva Demokratska stranka v povezavi z Italijo vrednot je prejela 36,65 odstotkov glasov na volitvah za poslansko zbornico in 36,15 odstotkov glasov na volitvah za senat. Volilni prag je prekoračila tudi Casinijeva Sredinska zveza (UDC), ki je prejela 6,04 odstotka glasov na volitvah za poslansko zbornico in izvolila 36 poslancev. Na volitvah za senat pa ni dosegla volilnega praga (8%) in zato ni izvolila nobenega senatorja.

V naši deželi je bilo skupno izvoljenih trinajst poslancev in sedem senatorjev. Desnosredinski navezi Ljudstvu svobode je bilo dodeljenih šest poslancev (Frattini Franco, Menia Roberto, Antonione Roberto, Gottardo Isidoro, Contento Mario, Gabana Albertino). Severna liga je izvolila dva poslanca (Follegot Fulvio, Massimiliano Fedriga). Na listi Demokratske stranke in Ita-

lije vrednot je bilo izvoljenih pet poslancev (Rosato Ettore, Maran Alessandro, Strizzolo Ivano, Cosciani Maria Antonietta). Na listi Di Pietrove Italije vrednot je poslansko mesto zasedel Carlo Monai. Na listi Sredinske zveze (UDC) je bil izvoljen Angelo Campagnon.

V senat je bilo izvoljenih sedem senatorjev: Giulio Camber, Giovanni Collino, Ferruccio Saro za Ljudstvo svobode, Mario Pittoni za Severno ligo; Carlo Pegorer, Tamara Blažina, Flavio Pertoldi na listi Demokratske stranke.

Nova desnosredinska vlada in Sloveni

Ob nastopu vsake vlade se sprašujemo, ali bo dovezetna za konkretno reševanje manjšinske problematike. Iz dosedanjih izkušenj vemo, da so desnosredinske politične sile manj občutljive do narodnih in jezikovnih skupnosti v državi kot levosredinske. Tako je Berlusconijska vlada v obdobju 1966 – 2001 sistematično ovirala izvajanje zaščitnega zakona št. 38/2001 in posebno odobritev seznama občin, ki ga je bil skladno z omenjenim zakonom sestavil mešani Paritetni odbor. Omenjeni seznam je končno odobrila Prodijska vlada leta 2007 in s tem odprla pot uresničevanju zaščitnega zakona v njem navedenih občinah.

Samoumevno se sedaj postavlja vprašanje, ali bo sedanja italijanska vlada nadaljevala njegovo izvajanje. Ob predstavitvi njenega programa predsednik Berlusconi ni niti omenil manjšinske problematike v Italiji. Medtem se je zgodilo, da je goriški župan Romoli začel omejevalno tolmačiti in izvajati rabo slovenščine na območju Občine,

čemur se je slovenska manjšinska skupnost odločno uprla. Po drugi strani se pričakuje, da bo novi deželni predsednik Renzo Tondo, ki tudi pripada desnosredinski politični opciji, čim prej podpisal odlok o uveljavljanju vidne dvojezičnosti v omenjenih 32 občinah, ki bi ga bil moral podpisati že prejšnji predsednik Illy.

Kot že povedano, je v novi italijanski parlament bila na listi Demokratske stranke izvoljena slovenska senatorka Tamara Blažina, in to ob podpori tudi Slovenske skupnosti. Nasledila je senatorju Milošu Budinu, ki je bil v minuli Prodijski vladi podtajnik v ministrstvu za zunanjo trgovino.

PRESENETLJIV PREOBRAT NA DEŽELNIH VOLITVAH 2008

13. in 14. aprila 2008 so bile istočasno s parlamentarnimi tudi redne volitve za obnovev deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Na njih so volivci (1.093.238) morali izbirati med levosredinsko koalicijo z nestranskarskim predsedniškim kandidatom Riccardom Illyjem, ki je vodil deželno upravo v petletnem obdobju od 2003 do 2008, ter konkurenčno desnosredinsko navezo s predsedniškim kandidatom Renzom Tondom, ki je načeloval deželni upravi od 1998 do 2003, a ni kandidiral na prejšnjih volitvah, ker je Berlusconi podlegel izsiljevanju Severne lige in pristal na kandidaturo Alessandre Guerra, ki pa jo je Illy premagal. Za lanske deželne volitve pa so desnosredinske stranke strnile svoje vrste okrog predsedniškega kandidata Renza Tonda, že znanega in izkušenega politika.

Preden nadaljujemo s potekom in izidi zadnjih deželnih volitev, se nam zdi primerno podati v glavnih obrisih delovanje deželne uprave v času predsednika Illyja. Predvsem je treba poudariti, da je bila njegova uprava odprta do slovenske narodne skupnosti. V prejšnjem deželnem svetu je bilo kar pet Slovencev. Dva (Mirko Špacapan za SSK in Marjetico in Tamara Blažina za Leve demokrate) sta v svet prišla na osnovi posebnega predsednikovega seznama, ki ga je namreč predvideval takratni volilni zakon. Poleg njiju so bili na strankarskih listah redno izvoljeni še trije drugi slovenski kandidati (Igor Dolenc na listi Levih demokratov, Igor Canciani, sedaj Kocijančič, na listi Komunistične prenove, in Bruna Zorzini Spetič na listi Italijanskih in slovenskih komunistov). Illyjeva uprava je uradno priznala obe slovenski krovni organizaciji (SKGZ in SSO) in podprla razne pobude slovenskih organizacij. Deželni svet je 1. marca 2007 sprejel dopolnilni zaščitni zakon za slovensko narodno manjšino ter novi volilni zakon, ki predvideva nekatere olajšave za nastop slovenskih političnih formacij in izvolitev vsaj enega deželnega svetnika. Za omenjene olajšave se je trdo boril pokojni dr. Mirko Špacapan kot predstavnik Slovenske skupnosti, nasprotovali pa so jim Levi demokrati in Stranka komunistične prenove ter večina svetnikov desnosredinskih strank.

Mandat prejšnjega deželnega sveta, odbora in predsednika bi se moral redno izteči sredi junija 2008. Deželni odbor je že okvirno evidentiral možne datume volitev. Medtem pa so bile po padcu Prodijeve vlade razpisane pred-

časne parlamentarne volitve za 13. in 14. april. Deželni odbor je začel razmišljati o združitvi obojih volitev na isti datum, da bi se izognili dvojnemu stroškom. Predsednik Illy je brez kakšnega širšega posvetovanja s koalicijskimi partnerji lepega dne odstopil in s tem neizogibno sprožil postopek za razpust deželnega sveta in razpis volitev za njegovo obnovo istočasno z volitvami za obnovo državnega parlamenta. Zaradi predčasnega razpusta deželnega sveta so bili zamrznjeni razni načrtovani ukrepi, med temi podpis predsedniškega odloka o seznamu občin ali njihovih delov, na območju katerih naj se izvaja tako imenovana vidna dvojezičnost glede javnih napisov.

Novi volilni zakon in slovenska manjšina

Kot že omenjeno, je deželni svet FJk 1. marca 2007 po dolgi in polemični razpravi sprejel nov volilni zakon za izvolitev deželnih svetnikov. Zakon med drugim določa pogoje za nastop list, ki »odražajo slovensko jezikovno manjšino«. Ti pogoji so dokaj zahtevni. Slovenska volilna skupnost, ki želi samostojno nastopiti na volitvah za deželni svet, mora predhodno zbrati od 500 do 750 overjenih podpisov volivcev v tržaškem, goriškem in videmskem volilnem okrožju. Da manjšinska lista lahko sodeluje pri delitvi svetniških mest, mora prejeti vsaj en odstotek veljavnih glasov na celotnem deželnem območju. Za sam nastop na volitvah pa se mora povezati s kakšno večjo stranko za skupno izkoriščanje prejetih glasov.

Takšnih zapletenih ovir nima italijanska manjšina v Sloveniji, ki izvoli

svojega predstavnika v državni zbor (parlament) ne glede na število glasov, ki jih prejme manjšinska lista. V tem primeru gre res za zajamčeno izvolitev.

Iz zgoraj povedanega je razvidno, da je gledanje italijanskih oblastnih institucij na upravičene zahteve slovenske narodne skupnosti pri nas v marsikaterem pogledu še zadržano. Le tako si lahko razlagamo, da tudi deželni zakonodajalec, ki se sicer pogostoma sklicuje na deželno avtonomijo, ni zmozel preseči predsodkov do vprašanja zagotovljenega zastopstva slovenske manjšine v deželnem svetu F-Jk.

Opisanega »olajšanega« postopka za izvolitev manjšinskega predstavnika v deželnem svetu F-Jk se je na lanskim volitvah poslužila Slovenska skupnost kot manjšinska stranka. Kot je bilo predvideti, je bilo zbiranje podpisov predlagatelj listi najbolj zahtevno v videmskem volilnem okrožju, v katero spadajo tudi občine v Beneški Sloveniji. Mimogrede naj na tem mestu spomnimo, da Rezija in Kanalska dolina spa-

data v okrožje Tolmeč. S trdim delom in ob naklonjenosti znancev in prijateljev je Slovenski skupnosti uspelo zbrati povsem dostojno število podpisnikov. Če ne bi zbrala potrebnega števila podpisov tamkajšnjih volivcev, bi se morala odpovedati predstavitvi svojih list tudi v Trstu in Gorici.

Druga stvarna nevarnost je bila v tem, da lista SSK ne doseže volilnega praga v višini enega odstotka veljavnih glasov na celotni deželni ravni. Zaradi istočasnih parlamentarnih volitev je bilo pričakovati večjo volilno udeležbo tudi na deželnih volitvah. Po naključnih okoliščinah pa je bila volilna udeležba dobrih 70% (na parlamentarnih volitvah za poslansko zbornico 80%). Ker je bilo lepo število belih (11.245) in neveljavnih glasovnic (18.313) je bilo vseh veljavnih glasov 556.630. Lista Slovenske skupnosti je v omenjenih treh volilnih okrožjih prejela skupno 7.008 glasov ali 1,24 odstotka in si tako izborila eno svetniško mesto.

IZIDI DEŽELNIH VOLITEV V F-JK 13. IN 14. APRILA 2008

<i>Stranke</i>	<i>Glasovi</i>	<i>Odstotki</i>	<i>Število svetnikov</i>
Ljudstvo svobode	187.075	33,02	21
Demokratska stranka	169.597	29,93	16
Severna liga	73.239	12,93	8
Sredinska zveza UDC	34.840	6,15	4
Mavrična levica	32.041	5,65	3
Občani za predsednika	28.555	5,09	2
Italija vrednot	25.414	4,49	2
Stranka upokojencev	8.561	1,51	1
Slovenska skupnost	7.008	1,24	1

Stranki Slovenske skupnosti je tako po 15-letni odsotnosti uspelo izvoliti svojega predstavnika v deželni svet F-Jk, iz katerega je bila zaradi krivičnega volilnega zakona izključena od leta 1993 do 2008. Prejela je solidno število glasov, vendar manj kot na svojem zadnjem samostojnem nastopu leta 1993, kar je v znatni meri pripisati demografskemu osipu tudi slovenskega prebivalstva in s tem tudi slovenskih volilcev. Ta osip se pozna tudi na drugih področjih udejstvovanja pripadnikov manjšine, kar postavlja celotno zamejsko skupnost pred nova vprašanja in odgovornosti.

Glasovi za Slovensko skupnost po volilnih okrožjih

Tržaško volilno okrožje: 4.630 glasov ali 4,50 odstotkov.

Goriško volilno okrožje: 1.781 glasov ali 2,57 odstotkov.

Videmsko volilno okrožje: 597 glasov ali 0,28 odstotka.

Skupno v vseh treh okrožjih; 7.008 glasov ali 1,24 odstotka veljavnih glasov na območju celotne Dežele.

Novi deželni svetnik Slovenske skupnosti Igor Gabrovec je bil formalno izvoljen v tržaškem volilnem okrožju,

v katerem je slovenska stranka dosegla najvišji volilni kvocient, to se pravi 4,50 odstotkov glasov, vendar na osnovi 7.008 glasov, prejetih v vseh treh okrožjih, v katerih je nastopila. Mesto mu je pripadlo na osnovi najvišjega števila prejetih preferenčnih glasov (758). Sledijo mu Peter Močnik (632), Andrej Berdon (509), Marko Milkovič (476) in drugi kandidati.

Slovenski svetnik Igor Kocijančič je bil izvoljen na listi Mavrične levice, ki je volilno povezovala Stranko komunistične preнове, Zelene ter slovenske in italijanske komuniste. Prejel je 1.077 preferenčnih glasov.

Še nekaj ugotovitev o prisotnosti predstavništva Slovencev v deželnem svetu F-Jk. V prejšnji dobi je bilo v njem pet slovenskih svetnikov, v novem deželnem svetu, izvoljenem lani aprila 2008, pa sta samo dva. Vsekakor zaskrblja dejstvo, da novi Demokratski stranki, ki je sicer s podpisom volilnega sporazuma omogočila samostojen nastop Slovenske skupnosti, ni uspelo potrditi svojega slovenskega kandidata v osebi Igorja Dolenca.

Tudi od nove deželne uprave s predsednikom Renzom Tondom na čelu slovenska manjšina pričakuje, da bo dosledno spoštovala njene pravice in ji zagotavljala nemoten razvoj.

ŠESTDESET LET NOVE GORICE

V septembru 2008 so na območju Nove Gorice, delno pa tudi drugod na Primorskem, z mnogimi prireditvami, slovesnostmi in na druge načine zaznamovali šestdesetletno obletnico pričetka gradnje Nove Gorice. Natančni datumi prvih posegov niso znani, saj jih doslej v arhivih ali v zbirkah dokumentov lokalnih in državnih virov niso našli. O gradnji novega urbanega in upravnega središča za tista območja na Goriškem, ki so bila do nove razmejitve med Jugoslavijo in Italijo povezana z Gorico, uveljavitev mirovne pogodbe med državama, 15. septembra leta 1947, pa je to povezavo prekinila, so govorili politiki na različnih zbrovanjih in političnih manifestacijah, toda uradno o nekem novem središču oziroma mestu na Goriškem ni bilo nič pojasnjenega in znanega. Partijski aktivisti in politiki so prebivalce Solkana, Brd, dela Krasa, Soške in Vipavske doline prepričevali – to je na nekem zborovanju storil tudi pisatelj in tedanji vrhunski predstavnik nove oblasti na Primorskem France Bevk –, da bo treba ob novi državni meji zgraditi novo manjše naselje z omejenim številom prebivalstva, s katerim se bo nato kmalu združila Gorica, ki naj bi bila kmalu priključena Jugoslaviji. Seveda so bile to zgolj iluzije in dobro premišljene metode in oblike politične propagande, ki sta jih zasnovala tedanja režim in ideologija, veljavna v Sloveniji in Jugoslaviji.

Ko so med letoma 1947-1948 zasnovali in zgradili prve stanovanjske blo-

ke v novem nastajajočem mestu, je postalo očitno, da je mesto Gorica, ki je bilo stoletja zelo pomembno središče Slovencev na Goriškem, z novo razmejitvijo pripadlo Italiji in da je to novo stvarnost treba sprejeti. Kruto razočaranje javnosti ob meji je sledilo pozneje, ko se je zvedelo, da je za izgubo Gorice oz. za njeno umestitev v italijanski prostor kriva Jugoslavija, ker je bila prevelika privrženka socialističnega tabora, ki ga je vodila Sovjetska zveza na čelu s Stalinom, vodjem svetovnega komunizma. Podrobnosti o tem, zakaj ni bila Gorica po drugi svetovni vojni priključena k Jugoslaviji, natančno opisuje tedanji jugoslovanski diplomat dr. Aleš Bebler v svoji knjigi spominov z naslovom *Čez drn in strn*. O gradnji Nove Gorice imajo največ dokumentov, zapisov in drugačnih listin tamkajšnji Pokrajinski arhiv, Raziskovalna postaja Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Novi Gorici in Goriški muzej.

Raziskovalka Katja Jerman je o Novi Gorici, ob šestdeseti obletnici pričetka njene gradnje, napisala in ubranila doktorsko disertacijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Njeno delo je najbolj obsežno in temeljito od vsega gradiva o Novi Gorici, ki je bilo objavljeno doslej. Gradivo, ki ga je nova doktorica zbrala, preučila in objavila, obsega okoli 50 arhivskih enot oz. pet arhivskih škatel, kar vse ima sedaj v posesti in upravljanju Raziskovalna postaja ZRC SAZU v Novi Gorici.

O novem mestu je bilo objavljenih veliko slavospevov. Nova Gorica ima svojo himno. Opisuje jo film, v grbu ima vrtnico, v okolici mesta pa so neka- tera pomembna arheološka najdišča. Pesnik Ivan Minatti je pod psevdonimom Tone Javor Novi Gorici v čast napisal pesem, ki se glasi: »Pesem dela bo zvenela, zrasel nov bo lepši vrt, zra- stla bo Gorica Nova, sredi oljk in trt.« Pesnik je v svoji stvaritvi je spregledal, da v Novi Gorici ni oljk in tudi trt je malo. Novi Gorici so v prvem obdobju oz. fazi gradnje in razvoja oblasti do- delile tudi politično vlogo in razse- žnosti, ki so se kazale zgolj kot ceneni populizem in politična propaganda. Oblastniki so ju položili v usta prof. inž. Edvarda Ravnikarja, avtorja prvega projekta o razvoju Nove Gorice. On je tako zapisal: »Zgradili naj bi nekaj ve- likega, lepega in ponosnega, nekaj, kar bi sijalo preko meje, je bilo rečeno. Vsi, od kmeta do najvišjih političnih mest, smo se te misli navdušeno oprijeli. Mo- derni urbanizem je tako za nas postal tudi orodje v nacionalnem in politič- nem boju.« Novo Gorico so gradili po- stopno, pri čemer so dela zaradi po- manjkanja sredstev morali nekajkrat ustaviti. Denar je pretežno prihajal iz centralnih virov države v Ljubljani. Z novimi stavbami so postopno napolnili prostor, kjer se je pred začetkom izva- janja projekta o Novi Gorici nahajalo novo goriško pokopališče. Do njega je vodila cesta sv. Gabrijela (sedaj Erjav- čev drevored), mimo ene izmed mno- gih goriških opekarn. Na mokrotnih tra- vnikih ob potoku Koren je bilo le nekaj samotnih kmetij, ki so pripadale bližnje- mu zaselku Grčna ter delu Kromberka. Na začetku Erjavčevega drevoreda je

bila (in je še) manjša stanovanjska na- selbina za železničarje, ki so jo zgradi- li Italijani za zaposlene na bližnji sever- ni železniški postaji.

Po načrtu projektanta prof. inž. Ed- varda Ravnikarja naj bi se življenje Nove Gorice odvijalo od osrednji ma- gistrali, ob kateri naj bi zgradili javna poslopja, zahodno od nje pa bi se širile stanovanjske stavbe in objekti družbe- nega standarda. Prve skupine delavcev so s pripravljalnimi deli začele že ko- nec leta 1947, potem pa so jih nadalje- vale tako imenovane mladinske delov- ne brigade. Novo Gorico je v času od 3. decembra leta 1947 pa do novembra naslednjega leta pomagalo graditi 25 mladinskih brigad s skupaj 5194 briga- dirji in brigadirkami, od tega števila pa je bilo 8 brigad s skupaj 1847 pripad- niki z drugih območij Jugoslavije, zu- naj Slovenije. Zapisovalci kronike o šestdesetih letih razvoja Nove Gorice poudarjajo 13. junij 1948, ko je poteka- la velika delovna akcija, na kateri je so- delovalo približno 4 tisoč ljudi iz raz- ličnih krajev Primorske. Tedanji znani politik iz Cerknega Jože Primožič je slovesno vzdal kamen za prvo veliko stavbo v mestu. Temu dogodku je po- svečena spominska plošča na enem od prvih tako imenovanih »ruskih blo- kov«, na Kidričevi ulici 33. To dejanje označuje začetek zidarskih del na viso- kih gradnjah. V spomin na 13. junij 1948, slavi Nova Gorica svoj mestni praznik. Toda prišel je čas problemov. Obsežne naloge, zastavljene na državni ravni, so se vedno bolj prelagale na lo- kalne organe. Spremembe v investi- cijski politiki in težave s posojili so za- vrle vsako širšo graditev. Vsako leto so zgradili le po nekaj stanovanjskih hiš.

Ne samo da ni bilo dovolj pobud, začeli so prevladovati tudi lokalni, drobnjakarski in tudi čisto zasebni interesi. Arhitekt in urbanist Vinko Torkar je zapisal, »da tam, kjer bi morali biti stanovanjski bloki, so že leta 1953 zrasle vile rdeče buržoazije.«

V desetih letih gradenj, med leti 1947-1957, se je glavno jedro Nove Gorice oblikovalo ob Kidričevi, Erjavčevi in Delpinovi ulici; na Delpinovi ulici pa je začel nastajati tudi zametek trgovskega središča. V tem času je mesto poleg novih stanovanjskih blokov in stavb za trgovsko dejavnost dobilo še vrsto upravnih poslopij za javne službe in ustanove, ki mestu še sedaj dajajo prepoznavno podobo. Med izvajalci gradnje novega središča goriških Slovencev ob meji z Italijo se najpogosteje omenjata dve podjetji: Splošno gradbeno podjetje Soča in Splošno gradbeno podjetje Primorje iz Ajdovščine. Za večino stavb sta izdelala projekte Projekt biro v Novi Gorici in Slovenija Projekt iz Ljubljane. V prvem desetletju nastajanja mesta so največ stavb oblikovali trije projektanti. To so bili prof. inž. arh. Edvard Ravnikar, inž. arh. Danilo Fürst in ing. arh. Teodor Lojk.

V Novi Gorici so v šestdesetih letih zgradili celotno infrastrukturo, to je objekte, naprave in omrežja, ki so potrebni za življenje ljudi, ter delovanje gospodarstva in družbe. Verskim, a tudi kulturnim in splošnim civilizacijskim potrebam je namenjena cerkev Kristusa Odrešenika, ki jo je Sveti sedež na prošnjo koprškega škofa msgr. Metoda Piriha, s posebnim odlokom vzdignil v konkatedralo. Kaj pomeni naslov »konkatedrala«, se sprašujejo verniki in tudi drugače misleči. Katedrala ali stolna

cerkev ima posebno mesto v škofijo. Imenujejo jo mati vseh cerkva v škofiji, je skupni dom, kjer se zbirajo duhovniki in verniki okrog svojega škofa. S stolno cerkvijo v Kopru je izenačena tudi nova konkatedrala v Novi Gorici. V njej je prisotnost škofa in pomožnega škofa pogostejša in pomembnejša. Celotna koprška škofija je torej vodena tudi iz Nove Gorice. Če sta škofa prej prihajala po svoji presoji in odločitvi, ju po povišanju župnijske cerkve v konkatedralo k rednim obiskom v Novi Gorici veže dolžnost. Dodajmo, da je novogoriški župnik Gašper Rudolf v manj kot tridesetih letih ustanovil novo župnijo, sezidal cerkev, izoblikoval vzgojno in pastoralno središče in imel to čast, da je lahko v preddverju nove cerkve vzdikal ploščo s sporočilom, da je ta cerkev postala konkatedrala. To se je zgodilo 21. novembra leta 2004, ko je apostolski nuncij v Sloveniji Santos Abril y Castello razglasil omenjeni odlok Svetega sedeža. Nuncij je na slovesnosti tudi poudaril, »da je bila Nova Gorica več desetletij brez cerkve, toda kljub temu so prav s tega področja v času komunizma prišli marsikateri dobri sklepi in pobude za pastoralno delo v koprski škofiji in v celotni slovenski Cerkvi.«

Nova Gorica ima danes v svojem središču 13.491 prebivalcev, z mestom pa so povezana tudi bližnja naselja: Pristava, Rožna dolina in Kromberk. Osnovne in srednje šole ter fakultete univerz obiskuje okoli 10.000 učencev, dijakov in študentov. Med prebivalci mesta se je v šestdesetih letih oblikoval in razvil poseben pokrajinski pogo- vorni jezik, ki temelji na kraškem narečju in znotraj njega banjškem govoru.

KAKO KLJUBOVATI GOSPODARSKI RECESIJ?

Svetovno gospodarstvo in posledično tudi italijansko trenutno doživljata veliko gospodarsko krizo. Po zadnjih ocenah gospodarstvenikov se je gospodarska rast v Italiji upočasnila. Ob začetku leta so namreč predvidevali, da se bo italijanski bruto narodni proizvod v letu 2008 povečal za 0,5%, po zadnjih ocenah pa naj bi znašala rast le 0,1%. Istočasno pa so se poslabšale tudi javne finance. Cilj, ki ga je postavila vlada, naj bi razmerje med javnim dolgom in bruto narodnim proizvodom znašalo 2,5%, sicer še ostaja, zelo težko pa ga bo v resnici doseči. Da bi izboljšali stanje javnega dolga, je vlada že v avgustu odobrila popravni ukrep za leta od 2009 do 2011 v vrednosti 31 milijard evrov. V letu 2011 pa naj bi dosegli skrajšnje izenačenje med javnim dolgom in letnim bruto narodnim proizvodom.

Svetovna gospodarska kriza pa se močno odraža tudi na življenju posameznih družin. Vedno višja cena surove nafte in drugih surovin močno vpliva na končne cene potrošnih dobrin, zaradi česar se povečuje delež posameznikov in družin, ki se le s težavo prebijajo do konca meseca. Vladni ukrepi bi morali težiti k temu, da bi ustvarili večjo socialno enakost bodisi tako, da bi zmanjšali razlike med dohodki, bodisi tako, da bi priznali kako davčno olajšavo družinam z nižjimi dohodki in velikim številom otrok. Nujni pa bi bili tudi taki vladni ukrepi, ki bi najšibkejšim pomagali, da bi brez težav preživeli »sindrom četrtega tedna v mesecu«. Na

tak način bi lahko družine lažje načrtovale svoje življenje.

V pričakovanju teh vladnih ukrepov pa lahko marsikaj naredimo tudi sami. Izvedenci so že izdelali nasvete, kako lahko povprečna družina živi *low cost*, oz. bolj poceni, tako da nakupuje po nižjih cenah in poišče najbolj ugodno rešitev. S svojimi nasveti izvedenci nočejo prepričati potrošnikov, naj ne kupujejo več, kar bi bilo za celotno gospodarstvo zelo škodljivo, pač pa naj kupujejo bolj preudarno brez nepotrebnega trošenja denarja. Vsedržavni ekonomski dnevnik *Il sole 24 ore* je skozi cel mesec avgust objavljial zelo zanimive članke o tem, kako lahko varčujemo na najrazličnejših področjih od hiše do prevozov, od hrane do zdravstva. Vse te nasvete lahko strnemo v deset točk:

1) Preverjanje družinskih prihodkov in izdatkov

Ob začetku leta bi bilo primerno, če bi družina preverila, koliko znašajo družinski prihodki. Čeprav se plače skozi leto malenkostno spreminjajo, lahko v glavnih obrisih ocenimo, koliko bo znašala mesečna plača. Nato morajo oceniti, koliko znašajo družinski izdatki. Ločiti moramo med neizogibnimi izdatki (stroški za hišo, obrok hipotekarnega posojila, zavarovanje avtomobila, hrana, obleke, izobrazba) in izogibnimi izdatki, to je takimi, ki niso nujni. Za vsak mesec posebej moramo načrtovati izdatke in si sproti zapisovati, koliko smo porabili in za kaj. Primer-

no bi bilo, da bi vsaka družina vodila »družinsko knjigovodstvo«, tako bi bilo preverjanje prihodkov in izdatkov enostavnejše. Ob koncu meseca pa moramo preveriti, če smo porabili, kolikor smo načrtovali ali pa več. Idealno bi bilo, če bi ob koncu meseca ugotovili, da smo porabili manj, kot smo zaslužili. Pri družinskih izdatkih moramo biti še posebej pozorni na račune za elektriko, telefon in vodo. Ugotoviti moramo, če je cena, ki jo plačujemo, primerna našim porabam ali pa bi bilo morda primerno spremeniti način obračunavanja porab ali celo zamenjati dobavitelja.

2) Kategorija potrošnikov

Vsak potrošnik mora ugotoviti, v katero kategorijo potrošnikov spada glede na družinsko stanje in glede na dohodek. Pri tem mora upoštevati še zanimanja in življenjske navade. Šele nato lahko odkrijemo, ali naše nakupovalne navade ustrezajo našemu profilu potrošnika. Npr. če nismo navdušeni obiskovalci opernega gledališča, je popolnoma nesmiselno, da kupujemo letni abonma za operno sezono, saj ga ne izkoristimo; če spadamo v kategorijo samskih, nima smisla, da kupujemo družinske konfekcije testenin, saj se bodo v naši omari pokvarile ipd.

3) Primerjave

Pri nakupovanju moramo stalno primerjati izdelke, cene, blagovne znamke. Posebne ponudbe lahko dobimo tudi na svetovni spletni mreži. V vsakem primeru pa je nesmiselno kupovati samo zaradi izrednega popusta, temveč je treba preveriti dejanske potrebne količine, željeno kakovost in potrebe.

4) Omejevanje odvečnega

Pred nakupovanjem moramo sestaviti seznam potrebnih dobrin. Na tak način ne kupujemo nepotrebnih stvari ali stvari, ki jih bomo morda sicer potrebovali, vendar kdaj drugič. Če imamo pripravljen seznam potrebnih dobrin, lahko določene nakupe načrtujemo precej vnaprej. Nekatere dobrine so namreč v določenih obdobjih leta podvržene posebnim popustom. Če gre za nekvarljivo blago, je primerno, da si v teh obdobjih leta ustvarimo zalogo. Seveda pa je to absolutno neprimerno v primeru nakupov kvarljivega blaga.

5) Nakupovanje pri proizvajalcu

Vsi vemo, da je cena blaga, ki jo plačamo v trgovini, višja od cene, ki jo je trgovec plačal proizvajalcu. Čim daljša je distribucijska veriga, tem večja je razlika med ceno, ki jo plača potrošnik, in ceno, ki jo iztrži proizvajalec. Izvedenci zato svetujejo, naj bi, če je le mogoče, kupovali čim več neposredno pri proizvajalcu. Na tak način bi lahko uživali nižje cene. Poleg tega pa ima nakupovanje pri proizvajalcu predvsem za prehrabene izdelke tudi drug učinek: ker se distribucijska veriga skrajša in blago ni podvrženo prevozu, kar zahteva tudi določen čas, je dobrina, ki jo kupujemo, bolj sveža. Ker pa nakupujemo neposredno pri proizvajalcu, lahko preverimo, kako določene izdelke proizvaja, kakšna je kakovost proizvodnega procesa ipd.

6) Iskanje najboljše ponudbe

Postati moramo ozaveščen potrošnik, ki pozna razlike med različnimi trgovinami (iper, superstore, navadne veleblagovnice, discount, harddiscount),

med različnimi blagovnimi znamkami (industrijske blagovne znamke, trgovske blagovne znamke, blago brez blagovne znamke, blago z osnovno ceno) in različnimi ponudbami (popust zaradi količine, prodaje pod ceno, »last minute«, razprodaje). Ozaveščeni potrošnik zna, kje, kako in kdaj dobi blago, ki povsem odgovarja njegovim zahtevam po kakovosti in prodajni ceni in kje je razmerje med prodajno ceno in kakovostjo blaga primerna njegovim zahtevam.

7) Redna vzdrževalna dela

Avtomobil, pralni stroj, pomivalni stroj, televizor in še marsikateri pripomoček, ki nam vsak dan lajša hišna opravila, so zelo drage dobrine. Ko se odločimo za nakup česa takega, že vnaprej vemo, da bomo dobrino uporabljali več let. Pri nakupu je pomembno, da izberemo tak aparat, ki po svojih značilnostih najbolje odgovarja našim potrebam. Zato je popolnoma brez pomena, da si kupimo avtomat za sladoled, v resnici pa doma pripravljenega sladoleda ne jemo nikoli. Ko si nabavimo aparat, je zelo pomembno, da preberemo navodila, da bomo kupljeno dobrino uporabljali na najboljši možen način. Pomembno je tudi, da preverimo, kam bomo aparat postavili, da bomo kar najbolje izkoriščali njegove značilnosti. Pri redni uporabi pa moramo stalno skrbeti tudi za redna vzdrževalna dela. Na tak način bo ostal aparat še vedno uporaben, preprečili pa bomo tiste velike okvare, ki večkrat izsušijo družinsko blagajno.

8) Poraba energije

Pri uporabi hišnih aparatov moramo preveriti, ali bi bil prehod na energetske

bolj varčne aparate primeren. Danes se na tržišču dobijo stroji, ki porabijo znatno manj energije kot stroji prejšnjih generacij. Z energijo pa lahko varčujemo že tako, da na pameten način uporabljamo hišne aparate, da ne puščamo prižganih luči tudi v prostorih, kjer ni nikogar, da pravilno zapiramo vrata hladilnika, da uporabljamo energetske varčne žarnice ipd.

9) Najnovejša moda

Nikakor ni nujno, da kupujemo vedno izdelke po najnovejši modi in po zadnji tehnološki iznajdbi. Lahko se zadovoljimo tudi s predzadnjim izdelkom. Na tak način bi lahko kar precej prihranili, saj stane predzadnji izdelek precej manj kot zadnji izdelek.

10) Shranjevanje dokumentov

Po nakupu je treba nekatere dokumente primerno shraniti, saj bi jih kasneje lahko še potrebovali. Če smo kupili kako trajno dobrino, kot je npr. televizor, hladilnik, računalnik ipd., bomo lahko le z originalnim računom uveljavljali pravice, ki nam kot kupcu v primeru okvare ali nepravilnega delovanja pripadajo. V vsakem primeru pa moramo shraniti vse tiste dokumente, ki nam omogočajo kako davčno olajšavo, kot so npr. potrdila, ki dokazujejo nakup zdravil, potrdila o plačilu zavarovalnih premij ipd. Vsa ta dokazila bomo lahko uveljavili ob predstavitvi davčne prijave, ko nam bo priznan manjši davčni popust.

Če bomo upoštevali vse te nasvete, ki so jih izdelali izvedenci, seveda ne bomo obogateli, bomo pa z veliko manj težavami pripluli do naslednje mesečne plače.

Marko Tavčar

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Za slovensko narodno skupnost v Italiji leto, ki se izteka, ne napoveduje nič posebej dobrega. Državni zaščitni zakon še zdaleč ni stopil v veljavo v vseh svojih členih, deželni zakon za Slovence je prav tako še vedno mrtva črka, zaradi neugodnega finančnega stanja se na splošno krčijo sredstva in torej tudi za manjšino in njene institucije zmanjkujejo sredstva.

Kakorkoli, naš tednik *NOVI GLAS* s svojim izhajanjem opravlja dragoceno vlogo, saj informira o dogodkih, ki zadevajo našo narodno skupnost v Italiji, a tudi o onih, ki se dogajajo v matični domovini, obenem pa tudi skuša oblikovati javno mnenje izhajajoč iz temeljnih smernic, ki smo si jih postavili ob začetku, se pravi, da bo list pisal v duhu vrednot krščanskega etosa, zavesti narodne pripadnosti in spoštovanja idejnega pluralizma.

V minulih mesecih se je pokazalo, da je bila za tednik pomembna pridobitev spletna stran, dosegljiva na elektronskem naslovu www.noviglas.it, ker omogoča tudi izmenjavo mnenj med obiskovalci strani in uredništvom. Gre

Predstavitev knjižne zbirke za leto 2008 v Gorici
Predstavitev vodnika po Gorici na gradu Kromberk

za spletne strani, ki jih koristijo predvsem mlajši bralci. Manj svetla točka so finančne težave, ki jih skuša uprava reševati na različne načine, v upanju, da bo mogoče napovedani primanjkljaj do konca poslovnega leta tudi sanirati.

Kot vsako leto je tudi ob koncu novembra 2007 izšla knjižna zbirka Goriške Mohorjeve družbe za leto 2008. Poleg *KOLENDARJA*, ki ga je uredil dr. Jože Markuža, domiselno pa opremil Ivan Žerjal, in ki s svojimi prispevki govorijo o življenju in delu Slovencev v Italiji ter o širših temah verske, zgodovinske in družboslovne narave, so izšle še tri knjige: literarni tekst, mladinska knjiga in pa zgodovinska:

Marjanka Rebula *VAS NA JASI IN DRUGE ČUDNE ZGODBE*. To je zbirka novel tržaške avtorice, ki se tako vsebinsko kot tudi slogovno deli v tri samostojne sklope. V prvem sklopu gre za tržaško-kraško-alpski svet, v drugem za mehiško-afriški in domišljijijski svet, v tretjem pa za egiptovsko puščavsko podeželje in primestje velemesta. Vsakega od teh svetov skuša avtorica doumeti in prikazati v vsej njegovi drugačnosti in svojskosti. Njena pozornost velja tako opisu zunanjih okolij kot psihologiji posameznika. Njen osnovni cilj pa je dojeti in prikazati duha teh treh tako drugačnih in njeni naravi in umetniškemu čutu posebej blizkih svetov.

18. zvezek zbirke Naše korenine predstavlja knjiga z naslovom *ŽIVLJENJSKA POT RAFKA PREMRLA (1906-1983)*. Osrednji del sestavlja pogovor, ki ga je z goriškim duhovnikom in profesorjem Rafkom Premrlom za tržaški Radio posnel prof. Milko Rener. Gre za življenjsko pripoved, ki priča o nelahki poti duhovnika, ki je šel skozi dahavsko izkušnjo in se je za svojo narodno in stanovsko pokončnost boril do konca svojega življenja. Knjigo je uredila Lida Turk.

Za najmlajše je izšla zbirka zgodbic tržaškega pravljicarja in ilustratorja Milana Pasarita *PRAVLJICE ZA MOJE MALČKE*. Zbirka vsebuje štirinajst pravljič, ki jih avtor v bogati domišljijijski pisanosti tako v besedi kot v barvnih ilustracijah posreduje svojim malim bralcem.

Posebno pozornost je vzbudila knjiga z naslovom *DRAGI SREČKO....*, ki je tudi izšla konec novembra. Gre za doslej še neobjavljena pisma, ki so jih Srečku Kosovelu pisali njegovi straši, sestre in brat ter številni prijatelji in prijateljice, med katerimi tudi nekatere vidne kulturne osebnosti: Carlo Curcio, Alfonz Gspan, Srečko Kumar, Josip Ribičič, Pavla Hočever, Vladimir Martelanc in seveda Mirjam – Fanica Obid. Začetno poglavje v knjigi prinaša izredno pričevanje Kosovelove sestre Tončke, ki ga je leta 1984 opravila na Kosovelovem domu v Tomaju prof. Nada Pertot in ga je Radio Trst A oddajal v nizu Četrtekova srečanja, ki jih je urejala Lida Turk.

Kosovelova pisma je iz originalov, ki jih v zapuščini Kosovelove sestre Tončke hrani dipl. ekonomist Edi Race iz Rodika, prepisala in za objavo uredila prof. Tatjana Rojc, ki je v knjigi poskrbela za temeljito študijo, v kateri je razčlenila Kosovelovo vraščenost v prostor in čas, v katerem je živel in deloval. Poleg slovenske študije pa je v knjigi tudi italijanski spremni esej, z namenom, da bi lik Kosovela postal bolj dostopen tudi italijanskim bralcem, saj zanimanje za pesnika nedvomno prerašča okvire našega prostora in dobiva v svojem sporočilu poleg globoke vraščenosti v domači svet vse širšo človeško in univerzalno dimenzijo.

Spomladi je izšel ponatis knjige Naceta Novaka z naslovom *CAMINO – OD NOVE GORICE DO KOMPOSTE-LE*. Izvirnik je izšel leta 2005 in je zaradi svojega privlačnega in sproščenega opisovanja doživljanja na 800 km dolgi poti tudi kmalu pošel.

Konec junija je izšel zanimiv vodnik po goriških ulicah avtorjev Erike Jazbar in Zdenka Vogriča s fotografskimi posnetki Zdenka in Marka Vogriča z naslovom *GORICA – VODNIK PO MESTU IN PO SLEDOVIH SLOVENSKE PRISOTNOSTI*. Vodnik nas spremlja skozi mestne predele: od graškega naselja do Podturna, Travnika, Gosposke ulice, od Placute do Verdijevega Korza in slovenskih rajonov, in se pri tem zaustavi ob sedežih slovenskih ustanov, ob rojstnih ali goriških domovih nekaterih osebnosti, spominskih ploščah, priključuje v spomin važne vstaje in manifestacije vse do starih gostiln in sejmov, ki so mestu dajali utrip. Gre za obogateno izdajo knjige, ki jo je v nekoliko spremenjeni obliki leta 2002 izdala goriška družba Transmedia. Iz vodnika izhaja, da je slovenska prisotnost v Gorici jasno in pomembno razpoznavna od samega nastanka mesta, da ne omenjamo imena – seveda, pa vse do danes, ko z našimi domovi, šolami, ustanovami in družbenimi dogodki enakovredno in skupno z občani italijanske in furlanske narodnosti sooblikujemo goriško družbeno-kulturno pa tudi gospodarsko in politično sceno.

V začetku julija pa je bila predstavljena dvojezična monografija z naslovom *TONE KRALJ – CERKVENE POSLIKAVE NA TRŽAŠKEM, GORIŠKEM IN V KANALSKI DOLINI – LE PITTURE MURALI NELLE CHIESE*

DELL'AREA TRIESTINA, DEL GORIZIANO E DELLA VAL CANALE avtorice Verene Koršič Zorn s fotografskimi posnetki Kraljevih poslikav v zamejstvu goriškega fotografa Carla Sclauzera. Knjiga predstavlja sedem cerkva, v katerih je Tone Kralj ustvarjal: Svete Višarje v Kanalski dolini, Pevma in Štandrež na Goriškem, Katinara, kapela šolskih sester pri Sv. Ivanu v Trstu, Trebče in Pesek na Tržaškem.

Avtorica, umetnostna zgodovinarica, je prikaz teh Kraljevih del povezala z njihovim časovnim nastajanjem: pri treh cerkvah, ki so nastajale med obema vojnama, Svete Višarje, cerkev v Pevmi in cerkev na Katinari, je v ospredju predvsem trpljenje slovenskega naroda v času fašistične strahovlade, ko je umetnik s svojo likovno govorico vlival vero in upanje v pravično rešitev, v zmago dobrega. Cerkve poslikane po vojni (Trebče, Pesek, kapela šolskih sester pri Sv. Ivanu v Trstu) pa so prežete s svetopisemskimi prizori, kjer je v ospredju predvsem mistično podživljanje, ki sledi cerkvenemu liturgičnemu letu.

Knjige, o katerih poročamo, so doživele odmevne predstavitve in laskave knjižne ocene, kar nam je gotovo v zadoščenje in nas krepi v zavesti, da je GMD še vedno pomemben oblikovalec kulturnega in ustvarjalnega utripa Slovencev, ki živimo v Italiji, a s svojim delom lahko bogatimo celoten slovenski kulturni prostor.

V minulemu letu je izšlo tudi 10 števil revije *PASTIRČEK*, ki je namenjena predvsem osnovnošolskim otrokom prve in druge stopnje in je bogato ilustrirana ter hvaležen pripomoček učiteljem verouka in drugih predmetov.

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA 2007–2008

Oktober 2007

Že prvi dnevi v mesecu so nakazali bogato jesensko bero. Z Javnim zavodom Polhograjska graščina smo v Polhovem Gradcu predstavili strokovno monografijo **GRAŠČINA POLHOV GRADEC**, avtorjev dr. Antona Ramovša in mag. Davorina Vuge. Predstavitev sta s pričevanjem obogatila tudi Stane Mesar iz Društva ljubiteljev slovenskega naravnega kamna ter Dušica Kunaver, zbiralka ljudskega izročila.

V Modrem salonu Grand hotela Union smo vse tri Mohorjeve (Celje, Celovec in Gorica) predstavili knjigo in DVD **EVROPSKI VEČERI LOJZETA PETERLETA**. V knjigi je predsednik prve demokratično izvoljene slovenske vlade, tudi zunanji minister, objavil izbor iz svojih javnih pogovorov s 25 uspešnimi Slovenci, ki so se z darovi, trdom in odreknanji povzpeli med tiste, ki so lahko za zgled. Knjigo je pripravila Jelka Žmuc Kušar.

V knjigarni na Nazarjevi 1 je sledila predstavitev knjig dr. Darka Dolinarja **MED KNJIŽEVNOSTJO, NARODOM IN ZGODOVINO** ter dr. Tomaža Erzarja **DUŠEVNE MOTNJE**. V prvi knjigi, izšla je v sodelovanju z založbo ZRC SAZU, je dr. Dolinar pripravil razgled po starejši slovenski literarni vedi, v drugi pa dr. Erzar opisuje psihopatologijo v zakonski in družinski terapiji.

Miha Pintarič v pogovoru z urednikom Matijem Remšetom Prof. dr. Lado Kralj, sin Vladimirja Kralja na tiskovni konferenci v Ljubljani (Foto: Alenka Veber)

V obdobju od meseca oktobra 2007 do septembra 2008 je Celjska Mohorjeva družba slovenski kulturni prostor ponovno zaznamovala s številnimi odmevnimi knjižnimi izdajami ter drugimi kulturnimi dogodki. V zadnjem času smer najstarejše slovenske založbe vse bolj nakazujejo in oblikujejo skrbno zasnovan knjižni program, številni kulturni večeri, televizijske in radijske oddaje, tiskovne konference, okrogle mize in literarni popoldnevi.

November 2007

Aktiv kmečkih žena Budna vas in Ljudske pevke Solzice so ob spominu na 90-letnico smrti Janeza Evangelista Kreka izdale zgoščenko PRIDI, JESEN. Ob izidu so na koncert medse povabile tudi Celjsko Mohorjevo družbo, ki jo je zastopala urednica Alenka Veber.

Znamenita Pika Nogavička in njena avtorica Astrid Lindgren je navdihnili književnika, glasbenika in kulturnega organizatorja Marjana Marinška k pisanju. Ob stoletnici rojstva švedske pisateljice, literarne matere znamenite Pike Nogavičke, je Marinšek napisal dvodelno monografijo s številnimi fotografijami ZVEZDA ASTRID. Uvodno besedico je h knjigi prispevala pisateljčina hči Karin Nyman. Knjigo smo predstavili v Modrem salonu Grand hotela Union v Ljubljani.

Sledila je predstavitev treh knjig: romana Jožka Kraglja IZ VOJNE V NOVO ŽIVLJENJE s spremno besedo Renata Podbersiča, ml., pripovedi v pisnih VEČ OGNJA, VEČ VETRA Susanne Tamaro, ki jih je poslovenila Majda Capuder, ter esejev Andréja Frossarda BOG V VPRAŠANJIH v prevodu Janeza Zupeta in s spremno besedo dr. Draga Karla Ocvirka.

Mesec smo zaključili s predstavitvijo knjižnega daru – v dobrem poldrugem stoletju svojega obstoja že 157. redne zbirke, tokrat v likovni prenovi Jurija Jančiča. Zbirka je poleg MOHORJEVEGA KOLEDARJA 2008 prinesla še večerniško povest o časih združništva izpod peresa Jožeta Šifrerja POLJE, KDO BO TEBE LJUBIL?, akad. prof. ddr. Jože Maček je v knjigi NA ZEMLJI DOMAČI pripravil zgodovinski prikaz družbenega

položaja kmetov. Za mlade starše smo pripravili priročnik Anne Bacus za spremljanje novorojenčkovega razvoja MOJ PRVI DOJENČEK, ki ga je prevedel dr. Igor Mihael Ravnik. France Pibernik je pripravil antologijo slovenskih pesmi za otroke NAJDIHOJCA IN CICIBAN. Namizni koledar je za leto 2008 prinesel podobe Leksikona slovenskih cerkva.

December 2007

V okviru Slovenskega knjižnega sejma smo v začetku decembra sodelovali na debatni kavarni POTOPI SI – ZNAMENJE KOZMOPOLITSKIH POTEZ V ZNAČAJU SLOVENCEV. V debatni kavarni, vodil jo je Sandi Čolnik, so sodelovali akad. prof. dr. Janko Kos, Janez Suhadolc, Marijan Pušavec in časnikar Nace Novak.

Tik pred adventom se je zbralo v Domu sv. Jožefa nad Celjem volilno telo Društva Mohorjeva družba. Ocenjevali so delo v minulih štirih letih in potrdili usmeritev, ki pomeni nov vzpon Mohorjeve, in volili vodstvo za nov mandat.

Januar 2008

Že na začetku novega leta smo slovenski javnosti predstavili tri knjižne novosti. Zbirko novel dr. Vladimirja Kralja MOŽ, KI JE STRIGEL Z UŠESI, spremno besedo ji je dodal dr. Marjan Dolgan, roman Antonia Muñoza Molina ZIMA V LIZBONI v prevodu Barbare Juršič ter roman ELDORADO Laurenta Gaudéja, prevod Tjaša Mohar.

Že teden dni kasneje smo v prostori knjižarne pripravili tiskovno konferenco, na kateri smo predstavili knjižne

novosti, ki so izšle v slovenskem prevodu: Henry de Montherlant PORT – ROYAL, prevod Aleš Berger, Georges Bernanos POGOVORI KARME-LIČANK, prevod Tadeja Petrovčič Jerina, Heinrich von Kleist KATICA IZ HEILBRONNA, prevod dr. Lado Kralj, in PRINC HOMBURŠKI, prevod Milan Jesih, ter Erich Kästner KO SEM ŠE MAJHEN BIL, prevod dr. Fran Bradáč in Tanja Petrič.

V letu 2007 je naša založba pod okrilje vzela zbirko GLASOVI, ki jo ureja dr. Marija Stanonik. Kot prva v zbirki pri naši založbi je izšla zbirka folklornih povedk KRUH IN RIBE, Od Bržanije prek Trsta do Soče, ki jo je pripravila Nada Ravbar Morato. Knjigo smo najprej predstavili v Kortah, kamor nas je povabilo tamkajšnje Kulturno društvo.

Februar 2008

Ob izidu zbornika celjske škofije V SOJU ZLATIH ZVEZD smo predstavitev knjige pripravili v župniji Sv. Danijela v Celju. Hkrati smo predstavili knjige LEKSIKONA CERKVA NA SLOVENSKEM, ki obravnavajo celjske dekanije: Gornji Grad, Nova Cerkev in Žalec.

V Ljubljani pa smo ob dvajsetletnici zbirke GLASOVI predstavili tudi knjigo Blaža Podpečana TÊDI NI BLO TEK KO DÔNS. V organizaciji Zveze slovenskih kulturnih društev in Slovenske prosvete iz Trsta smo v mali dvorani Narodnega doma v Trstu predstavili knjige Nade Ravbar Morato KRUH IN RIBE.

Mesec februar smo zaključili s predstavitev nove pesniške zbirke Bine Štampe Žmavc VAZE, kratkih proznih

prispevkov Nikolaja Lapuha SENCE V SVETLOBI LOVČEVE DUŠE ter knjige za otroke Mile Pavičević LEDENA DEKLICA, v prevodu Štefana Kutoša.

Marec 2008

Med bralce smo pospremili tri nove knjižne izdaje. V prevodu Mihale Kavčič je izšlo delo Silvana Faustija: SKUPNOST BERE MATEJEV EVANGELIJ. Prevod dela Jožefamarije Escrivaje de Balaguerja JEZUS PRIHAJA MIMO sta oskrbela Gregor Batagelj in Maja Žumer. Izšla pa je tudi barvna monografija STOLNICA SV. NIKOLAJA V LJUBLJANI 1707, uredil jo je dr. Metod Benedik.

S knjigo KRUH IN RIBE smo gostovali tudi v Zadružnem domu Dol pri Vogljah, kjer je prireditev pripravilo Razvojno združenje Repentabor.

April 2008

V sodelovanju z Založbo MIŠ smo na prvi tiskovni konferenci v mesecu aprilu predstavili dve noviteti Kristijana Mucka: TESTAMENT, spremno besedo je pripravil Andrej Jaklič (Mohorjeva) ter VEHIKEL s spremno besedo dr. Tarasa Kermaunerja (MIŠ). Predstavitev je vodil Andrej Jaklič.

Medse nas je povabila tudi Mestna knjižnica Izola, kjer smo v čitalnici knjižnice predstavili knjigo iz zbirke Glasovi KRUH IN RIBE, avtorice Nade Ravbar Morato.

Do izteka meseca aprila smo najprej predstavili knjižni deli Christe Meeves ZAPELJANI. ZLORABLJENI. IZIGRANI v prevodu Darje Šneberger Brežnik in s spremno besedo dr. Vinka Škafarja ter delo Lena Sperryja SPOL-

NOST, DUHOVNIŠTVO IN CERKEV
v prevodu Jane Cedilnik.

Izjemen odmev in uspeh je doživela predstavitev knjige Ivana Otta OTROCI S PETRIČKA – UKRADENO OTROŠTVO ter DVD-eja s filmom Mirana Zupaniča. Na predstavitvi sta poleg pisca med drugimi sodelovala tudi scenarist in režiser dokumentarnega filma Miran Zupanič ter producent Arsmedie Franci Zajc.

Filozof dr. Bojan Žalec je na pogovorno popoldne iz niza RAZMIŠLJANJA IN RAZGOVORI V MOHORJEVI povabil dr. Draga K. Ocvirka. Razpravljala sta o(b) knjigi dr. Ocvirka KRISTUS V KRALJESTVU VODUJA.

Maj 2008

Na prvi tiskovni konferenci smo predstavili dve pesniški zbirki in pesmi v prozi avtorjev Slavice Štim NIKOGARŠNJI DNEVI (spremna beseda Neža Maurer), Jaka Koširja SREČANJE Z ANGELOM (spremna beseda Alenka Jovanovski) ter Smiljana Trobiša TAM SO DALJAVE ČISTE (spremna beseda Matija Remšeta). Sledila je tiskovna konferenca, na kateri smo predstavili tri knjižne novosti: Anselm Grün BOJ IN LJUBEZEN, Drutmar Cremer SLAVIM TE, GOSPOD ter Gilbert Le Mouél BOG V METROJU v prevodih Alenke Novak, Mirka Napasta in Tadeje Petrovčič Jerina.

V zadnjem tednu meseca maja je sledila predstavitev knjige slovenskega pisatelja in dramatika Miloša Mikelnja MESTO OB REKI, avtobiografske pripovedi iranske nobelovke Širin Ebadi IRAN SE PREBUJA v prevodu Veselke Šorli Puc ter zbirke novel in črtic ita-

lijanskega pisatelja in slikarja Dina Buzzatija ŠESTDESET ZGODB v prevodu Mira Bajta.

Junij 2008

Začetek meseca nas je popeljal v goste v Medobčinsko splošno knjižnico Žalec, kjer smo predstavili folklorne pripovedi iz Spodnje Savinjske doline TÊDI NI BLO TEK KO DÔNS, avtorja Blaža Podpečana. V gosteh smo bili tudi v Galeriji Krka, kjer smo predstavili dolenskega pesnika Smiljana Trobiša in njegovo najnovejšo knjigo TAM SO DALJAVE ČISTE.

Vodilna slovenska specialistka in uvajalka programov za spodbujanje dojenja prim. doc. dr. Zlata Felc je za našo založbo pripravila priročnik O DOJENJU. Knjigo je zasnovala kot odgovore na najpogostejša vprašanja. Knjigo, obogatena je z risbami Matjaža Schmidta in fotografijami Patricie Ande Cvetković, smo predstavili v knjigarni na Nazarjevi 1.

V dvorani Orhideja v Grand hotelu Union je sledila predstavitev knjige z naslovom SKRIVNA DRUŽBA, avtorja dr. Dietra A. Bindra, v prevodu Jožeta Stabeja. H knjigi sta slovenski dodatek prispevala profesorja zgodovine dr. Peter Vodopivec in dr. Matevž Košir.

Prvo poletje smo zaključili s predstavitvijo treh novih zvezkov, ki predstavljajo sakralno dediščino DEKANJE KRAŠKE ter zbirke esejev Mihe Pintariča NEŠKROPLJENE LIMONE. V okviru pogovornega popoldneva RAZMIŠLJANJA IN RAZGOVORI V MOHORJEVI, vodil ga je filozof dr. Bojan Žalec, je bil gost pogovora dr. Valentin Kalan.

Julij 2008

Robanov kot, ena izmed treh znamenitih alpskih dolin v Zgornji Savinjski dolini, je na 7. tradicionalni pohod po poteh Robanovega Jože tudi letos privabil številne ljubitelje kulturne in naravne dediščine. Turističnemu društvu Solčava je pri organizaciji pohoda tudi letos podala roko Celjska Mohorjeva družba. Na Robanovi planšariji je urednica Alenka Veber pohodnikom predstavila pomen zgodb Jože Vršnika, ki jih je naša založba prvič izdala v redni zbirki za leto 1978.

Društvo Mohorjeva družba, Celje je 11. julija organiziralo srečanje oz. posvet vseh treh Mohorjevih družb v Domu sv. Jožefa nad Celjem. Srečanja so se udeležili dr. Jože Kopeinig, Franc Kattinig, Franz Kelih in Primož Čop (Mohorjeva družba Celovec), dr. Oskar Simčič in Marko Tavčar (Goriška Mohorjeva družba) ter Jože Planinšek, Jože Faganel, Andrej Arko, Simon Ozvatič in France Pibernik (Društvo Mohorjeva družba, Celje). Na srečanju so udeleženci sprejeli Zapisnik s posveta Mohorjevih družb v Tinjah maja 2007 ter sprejeli nekatere pomembne sklepe npr. o sozaložniških izdajah, skupnem katalogu, čezmejnem sodelovanju, skupni prodaji in rabatih ter prazniku vseh treh Mohorjevih družb.

September 2008

Na prvi jesenski tiskovni konferenci smo se spomnili 80-letnice našega sodelavca Franceta Pibernika ter mu v sozaložbi vseh treh Mohorjevih izdali knjigo ZAČUDENE OČI OTROŠTVA z ri-

sbami Andreja Pibernika. Predstavili smo še kratko prozo Berte Golob za 10-letnike PREPROSTO PISMO V RAJ ter prevod Nobelove nagrajenke za književnost Doris Lessing SPOMINI PREŽIVELE (v prevodu Jožeta Stabeja).

V Domu sv. Jožefa nad Celjem smo pripravili srečanje s kardinalom dr. Francem Rodetom ter predstavili knjigo spominov slikarke Tince Stegovca BILO JE TAKOLE.

Sredi septembra smo predstavili kar tri knjige, ki smo jih posvetili 150-letnici Marijinih prikazovanj v Lurdu. Prvi izmed njih, LURD OD A DO Ž, prevod p. Stane Zore, se je kot sozaložnica pridružila založba NOVI SVET. Prvič je v slovenščini izšla izdaja Bernardkinih osebnih duhovnih zapisov IZ MOJE BELEŽNICE v prevodu Jožeta Stabeja. Kot skupna izdaja vseh treh Mohorjevih družb je izšel ponatis romana Franza Werfla PESEM O BERNARDKI. Prevod Karel Mauser.

V počastitev praznika Občine Polzela smo skupaj z Medobčinsko splošno knjižnico Žalec in Občinsko knjižnico Polzela pripravili predstavitev knjige Blaža Podpečana TÊDI NI BLO TEK KO DÔNS. Prireditev so popestrili polzelski tamburaši.

Mesec september smo zaključili s predstavitev knjige Tince Stegovca BILO JE TAKOLE (spremno besedo je prispevala Alenka Puhar) ter knjige Angelike Hribar RODBINSKA KRONIKA DRAGOTINA HRIBARJA IN EVGENIJE ŠUMI. Kot soizdajateljica smo se pridružili založniku Zvezi zgodovinskih društev Slovenije.

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Medtem ko je bilo leto 2007 v Celovški Mohorjevi družbi v znamenju praznovanj, zlasti 155. obletnice založbe ter 50. obletnice Mohorjevih domov, smo v letu 2008 poskušali »utrditi«¹ naše delo. Slej ko prej uspešno delujejo naše vzgojno-izobraževalne ustanove ljudska šola, zavetišče in Slomškov dom. Prav tako se uspešno trudita v danih razmerah knjigarna in tiskarna.

Letošnje poročilo bomo posvetili delovanju naše založbe, predvsem odprtju novih prostorov za našo hčerinsko družbo v Ljubljani, Mohorjevo d.o.o. Nove prostore na Jalnovi ulici 70 je 25. septembra 2008 blagoslovil ljubljanski metropolit in nadškof msgr. Alojz Uran v navzočnosti uglednih gostov iz sveta založništva, politike in kulture.

Ta hčerinska družba za distribucijo knjig je bila ustanovljena v zadnjih mesecih leta 1990. Mohorjeva jo je v tedanji Jugoslaviji prijavila pod nemškim (!) imenom Hermagoras, ker ji takratne oblasti še ne bi dovolile ustanoviti slovenske firme za trženje knjižnih publikacij v Sloveniji.

Predtem je nekaj let smela uvažati posamezne knjige preko tedaj ekskluzivnega uvoznika za tuje publikacije ADIT, ki ga je leta 1947 ustanovila OF. Toda za vsako knjigo je morala pridobiti uvozno dovoljenje iz Beograda, čeprav so o tem dejansko odločali ljudje v Ljubljani. Uvozni kontingenti so bili zelo nizki. Prva dovoljenja je Mohorjeva pridobila leta 1983, a le za največ 50 do 100 izvodov tistih knjig,

ki so jih v tedanji Jugoslaviji ocenili kot »vsebinsko neoporečne«. V zadnjih letih pred osamosvojitvijo so se posamezni kontingenti povečali tudi do 1.000 izvodov. Od konca druge svetovne vojne do leta 1983 je bil uvoz slovenskih knjig iz zamejstva v Jugoslavijo sploh strogo prepovedan in marsikdo se je znašel v zaporu, ker so ga cariniki zasačili pri tihotapljenju mohorjevsk ali pa ga je kdo prijavil policiji. Ena izmed žrtev je bil tudi pisatelj Drago Jančar. Jugoslovanske oblasti so s to prepovedjo onemogočile celovški Mohorjevi založbi uspešen poslovni razvoj v povojnem obdobju.

Prva postojanka Mohorjeve, d.o.o. v mladi slovenski državi je bila od leta 1991 izjemno lepa lokacija na Grubejevem nabrežju. Do leta 1993 je Celovška Mohorjeva tam prirejala literarne večere in organizirala prva politična srečanja med avstrijskimi in slovenskimi kulturnimi ministri. Tako je bil aprila 1992 tam na obisku tedanji avstrijski minister za kulturo dr. Rudolf Scholten. Ko se je v prvo nadstropje hiše vselila hrvaška ambasada, je bilo Mohorjevi onemogočeno mirno poslovanje v pritličju. Na pomoč je tedaj priskočilo mesto Ljubljana s tedanjim županom Jožetom Strgarjem na čelu ter ponudilo najem hiše na Poljanski cesti 97. Odprtje tako imenovane »hiše koroških Slovencev«² na tej cesti je bilo zgodovinski dogodek, saj sta se ga udeležila poleg najvidnejših cerkvenih predstavnikov ljubljanskega nadškofa dr.

Alojzija Šuštarja in krškega škofa dr. Egona Kapellarija tudi predsednika obeh sosednjih držav, Milan Kučan in medtem že rajni dr. Thomas Klestil.

Prošnjo za nakup hiše so Celovski Mohorjevi v ljubljanskem mestnem svetu prvič zavrnil, ker da je po mnenju ministrstva za pravosodje »tuja« firma, vendar tudi formalna sprememba lastništva ni privedla do zaželenega uspeha. Drugič je za pozitivni sklep o prodaji zmanjkal samo en glas. Kot nadomestilo je tedanja županja Vika Potočnik omogočila vsaj ugodno najemnino.

Leta 2000 je županja Danica Simčič v imenu mesta Ljubljane izročila Celovski Mohorjevi odličje – »plaketo za neutrudno širjenje slovenske knjige in utrjevanje narodne zavesti med Slovenci v celotnem slovenskem kulturnem prostoru in zaslužno ustvarjanje vezi med ljubljanskim ter zamejskim gospodarstvom, izobraževanjem in kulturo«. Leta 2007 pa je mesto Ljubljana preklicalo ugodno najemniško pogodbo za hišo na Poljanski, najprej ponudilo najem prostorov za tržno ceno, pred podpisom že usklajenih pogodb pa je nepričakovano dalo dokončno odpoved.

Širjenje slovenske knjige ob tesnem sodelovanju s sestrama, s Celjsko in z Goriško Mohorjevo družbo, je za Celovsko Mohorjevo tudi poslovna nujnost. Nikakor ne bi mogla preživeti zgolj z izdajanjem slovenskih knjig za koroške Slovence in Slovence v zdomstvu.

Delovanje založbe

V letu 2008 smo v Mohorjevi založbi naštel blizu 70 novih naslovov. V splošnem programu smo izdali 38 slovenskih knjig ter 20 nemških, nekaj knjig je bilo dvojezičnih in šest naših

uspešnic smo ponatisnili. Izdali smo pet novih učbenikov, tako da imamo letos 78 slovenskih knjig v šolski akciji za dvojezično šolstvo v Avstriji. 12 potrjenih učbenikov pa je zabeleženih v katalogu učbenikov v Sloveniji.

Po šestdesetletni dobi izhajanja našega hišnega lista, nazadnje dvomesečnika Družina in dom smo iskali za ta list druge možnosti izhajanja. Zdaj se je Družina in dom pridružila Nedelji in izhaja na dveh straneh kot priloga Nedelje. Družino in dom ureja mag. Gabi Frank.

Sicer je bilo tudi na Mohorjevi založbi eno od težišč Trubarjevo leto 2008. Posebno veseli smo, da smo izdali knjigo o tem velikem slovenskem besednem umetniku, ki je svoje življenje posvetil poslanstvu, da razodene Božjo besedo vsem Slovencem. Knjigo z naslovom *Pogum besede* je napisal strokovnjak dr. Zvone Štrubelj. Pripravljamo tudi že nemški prevod te knjige, čeprav je delo velikega slovenskega reformatorja dobro znano v nemško govorečem svetu. Vrhu tega bomo izdali še otroško slikanico o Trubarju. Napisal jo je koroški rojak Niko Kupper, ilustracije je narisala Tinka Tomazin.

Veseli smo, da smo v tem letu lahko še bolj poglobili sodelovanje s Celjsko in Goriško Mohorjevo družbo. Vse tri založbe smo skupno izdale tri nove knjige, za prihodnje leto pa pripravljamo še več skupnih knjižnih izdaj in bomo poskušale organizirati vseslovensko romanje v Lurd aprila 2009; pri tem nam bo pomagal tudi Dom prosvete iz Tinj.

Vsako leto izdamo knjige, ki so jih napisali koroški avtorji ali pa imajo za vsebino koroške teme. V ta koroški

sklop gotovo lahko štejemo knjigo, ki jo je uredila Marija Vrečar in jo je izdal Slovenski dušnopastirski urad v Celovcu. Naslov knjige je *Južna Koroška in njena cerkvena podoba v 20. stoletju* in zelo obširno opisuje delež slovenskih duhovnikov, Cerkve in slovenskih vernikov pri ohranjanju vere in tudi slovenske besede na Koroškem. Žal je avtorica dva meseca po izidu knjige umrla za zahrbtno boleznijo. Izšle so še druge knjige koroških pisateljic in pisateljev. Naj omenimo še knjigo koroškega rojaka Stanka Wakouniga *Kotiček tople domačije*, nemško pesniško zbirko avtorice Claudie Rosenwirth *Varwoxen* (Zaraščeno) ter pretresljivo literarno poročilo avstrijske pisateljice Johanne König *Grün ist die Farbe der Hoffnung* (Zelena je barva upanja) o tem, kako je osebno prestajala in premagala raka na prsih.

Velik projekt smo si zastavili z znanstveno monografijo Vladimirja in Matjaža Klemenčič *Prizadevanja koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni*. Knjigo smo že izdali tudi v angleškem prevodu, prav te dni pa pripravljamo še nemški prevod. O skorajda isti temi, vendar z bolj specifičnega področja govori knjiga *Varstvo in uveljavitev pravic narodnih manjšin/Schutz und Durchsetzung der Rechte nationaler Minderheiten*, ki sta jo izdala Gerhard Hafner in Martin Pandel in smo jo skupno z Domom prosvete iz Tinj uspešno predstavili v avstrijskem parlamentu na Dunaju.

Velik odmev smo zabeležili s knjigo Silvina Eiletza – Slovenca, ki živi na Dunaju. Na podlagi dokumentov, ki jih je našel v ruskih arhivih v Moskvi, je napisal knjigo *Titova skrivnostna leta*

v Moskvi 1935–1940. Že sam naslov knjige je zgovoren, vsebina pa je naravnost pretresljiva, saj dokumenti, ki jih je avtor našel, dokazujejo, da se je Tito v Moskvi privadil vseh totalitarnih mehanizmov, ki so potrebni za diktatorja, in da je vrhu tega prilezel na vrh partije z denunciacijami svojih partijskih tovarišev, ki jih je sovjetska tajna služba NKVD nato pobila.

Vsako leto izdamo tudi nekaj nemških prevodov slovenske literature. Letos smo se s pomočjo Evropske zveze lotili velika projekta prevajanja večine literarnih del slovenskega pisatelja iz Trsta Borisa Pahorja v nemščino. Knjige bodo izšle prihodnje leto. Že jeseni pa bomo izdali nemški prevod slovenskega protivojnega romana *Doberdob* koroškega pisatelja Prežihovega Voranca. S tem dosledno nadaljujemo tradicijo prevajanja slovenske literature v nemščino in smo tako eden izmed mostov, ki omogočajo dostop nemških bralcev do bogate zakladnice slovenske literature.

V našem založniškem programu bodo navdušeni bralci našli še marsikatero zanimivo knjigo tako s področja otroške literature tja do znanstvene in tudi umetniške knjige. Po knjigi o umetniku Valentinu Omanu, ki smo jo izdali lani in je požela velik odmev, smo letos izdali umetniško monografijo znanega slovenskega umetnika Franceta Miheliča. Knjigo je pripravil Lojze Gostiša.

Tako lahko tudi letos trdimo, da se Celovška Mohorjeva družba trudi, da bi trajno in dosledno nadaljevala svojo pot, ki so jo zarisali njeni ustanovitelji, blaženi škof Anton Martin Slomšek, Andrej Einspieler in Anton Janežič, to je vzgoja slovenskega ljudstva v duhu katoliških kulturnih načel.

M. T.

SV. KRIŽ JE IZGUBIL ZBOROVODJO ALBINA VERGINELLO

Roditi se kot šestnajsti otrok gotovo zaznamuje človeka. Nauči ga življenja v široki skrupnosti, skromnosti in potrpežljivosti, obenem pa vztrajnosti in samostojnosti. To pa so značilnosti,

ki jih mora imeti vsak dober zborovodja in dane so bile tudi rajnemu Albinu Verginelli, ki je sicer bil po poklicu občinski redar. Rodil se je v Sv. Križu 20. maja 1929 v družini Martina in Hortenzije, v hiši, ki ji po domače pravijo 'Pr Kani'. Umrli pa je 11. okt. 2007.

V rojstni vasi je obiskoval osnovno in nato poklicno šolo. Že v otroških letih pa je vzljubil glasbo, tako da se je po drugi svetovni vojni odločil, da to svojo ljubezen tudi poglobi. Vpisal se je na šolo Glasbene matice in vadil več instrumentov, leta 1952 pa je uspešno opravil tečaj za pevovodje in se je nato tudi zavzeto posvetil tej dejavnosti. Tako je od leta 1955 do 1960 vodil MoPZ Albert Sirk v Sv. Križu, mladins-

ski pevski zbor v Dijaškem domu v Gorici in še MoPZ Jezero iz Doberdoba. Leta 1962 pa je prevzel vodstvo kriškega mešanega cerkvenega pevskega zbora in ga s požrtvovalnostjo in vztrajnostjo vodil dobrih 45 let. Pri tem je tesno sodeloval z organistom, učiteljem Antonom Kostnapflom, skupaj sta naštudirala in izvajala bogato in tudi zahtevno literaturo. V duhu najžlahnije primorske tradicije pa Verginella s svojim cerkvenim zborom ni bogatil le verskih obredov v domači cerkvi, ampak je gojil tudi posvetno petje. Mešani cerkveni zbor iz Sv. Križa je namreč večkrat nastopal na številnih vaških kulturnih prireditvah in razstavah, a tudi na jesenski reviji Zveze cerkvenih pevskega zbora iz Trsta Pesem jeseni ter na spomladanski reviji Primoska poje.

Sredi petdesetih let prejšnjega stoletja je skupaj s svakom Hermanom Sulčičem nekaj let vodil glasbeni ansambel, ki je veliko nastopal na veselicah v domači vasi in bližnji okolici.

Bil je človek veselega značaja in dobrega srca, kar je potrdil tudi njegov pogreb, ki so se ga udeležili mnogi vaščani in ljudje iz širše okolice, ki so ga cenili in imeli radi.

IN MEMORIAM MIRKO ŠPACAPAN

Rojen v Argentini (Lanus Oeste) 20. novembra 1953, sin slovenskih staršev v begunstvu. Do leta 1963 je obiskoval osnovno šolo v Lanusu, nato pa se je s starši preselil v Gorico (Italija), kjer je nadaljeval šolanje na osnovni, srednji in višji šoli s slovenskim učnim jezikom. Maturiral je na klasičnem liceju leta 1972. Vpisal se je na medicinsko fakulteto v Trstu, kjer je promoviral leta 1978. Za tem je študij nadaljeval v Veroni, kjer je leta 1983 zaključil specializacijo iz pediatrije.

Od leta 1979 do 1993 je bil zaposlen kot asistent na pediatričnem oddelku Splošne bolnišnice v Gorici ter šolski zdravnik za slovenske šole v Gorici. To funkcijo je od leta 1984 poleg Gorice opravljal še v Števerjanu in Sovodnjah. V istem času je pričel delati tudi v privatni ambulanti.

Že od gimnazijskih let je aktivno sodeloval na kulturnem, športnem in političnem življenju na Goriškem. Bil je voditelj skavtske organizacije od njene ustanovitve leta 1965 vse do leta 1980. Pel je pri različnih pevskih zborih in sam tudi ustanovil in vodil glasbene skupine MINIPE (1966 – 1970), Nova Misel (1971 – 1975) in Akord (1992 – 2007). V mladih letih se je ob šolanju učil glasbe. Kasneje (1994) se je ponovno posvetil študiju iz klavirja, ki ga je dokončal z diplomo na konservatoriju Tartini v Trstu leta 1996.

Od leta 1966 do leta 1971 je aktivno igral nogomet; leta 1970 je bil deželni prvak v metu diska in krogle.

Nato je pričel z igranjem odbojke pri športnem društvu Bor iz Trsta, za tem pa postal član ekipe športnega združenja Olympia iz Gorice, pri katerem je leta 1988 bil izvoljen tudi za predsednika.

Aktivno politično delovanje je pričel leta 1976, ko je v Gorici ustanovil mladinsko sekcijo stranke Slovenske skupnosti. Istega leta je postal tudi njen prvi tajnik. Bil je član goriškega pokrajinskega sveta SSK in od leta 1984 njen podtajnik, od leta 1988 pa član deželnega tajništva. Od leta 2001 je bil tajnik SSK za Goriško. Leta 1983 je bil na

listi Slovenske skupnosti izvoljen v goriški pokrajinski svet, kjer je prevzel odborništvo za šolstvo, šport in prosti čas. Januarja leta 1988 je bil ponovno izvoljen v svet goriške Pokrajine; septembra istega leta mu je bilo zaupano odborništvo za šolstvo, organizacijo, lov in ribolov.

Med izkušnje spada tudi komponiranje tako cerkvene kot ljudske zborovske pesmi. Med pomembnejša dela spadajo uglasbitev Maše za očeta Bogomira, Poslednjega pisma Ivana Gradnika, Teharske legije, molitve Oče naš in Zdravice.

Zadnja leta je živel v Vidmu, kjer je kot pediater – neonatolog bil zaposlen v videmski bolnišnici od leta 1994. Bil je specialist za neonatalno ventilacijo in cerebralno ekografijo ter bolniški izvedenec v oživljanju novorojenčkov v porodniški sobi. Kot specialist je deloval v lastni ambulanti v Vidmu in Gorici. Vodil je moško vokalno skupino Akord in mešani pevski zbor Podgora iz Podgore pri Gorici. S tema zasedbama je dosegel vrsto pomembnih priznanj tako na slovenskih kot italijanskih pevskih revijah in tekmovanjih ter izdal kaseto in zgoščeno ploščo. Leta 2003 je bil izvoljen za deželnega svetovalca kot predstavnik Slovenske skupnosti v deželni svet Furlanije-Juljske krajine. V deželnem parlamentu je bil član 3., 4. in 5. komisije; pri 4. komisiji je bil najprej tajnik, nato pa podpredsednik. Od leta 2003 do novembra 2007 je Mirko Špacapan neutrudno in nepretrgoma sledil na deželni ravni vsem argumentom in problematikam, ki so bile posredno in neposredno povezane s Slovenci v Furlaniji-Juljski krajini in tudi na Koroškem. Mirko je bil namreč

prepričan, da je njegova dolžnost zastopati in skrbeti za vse Slovence, zato je segal prostor, v katerem je deloval, od Koroške preko Rezije, Kanalske doline, Špetra, Krmina, Števerjana, Gorice, Sovodenj, Doberdoba, Laškega do Krasa in samega središča mesta Trst.

Tematike, s katerimi se je spoprijemal, so bile najrazličnejše, ker življenje in obstoj slovenskega naroda v Italiji prevevata tranzverzalno celotno delovanje družbe.

Mirkovo delovanje lahko razdelimo na tri večje sklope: skrb za jezik in narodnost, zaščita teritorija in okolja ter sociala in zdravstvo.

V prvo poglavje sodijo nedvomno vsi posegi in akcije v prid slovenskemu šolstvu: od pozornosti do šolskih stavb na Laškem, na Plešivem, v Gorici in Trstu, do problema stolic in izobraževanja ter habilitacij učiteljev in profesorjev v slovenskem jeziku. Mirko je priskrbel tudi sredstva za obnovo stavbe za slovensko nižjo srednjo šolo v Kapucinski ulici v Gorici. K sreči problematika šole Ivan Trinko je dobila drugačno, vendar pozitivno rešitev, žal ni bilo tako za slovenski dom pri Sv. Ivanu. Mirko je pri pristojni odbornici za finance Micheli Del Piero dosegel prispevek za obnovo prav tiste stavbe, vendar drugi slovenski svetniki so predlog zavrnili in ga vpisali v vsesplošno finančno postavko. Tako je danes dom pri Sv. Ivanu še vedno podrtija in sameva v središču Trsta. Večkrat težki odnosi s slovenskimi kolegi v deželnem svetu niso odvzeli Mirku elana in moči, prinesli pa so mu prav gotovo nekaj grenkobe.

Dosledno in vsestransko se je boril za vidno dvojezičnost: številni so njego-

*Posnetek
z žalne seje
v Kulturnem
centru
Lojze Bratuž*

vi posegi, ki opozarjajo na obnovo slovenskih napisov na avtocesti v Padričah, na rabo slovenščine v deželnem teletekstu, na rabo slovenščine pri nazivih deželnih uradov in v deželnih služah in storitvah, na pravilno pisanje slovenskih imen na zdravstvenih izkaznicah in na osebnih dokumentih. Zavzemal se je za vidljivost tretje mreže RAI v slovenskem jeziku v Benečiji, in prav tako za radijsko sprejemanje na srednjih valovnih dolžinah. Njegov je bil predlog za štirijezično poimenovanje avtonomne dežele FJk v prvem členu novega deželnega statuta. Obsodil je vse mazaške akcije po slovenskih šolah in spomenikih, prizadeval si je za pravilno interpretacijo zgodovinskih dogodkov in osebno stopil do Ciampija in Prodijsa. Prav tako je osebno tudi stopil do tržaškega prefekta, da bi ga opozoril o pravici Slovencev do rabe materinega jezika v javni upravi.

Večkrat je predsednika Illyja opozoril na kršenje pravic Koroških Slovencev in ga spodbujal, da je pritiskal na Haiderja, da bi koroški kolega bil bolj stripen oz. pravičen.

Največ truda in energij pa je Mirko vložil v skrb in zaščito teritorija, na katerem živimo Slovenci. Od začetka do konca mandatne dobe si je prizadeval na vse načine za ponovno obnovo Kraške gorske skupnosti. Vložil je celo zakonski predlog za ustanovitev Kraškega parka, ki naj bi ga upravljala Agrarna skupnost – slovenski ljudje. Bil je prepričan zagovornik pravic prebivalcev našega prostora, tako je večkrat posegel pri pristojnih odbornikih za srečanje s predstavniki odbora Drugačni zaliv, Odbora proti upepeljevalniku v Sovodnjah, Odbora proti petemu koridorju. Pravice slovenskega kmeta so bile zanj vedno na prvem mestu: trdno je bilo njegovo sodelovanje s Kmečko zvezo, z Agrarno skupnostjo, z jusi. Bil je pobudnik meddržavnega srečanja, na katerem sta sodelovali F-Jk in Slovenija na temo razvoja kmetijstva v Kanalski dolini. Skrbno je spremljal obnovo Kanalske doline po poplavi leta 2003. V deželnem svetu se je za vse posege v teritorij skliceval na člen 21. zakona 38/2001, ki izrecno poudarja soudeležo

Slovencev pri vseh posegih, ki zadevajo njihovo ozemlje. Zelo pomemben rezultat, ki ga je Mirko dosegel, je bil nedvomno izvzetje obalnega jusa iz zakona za državne obmorske površine. Mirkova zasluga je tudi utrditev Soških bregov v Štandrežu in ceste, ki pelje v Štmaver. Prav tako je pridobil sredstva za utrditev cestišč oz. bregov pritoka Grojnica v števerjanski občini. Bil je proti novemu regulacijskemu načrtu občine Nabrežina, ki bi lahko grobo spremenil krajinske značilnosti nabrežinske občine. Zagovarjal je potrebo po večji pozornosti do teritorija tudi s strani deželnih uradov in uradnikov, predvsem pri načrtovanju zaščitenih območij, travnatih površin in IBA. Prizadeval si je za čimhitrejšo rešitev problematike Trgovskega doma. Večkrat je med naše ljudi pripeljal podpredsednika dežele – prijatelja – Gianfranca Moretona in mu podrobno obrazložil naše probleme in potrebe.

Zadnje poglavje Mirkovega delovanja je neutrudno prizadevanje za obstoj in utrditev goriškega zdravstva, čezmejnega sodelovanja na področju zdravstva in seveda predvsem boj za kvalitetne zdravstvene usluge za vse prebivalce. Pri srcu so mu bile socialne teme, na katere so ga opozarjali Tržačani. Aktivno je spremljal izglasovanje deželnega zakona o družini, problem azbesta idr. Skupaj z drugimi svetniki si je prizadeval, da bi v Gorici prišli do slovenskih občinskih jasli.

Največji politični dosežek po zaslugi Mirka Špacapana, Damijana Terpina in Andreja Berdona so člani novega deželnega volilnega zakona, ki predvidevajo možnost izvolitve predstavnika Slovenske skupnosti v deželni svet.

V petih letih delovanja je Mirko prikrbel številne prispevke za slovenske ustanove, organizacije, športna in kulturna društva. Pomagal je tudi, da so naši slovenski župniki dobili sredstva za obnovo cerkva, kapelic in župnišč tako na Tržaškem kakor na Goriškem.

V obdobju 9. mandatne dobe dežele FJk je Mirko Špacapan samostojno pripravil dva zakonska osnutka, pri številnih drugih je bil pa sopodpisnik. V tem petletju je obenem pripravil in vložil predsedniku dežele in njegovemu odboru 32 svetniških vprašanj in interpelanc; marsikateri problem, na katerega je Mirko opozoril s temi akti, je naposled dobil primerno rešitev. Dajal je tudi veliko pozornost na povezavo med ljudmi in institucijami. V ta namen je vedno, ko se je kazala priložnost za avdicije, vabil – večkrat silil – naše organizacije, društva in predstavništva, naj se jih udeležijo. O svojem delu je vedno poročal, zato da bi bili ljudje čim bolj osveščeni in soudeleženi pri vsakdanjem javnem življenju. Tako je v zadnjem petletju nastalo skoraj 1000 tiskovnih sporočil, poslanih po elektronski pošti na slovenske in italijanske medije ter številnim sodelavcem in somišljenikom, ki so se vključili v Mirkovo mailing listo.

Po kratki neizprosni bolezni je umrl v Vidmu 23. novembra 2007. Nedvomno je Mirkov odhod hudo prizadel celotno slovensko skupnost, ker je izgubila vsestranskega sogovornika in branitelja slovenskega teritorija ter slovenskih pravic.

V njegov spomin in njemu v čast se moramo vsi Slovenci na vseh ravneh, na vseh področjih in za vse tematike zavestno in odgovorno boriti za pravice slovenskega človeka.

MATEJKA PETERLIN MAVER JE ODŠLA PO VEČNO PLAČILO

Tržaško skupnost, a v nekem smislu ves slovenski prostor, zlasti tistega, ki ga pokriva signal Radia Trst A, je 26. aprila 2008 težko prizadela vest o smrti neutrudljive kulturne delavke, igralka in režiserke Matejke Peterlin Maver. Bila je sicer dalj časa bolna, a polna volje do življenja je delala do konca. Rodila se je 30. marca 1943 v Ljubljani v družini Lojzke Lombar in Jožeta Peterlina. Kot je ob njeni smrti zapisal Novi glas: »...vsa se je zapisala šoli, prosvetnemu delu, kulturi, zlasti lepoti govorjene slovenske besede. Tako kot oče, obe sestri in brat je poučevala na slovenskih srednjih in višjih šolah na Tržaškem, predvsem angleščino in latinščino.

Od otroških let do konca svojega življenja je sodelovala pri Radijskem odru kot igralka in potem režiserka. Dela te skupine, ki ga je občutila kot poslanstvo, si zadnja leta brez nje ni bilo mogoče predstavljati. Skrbela pa je tudi za tečaje lepe govorice in sooblikovala jubilejne pobude Radijskega odra. Do decembra (2007) je učila dikcijo in umetniški govor na gledališki šoli Slovenskega stalnega gledališča Studio Art, pomagala je pri gledaliških tednih na Opčinah in Gledališkem vrtljaku, pripravljala otroke na šolske in društvene nastope, nazadnje še ob Prešernovem dnevu in Veliki noči.

Rajna Matejka se je z mamo in mlajšo sestro leta 1947 pridružila očetu, ki se je po koncu vojne umaknil v begunstvo in se že jeseni 1945 polno

vključil v obnavljanje šolskega in kulturnega življenja Slovencev v Trstu.«

Njena izguba pa je boleče odjeknila tudi v rojanski verski skupnosti! Matejkina župnija je bila namreč Rojan. Nanjo se je navezala že v otroških letih, ko je njena družina po vojni prišla v Trst in je nekaj let tu stanovala. Matejka je v Rojanu obiskovala osnovno šolo, tu je začela zahajati v naš Marijin dom, tu je postala članica Marijine družbe, se vključila v rojanski cerkveni pevski zbor. Ko smo po smrti g. Zorka ustanovili Društvo Rojanski Marijin dom, je sprejela tajniško delo, ki ga je vestno in zelo skrbno opravljala do konca.

Na njeno pobudo je začelo izhajati krajevno glasilo MED NAMI, ki ga je

sama vneto urejala. Velikonočno številko je uredila kar v bolnišnici. Listič je pošiljala tudi številnim Rojančanom, ki so se izselili, ker je menila, da ima ta list tudi vlogo povezovanja med nami. Običajno so letno izšle štiri številke in ljudje so po njem radi segali. Vanj je vključevala članke zgodovinske, etnografske in verske vsebine, intervjuje, predvsem pa obvestila in zanimivo kroniko iz Rojana, kjer ni pozabila na nobeno rojstvo, poroko, pomembno obletnico ali smrt v župniji. Vse delo je opravljala tiho, brez samohvale, včasih kar neopazno. Odlikovali sta jo velika človečnost in dobrotu, njena ljubezen do sočloveka pa se je še posebej odražala v skrbi za bolne, ostarele, šibkejše in sploh manj srečne člane naše družbe, ki se jim je rada posvečala in jim pomagala. Velikokrat je kako starejšo osebo spremljala, ji nesla hrano na dom in ji stala ob strani.

S svojo sposobnostjo, razgledanostjo in kulturno širino je bila prava oseba,

na katero smo se v društvu obračali za katerikoli nasvet. Skromna in potrpežljiva, a pozorna do vsega in vsakogar, je bila vedno na razpolago za pogovor, vedno pripravljena, da poprime za delo in pomaga.

Bila pa je tudi priljubljena članica v družbi in nepogrešljiva na vsakem praznovanju. Rada je spleatala prijateljstva in njene slaščice niso ob takih priložnostih nikoli manjkale na mizi. Skoro po vsaki pevski vaji, ki se jih je s svojim lepim altom tako rada udeleževala, nas je presenetila s kakim priboljškom, da smo se še malo zadržali v družbi.

Bog ji je dal milost globoke vere. Trdno je zaupala Vanj in po njegovih naukah tudi živela. Bila je žena z velikim srcem. Košček tega srca je podarila vsakomur, zadnja leta predvsem ljubljenim vnučkom, ki jih je še uspela marsikaj lepega in dobrega naučiti, kar jim bo ostalo za celo življenje. Zdaj uživa pri Bogu zaslužen plačilo.

Vladimir Kos

A BREZ NAKLONA ZEMLJINE OSI?

Na avtobus čakaje čujem veter,
kako ob drogu travam šepeta,
naj vztrajajo, ker bil je našel sled
Pomladi na osónčenja obali.

In vej dotakne se, ki že brstijo,
obrnjene – kot pravi up – navzgor;
na mlaki sreča izbuljeni sij –
ni zlahka znajti se v megleni zori...

Morda zato je avtobus v zamudi.
A brez naklona zemljine osi
bi veter ne iskal dremavih grud
v imenu letnih časov treh – za vigred.

UMRLA JE CENJENA IN PRILJUBLJENA UČITELJICA VLASTA BATAGELJ LEGIŠA

V torek, 27. maja 2008, smo se v Devinu za vedno poslovili od cenjene in priljubljene učiteljice Vlaste Batagelj Legiša, ki je v 82. letu starosti umrla 20. maja na svojem domu v Devinu. Zadnja leta je sicer bolehal, vendar je vest o njeni smrti vse presenetila.

Pokojnica se rodila 18. julija 1926 v Ljubljani, v primorski železničarski družini iz Skrilj na Vipavskem, ki se je na začetku dvajsetih let prejšnjega stoletja umaknila v Jugoslavijo. Razmere so bile vse prej kot lahke, vendar pa je Vlasta po ljudski šoli obiskovala gimnazijo, proti koncu druge svetovne vojne pa se je vrnila na Primorsko in v Gorici maturirala na klasični gimnaziji ter takoj nato opravila učiteljske tečaje, kmalu nato pa še redno maturo na učiteljišču v Trstu. Poklicna pot jo je vodila v Sužid pri Kobariidu, nato pa v Romjan in končno v Devin ter v Nabrežino.

Leta 1954 se je poročila z znanim časnikarjem in politikom, dr. Dragom Legišo, ki je bil tudi prvi urednik našega Novega glasa. V zakonu sta se jima rodili hčerki Alenka in Vida. Pokojna Vlasta Batagelj Legiša je bila rada v domačem krogu še posebej svojih vnukov Vlaste, Lee in Iva, s katerimi je imela posebno veselje.

Mnogi njeni učenci so jo ohranili v izredno lepem spominu, saj je svoj učiteljski poklic vedno živela kot pravo poslanstvo, ki naj otrokom ob znanju posreduje tudi srčno kulturo. V razre-

du pa je s posebno skrbjo, strokovnostjo in ljubeznijo poučevala materinščino. Zanimivo je, da se mnogi spominjajo tudi, kako je ob koncu šolskega leta, a tudi ob

drugih priložnostih, s svojimi učenci naštudirala zahtevne otroške gledališke predstave, o katerih še vedno pripovedujejo. Mnogi so ji celo hvaležni, ker jih je naučila kvačkati in plesti, in z obžalovanjem ugotavljajo, da današnja šola tega ne pozna več.

To je lepo prišlo do izraza tudi na samem pogrebu, ko ji je v imenu bivših učencev ob odprtem grobu spregovorila prof. Tatjana Rojc, ki je med drugim ganljivo povedala: »S hvaležnostjo se spominjam Vašega pouka, Vašega glasu, Vaših razlag, Vaše dobre volje, Vašega petja, Vašega nasmeha, ko ste nam poklanjali največ iz svojega širokega znanja in skušali v vsakem med svojimi učenci ovrednotiti posebna nagnjenja in izpostaviti pri vsakomer naše predvsem dobre lastnosti. Ko ste razvrstili

naše klopi v eno samo vrsto, v polkrog, kakor ste sami rekli, v obliki parlamenta, da smo bili vsi učenci enaki, vsi v prvi vrsti, ko ste nas učili narodnih pesmi, ko smo v maju postavljali oltar Mariji in ga krasili s cvetjem in prepevali vse slovenske Marijine pesmi. Ko smo romali na avstrijsko vojaško pokopališče v Nabrežini ob 1. novembru, ko ste nam pripravljali vsakovrstna presenečenja za Miklavža in za Božič, celo plesati ste nas učili. Ko ste nam pripovedovali o vojnih grozotah, nas vzgajali v zavestne ljudi in državljane, nas vadili v lepem govoru, nam pisali nepozabne radijske igre za Radio za šole, znameniti

ti prostor, ki ga je šolam odmerjala slovenska tržaška radijska postaja, kjer smo sami nastopali. Ko ste nas navajali k ročnim spretnostim, postavljali razstave in vodili šolski zbor in pripravljali krasne šolske prireditve.«

Podobno hvaležnost je bilo zaznati tudi iz spominskega zapisa njenih nekdanjih rojanskih učenk, ki so izpostavile njeno »veliko srčno kulturo«, pozornost in strokovno pripravljenost, s katero jih je ljubeče spremljala tri leta. Podobno so pričali tudi drugi, ki jih je učila, in take besede hvaležnosti so gotovo največ, kar si lahko šolnik-vzgojitelj želi.

Vladimir Kos

NI NIKOGAR S SRČNO HARFO?

Glej, luna hodi z leščerbo po noči,
glej, bor z obrazom k njej odprtih rok,
čuj, veter; tudi on ne mara proč.
V kapeli lučka pa drhti brez zvoka.

Ah, Jezus, ni nikogar sèm s popevko?
O Ljubem, ki je šel – ljubeč nas – v smrt,
a vstal je z groba, v zore zlat usmev,
in v Mamin tih objem, in v vrisk potrtem.

Ah, Jezus, ni nikogar s srčno harfo?
Da bi Ti delal družbo, ker si tu,
med nami, Isti naš Nebes Vladar,
po božje Isti v svetem liku kruha.

Glej, luna je obstala; naj posluša;
glej, bor drhti, še zdaj odprtih rok.
Le veter spet hiti k pomladi ruš –
morda s katerim moje pesmi zvokom.

V SPOMIN NA OČETA ADOLFA MOČNIKA

11. junija 2008 je umrl inž. Adolf Močnik. Rodil se je 9. junija 1929 na Grahovem ob Bači (pri Tolminu) kot tretji sin staršema učiteljema. Rodil se je na šoli, kjer je tedaj njegov oče Hubert učil, mati Marija Slokar pa kot avstro-ogrška učiteljica po poroki ni smela več učiti. Komaj dve leti star je Adolf okusil krutost fašizma, zaradi katerega se je družina morala preseliti v Ligurijo za 13 let: septembra 1931 v Millesimo (kjer se je januarja 1932 rodila še sestra Mara), septembra 1935 pa v Savono, kjer se je Adolf začel šolati.

V 4. razredu je imel očeta za učitelja. To je bilo sila nerodno bodisi zanj kakor za očeta, saj je moral zmeraj več znati kot drugi. Zato sta ga oba starša poleti pripravila za sprejemni izpit na srednjo šolo. Tu je imel profesorja matematike, ki je za vsako napako z rdečim svinčnikom okviril celo stran zvezka (t.i. "quadrone") in dal podpisati domov. To je bil zanj, ki je od zmeraj bil zelo urejen, pravi šok, a morda prav iz tistih časov se je v njem vzrojila tista trdna zavest, da številke morajo biti zmeraj točne.

Poleti 1943 se je mama preselila z Adolfom in Maro v Solkan, na očetov dom. Adolf je prejšnje šolsko leto končal 1. razred navtičnega zavoda, v Gorici pa se je vpisal v šolo za geometre in leta 1946 diplomiral. Začel je delati pri železnicah v Novi Gorici, septembra 1948 pa se vpisal na univerzo v Ljubljani, kjer je maja 1955 diplomiral v obtežbah z odliko. Isto leto (1955) je v Gorici maturiral na italijanskem znan-

stvenem liceju in po zelo dolgi birokratski poti se lahko vpisal na tržaško univerzo, ki pa mu ni priznala niti polovice izpitov. Akademskega leta 1965/66 pa je le nostrificiral diplomu na gradbeni fakulteti. Med tem časom se je bil 27. julija leta 1957 srečno poročil z učiteljico Judito Perko.

V Trstu je sodeloval s podjetjem Ban (Petra) in z g. Racetom pri gradnji Kulturnega doma v ul. Petronio, slovenskega Dijaškega doma in raznih stanovanjskih hiš. Gradnja Kulturnega doma mu je gotovo odprla poglede. Spoznal je koordinacijo veliko delavcev na gradbišču, kot tudi pihano steklo iz Murana. Za Kulturni dom so s podjetjem prebredli skoraj vse laboratorije Murana, da so izbrali tistega, ki je potem pripravil vse lestence. Izzivalno statično delo je bilo dvigniti teže centralnega lestenca v glavni dvorani in urediti tako, da se bo lahko nižalo za bodoče čiščenje. Tudi montaža železne zaves, ki loči dvorano od odra, je bila dokaj zahtevna. Leta 1964 se mu je ro-

dila hčerka Ada, leta 1968 pa je v Trstu odprl samostojni tehnični urad. Dve leti je še delal na gradbeni fakulteti v Trstu kot asistent za globoko fundiranje. Projektiral in vodil je dela za postavitev varnostne železne zavesa na odru gledališča Rossetti (na hidravlični pogon v prvi izvedbi), za gradnjo več stanovanjskih stavb ter drugega in tretjega bloka Študentskega doma tržaške univerze. Sodeloval je s statičnimi načrti in nadzorstvom del pri obnovi ali novi gradnji Kulturnih domov v Borštu, Ricmanjih, Bazovici, na Opčinah, v Sv. Križu, na Prebenegu, v Mačkovljah in Škednju.

Inž. Močnik je opravil tudi več del za goriško in tržaško škofijo, kot načrt za novo cerkev v Sesljanu, načrt in vodenje del cerkvice v Cerovljah (ki bo letos novembra praznovala 20-letnico posvečenja), obnovo rojanskega Marijinega doma, načrt za dom šolskih sester v Sv. Križu, obnovo škrlaste strehe cerkve na Repentabru in kasneje tudi poslopja tik cerkve ter, ne nazadnje, obnova in nadzidava Marijanišča na Opčinah.

Leta 1972 je projektiral slovenski šolski center v Gorici (vrtec, osnovna šola, trgovski inštitut, gimnazija in licej, učiteljske in telovadnice). Leta 1979 je bila dokončana le osnovna šola Oton Župančič in leto kasneje stavba za vrtec. Njegov je tudi projekt za ojačitev cestne razsvetljave občine Doline, načrti za obnovo ter vodenje del takratnega slovenskega Planinskega doma Mangart v Žabnicah, več privatnih vil in zasebnih hiš. Gotovo najvažnejše in najzahtevnejše delo inž. Močnika je bilo računanje, priprava vseh izvajalnih načrtov in vodenje del Kulturnega do-

ma v Gorici po izvirnem načrtu arh. Mihevca, kateri se ga je spominjal še kot študenta na Ljubljanski fakulteti in je izrecno želel njega na gradbišču. Delo v Gorici je trajalo dobrih deset let. V tem obdobju je osebno spoznal tudi priznanega umetnika Spacala, ki je za Kulturni dom pripravil lepo sliko ob vhodu. V vsej svoji delovni dobi je sodeloval tudi z drugimi našimi priznanimi umetniki, kot Klavdijem Palčičem, Edijem Žerjalom in Atilijem Kraljem.

Po letu 1983, ko so bili uvedeni novi varnostni predpisi o električnih napeljavah, je inž. Močnik vodil vrsto tovrstnih prenov na šolah v Dolini in pri sv. Ivanu v ul. Caravaggio, v Kulturnem domu v Boljuncu ter sodeloval pri novi razsvetljavi na poti v Glinščico.

Njegova zadnja večja dela, po Marijanišču, je bila obnova športnega društva Bor v Trstu (ki se je znašlo s kletjo pod vodo) ter načrt in vodenje del hiše njegovih štirih vnukinj – Irene, Ivane, Alenke in Ane –, ki jih je imel nadvse rad.

Vseh konsulenc in neštetihi statičnih preverjanj (kolavdiranj), med katerimi tudi prenove »silosa« ob tržaški postaji, se ne da niti prešteti.

Seveda velika dela so zahtevala velike vsote denarja in ob takih delih se je marsikdo skušal okoristiti, zato je bila zaključitev del vedno naporna in včasih tudi brez zahvale. A prepričana sem, da se ga bodo ljudje dobrega srca še dolgo spominjali za ves trud in doslednost, ki je v vsako delo vnašal. Njegova ljubezen in dobroti moč živita v srcih njegovih dragih, dokaz za to pa so njegova dela.

Sedaj počiva na goriškem pokopališču. Bog naj mu da večni pokoj in večna luč naj mu sveti v miru.

POSTHUMNO PISMO PRIJATELJU TARASU KERMAUNERJU

Taras,

ne morem verjeti, da te je Bog tako nenadoma (11. junija 2008) poklical k sebi, čeprav si mi zadnjih petnajst let zvesto pisal in si mi skoraj vedno omenjal, da si stalno v kleščah zdravnikov, v raznih zoprnih medicinskih pregledih.

Veš, Taras, na jok mi gre, a upam, da mi bo Bog dal možnost, da se na drugem svetu srečava.

Prijateljevala sva že dolgo. Leta 1977 sem te povabil, da bi šel v družbi naše skupine gimnazijskih sošolcev na Sveto goro Atos. Spominjam se, da si mi v srbskem samostanu Hilandar, v času, ko sva se še vikala, rekel: »*Pavle, vi ste pesnik. Kar občutite in vidite, morate vse napisati*«. Potem si napisal pri opisu neke bizantinske ikone v knjigi *Lastne podobe*, da si tudi ti doživel brezčasnost, okamenelost Bizanca in da brez tega čudaka, Pavleta, ne bi bil nikoli na Atosu. Takrat sem ti sicer zameril, da si nas odvrnil od vzpona na samo Sveto goro, ker je visoka več kot 2000 metrov. Bil pa si krepak in si strumno sledil mojemu koraku. Še ena mala zamera je ostala med nama, od dne ko smo prišli z Atosa v Solun in si se ti grdo nalil recine, da si kar kobacal in si mi bil slab zgled. Ampak to ti moram odpustiti, ker si se napil iz veselja! Še najbolj pa me boli, da takrat na Atosu nisi znal mene in mojih sošolcev navdušiti, da bi prisostvovali liturgiji, in da ti ni bilo dano, da bi v dnu srca spoznal prisotnost čistosti Jezusove-

ga evangelija.

Vidiš, kot v hipu je minilo enaintrideset let. Sedaj si v večnosti! Upam, da ti Bog sedaj da, da boš doživel bistvo krščanstva in to neposredno iz Kristusove roke.

Toda trdno drži, da nobenega prijatelja nimam, ki bi mi bil v pismih tako zvest kot ti. Ne morem drugega kot občudovati tvojo vulkansko zmožnost pisanja, čeprav so te zelo klevetali in sramotili ter govorili, da ustvarjaš besedno drisko. Koliko pisem, a predvsem koliko knjig, esejev in člankov je sestavil tvoj vulkanski duh. Ne vem, če je še kdo tako do obisti poznal in cenil slovenske literarne ustvarjalce kot ti. Nekoč mi je prijatelj in duhovnik Rudi Koncilja razlagal, da si o nekem določenem Cankarjevem tekstu napisal več strani, kot obsega Cankarjev tekst sam.

Da, o vsakem argumentu si znal razglabljati in secirati stvar do dna. Mogoče bi le to pripomnil, da si mogoče zato sam postal žrtev predmeta lastnega raziskovanja.

Šele sedaj, ko se z distanco oziram, vidim, da si tudi ti na žalost živel v ječi, v duhovni ječi komunizma. Izčrpaval si se v mogoče nesmiselnih bojih zoper to ideologijo, ki je prežemala vse. Vendar, čeprav se nam danes mogoče zdi nesmi-

selno, takrat ni bilo tako. Komunizem je bil tako močan, da mu je svobodni duh, kot je bil tvoj, moral pokazati zobe. Ta boj je bil neizogiben.

Toda še hranimo pismo, v katerem pišeš. »Pavel, vi tožite o slabem svetu. Pavle, sami bodite boljši! Komunizem je bil kaznilnica, zdaj pa, ko smo Slovenci dobili svobodo, je Slovenija postala bordel. Ohranite svojo čisto dušo, čaka pa vas še veliko dela na tem svetu, da boste lahko kaj lepega ustvarili. Čaka vas Michelangelova kupola, kupola duha«.

Sredi 80 let si v pogovor postavil zanimivo in po mojem točno trditev, da slovenski človek zaradi slovenskega pogleda na Cerkev, ki še vedno koreni ni v janzenizmu, ne razume katolicizma v univerzalnem, evangeljskem smislu. Menil si, da tak janzenistični pogled Cerkve ponižuje človeka na nivo grešnika, namesto da bi ga spodbujala k Bogupodobnosti.

Leta 1991 si imel pri Medškofijskem obdoru za študente na Jurčičevem trgu v Ljubljani ciklus 12-tih predavanj o razpotjih krščanstva. Stvar je bila celo objavljena pri MOŠ-u in moram reči, da nihče na Slovenskem ni do takrat tako jasno in nazorno, razločno opredelil nevarnosti peklenških slepil divjega liberalizma. Res zlata vredna predavanja, tako da sem trdno prepričan, bi morali verniki, predvsem pa pastirji ljudstva in učitelji na fakulteti ta predavanja ponovno prebrati, in da bi se stanje v Sloveniji bistveno spreobrnilo, ko bi upoštevali tvoja preroška videnja.

Taras, verjetno si sedaj neskončno zadovoljen, da si se znebil te bedne Doline Šentflorjanske in da si zaplul v

galaksije radosti, fantazije, ustvarjalnosti in humorja. Verjamem, da postajaš še le sedaj Božji veseljak, da plešeš in vriskaš ter poješ po rajskih vrtovih in da se sprehajaš od univerze do univerze. Srečuješ se z največjimi umi človeštva ter se pogovarjaš z vsemi geniji in pa seveda z množico preprostih garačev, kmečkih žena, ki so v skromnosti rojevale 10, 15 otrok.

V enem zadnjih pisem si mi pisal, da si konec koncev glede na ostale svoje sodobnike, lahko nadpovprečno zadovoljen, ker imaš 18 živečih potomcev in ker ti je bila žena Alenka tvoja edina stalnica v življenju. Lepo se mi je zdelo, ko si dejal, da bi brez nje ne bi bil to, kar si, in da si ji hvaležen, ker ti je vedno držala 'ogledalo', da si spoznaval svojo pravo podobo in dosledno čutila vsak zven tvojih živcev.

Zadnjih pet let sva se dogovarjala za osebni obisk pri tebi, ampak nikoli nisem zbral potrebne moči, da bi se potrudil in ujel tisto uro, ki si mi jo dal velikodušno na voljo. Ti si trdil, da odhajaš, da ne veš, kako dolgo boš še tlačil zemljo, jaz pa sem mečkal v hudem primežu demona alkohola, proti kateremu se trdo borim in sem hvaležen za vsako misel in utrip srca daleč od njega. Verjamem pa, da bodo v večnosti imela neskončno časa za nadaljevanje pogovorov, ki sva jih vodila v Avberu, na Drulovki pri Kranju ali slučajno na ulicah Ljubljane.

Naj te zato v moči Kristusove ljubezni blagoslavljam in sem ti hvaležen za tvoje prijateljstvo in zgled veselega garaštva v življenju!

Tvoj skromni prijatelj

Pavel Bračko

BRUNOTU JURJEVMU V SPOMIN

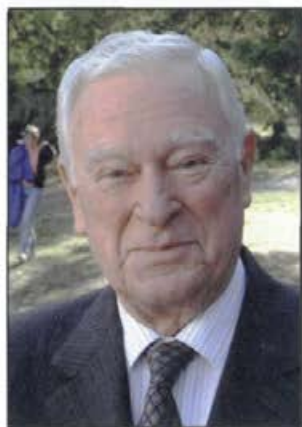
Težko in boleče je poslavljanje, ko se dokončno zapira življenjska knjiga dragega sorodnika, prijatelja, sovaščana, obenem cerkvenega pevca v majhni vasi, kjer je vsak član še kako dragocen za maloštevilno skupnost, kot je naša, posebno še za pevski zbor. Sredi poletnih dni smo se (4. avgusta 2008) v župni cerkvi na Opčinah poslovili od cerkvenega pevca Bruna Malalana – po domače Jurjevga. Zadnji od petih otrok nekdanjega cerkovnika banovske podružne cerkve sv. Florijana, Pavla Malalana in Katerine Ravber. Rodil se je 14. 10. 1933 pri Banih in tam tudi umrl v nedeljo, 27. julija 2008. Pri zboru sv. Florijana je sodeloval dobrih 30 let.

Po končani šoli se je kmalu zaposlil na železnici kot strojevodja. To delo ga je popeljalo daleč od doma na Južno Tirolsko, kjer je prebil dobršen del mladosti. Ko je prišel čas, da se lahko vrne v domači kraj, si je zaželel ustvariti družino, zgradil si je nov dom, kjer naj bi se te sanje uresničile. A usoda mu je namenila drugačno življenjsko pot. Ostal je kot viharik na skalnem grebenu, ki kljubuje vsem vremenskim nevšečnostim – sam; z vsemi nešteti težavami, ki spremljajo slehernega izmed nas. Kljub bolj zadržanemu značaju je imel rad družbo, z zanimanjem je sledil in pomagal pri raznih pobudah vaškega društva, vrata njegovega doma so bila vedno odprta vsem, če so kaj potrebovali. Zaradi te odprtosti do sočloveka je bil tudi cenjen in priljubljen v vasi, saj so se vsi radi pomudili pri njem na kle-

petu. Radodaren in občutljiv za potrebe v cerkvi, je prispeval marsikaj koristnega za boljše počutje v božjem hramu. Veliko mu je pomenilo tudi prijateljstvo soletnikov, s katerimi je zahajal na izlete in na družabna srečanja, kar mu je vnašalo v življenje trenutke veselja. A kljub vsem sorodnikom in prijateljem, ki bi mu radi pomagali posebno še v tem zadnjem času, je želel ostati sam, ker ni želel nikomur nalagati svojih tegob. In tako je tiho in sredi noči v neizmerni samoti praznega doma odšel brez slovesa s tega sveta. Kot bi slutil, da se mu čas izteka, je ta večer želel ostati med zidovi starega vaškega jedra, na starem domu, kjer je bil rojen, ne kot vsa ta leta v novi hiši, kjer so se razblinile njegove sanje. Pogrebni obred, ki ga je vodil župnik g. Franc Pohajač, je s pesmijo spremljal domači CPZ sv. Florijan pod vodstvom Melite Vidau. V imenu domačega cerkvenega pevskega zbora se je od njega poslovil P. Vidau. Na pokopališču mu je zapel moški zbor Tabor z Opčin, pri katerem je tudi nekaj let pel, pod vodstvom Armanda Škerlavaja. Ohranili ga bomo v spominu kot cerkvenega pevca in dobrosrčnega človeka, ki je marsikaj dobrega storil za sočloveka in za vas. Naj mu bo lahka domača zemlja, ki ga je sprejela.

MISEL NA MITJA BITEŽNIKA

Vedeli smo, da mu zadnja leta zdravje hudo peša, vendar smo bili prepričani, da bo zdravstvene težave Mitja znal premagati, tako kot je znal v svojem dolgem in tudi burnem življenju biti kos marsikaki težki oviri.

Mitja Bitežnik je podlegel bolezni v 84. letu svojega življenja na svojem domu na Opčinah ob skrbni negi svoje žene Maje, s katero sta preživela nad petdeset let skupnega zakonskega življenja.

O Mitji Bitežniku bi lahko napisal cel roman, saj so njegova pripovedovanja iz preteklih dogodkov, ki jih je videl in doživel v vojni sami, v povojnem obdobju in ki nam jih je prek svojega spomina posredoval nam, ki smo se redno v nedeljah po maši dobivali ob skodelici kave, bila za nas prijatelje nekaj izredno zanimivega.

Po dopoldanski nedeljski maši smo se leta in leta srečevali, pogovarjali, komentirali razne aktualne politične, kulturne dogodke, ki so se tikali naše slovenske narodne skupnosti, našega boja za obstoj in razvoj v zamejskem slovenskem prostoru.

Vidim sedeti okrog mize Vinka Beličiča, Lojzeta Berceta, Vinka Suhadolca, Giulia Škerlavaja. Predstavniki

nekoliko mlajše generacije smo njihovim besedam, komentarjem, duhovitim domislicam, pripovedovanju dogodkov in pripetljajev iz preteklosti pozorno prisluhnili, saj so bile njih pripovedi resnične, doživete, polne lepih, pa tudi grenkih pripovedi.

Mitja Bitežnik je imel v sebi prirojeno duhovitost in smo ga zato še toliko bolj pozorno poslušali.

Na pokojnega Mitjo pa me ne vežejo samo ti spomini, ampak tudi mnogi drugi.

Skoro vsako jutro sva se srečevala v prostorih tržaške sodnijske palače, v kateri je bil kot priznan slovenski odvetnik tako rekoč doma, vse od časov svojega praktikantstva pri odvetniku Karlu Ferlugi v Trstu. Mitja je obenem poučeval na slovenskih šolah, točneje na Trgovski akademiji v Trstu, a se je kmalu upokojil zato, da se je potem lahko ves predal odvetniškemu poklicu.

Mitjo sem srečeval tudi na raznih sejah, predvsem na širših sestankih Slovenske skupnosti, edine slovenske stranke, kateri je Mitja pripadal iskreno prepričan, da se moramo kot Slovenci kot take šteti tudi v politični areni, saj bi sicer bili brez političnega življenja le narod kulture in folklore.

Mitja Bitežnik je izhajal iz trdne slovenske družine, zato je dobro vedel in vse svoje življenje je to tudi dokazal, da so mu veliki ideali svobode, slovenstva, krščanstva nekaj lepega, trajnega, vredni vsega našega spoštovanja in iskrene ter plemenite predanosti.

Damijan Paulin

DELOVANJE ZVEZE SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE IN NJENIH ČLANIC – SEZONA 2007/2008

Zborovska in glasbena dejavnost

Za Zvezo je najpomembnejša zborovska revija *Cecilijanka*, na kateri nastopajo vsi včlanjeni zbori. Sodelujejo tudi zbori z Goriškega, iz videmske pokrajine, Tržaške, Koroške in iz Slovenije. Lanska *Cecilijanka* je bila že 49. in je potekala v Kulturnem centru Lojze Bratuž 24. in 25. novembra. Na reviji, ki je bila posvečena skladateljema Lojzetu Bratužu ob 70-letnici smrti in Pavletu Merkuju ob 80. življenjskem jubileju, je nastopilo sedemnajst zborov. *Cecilijanko* je zaznamovala smrt zavzetega kulturnega in družbenega delavca dr. Mirka Špacapana, ki je umrl dan pred pričetkom revije. Združeni zbori so mu v zahvalo in spomin zapeli pesem *Lipa zelenela* je.

Druga pomembna revija pevskih zborov je *Primorska poje*. Zveza je soorganizator te revije, ki je letos bila 39. po vrsti in se je začela 29. februarja v Izoli, končala pa 27. aprila v Trenti. Zveza je tudi letos sodelovala pri organizaciji koncertov, ki so se odvijali 9. marca v občinskem kulturnem centru na Trbižu, 14. marca v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu in 16. marca v Kulturnem

Koroški MePZ Srce iz Dobrle vasi na Cecilijanki 2007

centru Lojze Bratuž v Gorici. Na omenjenih koncertih je sodelovalo vsega skupaj devetnajst zborov iz Italije, Slovenije, Koroške in Hrvaške.

V organizaciji Zveze pevskih zborov Primorske, Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti in Zveze slovenske katoliške prosvete je v četrtek, 22. maja, v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž potekal zadnji od treh zaključnih koncertov najboljših otroških in mladinskih pevskih zborov Primorske. Nastopilo je devet zborov, med katerimi tudi mladinska vokalna skupina Bodeča neža z Vrha Sv. Mihaela.

Mešani pevski zbor Hrast je 20. oktobra prejel dve pomembni priznanji na meddeželnem tekmovanju v Travesiu.

Na prvi izvedbi tekmovanja Gran premio Travesio in-canta so doberdobski pevci osvojili prvo mesto v tekmovalni kategoriji in kot najbolj ocenjeni zbor na celotnem tekmovanju.

Mladinska vokalna skupina Vrh Sv. Mihaela se je 21. oktobra v Trstu udeležila tekmovanja Corovivo in uspelo ji je se uvrstiti v kategorijo zborov z odliko.

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž je na mednarodnem zborovskem tekmovanju, ki je bilo 18. marca v Riva del Garda, dosegel izjemen uspeh. V najbolj zahtevni kategoriji, ki predvideva izvedbo obvezne skladbe, je prejel zlato priznanje.

Med umetniške dosežke v glasbeni ustvarjalnosti moramo posebej omeniti nagrado Zlato zrno, ki jo je skupaj z drugimi nominiranci prejel vsestranski glasbenik Patrick Quaggiato. Predlog za nagrado je predstavila Zveza slovenske katoliške prosvete. Slovesna podelitev je bila 20. junija v Narodnem domu v Trstu.

Gledališka dejavnost

Jubilejni niz veseloiger Iskrivi smeh na ustih vseh je uvedla mlajša generacija gledališčnikov prosvetnega društva Štandrež. Na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž so v nedeljo, 13. jan., uprizorili komedijo Boeing boeing francoskega dramatika Marca Camolettija. Pod vodstvom režiserja Gorazda Jakominija je mlada štandreška ekipa dokazala, da dobro obvladuje oder. Naslednje srečanje s komedijo je bilo v nedeljo, 20. januarja, ko sta prireditelja Kulturni center Lojze Bratuž in Zveza slovenske katoliške prosvete gostila Gledališče Toneta Čufarja z Jesenic s predstavo Županova Micka slovenske-

ga dramatika Antona Tomaža Linhart. Za režijo je poskrbel Emil Aberšek. Poleg jeseniških igralcev sta v igri sodelovala tudi dva štandreška igralca, in sicer Marko Brajnik in Božidar Tabaj, ki sta v igro vnesla tudi primorsko govorico. V torek, 29. januarja, pa so se na odru centra Bratuž zvrstili predvsem otroci in mladi, ki jim je bil namenjen natečaj Mladi oder, katerega razpisujeta Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. Priznanje Mladi oder so prejeli: Dramski odsek Prosvetnega društva Štandrež za predstave Balkanski špijon, Boeing boeing in Gremo v teater; Dramska družina SKPD F.B. Sedej za predstavo Ti iz oči ljubezen je sijala. Med mladinskimi skupinami pa KD Sabotin iz Štavra za igro Frizerski salon Mišmaš, PD Vrh Sv. Mihaela A moje misli v davni čas bežijo... in dni otroških si nazaj želijo, Mladinski cerkveni pevski zbor iz Štandreža za predstavo »Afarji toji«. Nagrajene so bile tudi otroške skupine F.B. Sedej za Miklavžev večer in Božično igro, Otroški zbor Vrh Sv. Mihaela Hvala Ježuščku za pokvarjen avtomobil, Otroška skupina SKD Hrast za Pet pepelk in Osnovna šola Fran Erjavec iz Štandreža za Gledališko zborovski prizor ob 150-letnici štandreške šole. Prireditelj je povezovala Costanza Frandolic, o gledališki kulturi pa je spregovorila Jasmin Kovic. Gost večera je bila gledališka skupina, ki deluje v okviru društva gluhih in naglušnih Severne Primorske in se je na odru predstavila z dvema prizoroma. Zadnje srečanje ljubiteljske gledališke kulture je bilo v četrtek, 31. januarja. Nastopil je dramski odsek prosvetnega društva Štandrež z novo uprizoritvijo Goldo-

nijeve komedije Primorske zdrahe v režiji Jožeta Hrovata.

Sodelovanje s Koroško in Slovenijo

Lani so se odvijali Primorski dnevi na Koroškem, ki se vsaki dve leti pojavljajo na Koroškem. Predstavitel primorskega ustvarjanja se je začela v nedeljo, 7. oktobra, v farni dvorani v Selah, kjer je gostoval dramski odsek PD Štandrež s tragikomedijo Balkanski špijon. 9. oktobra, je bila v prostorih Posojilnice-Banke Borovlje otvoritev razstave umetnika Franka Žerjale. V sredo, 10. oktobra, je bila v gostilni Lotte v Železni kapli predstavitelj knjige Danijela Čotarja Domače sirarstvo za zabavo in zares. Sledila je degustacija primorskih sirov. V petek, 12. oktobra, zvečer je v Domu prosvete Sodalitas v Tinjah potekalo srečanje glasbenih šol, na katerem so nastopili gojenci Slovenske glasbene šole na Koroškem, Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice in Glasbene matice iz Trsta.

Proslave in priznanja

Vsaokletna proslava ob Dnevu slovenske kulture, ki jo s skupnimi močmi prirejajo naše osrednje organizacije, med katere spada tudi Zveza slovenske katoliške prosvete, je bila posvečena

*Prešernova proslava v Kulturnem centru Lojze Bratuž (zgoraj)
Gledališče Toneta Čufarja z Jesenic s predstavo Županova Micka*

Župančičevi Dumi in je nosila naslov Kje, domovina, si? Prireditvi sta se zvrstili 15. februarja v Kulturnem domu v Trstu in 17. februarja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

Podelitev četrtega priznanja Kazimir Humar je potekala v petek, 9. maja, v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu. Pobudniki priznanja Zveza slovenske katoliške prosvete, Kulturni center Lojze Bratuž in Združenje cerkvenih pevskih zborov so sklenili podeliti letošnje priznanje upokojenemu učitelju in kulturniku Ivu Bolčini za njegov bogati doprinos h kulturnemu

Ivo Bolčina, prejemnik priznanja Kazimir Humar, med slavnostnim večerom v Štandrežu (zgoraj) Silvester Gabersček in Lojzka Bratuž gosta večera Primož Trubar na Goriškem v KC Lojze Bratuž

življenju na Goriškem. Na slovesnosti, ki je potekalo ob sodelovanju PD Štandrež, je nastopil otroški župnijski pevski zbor iz Štandreža, ki ga vodi Alessandra Schettino. O priznanju ter o liku dr. Kazimirja Humarja je spregovorila prof. Lojzka Bratuž. Utemeljitev priznanja pa je prebrala štandreška kulturna delavka Majda Zavadlav.

Leto 2008 je potekalo v znamenju 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Tudi na Goriškem so se zvrstile razne

prireditve. Prva je bila dne 29. aprila v Kulturnem centru Lojze Bratuž, kjer smo se začetniku slovenskega knjižnega jezika poklonili s proslavo Primož Trubar na Goriškem. Ob nagovorih prof. Lojzke Bratuž in državnega sekretarja na slovenskem ministrstvu za kulturo Silvestra Gabrščka in prosvetnega delavca Daria Bertinazzija sta na prireditvi sodelovala še moški pevski zbor Mirko Filej iz Gorice in oktet Vrtinica iz Nove Gorice. Pri izvedbi proslave sta poleg Zveze slovenske katoliške prosvete sodelovala še Kulturni center Lojze Bratuž in Združenje cerkvenih pevskih zborov.

Naslednja proslava v čast Trubarju je bila v nedeljo, 11. maja, ob rubijskem gradu, kjer je potekalo odkritje bronastega kipa Primožu Trubarju. Proslavo je pospremil, poleg nagovorov, kulturni program z nastopom raznih zborov okoliških vasi. Postavitev kipa je omogočil lastnik gradu Venko Černic. Pri organizaciji prireditve pa so sodelovali goriški Kulturni dom, sovodenjska občinska uprava, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza slovenska katoliške prosvete, Kulturni center Lojze Bratuž s pokroviteljstvom Slovensko kulturno gospodarske zveze in Sveta slovenskih organizacij.

Kulturno društvo Sabotin

V mesecu oktobru je društvo organiziralo, v sodelovanju s krajevnim svetom in domačo župnijo, 18. pohod na Sabotin. V petek zvečer je nastopil domači moški pevski zbor, sledila je otvoritev razstave Pesek v sliki priznane slovenske avtorice Stanke Golob. Prireditve se je zaključila z nastopom ženskega zbora Jezero pod vodstvom

*MoPZ Sabotin
iz Štavra
z zborovodkinjo
Nadjo Kovic
na Cecilijanki 2007*

Daria Bertinazzija. V nedeljo je potekal tradicionalni pohod na Sabotin. Društvo je skupaj z umetnico organiziralo še dve likovni delavnici za otroke osnovnih šol iz Pevme in Števerjana. Novembra so člani društva sodelovali pri organizaciji zahvalne nedelje v Pevmi. V mesecu decembru so se člani društva odpravili na enodnevni vodeni izlet v Ljubljano. Na sedežu društva je bilo še martinovanje za člane in prijatelje ter trinajsti natečaj Jaslice pri nas doma in okolici. Proti koncu meseca decembra je društvo Sabotin, ob vstopu Slovenije v Schengen, organiziralo na nekdanjem mejnem prehodu Podsabotin srečanje s sosednjimi Podsabotinci.

V času božičnih praznikov se je odvijal projekt Vsi verujemo v enega Boga, ki je potekal na treh različnih lokacijah. Prvi večer, ki je bil v cerkvi v Pevmi, je nastopil domači cerkveni zbor in na orglah jih je spremljal Tilen Draksler, član Akademije za glasbo iz Ljubljane. Na božično noč se je koncert odvijal v cerkvi v Štavra. Pel je domači zbor.

V mesecu januarju je bil na Oslavju na domačiji Kusič zadnji koncert v tem

sklopu. Pela je solistka Francka Šenk iz Ljubljane, spremljal jo je Tilen Draksler.

Mladinska skupina je ob miklavževanju pripravila igrico Frizerski salon Miš maš. Isto predstavo so ponovili tudi v Rupi. Mladi so letos organizirali tudi silvestrovanje.

Moški pevski zbor Štavr je pod vodstvom Nadje Kovic pel na revijah Cecilijanka, pri spomeniku padlim v Pevmi in pri predstavitvi knjige Slava padlim avtorja Vilija Prinčiča. V mesecu decembru so peli ob predaji Betlehemske luči s strani Solkancev, na domačiji Grad v Štavra. Istega meseca so peli ob padcu meje na dveh mejnih prehodih Podsabotin in Solkan.

Otroški pevski zbor je nastopil na reviji Mala Cecilijanka, v Števerjanu kot gost Kulturnega društva Briški grič ob otvoritvi otroške likovne razstave in na raznih prireditvah v vasi.

Od 15. do 17. februarja je potekalo praznovanje sv. Valentina. Obširen program je vseboval nastop domačega pevskega zbora, razstavo ročnih del domačih ustvarjalcev, koncert harmonikarskega kvinteta in orkestra iz Be-

nečije, nastop pihalnega orkestra Goriška Brda ter predstavitev knjige Življenjska pot Rafka Premrla.

V nedeljo, 30. marca, je zbor pel na Vrhovlju, 6. aprila pa na Primorski poje v Idriji.

Pevski zbor je 25. aprila pel pri spomeniku padlim v Pevmi in Podgori, 26. aprila pa v Medani, 27. aprila pri maši v Rojanu v neposrednem prenosu po radiu Trst A. Štmavrski moški pevski zbor je v cerkvi v Pevmi 1. julija uvedel predstavitev publikacije Tone Kralj cerkvene poslikave na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini.

Prosvetno društvo Štandrež

Društvo je bilo zelo aktivno na zborovskem, dramskem in organizacijskem področju.

Mešani pevski zbor, ki ga uspešno vodi David Bandelj, je pel na zborovskih revijah Primorska poje in Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. V juniju je sodeloval v domači cerkvi na koncertu cerkvenih pesmi, ki ga je organiziralo Združenje cerkvenih pevskih zborov. Štandreški pevci so peli na italijanski zborovski reviji, ki se je novembra odvijala v travniški cerkvi. Zbor je zaključil program na Prazniku miru in prijateljstva v štandreški cerkvi 16. decembra. V isti cerkvi pa se je predstavil z božičnim programom pod naslovom Svitej se, svitej beli dan. Na koncertu, ki je bil 23. decembra, je sodeloval tudi MePZ Gorjansko. V božičnem času je zbor 26. decembra pel tudi na božičnem koncertu v stolnici v Gorici. V marcu je štandreški zbor sodeloval na koncertu v stolnici ob praznovanju goriških zavetnikov Hilarija in Tacijana. Na povabilo

ženskega pevskega zbora KD Glasbene maticice iz Maribora je MePz Štandrež sodeloval na skupnem koncertu, ki je bil 10. maja v viteški dvorani mariborskega gradu. V začetku junija pa so štandreški pevci prepevali v Benetkah na zborovski manifestaciji. Društvo Štandrež je v župnijskem parku gostilo pevsko skupino Musicum, ki je 22. junija s koncertom predstavila nov CD. Zveza kulturnih društev iz Nove Gorice je 22. novembra pripravila na svojem sedežu predstavitev Prosvetnega društva Štandrež. Lepo večerno srečanje sta oblikovala mešani pevski zbor in dramska skupina, ki je uprizorila enodejanko Čudna bolezen. V prostorih ZKD so bile razstavljene tudi fotografije člana društva Viktorja Selve.

V obdobju od oktobra 2007 do junija 2008 je dramski odsek Prosvetnega društva Štandrež premierno uprizoril kar tri dela. Mlajši člani so se predstavili s komedijo Marca Camolettija Boeing boeing. Premiera je bila 6. oktobra 2007 v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu. Delo, ki ga je režiral Gorazd Jakomini, so ponovili v Štandrežu (7.10.), Kobaridu (11.11.), Ribnem pri Bledu (1.12.), Renčah (17.12.), Kranjski Gori (12.1.2008) in v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici (13.1.) v okviru niza veseloiger ljubiteljskih odrov Iskrivi smeh na ustih vseh in v Novi Gorici (9.3.).

Kot običajno se je dramski odsek predstavil z novo postavitvijo zadnje nedelje v mesecu januarju. Veseloigro Carla Goldonija Primorske zdrahe so odlično premierno uprizorili 26. januarja 2008 v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu in jo naslednji dan ponovili. Delo je režiral Jože Hro-

»Primorske zdrahe«
Damska skupina
PD Štandrež

vat. Komedijo so ponovili v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici (31.1.), v Renčah (13.2.), Vrbju (1.3.), Desklah (30.4.), Vrtojbi (16.5.), Štandrežu (13.6.), Kopru (19.8.) in Kanalu (22.8.).

Na Prazniku špargljev so 1. junija premierno uprizorili vedro igro Stari grehi, ki jo je režiral Janez Starina. Igro so ponovili pri Banih (21.6.), v Cero-
vem (29.6.) in v Šempolaju (1.9.).

Štandreški igralci so večkrat ponavljali tudi igre iz prejšnje sezone: Balkanskega špijona, Čudno bolezen, Kdo je zadnji? in Gremo v teater.

Društvo je priredilo kulturno družabni Praznik špargljev v župnijskem parku od 24. maja do 2. junija. V prostorih župnijskega doma so predvajali posnetke o Vojvodini in Srbiji (25.9.) in o Maroku (16.1.2008). V mesecu oktobru so se člani društva zbrali na občnem zboru.

Od meseca oktobra 2007 do januarja 2008 je v Štandrežu potekal gledališki abonma s petimi predstavami. V juniju pa Gledališče pod zvezdami s petimi prireditvami.

PD Štandrež je sodelovalo pri novoletni dobrodelni bakladi in pri kiparski koloniji, ki se je odvijala jeseni v Jeremitišču. Prešernova proslava je bila na sporedu 22. februarja v župnijski dvorani Anton Gregorčič. Vsebina je bila iz domačega ljudskega izročila pod naslovom Nekoč v starih časih. Predstavo so sooblikovali MePZ Štandrež, otroški župnijski zbor pod vodstvom Alessandre Schettino in dramski odsek.

MePZ Lojze Bratuž

Sezono 2007/2008 je mešani pevski zbor Lojze Bratuž pod vodstvom Bogdana Kralja začel z nastopom na koncertu na čast sv. Ceciliji v cerkvi sv. Ignacija, ki je bil 23. novembra, 25. novembra pa so peli na domači reviji Cecilijanka.

Skupaj z župnijo sv. Ivana je zbor 19. januarja organiziral dobrodelni božični koncert. V gosteh so imeli Dekliški zbor Aurora Srednje vzgojiteljske šole in gimnazije iz Ljubljane.

V mesecu marcu je v goriški stolni cerkvi zadonela tudi slovenska pesem.

*Mešani pevski zbor Lojze Bratuž na Cecilijanki 2007 (zgoraj)
Predstavitev glasila Jadro na sedežu SKRD Jadro v Ronkah*

V okviru praznovanja goriških zavetnikov Hilarija in Tacijana je nastopil tudi zbor Lojze Bratuž.

Na mednarodnem zborovskem tekmovanju v Riva del Garda je 18. marca zbor dosegel izjemen uspeh in prejel zlato priznanje.

V soboto, 19. aprila, je zbor nastopil v Postojni na Primorski poje.

Zbor se je od 24. do 27. aprila mudil na turneji v Nemčiji. V nemški prestolnici so se pevci predstavili berlin-skim Slovencem. Osrednjo pevsko obveznost sta za zbor predstavljala sodelovanje pri slovenski sveti maši v berlinski cerkvi sv. Elizabete in samostoj-

ni koncert. Pravo doživetje pa je bilo prepevanje slovenskih pesmi tudi na družabnosti, na kateri so se goriškim pevcem pridružili slovenski izseljenci v nemški prestolnici.

V uspešno sezono spada tudi gostovanje v Veroni, kjer je zbor sodeloval v mesecu maju na Reviji pomladi.

Zaključni koncert pa je MePZ Lojze Bratuž organiziral 21. junija pri sv. Ivanu v Gorici.

SKRD Jadro

Z dragoceno pomočjo Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice je društvo Jadro pripravilo bogat bilten z obsežno fotografsko dokumentacijo ob 20-letnici delovanja društva.

Publikacijo je društvo posvetilo odpravi meje med Italijo in Slovenijo. Ob koncu leta je tudi poskrbelo za publikacijo o spomladanski mednarodni pesniški prireditvi Poetry.

Društvo Jadro je redno sodelovalo pri raznih pobudah v organizaciji občine Ronke in drugih društev, ki delujejo v občini. Posebno intenzivno je bilo sodelovanje s pobrateno Metliško občino, z občinsko slovensko konzulto, z društvom Tržič in Združenjem staršev. Rado je sodelovalo z ženskim pevskim zborom in z raznimi goriškimi in kraškimi društvi, predvsem z društvom Kras iz Opatjega sela.

MePZ Hrast iz Doberdoba na Cecilijanki 2007

Tržič 23. junija pripravili svetoivansko kresovanje z nastopom dramske skupine društva Kras iz Opatjega sela in nagrajevanjem najlepših venčkov.

SKPD Hrast

Mešani pevski zbor Hrast je dvajsetega oktobra nastopil na tekmovanju Travesio In-canta in osvojil prvo absolutno mesto, v oktobru pa je nastopil s celovečernim koncertom na prazniku »Burnjaka« v Trbilju. Dne 17. novembra je društvo sodelovalo na občinski akciji Čistimo Kras. V novembru je zbor sodeloval na reviji Ceciljanka v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Četrtega decembra je društvo organiziralo miklavževanje z igrico Pet pepelk v režiji Mateje Černic. Šestnajstega decembra se je odvijal v Štivanu pri Devinu, s sodelovanjem moškega pevskega zbora Fantje izpod Grmade in župnijo sv. Janeza Krstnika iz Štivana ter pod pokroviteljstvom Zveze slovenske katoliške prosvete, zborovski koncert, na katerem sta sodelovala zbor Tone Tomsič iz Ljubljane ter zbor Hrast. Dvaindvajsetega decembra je

189

Mali veseljaki iz Doberdoba na Mali Cecilijanki

zbor nastopil v cerkvi pri Sv. Ivanu v Trstu na celovečernem božičnem koncertu s sodelovanjem raznih glasbenikov.

V sodelovanju z ostalimi društvi je SKPD Hrast organiziralo kulturni večer ob dnevu slovenske kulture pod naslovom Dobra volja je najbolja s prikazom dveh dramskih del Ivana Cankarja in Evgena Ionesca v režiji Andreja Černica.

V sodelovanju z društvoma Jadro iz Ronk, Tržič iz Tržiča in ženskim pevskim zborom iz Ronk so 29. marca v župnijski dvorani sv. Nikolaja v Tržiču pripravili celovečerni koncert, na katerem so peli zbor Hrast in Ljubljanski madrigalisti. Dne 5. aprila je zbor pel na Primorski poje v Cerknem.

V centru Gradina v Doberdobi je 13. maja MePz Hrast sodeloval ob prihodu Martinove poti v Italijo. Mlada Evropejca (Madžar in Francoz) sta peš opravila 1800 km dolgo pot od Szombathelyja na Madžarskem (rojstni kraj sv. Martina) do Toursa v Franciji (kjer je umrl). Pot, ki pelje tudi mimo Doberdoba, kjer je sv. Martinu posvečena župnija, se je končala 4. junija v Toursu, kjer je v sklopu slovesne predaje

slovenskega predsedovanja Evropski Uniji Franciji, sodeloval tudi Mepz Hrast z izvajanjem prve izvedbe maše Štefana Maurija in priložnostnega koncerta.

V soboto, 24. maja, je društvo organiziralo za otroke osnovne in srednje šole Igre brez meja. V nedeljo, 25. maja, je zbor Hrast nastopil v Komnu na Krasu na povabilo tamkajšnje župnije in zbora iz Gorjanskega. V petek, 13. junija, je

zbor Hrast ob zaključku sezone pripravil celovečerni koncert. Večer sta oblikovala zbor Hrast ter Primorski Akademski Zbor Vinko Vodopivec iz Ljubljane. Koncert je bil v okviru pobude Doberdobski dnevi petja in ob 40-letnici delovanja zbora Hrast.

Prosvetno društvo Podgora

Zaradi bolezni dirigenta in vsesplošnega kulturnega delavca Mirka Špacapana se je delovanje podgorskega društva začelo šele 1. novembra s petjem pod taktirko Chiare Ambrosi, in to na svečanosti v spomin na padle iz Podgore in na pokopališču v Mirnu v spomin Bogomira Špacapana. Na glavnem goriškem pokopališču so pevci zapeli v spomin na Lojzeta Bratuža. Proslavo sta priredila Svet slovenskih organizacij in stranka Slovenske skupnosti. V popoldanskih urah se je mešani zbor Podgora predstavil na pokopališču v Podgori in pri sv. maši v spomin na rajne. Ob žalostni vesti smrti Mirka Špacapana se je mešani zbor, pod taktirko Sabine Antoni, udeležil dne 26. novembra žalne seje, ki jo je organizirala stranka Slovenske skupnosti v sodelovanju s Sve-

tom slovenskih organizacij, ZSKP, Prosvetnega društva Podgora, Skavtske organizacije, športnega društva Olympije in Združenja cerkvenih pevskih zborov. Dne 1. decembra se je mešani zbor Podgora udeležil sv. maše na Travniku ob zadnjem pozdravu dragemu dirigentu Mirka Špacapanu. Pevska skupina Akord se je poleg žalne seje

udeležila dne 14. decembra koncerta v spomin Mirka Špacapana na goriški prefekturi in 6. januarja božičnega koncerta v Foljanu.

Otroški zbor pod vodstvom Katje Bandelli je priredil dne 5. decembra miklavževanje, nato pa se predstavil 22. decembra na koncertu pod naslovom Božič brez meja ob vstopu Slovenije v Schengenski prostor, ki ga je organiziral tamkajšnji rajonski svet.

Dne 30. marca je društvo, v sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov, organiziralo v domači cerkvi koncert v spomin na Bogomira, Mirka in Angelco Špacapan.

25. aprila je zbor Podgora pel pri spomeniku padlim v Podgori.

SKPD F.B. Sedej

Društvo F.B. Sedej je sezono začelo 19. oktobra z občnim zborom. Med izvoljenimi odborniki so na umestitveni seji v ponedeljek 5. novembra, razdelili funkcije, za predsednika pa je bil ponovno potrjen Matej Pintar.

Nastop združenih zborov na koncertu v spomin na Bogomira, Mirka in Angelco Špacapan v podgorški cerkvi

1. novembra je Mladinski krožek organiziral že tradicionalno »kaštanjado« v Sedejevem domu.

19. novembra je bil v Sedejevem domu dobrodelni večer v podporo onkološkemu središču CRO v Avianu. Pobudo domačinke Sonje Marassi Bednarich in njene družine so podprli obe vaški društvi in občina Števerjan. v Avianu. ert, ki ga vsako leto prireja

28. novembra je mešani pevski zbor sodeloval na reviji Cecilijanka, ki je bila letos posvečena skladateljema Lojzetu Bratužu in Pavletu Merkuju.

Mala dramska družina je 3. decembra, nastopila v Feiglovi knjižnici z lutkovno predstavo Živel sveti Miklavž pod mentorstvom Kristine Corsi.

5. decembra je sv. Miklavž obiskal števerjanske otroke, ki so ga sprejeli z igrico Marize Perat. Uprizoritev je režirala Kristina Corsi.

8. in 9. decembra je v Gorici potekala pevska revija Mala Cecilijanka, na kateri sta nastopila oba zborčka društva, pod prefinjeno taktirko Martine Hlede

*Likof na trgu v Števerjanu (zgoraj, foto Bumbaca)
Nastop MePZ F.B. Sedej v podgorški cerkvi*

in ob uživeti spremljavi Martine Valentinčič, ki sta zborčka redno pripravljali od meseca septembra.

15. decembra se je mešani pevski zbor odpravil v Sovodnje v Benečijo, kjer je sooblikoval božični koncert, ki ga vsako leto prireja Gorska skupnost terskih in nadiških dolin ter Brd.

6. januarja so prihod modrih z Vzghoda obeležili s tradicionalno božičnico v režiji Mladinskega krožka. Na večeru je nastopila skupina Bodeča neža pod vodstvom Mateje Černic in publiko očarala z izredno lepim petjem.

12. januarja je mešani pevski zbor sodeloval na božičnem koncertu v Rojanu. Prešernov dan so pri društvu F.B. Sedej obeležili 8. februarja s predstavitvijo knjige *Z nasmehom po notah srca* Denisa Novata, ki je kot sodelavec narodno-zabavnega festivala povezan s Števerjanom.

Dne 7. marca je otroški zbor nastopil na Prešernovi proslavi v Jamljah.

Mešani pevski zbor pa je pel v Podgori 30. marca na koncertu v spomin na Bogomira, Mirka in Angelco Špacapan. Aprila se je zbor, pod vodstvom Mirka Ferlana, udeležil revije Primorska poje in nastopil v Kulturnem domu v Vipavi. 7. junija je zbor pel v Tabru na Glasbenih večerih Tabor 2008 in 8. junija v oglejski baziliki na Srečanju Slovencev.

Otroški pevski zbor je 5. aprila pel v Sovodnjah na reviji *Zlata grla*, 15. aprila pa je nastopil na reviji *Naša pomlad* v Novi Gorici.

Društvena dramska skupina pa se je predstavila pred domačo publiko v Sedejevem domu 19. aprila. V režiji Franka Žerjala so uprizorili Črno komedijo sodobnega angleškega dramatika Petra Schafferja. Delo so ponovili naslednjega dne v isti dvorani.

Društvo F.B. Sedej je sodelovalo pri izvedbi tretjega domačega praznika Likof, ki se je odvijal 24. maja v Šte-

verjanu na trgu pred cerkvijo. Številni obiskovalci so se lahko sprehajali med bogato založenimi stojnicami z vinom in drugimi dobrotami in ogledali razstavo kmečkih strojev in fotografij, ki jih je posnel član Fotokluba 75 Silvan Pittoli.

Bogato sezono je društvo zaključilo z odmevnim osemindesetim Festivalom narodno-zabavne glasbe, ki se je odvijal v začetku meseca julija med Borovci v Števerjanu.

Društvo štirikrat letno izdaja glasilo Števerjanski vestnik, ki je stopilo z januarjem 2008 v svoje 40. leto rednega izhajanja.

MoPZ Mirko Filej

Z začetkom nove sezone so se pevci osredotočili na priprave koncerta ob 50-letnici delovanja zborovodje Zdravka Klanjščka. V veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž so priredili koncert, ki so ga sooblikovali zbori, ki jih vodi dirigent Zravko Klanjšček. To so: Mešani pevski zbor Jazbine, Mešani pevski zbor Plešivo in Moški pevski zbor Miren, poleg tega pa še Mešani pevski zbor Rupa-Peč, ki ga je do pred kratkim vodil g. Klanjšček. Koncert je potekal 28. oktobra in se zaključil z družabnostjo v prostorih bližnje telovadnice športnega društva Olimpija.

V novembru je zbor nastopil na reviji Cecilijanka v KC Bratuž v Gorici. Naslednji dan so se pevci zbrali v cerkvi sv. Ivana v spomin na rajne pevce

MoPZ Mirko Filej med nastopom na Trubarjevem večeru v Kulturnem centru Lojze Bratuž

zboru. Spomnili smo se še posebej 20-letnice smrti Viktorja Prašnika ter Mirka Špacapana.

Na vabilo videmske občine je zbor dne 1. decembra sooblikoval, skupaj s pevskim zborom Piccolboni iz Meduna (PN), pevski večer v cerkvi S. Maria Assunta v Vidmu. Koncert je nosil naslov »Minoranze in assonanza – Manjšine v soglasju«. Tega koncerta so se še posebej veselili, saj je pripomogel k širitvi poznanstev ter k spoznavanju slovenske pesmi tudi tam, kjer ni običajno doma.

Dva božična koncerta sta zaključila leto 2007. Prvi se je odvijal na Mirenskem Gradu 22. decembra, v sodelovanju s prijateljskim mešanim zborom Koledva iz Kroke, drugi pa se je kot običajno odvijal v goriški stolnici na dan sv. Štefana, 26.12., seveda v sodelovanju z drugimi zbori.

Zbor je 15. marca nastopil v cerkvi sv. Marije Magdalene v Bazovici na Primorski poje. 29. aprila je zbor nastopil v Kulturnem centru Lojze Bratuž na prireditvi z naslovom Primož Trubar na

Goriškem, ki jo je organizirala Zveza skupaj s Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Združenjem cerkvenih pevskih zborov, ob praznovanju 500-letnice rojstva Primoža Trubarja.

Prosvetno društvo Rupa-Peč

V sklopu Prosvetnega društva Rupa-Peč delujejo mešani pevski zbor, ki ga od lanske sezone vodi Zulejka Devetak, in otroški pevski zbor, ki ga v letošnji sezoni vodi Damjana Čevdek.

Mešani pevski zbor je pel na raznih koncertih. Junija je zaključil sezono z nastopom na koncertu cerkvenih pesmi v Štandrežu. Prvi nastop v sezoni 2007-2008 pa je bil oktobra na koncertu Od srca do srca, ki ga je organiziral moški pevski zbor Mirko Filej ob petdesetletnici delovanja Zdravka Klanjščka. Zbor je pel tudi prvega novembra pri spomenikih v Rupi in na Peči. Novembra je imel zbor še dva nastopa, in sicer koncert pobratenih pevskih zborov, ki ga je letos organiziral mešani pevski zbor Ciril Silič iz Vrtojbe v prostorih osnovne šole Ivana Roba v Šempetru pri Gorici ter na 49. reviji goriških pevskih zborov Ceciljanka.

Posebno zanimiva in nova pobuda je bila božičnica, ki jo je društvo priredilo s kulturnim društvom Julius. Koncert Naj zvezda pri zvezdi na nebu žari je bil 15. decembra v cerkvi sv. Marka v Rupi. Na koncertu sta nastopila tudi Martina Gereon s kitaro in Tiziano Cantoni s prečno flavto.

Otroški pevski zbor je letos doživel dve spremembi: zamenjavo dirigenta in omejitev na osnovnošolske otroke. Za mlajše otroke, ki niso več vključeni v zbor, pa je društvo organiziralo razna srečanja, nekatera tudi pevskega zna-

čaja. Treba je, da najmlajši ohranijo vezi z društvom, saj s svojo prisotnostjo prinašajo na sedež društva igrivo in ustvarjalno razpoloženje. Na Miklavžev večer so povabili člane mladinskega odseka kulturnega društva Sabotin, ki so zaigrali igrico Frizerski salon Mišmaš.

Društvo je sodelovalo z župnijo pri pripravi zahvalne nedelje in martinovanja, pri organizaciji božičnice, ki so jo pripravili otroci orglarskega tečaja, ki ga vodi Mirko Butkovič. Igro je zrežirala Eva Dolinšek iz Mirna.

V mesecu decembru so imeli tečaj božičnih ročnih del.

Dne 21. decembra je društvo sodelovalo pri simboličnem sežiganju meje.

V marcu je zbor nastopil na Sovodenjska poje. V spodnjih prostorih društva se je 4. marca odvijalo predavanje z naslovom Ženska razpeta med delom in domom. Udeležencem večera je spregovorila terapevtka iz Izraela Avigail Mor. Nastopil je tudi ženski pevski zbor Vesna iz Križa.

Otroški pevski zbor je 5. aprila nastopil na reviji Zlata grla, mešani pevski zbor pa je 13. aprila nastopil v Hrpeljah na Primorski poje.

25. aprila je zbor pel pri spomenikih, 11. maja je sodeloval pri odkritju Trubarjevega kipa v Rubijah, 31. maja in 1. junija pa je nastopil v Dobovi z MePZ Dobova in MePZ Šempeter, 15. junija pa v štandreški cerkvi.

25. in 27. aprila ter 1. maja se je odvijal Praznik fitalje. Začel se je z nastopom otroških zborov in tekmovanjem v pripravi fitalje. Na prvomajskem slavlju so s pevsko dobrodošlico postregla dekleta skupine Bodeča neža, ki jih vodi Mateja Černic. Slavnostni govor-

nik dr. Peter Černic je predstavil zgodovinski izvor delavskega praznika in njegov aktualni pomen. Po govoru je bila na programu zabavna gledališka igra *Gremo v teater*, ki sta jo podala člana štandreške gledališke skupine Majda Zavadlav in Božidar Tabaj.

PD Vrh Sv. Mihaela

Mladinska vokalna skupina je 21. oktobra pela na tekmovanju Corovivo v Trstu. Dekleta so se uvrstila v kategorijo odlike s pohvalo. To jih je lepo poplačalo za ves trud in požrtvovalnost. Vlilo jim je nove moči in zagona. Na martinovo je vokalna skupina pela v župnijski novi cerkvi v Bardu pri slovesnem bogoslužju. Po maši je imela tudi kratek koncert. Prvič so dekleta nastopila na Cecilijanki v KC Lojze Bratuž v Gorici.

Osmega decembra je otroški zbor, ki ga vodita Sara in Tatjana Devetak, nastopil na Mali Cecilijanki v Gorici.

Zaradi visoke uvrščenosti na Corovivo je vokalna skupina – kot gost – pela v cerkvi v Turjaku na koncertu »Natale in rosa«.

Društvo je v vaškem kulturnem domu Danica na Vrhju Sv. Mihaela priredilo Gregorčičevo proslavo v poklon Ljubki Šorli. Mladi člani prosvetnega društva so uprizorili del intervjuja prof. Marije Češcut s pesnico Ljubko Šorli. V gosteh so imeli dekliški pevski zbor ELUM iz Postojne.

*MePZ Rupa-Peč med Koncertom cerkvenih pesmi v Štandrežu
Mladinska skupina Bodeča neža z Vrhja sv. Mihaela v KCLB*

Vokalna skupina je nastopila na božičnici v domu Andreja Budala v Štandrežu, kot gost društva Oton Župančič. Na božično vigilijo smo s skavti organizirali vsakoletno koledovanje po vasi. Raznašali smo Betlehemske lučke, obiskali družine in peli božične pesmi. Tatjana Devetak je spisala novo božično igrice Hvala Jezuščku za pokvarjen avtomobil. Malčki otroškega pevskega zbora Vrh Sv. Mihaela so jo z velikim veseljem uprizorili v vaški cerkvi.

Na dan Svetih treh kraljev je Mladinska vokalna skupina z novim ime-

*Oder 90 – Življenje in mučeništvo
sv. Hilarija in Tacijana*

nom Bodeča neža pela na božičnici v Števerjanu. V nedeljo 20. jan. so dekleta pela pri maši zadušnici za Mirka Špacapana v Sovodnjah. Mladinska vokalna skupina Bodeča neža je 2. marca nastopila na reviji Sovodenjska poje, 27. marca pa je nastopila na Prešernovi proslavi, ki jo je organiziralo KD Danica.

Petega in šestega aprila je PD Vrh organiziralo 8. revijo mladinskih in otroških zborov Zlata grla. V soboto, 5. aprila, se je v Kulturnem domu v Sovodnjah odvijal revijalni del, kjer je nastopilo 10 zborov. Naslednji dan, v nedeljo, 6. aprila, pa je v Kulturnem centru Lojze Bratuž potekal tekmovalni del. Sodelovalo je osem zborov: 4 mladinski in 4 otroški. Pevska skupina Bodeča neža je zapela v pozdrav.

Otroški zbor pa je z igrico Nekega pomladnega dne se mi je avtomobil pokvaril ... z besedilom in v režiji Tatjane Devetak kratkočasil gledalce v polurnem odmoru, ko se je žirija sestala za proglasitev zmagovalcev in podelitev priznanj.

Vokalna skupina Bodeča neža je 13. aprila nastopila na Primorski poje v Hrpeljah, 1. maja je sodelovala na Prazniku fitalje v Rupih in 22. maja pela na zaključnem koncertu najboljših primor-

skih mladinskih zborov v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

SKPD Mirko Filej – Oder 90

Delovanje društva je bilo v minuli sezoni osredotočeno na sodelovanja pri raznih kulturnih pobudah.

Recitatorji Oder 90 so sodelovali na raznih pobudah. Dne 1. decembra je društvo sodelovalo s Kulturnim društvom Briški grič iz Števerjana na scen-skem prikazu ob otvoritvi etnološkega muzeja. 8. marca so člani društva sodelovali z gledališko skupino Attori senza confini pri uprizoritvi dela z naslovom *Due giovani sulla via della luce* – Življenje in mučeništvo sv. Hilarija in Tacijana.

Radio Spazio 103

Radijska postaja, ki ima sedež v Vidmu, razpolaga z desetimi frekvencami in z njimi krije skoraj celotno deželo.

Oddaje so razporejene po že ustaljenih vzorcih. Vsak pripravi spored po svojih močeh in si pri tem pomaga z izborom raznovrstne glasbe. V oddajah opozarjamo na zanimivosti iz glasbenega sveta s posebno skrbjo za zborovsko glasbo in za glasbene prireditve, ki se odvijajo v našem prostoru. V zvočnih zapisih nudimo tudi posnetke kulturnih prireditev. V rednih tedenskih oddajah razmišljamo o vprašanjih iz sodobnega življenja ali osvetlimo dogodke iz zgodovine, posebno pomembne obletnice, in še poročamo o dosežkih znanosti ali pojavih v naravi. Pogoste so oddaje z verskega področja in prebiranje zanimivih člankov iz zamejskega tiska. Med razgibanimi glasbenimi oddajami so na sporedu tudi obvestila o kulturnih prireditvah.

DELOVANJE SLOVENSKE PROSVETE IN NEKATERIH DRUŠTEV V TRSTU V SEZONI 2007/2008

DSI

Večeri Društva slovenskih izobražencev so stalnica v tržaškem kulturnem življenju. Že skoraj štiri-deset let se v Peterlinovi dvorani vsak ponedeljek od septembra do junija vrstijo srečanja na literarno, zgodovinsko, umetniško, religiozno in politično tematiko. Gostje prihajajo iz zamejstva, matice in zdomstva. Lani so v enem tednu pripravili celo dva večera, da bi lahko gostili arh. Jureta Vombergarja, vodilnega slovenskega javnega in kulturnega delavca v Argentini, ki je ob predvajanju 120 izvirnih fotografij iz begunskih taborišč v Avstriji in Italiji, s tovornjakov, z vlakov in ladij ter iz pristanišča in begunskega hotela v Buenos Airesu spregovoril o 60-letnici začetka prihajanja pripadnikov slovenske politične emigracije v Argentino. Sezona se je pričela 1. oktobra z večerom, posvečenim spominu škofa Lovrenca Bellomija ob obletnici njegove smrti; pozdravil je tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, o Bellomijevem liku pa so spregovorili Dušan Jakomin, Tomaž Simčič in Peter Močnik. Zadnji večer v sezoni je bil 23. junija, ko so v društvu predstavili Bibliografsko kazalo Mladike 1957-2006, o njem sta spregovorili dr. Rožina Švent in avtorica kazala Magdalena

Etnolog Janez Bogataj predstavlja v Društvu slovenskih izobražencev kuharico Okusiti Slovenijo. V ospredju potica velikanka.

Pahor, in Slovensko bibliografijo za Kanado (1832-2007), ki jo je uredil Marjan Pertot.

K organizaciji večerov marsikdaj pristopijo tudi druga društva; da bi počastili 80-letnico glasbenika in jezikoslovca Pavleta Merkuja je oktobra 2007 Društvo v sodelovanju z Zvezo cerkvenih pevskih zborov pripravilo poseben večer, na katerem so nastopili MIPS Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan in MoPZ ter MePZ Sv. Jernej pod vodstvom Janka Bana. O Merkujevem delu sta spregovorili Živa Gruden in Luisa Antoni. Tudi Društvo se je pridružilo vseslovenskemu praznovanju Trubarjeve petstoletnice. V ponedeljek, 21. januarja, je v Peterlinovi dvorani nastopil muzikolog prof. Ivan Florjanc, ki je govoril na temo »Trubar in glasba«. Tudi sladokusci so prišli na svoje

na srečanju, na katerem so predstavili kuharico Okusiti Slovenijo – 170 izbranih receptov iz slovenske kuhinje, ki je prikaz slovenske gastronomske razpoznavnosti. Pod blagovno znamko National Geographic je delo izdala založba Darila Rokus, napisal pa jo je etnolog Janez Bogataj.

Zgodovina je bila v ospredju srečanja s prof. Jožetom Pirjevcem, ki je predstavil svojo najnovejšo študijo »Trst je naš!« Boj Slovencev za morje (1848-1954). O knjigi, ki je izšla pri Novi reviji v Ljubljani, so spregovorili dr. Gorazd Bajc, predstavnik založbe Tomaž Zalaznik in avtor. Profesor za zgodovino starega veka na Univerzi v Ljubljani dr. Rajko Bratož je predstavil svojo »Rimsko zgodovino«, najnovejše delo o rimski zgodovini, ki je izšlo lani pri Študentski založbi (Zbirka Scripta) v Ljubljani. Dr. Sandi Sitar je predaval o izumitelju ladijskega vijaka in pogozdovalcu Krasa Josephu Ressleru ob 150-letnici njegove smrti. Predavanje je obogatil s projekcijami. Zanimivo je bilo tudi srečanje z zgodovinarico Alesandro Kersevan, avtorico knjige »Lager italiani. Pulizia etnica e campi di concentramento fascisti per civili jugoslavi 1941-1943«, ki je izšla aprila 2008 pri založbi Nutrimenti. Umetnostni zgodovinar Klemen Košir je na večeru z video projekcijami predstavil »Govorico Plečnikove arhitekture ob stoletnici mojstrovega rojstva«.

Februarja so se v društvu srečali s hrvaško kulturo v Trstu in predstavili publikacijo I Croati a Trieste. Predsednik Hrvaške skupnosti v Trstu Damir Murković, avtor enega prispevka v knjigi Milan Pahor in Marko Šare so spregovorili o delu in o zgodovinski prisot-

nosti hrvaške skupnosti v tržaškem mestu.

Pred velikonočnimi prazniki je bil v društvu tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki se je o osrednjem krščanskem prazniku pogovarjal z obiskovalci Društva.

Na društvenih večerih je bil še govor o kavi, tržaškem pristanišču in Slovencih – govorili so Vanja Lokar, Igor Švab in predsednik tržaškega združenja operaterjev kave Vinko Sandalj; o socialni misli Janeza Evangelista Kreka ob 80-letnici njegove smrti – predaval je prof. Janez Juhant.

Še veliko zanimivih srečanj je bilo, nekatere bomo navedli tudi v nadaljevanju tega opisa.

Razstave

Petega novembra so v Peterlinovi dvorani v ulici Donizetti odprli razstavo o Eneju Silviju Piccolominiju, ki jo je pripravila Branka Sulčič. O liku tržaškega škofa, velikega humanista in kasnejšega papeža Pija II. je govoril zgodovinar France M. Dolinar. Drugega februarja je Društvo v sodelovanju s Knjižnico Dušana Černeta pripravilo poseben večer o slovenskih beguncih v Avstriji v letih 1945-1950, na katerem je donedavni ravnatelj Rafaelove družbe msgr. Janez Rihar odprl razstavo arhivskih fotografij o življenju Slovencev v povojnih begunskih taboriščih na Koroškem, ki jo je pripravila omenjena družba.

Petindvajsetega februarja je ravnatelj tržaške Karitas Mario Ravalico odprl prodajno razstavo slik, ki so nastala v likovni koloniji UMETNIKI ZA KARITAS avgusta 2007 na Sinjem vrhu. O projektu Umetniki za karitas je sprego-

vorila tudi organizatorica kolonije Jožica Ličen.

Draga 2008

Študijski dnevi Draga so tradicionalna pozno-poletna prireditve na Tržaškem in predstavljajo višek sezone Društva slovenskih izobražencev. Triinštirideseti študijski dnevi so potekali v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od petka, 5. septembra, do nedelje, 7. septembra. Otvoritveno srečanje je

potekalo v obliki okrogle mize z naslovom Slovenski katoliški tisk (Kako z besedo do ljudi?). Oblikovali so jo urednik Novega glasa Jurij Paljk, urednik Družine Franci Petrič in urednik Nedelje Hanzi Tomažič. Glavni uredniki treh slovenskih katoliških tednikov so odgovarjali na vprašanja o slovenskem katoliškem tisku, o težavah, s katerimi se vsak dan srečuje, o izzivih in problemih sodobne slovenske družbe v matici in zamejstvu. V soboto popoldne je na Dragi nastopila ugledna časnikarka Dela Alenka Puhar s predavanjem Nočne barve in povešene oči. Avtorica, ki je veliko pisala o totalitarizmu in njegovih posledicah pri nas, o zamolčanih in preganjanih, o vrednotah, je kritično razmišljala o sedanjem stanju duha med Slovenci, o odnosu do preteklosti in nalogah za prihodnost. Posebno bogata je bila tudi nedelja. Po jutranji maši, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, je nastopil dr. Anton Štrubelj s predavanjem o Novi duhovni podobi Primoža Trubarja.

Uvodna okrogla miza z naslovom Slovenski katoliški tisk (Kako z besedo do ljudi?) na 43. študijskih dnevih Draga 2008. Z leve: Sergij Pahor (moderator), Jurij Paljk, Hanzi Tomažič, Franci Petrič.

Preden je Primož Trubar postal reformator, je deloval sedemnajst let kot katoliški duhovnik. Miselno, duhovno in pastoralno se je izoblikoval v šoli tržaškega škofa Petra Bonoma. Pomembno je, da se v Nemčiji ni potopil v tuji miselni svet, ampak se je vanj integral kot Slovenec: s peresom v roki, kot prevajalec Svetega pisma in utemeljitelj enotnega slovenskega knjižnega jezika in slovstva. Draga se je zaključila v nedeljo popoldne s predavanjem dr. Igorja Grdine Trubar za vse čase. Petstoletnica utemeljitelja slovenskega jezika je bila za polemista in ostrega opazovalca trendov v slovenskem kulturnem in znanstvenem svetu priložnost za kritično razmišljanje ne samo o sodobni slovenistični problematiki, pač pa tudi o aktualnih družbenih pojavih v matici.

Drago 2008 so obogatile nekatere spremne prireditve. V petek popoldne, pred začetkom okrogle mize, so odprli dokumentarno razstavo Vsem Slovencem, ki je nastala ob 500-letnici Tru-

barjevega rojstva. Nastopila je tudi vokalna skupina Bel Canto iz Murske Sobote pod vodstvom Gabriele Bratina.

Mladika

Revija Mladika je prešla v enainpetdeseto leto izhajanja in se s tem potrdila kot najstarejša revija v zamejstvu. Revija objavlja nekatere stalne rubrike, *Numizmatika*, *Novice Knjižnice Dušana Černeta*, *Antena*, *Moje življenje v Nemčiji* Petra Merčija, *Ocene* itd., stalno pa širi krog sodelavcev in vsebin. V letu 2008 je začela izhajati rubrika Onstran bistre Soče – Di ca dal limpi Lusinc, ki jo ureja Primož Sturman, o furlanski stvarnosti v naši deželi. K pogovoru so bili povabljeni najvažnejši predstavniki furlanskega kulturnega in družbenega življenja. Drobci pa je naslov rubrike, ki jo piše Lida Turk, o zanimivih zgodovinskih utrinkih z naše zemlje.

Revija redno razpisuje nagradni literarni natečaj za prozo in poezijo, v pretekli sezoni že šestintridesetič. Komisija literarnega natečaja Mladike, ki jo sestavljajo Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver, je za leto 2007 obravnavala 42 prispevkov v prozi in 35 ciklusov pesmi. Prvo nagrado je prejela novela Pocestnik avtorice Ane-Marije Pušnik iz Maribora, drugo nagrado je prejela novela Osamljenost Manke Kremenšek Križman iz Ljubljane, tretjo nagrado pa je prejela novela Jutranja kava, ki jo je napisala Olga Paušič iz Lendave.

Prvo nagrado za poezijo je prejel cikel pesmi, ki ga je napisala Ana Balantič iz Idrije. Drugo nagrado je prejel

cikel Briškule in liše avtorice Martine Štunf Šelhaus iz Ljubljane. Tretjo nagrado je prejel Borut Gombač iz Maribora za cikel z naslovom Drgetanje tirov. Nagrajevanje prispevkov je bilo 11. februarja 2008 na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev (glej spodaj).

V sezoni 2007/2008 je Mladika izdala kar nekaj naslovov. Svoja dela založba ponuja v slovenskih in italijanskih knjigarnah v Trstu, Gorici in po Sloveniji, s svojimi novostmi pa se že pet let predstavlja konec novembra na knjižnem sejmu v Ljubljani, kjer zastopa slovensko zamejsko knjižno produkcijo z založbama ZTT in Zadrugo Novi Matajur pod skupnim naslovom Slovenska knjiga v Italiji. V drugi polovici leta 2007 je Mladika izdala knjigo Milana Gregoriča o tržaški in koprski luki z naslovom Koper : Trst, večna tekmeča ali Veliki boj za tranzitne tovore in transportne poti. Izšla je tudi pesniška zbirka Brune Marije Pertot Ti navdih in jaz beseda. Bojan Pavletič je avtor avtobiografskega dela Devet velikih jokov. Slikarju Bogdanu Gromu, ki že več desetletij živi v Združenih državah Amerike, je posvečena trojezična monografija z naslovom Grom, Moje korenine / Le mie radici / My roots, v kateri so zbrane slike iz njegovega tržaškega obdobja in prispevki raznih literarnih kritikov. Tudi lani je izšlo Izvestje srednjih šol na Tržaškem. Otrokom pa je namenjena publikacija Lučke Peterlin Susič z ilustracijami Mateja Susiča, Od Miklavža do Božiča, v kateri sta zbrani dve odrski igri za otroke. Knjižici je priložen CD z zvočnim posnetkom obeh igrice, ki ga je pripravil Radijski oder. V letu 2008 je izšla

Magdalena Pahor
Bibliografsko kazalo
MLADIKE
Letniki I-L
1957-2006

Bibliografsko kazalo 50 letnikov revije Mladika je izšlo v sodelovanju z založbo Mladika in Slovensko prosveto ob 50-letnici revije.

Pri založbi Mladika je izšlo v slovenskem prevodu Marije Cenda delo Enrica Mazzolija Kugy v prvi svetovni vojni (desno).

Enrico Mazzoli

Kugy v prvi svetovni vojni

iz slovenskega
prevoda
Marije Cenda

knjiga z naslovom *Sulle orme di un vagabondo, Due racconti*, v kateri sta zbrani dve noveli Cirila Kosmača, Gosenica in Sreča, v prevodu in s spremeno besedo Marie Bidovec. Spomladi so zagledale luč še literarni prvenec Jasne Jurečič Prerokuj mi še enkrat (roman), zbornik Življenje in delo Karla Kocjančiča, ki ga je uredil Milan Gregorič, ter zbornik študijskih dnevoev Draža 2007 z naslovom Stanje duha na Slovenskem. V sodelovanju s Slovensko prosveto je izšlo Bibliografsko kazalo 50 letnikov revije Mladika, ki ga je pripravila Magdalena Pahor.

MOSP in SSK (Mladi v odkrivanju skupnih poti in Slovenski kulturni klub)

Slovenski kulturni klub in MOSP sta mladinski društvi, ki delujeta v središču mesta Trst, mladim sta v sezoni 2007/2008 ponudili dve gledališki skupini (pod mentorstvom Lučke Peterlin), plesno skupino (pod vodstvom Raffaella Petronio), likovni krožek (vodil ga je

Matej Susič), mednarodni krožek (vodila sta ga Mirjam Malalan in Ivo Lachi) ter časnikarski krožek (vodila sta ga Andrej Černic v sodelovanju z Vido Forčič in Jernejem Ščekom).

Na občnem zboru, ki je bil novembra 2007, je Matteo Feruglio prepustil predsedniško mesto Vidi Forčič. Iva Lachija je na podpredsedniškem mestu zamenjala Mirjam Malalan. Blagajniško funkcijo je prevzela Živa Kušče, Breda Susič pa bo odslej v nadzornem odboru. Za novega tajnika je bil izvoljen Paolo Posillipo, ki bo na tem mestu zamenjal Boštjana Romana. Pri SKK-ju pa je bila za predsednico namesto Helene Pertot izvoljena Julija Berdon, Jure Kopušar je prepustil mesto podpredsednika Tini Kralj, Danjel Simonettig je bil potrjen za blagajnika, tajnica pa je postala Kim Furlan. Za tisk in stike z javnostjo sta bila določena Jure Kopušar in Patrizia Jurincic. Za mlajšo skupino gledališkega krožka bosta odgovorni Katerina Pertot in Tjaša Oblak.

Člani gledališke skupine SKK-MOSP so pod vodstvom Lučke Susi 8. februarja nastopili na osrednji Prešernovi proslavi v Kulturnem domu v Trstu, ki je potekala pod geslom iz Župančičeve dume »Kje, domovina, si?« S plesnimi koreografijami so nastopili tudi člani plesne skupine MOSP-a pod vodstvom Raffaele Petronio.

Tradicionalni Praznik mladih ustvarjalcev je bil v četrtek, 13. marca, v Peterlinovi dvorani. Likovnega, fotografskega in literarnega natečaja za mlade do 30. leta starosti iz zamejstva se je sicer udeležilo nekaj manj ustvarjalcev kot prejšnja leta, vseeno pa je bilo njihovo število zadostno: prispelo je dvanajst literarnih prispevkov, devet fotografskih in deset likovnih. Likovni in fotografski prispevki so bili razstavljeni v Peterlinovi dvorani, literarne pa so mladi prebrali na zaključnem večeru ob prisotnosti publike, ki jih je nato ocenjevala.

Komisijo za likovna dela sta sestavljala slikar Deziderij Švara in likovna kritičarka Magda Jevnikar. Komisija je nagradila dela Roberte Busechian, Lorene Sushmel in Jasmine Guštin.

Komisijo za fotografska dela so sestavljali inženir Marjan Jevnikar, likovna kritičarka Magda Jevnikar in grafični oblikovalec Danilo Pahor. Komisija je dodelila eno samo nagrado, in sicer sklopu fotografij Jakoba Jugovica.

Komisijo za literarna dela so sestavljali literarna kritičarka prof. Vilma Purič, pisateljica Evelina Umek in pisatelj Sergej Verč. Nagradili so Valentino Oblak, Nežo Kravos in Nadjo Cibic.

Evropska organizacija, ki združuje mladinske organizacije etničnih in je-

zikovnih manjšin Youth of European Nationalities (YEN), je tudi letos organizirala spomladanski seminar »Withsun Seminar 2008«, ki je doživel velik uspeh. Sto dvajset pripadnikov evropskih manjšin se je zbralo od 7. do 12. maja v danskem mestecu Gravenstein. Med udeleženci sta bili tudi letos predstavnici slovenske manjšine iz Italije. Od 10. do 18. avgusta so se člani MOSP-a udeležili mednarodne manjšinske pevske delavnice Voices of Europe v Budyšinu pri Lužiških Srbih v Nemčiji.

Od 3. do 6. julija je v Gorici in Novi Gorici potekala 18. Draga mladih, intelektualni forum, namenjen slovenski mladini iz Slovenije, zamejstva in zdomstva. Kulturno plat srečanja mladih je obarvala aktualna tema kulturnega dialoga z geslom »Malo čez«, o kateri so mladi razpravljali na okroglih mizah z gosti iz akademskega, kulturnega in političnega življenja. Pri prvi okrogli mizi »Izzivi sobivanja različnih kultur na sončni strani Alp« so sodelovali Lucija Čok, Jelka Pirkovič in Ernest Ženko (Slovenija). Druge okrogle mize »Stereotipi in predsodki o drugih kulturnih skupinah«, ki je bila v soboto, 5. julija, so se udeležili Veronika Krainz, Jožko Horvat – Muc in Luigia Negro.

Za zabavno plat srečanja so bili na sporedu številne delavnice, izleti, kulturni večeri in pikniki, s katerimi želi Draga mladih zadostiti tudi želji po sprostivni. Jesenski del Drage mladih je potekal na Opčinah pri Trstu. Predavanja »Vzpostavitev dialoga brez odpovedovanja svoji identiteti« so se udeležili Aleksander Studen-Kirchner, Vesna Mikolič in Edi Kovač.

Poletne pobude MOSP-a so se zaključile s skupnim izletom na Vseslovensko mladinsko srečanje v Stično 20. septembra.

Nagrada Vstajenje

Literarna nagrada *Vstajenje* se podeljuje v velikonočnem času in je namenjena zamejskim oziroma zdomskim ustvarjalcem. Komisija, ki jo sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver, je za leto 2008 podelila nagrado Vstajenje Bojanu Pavletiču za knjigo *Devet velikih jokov*.

Slovenski primorski eksodus – umik tisočev primorskih ljudi, v glavnem intelektualcev, pod pritiskom fašizma – doslej še ni imel svoje knjige. Zato v sporočilnem pogledu delo *Devet velikih jokov* ni samo zanimiva pripoved o učiteljski družini, ampak ob njej širok, zmeren, a prefinjen zajem ambientov, skozi katere se kot otrok in mladostnik prebija avtor od delavske hiše v šentjacobskem Trstu do grozljive revščine Haloz in panonske odprtosti Dravskega polja, gre torej za pripoved, ki je privzdignjena na žlahtno humanistično raven. Kvaliteta, s katero se knjiga posebej priporoča, pa je raven njenega pisanja in stila.

Slovesna podelitev nagrade je bila 31. marca na ponedeljkovem večeru v Društvu slovenskih izobražencev. Prof. Bojana Pavletiča je predstavila predsednica odbora literarne nagrade prof. Lojzka Bratuž, ki je tudi prebrala utemeljitev nagrade. Članica Radijskega odra Nadia Roncelli je nato prebrala tekst prof. Zore Tavčar s predstavitvijo

Predsednik Zadružne kraške banke z Opčin Sergij Stančič izroča Bojanu Pavletiču nagrado Vstajenje.

nagrajenega dela, Tomaž Susič pa je podal nekaj odlomkov iz knjige. Nagrado je prof. Pavletiču izročil predsednik Zadružne kraške banke gospod Sergij Stancich. Na kratko se je Bojan Pavletič zahvalil za nagrado, na koncu pa je nekaj pesmi zapela Moška skupina Sv. Jernej z Opčin pod vodstvom Janka Bana.

Mladi oder

Na letošnji osrednji proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku 11. februarja, ki sta jo v Peterlinovi dvorani priredila Slovenska prosveta in Društvo slovenskih izobražencev, so že triintri-desetič podelili priznanja Mladi oder ljubiteljskim gledališkim skupinam s

Prešernova proslava

Osrednja skupna zamejska Prešernova proslava je bila letos zaupana Slovenski prosveti. Na sporedu je bila 15. februarja 2008 v tržaškem Kulturnem domu, 17. februarja pa v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Obakrat je bila slavnostna govornica Luigia Negro iz Rezije. Spored s številnimi mladimi nastopajočimi, ki je bil pod naslovom »Kje, domovina,

Prizor z osrednje Prešernove proslave, ki je potekala pod geslom »Kje, domovina, si?«, v Kulturnem domu v Trstu. Oblikovali so jo tudi mladi člani Slovenskega kulturnega kluba in MOSP-a.

Tržaškega. Kot znano, podeljujeta ta priznanja Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta. Za tržaško pokrajino so priznanja za leto 2007 prejele naslednje skupine: Osnovna šola Franceta Bevka z Opčin, Nižja srednja šola Frana Levstika in Srečka Kosovela s Proseka, Nižja srednja šola Ivana Cankarja od Sv. Jakoba, Barvana klapa Vzgojno zaposlitvenega središča Sklada Mitja Čuk z Opčin, Nižja srednja šola Srečka Kosovela z Opčin, Mladinska dramska skupina Slovenskega kulturnega društva Igo Gruden iz Naboržine, Zbor Ladjica iz Devina, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin, Otroška skupina Slovenskega dramskega društva Jaka Štoka s Proseka in Kontovele, Otroška dramska skupina Slovenec iz Boršta, Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta ter otroška skupina tečajnikov Gledališkega tedna za najmlajše, ki ga prirejata Slovenska prosveta in Radijski oder.

si?« posvečen Dumi ob 130-letnici rojstva Otona Župančiča, je po zamisli Lučke Susič režiral Grega Tozon. Ob spremljavi priložnostnega orkestra pod vodstvom Iztoka Cergola, ki je tudi avtor glasbe, so odmevali glasovi pevcev Mešanega pevskega zbora Mačkolje. Kot solisti so pred publiko nastopili Martina Feri, Andreja Štucin ter Nikolaj Bukavec. Sodeloval je tudi Radijski oder, Aleks Purič pa je poskrbel za video posnetke.

Slovenska prosveta je skupaj z Društvom slovenskih izobražencev pripravila vsakoletno Prešernovo proslavo s kulturnim programom in podelitvijo nagrad literarnega natečaja Mladike in priznanj Mladi oder. Večer je uvedel Saša Martelanc, ki je z izbranimi besedami predstavil zadnjo pesniško zbirko Brune Marije Pertot »Ti navdih in jaz beseda«. Kulturni program so oblikovali še kvintet flavt Glasbene matice, ki ga sestavljajo Petra Marega, Sara Bembi, Carlo Venier, Jagoda Castellani in Tjaša Bajc pod mentorstvom prof. Erike

Slama, ter igralci Radijskega odra Alenka Hrovatin, Peter Raseni in Tomaž Susič. Na večeru so podelili priznanja Mladi oder (glej zgoraj) in razglasili zmagovalce šestintridesetega literarnega natečaja revije Mladika (glej zgoraj).

Primorski kulturni dnevi na Koroškem

Od 7. do 14. oktobra 2007 so na Koroškem potekali 13. Primorski kulturni dnevi, ki so jih priredile Krščanska kulturna zveza v Celovcu, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta v Trstu. S Tržaškega se je kulturne pobude udeležila gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta, ki je v avli Slovenske gimnazije v Celovcu nastopila s predstavo Luise May Alcott »Male dame«. Primorske dneve je v nedeljo zaključil nastop Mešanega pevskega zbora Mačkolje in kvartet Allegretto iz Nove Gorice s kantato »Stabat mater« v farni cerkvi na Radišah.

Radijski oder

Delovanje dramske družine Radijskega odra traja nepretrgoma od leta 1946. Njegova dejavnost se osredotoča

V okviru 13. Primorskih kulturnih dnevov na Koroškem je Mešani pevski zbor Mačkolje nastopil v farni cerkvi na Radišah (zgoraj). Udeleženci poletnega gledališkega tečaja za najmlajše so naštudirali igrice Trnuljčica.

na snemanje iger za radijski medij, v zadnjih letih pa se je uspešno posvetil tudi sinhronizaciji risank in pripravi Gledališkega vrtiljaka za najmlajše.

Med uspešnimi radijskimi pobudami iz pretekle sezone je serija Odprta knjiga: ekipa Radijskega odra je tako posnela kratke zgodbe Zorka Simčiča in roman Paula Maurensiga Lüneburška varianta. Pripravila je cikel Slovenska dramatika v tranziciji in posnela dela iz

sodobne slovenske dramatike. Pripravila je priložnostne igre za Božič in Veliko noč. Uspešno je nadaljevala sinhroniziranje risank, tokrat serijo *Pako* in *Tako*, in za zvočno prilogo h knjigi založbe Mladika *Od Miklavža do Božiča* posnela igrici *Angelček miru* in *Menjava na vrhu*.

Uspešno je stekel 10. Gledališki vrtiljak, ki ga Radijski oder pripravlja v sodelovanju s Slovensko prosveto in Primorskim narodnim gledališčem iz Nove Gorice. V dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu se je tako zvrstilo sedem predstav, ki so bile vsakič dvakrat uprizorjene. Zaradi velikega števila obiskovalcev so namreč uvedli abonmaja sonček in zvezda. Prvi so nastopili udeleženci poletnega gledališkega tečaja za najmlajše z igrico *Pepelka*. Sledile so predstave *Sapraniška* (Mak – Deskle), *Mali ribič* (LG Jože Pengov, Ljubljana), *Škratek copatek* (Gledališče na vrhovi, Nova Gorica), *Osel nazarenski* (Mini teater, Ljubljana), in *Medvedek Pu* (Radijski oder, Trst). Na sporedu sta bili tudi dve izvenabonmajski predstavi, starši vrtcev od Svetega Ivana in *Dijaškega doma* so v predbožičnem času uprizorili igrico *Najlepše darilo*, na zaključnem nagrajevanju najlepših risbic obiskovalcev vrtiljaka pa je Mladinska skupina društva Igo Gruden uprizorila igrico *Repa velikanka*.

Kot smo že omenili, je Radijski oder že sedmo leto v sodelovanju s Slovensko prosveto priredil v Finžgarjevem domu na Opčinah gledališki teden za najmlajše, ki se je ga udeležilo kar petdeset tečajnikov med 7. in 14. letom. V petih dneh so mladi tečajniki v dveh skupinah naštudirali igrico *Trnuljci*-

ca, ki jo je upesnila in priredila Lučka Susič. Režija produkcije je bila zaupana Vesni Tomsič, pri pripravi pa so sodelovali, poleg že omenjene Lučke Susič, še Jelka Bogatec za gib, Magda Samec za sceno, Aljoša Saksida za glasbo in petje in Samuel Kralj za tehniko. Svojo pomoč so dali tudi mladi animatorji Slovenskega kulturnega kluba. Na koncu tedna so odrsko predstavo ponudili staršem na ogled.

Knjižnica Dušana Černeta

Po dolgoletnem delu in številnih naporih je Knjižnica v sodelovanju z založbo Mladika izdala Slovensko bibliografijo za Kanado (1832-2007). Knjiga je že peti zvezek bibliografij, ki ga je Knjižnica Dušana Černeta izdala skupaj z Mladiko. Bibliografija popisuje knjižne izdaje in periodične publikacije v slovenščini in dela slovenskih avtorjev, živečih v Kanadi, ki so napisana v angleškem ali francoskem jeziku, ter prevode slovenskih knjig, ki so izšle v Kanadi. Tako da je skupno obdelanih in popisanih več kot petsto enot. Ob vsakem naslovu so tudi navedene knjižnice, ki posedujejo popisani izvod. Delo je skrbno pripravil knjižničar Marjan Pertot.

Tik pred izidom je publikacija, ki bo predstavila bogato gledališko dejavnost argentinskih Slovencev. Delo, ki ponuja pregled vsega periodičnega tiska, ki ga izdajajo Slovenci v Argentini, popis vseh dramskih predstav, ki so jih pripravile gledališke skupine in slovenski domovi v Argentini, bo izšlo konec tega leta. Knjiga, ki bo zajetna in bogato ilustrirana, bo izšla v sozaložbi tržaške založbe Mladika, Slovenskega gledališkega muzeja iz Ljubljane in Knji-

žnice Dušana Černeta. Knjižnica nadaljuje inventarizacijo in katalogizacijo knjižnih enot in drobnega tiska.

Knjižnica dopolnjuje in zbira podatke in gradivo za bibliografijo slovenskega tiska, ki ga izdajajo slovenske župnije v Nemčiji, ker načrtuje izdajo bibliografije za to področje.

Krožek za družbena vprašanja »Virgil Šček«

V pretekli sezoni je bil osrednji dogodek delovanja Krožka za družbena vprašanja »Virgil Šček« seminar o 60-letnici samostojnega političnega nastopanja Slovencev v sedanjih državnih mejah Italije. Srečanja, ki je potekalo 23. novembra 2007 v Vilfanovi dvorani v Trstu, so se udeležili z referati Nevenka Troha, Raoul Pupo, Nina Lončar, Peter Černic, Ivo Jevnikar, Viljem Černo, Erik Dolhar in Gorazd Bajc. Sledilo je še nekaj priložnostnih predavanj.

V nizu »belih priročnikov« so se uredniki ukvarjali s pripravo dveh novih knjig: mlada zgodovinarica Nina Lončar iz Maribora je za krožek izpolnila svojo diplomsko nalogo o 60-letnici izključitve Jugoslavije iz kominforma in svojemu delu dala naslov Kominform in tržaški Slovenci: odnosi med komunisti v coni A STO 1948-1952. Študija temelji na arhivskih do-

Seminar o 60-letnici samostojnega političnega nastopanja Slovencev v sedanjih državnih mejah Italije je 23. novembra 2007 organiziral Krožek za družbena vprašanja »Virgil Šček. Na sliki z leve: Nina Lončar, Nevenka Troha, Raoul Pupo, Ivo Jevnikar in Rafko Dolhar.

kumentih in že objavljeni literaturi, bogato pa je ilustrirana tudi z dokumentarnimi fotografijami, ki jih je večinoma posnel priljubljeni rajni fotoreporter Mario Magajna. Naslednji zvezek pa je zbornik več avtorjev, ki ga je uredil Ivo Jevnikar in nosi naslov Zvestoba vrednotam: podoba Dušana Černeta in po njem poimenovanih pobud. Knjiga je posvečena znanemu tržaškemu časnikarju in politiku Dušanu Černetu (1916-1975), prikazuje pa njegovo življenje in delo, predstavlja nekaj njegovih spisov, podrobno pa poroča tudi o Nagradi Dušana Černeta, ki je pred kratkim oživljena, in o dosedanjih nagrajencih, ter o vlogi Knjižnice Dušana Černeta v Trstu.

N. B. Ta pregled dejavnosti ne krije v celoti bogate in razvejane dejavnosti društev po tržaškem teritoriju. Fotografije: FOTOKROMA, Peter Cvelbar.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

*»Vojna in mir« ob 90-letnici soške fronte (zgoraj)
Prizor z večera o ljudskem izročilu v besedi in glasbi
Slikar Rudi Skočir ob odprtju razstave*

Ducat plodnih let dokazuje, kako je bilo pomembno za Gorico, da je kot nadaljevanje nekdanjega Katoliškega doma zrasel sodobni Kulturni center. V njem se odvija vsako leto okoli sto prireditev, letos jih je bilo stošest. Če upoštevamo, da nekatere pevske revije in glasbeni natečaji trajajo več dni, lahko izračunamo, da je bila ena predstava točno vsak tretji dan. Mislim, da je taka dejavnost že na intenzivni ravni. Velike zasluge za dosežek gre pripisati predsednici društva prof. Franki Žgavec in uslužbencem centra.

Vse prireditve so skrbno zabeležene in opremljene s kakovostnimi fotografijami v biltenu, ki redno izhaja vsako jesen. Dvanajsti po vrsti beleži dogodke, ki so se zvrstili od avgusta 2007 do julija 2008.

Kot običajno je bila bogata gledališka sezona, kjer je zabeleženih 22 predstav za otroke in 21 za odrasle. V to dejavnost so vštete tudi šolske prireditve. Pravo doživetje je bila velika prireditev ob dnevu slovenske kulture pod naslovom Kje domovina si? Za izvedbo so poskrbele tržaške in goriške ustanove.

Glasbenih dogodkov je bilo 26 in med njimi nekateri prav pomembni. Tako velja posebej omeniti nastop Mladinskega zbora Vesna iz Moskve, klavirski recital Dubravke Tomšič – Sre-

botnjak ter koncert Komornega zbora konservatorija iz Bratislave in Slovaškega komornega orkestra. V centru so se odvijale tudi vsakoletne pevske revije Cecilijanka, Mala Cecilijanka, Primorska poje in pomembna tekmovanja: mednarodno klavirsko tekmovanje Città di Gorizia in evropski natečaj za mlade violiniste in čeliste Alfredo in Vanda Markosig.

Pretekla sezona je bila zelo bogata s predavanji, predstavitvami, kongresi, seminarji in srečanji vseh vrst: na sporedu jih je bilo 29. Posebno doživetje je bil večer, na katerem je Kulturni center predstavil publikacijo in zgoščenko o ljudskem izročilu v besedi in glasbi v širšem goriškem prostoru, kot dosežek raziskovalnega dela v okviru evropskega projekta Interreg III/A. Prireditev je spremljalo odprtje etnografske razstave ljudskih skrinj. Slovesno smo se spomnili 500-letnice rojstva Primoža Trubarja ter njegovih obiskov na Goriškem z večerom, ki je vseboval predavanja in pevske nastope.

V prostorih centra je bilo med sezono odprtih kar osem razstav. Odmevne so bile posebno razstave umetnikov Karla Pečka in Rudija Skočirja ter antološka razstava ob 20 – letnici smrti

Komorni zbor in Slovaški komorni orkester iz Bratislave Sv. Miklavž v KC Lojze Bratuž (fotografije: arhiv NG)

Negovana Nemca. Pretresljiva je bila mednarodna skupinska razstava ob 90 – letnici zaključka soške fronte z naslovom Vojna in mir – spomini in spomeniki.

Zasluga za živahnost sezone gre osebju, številnim sodelavcem in zvestim obiskovalcem KC Lojze Bratuž. Razvidno je, da ta živahnost temelji tudi na sodelovanju med slovenskimi, furlanskimi in italijanskimi ustanovami. Vsi si želimo, da bi to dokončno usmerilo tukajšnjo družbo k mirnemu sožitju na stičišču različnih kultur.

VERSKO IN KULTURNO ŽIVLJENJE V BAZOVICI IN NA VZHODNO KRAŠKEM PODROČJU

Vzhodno kraški del Tržaške škofije je zaobjet v dve župniji: v manjšo župnijo Pesek (šteje le okrog 200 ljudi) in večjo, ki je Bazovica (ki ima okrog 1800 ljudi). Tako verskemu kot kulturnemu utripu dajejo pečat posebej trije pevski zbori: otroški zbor Slomšek, ki ga vodi Zdenka Križmančič; mešani zbor LIPA (vodi ga organistka in zborovodja Tamara Ražem), ter mešani zbor Skala-Slovan, ki ga vodi Herman Antonič. Skoraj ni prireditve v nobeni izmed naših vasi, kjer ne bi pel vsaj eden izmed teh pevskih zborov. V Bazovici obstaja še eden, in sicer moški zbor Lipa, a ta poje v cerkvi le na koncertu božičnih pesmi.

Vsaka vas ima sicer svoje značilnosti, pa vendar so verski prazniki in narodni običaji tisti, ki prevladujejo nad vsemi drugimi prireditvami. Ne morem sicer kot duhovnik mimo nedeljske in prazničnih maš, ko navadno poje redno – vsako nedeljo mešani zbor Lipa, vsaj enkrat v mesecu tudi otroški zbor Slomšek. Na Pesku je navadno le ljudsko petje, organista tam žal ni. Tudi na Padričah in v Gropadi, podružničnih cerkvah, navadno ni orgelske spremljave in je pri mašah slišati le ljudsko petje. Bolj slovesno je le za praznike zavetnikov ali za opasilo (žegnjanje).

Za leto 2008, ki se naglo bliža h koncu, moram omeniti naslednje večje prireditve:

1) Predbožični koncert treh otroških zborov v Bazovici, ko so nasto-

pili mladinski zbor Knežak, Kraški slavček iz Nabrežine in domači otroški zbor Slomšek. Pravi božični koncert je bil vedno v bazovski cerkvi 27. dec., ko so prepevali moški zbor Bazovica, oktet Odmevi iz Saleža in mešani zbor iz Hrvatinov.

2) Doživeto vsakoletno pustovanje za otroke v Slomškovem domu na pustni ponedeljek je bilo 4. februarja.

3) 19. februarja smo slovesno predali namenu obnovljen Slomškov dom v Bazovici. Bila je množično obiskana slovesnost, z navzočnostjo mnogih politikov in članov stranke Slovenska skupnost, odbora SSO in Slovenske prosvete. Nastopili so vsi trije bazovski pevski zbori. Dom pa je blagoslovil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Obesili smo na zid tudi veliko spominsko sliko pokojnega deželnega svetovalca dr. Mirka Špacapana, ki nam je omogočil deželni prispevek. Tudi tradicionalni obilni »likof« seveda ni odmanjkal.

4) Romanja in izleti nam služijo ne le za poglobitev vere in kot način za spoznavanje lepote sveta, posebej naše lepe Slovenije, ampak predvsem kot sredstvo za povezovanje župljanov in članov našega društva, skratka vseh udeležencev in članov. 25. aprila smo bili v Nove mestu. Po skupni maši 12 duhovnikov in domačega škofa Glavana smo Bazovci šli še v kraje Slomškovega kaplanovanja, to je na Bizeljsko. Ogledali smo si tamkajšnjo cerkev, vinsko klet in znamenito »repnico«, muzej,...

Otroški zbor Slomšek je letos gostoval tudi pri naših slovenskih rojakih v Münchnu, v Nemčiji, in sicer od 23. do 25 aprila. Peli so pri maši in v prostorih kulturnega društva, obiskali šolo, muzej, živalski vrt in še marsikatero znamenitost.

Cerkveni mešani pevski zbor Lipa pa je v istem času gostoval in pel po Sardiniji, saj je naš predsednik zbora po rodu doma s tega otoka. Sam se seveda nisem mogel udeležiti nobenega od teh gostovanj, saj sem imel doma drugo delo. Pevci pa so mi povedali, da lepih doživetij ni manjkalo. Tudi nastopi so bili lepi in kvalitetni; gostitelji pa gostoljubni in ustrezljivi.

29. junija smo pripravili na nov izlet, tokrat v Slovensko Istro. Po maši v Krkavčah, smo si ogledali še vinsko klet in torkljo, kjer smo lahko pokusili vina in domače olivno olje. Nato smo se z ladjo odpeljali po našem morju od Izole do Portoroža in nazaj. Ob večernem zatonu smo si v hladu privoščili še sladole in osvežilno pijačo.

Za otroke je posebej lepo doživetje vsakoleten t.i. nagradni izlet. V nedeljo, 31. avgusta, smo obiskali Luče. V kapeli pod Raduho smo imeli sv. mašo. Kosilo smo imeli kar v koči. Po pohodu v megli smo si ogledali še Snežno jamo s kapniki. Večerjali smo v kmečkem turizmu Zavratnik in se v veseli družbi, a utrujeni pozno vrnil v domače kraje.

5) Šmarnice so vsako leto še kar lepo obiskane, tako z udeležbo otrok kot starejših. Otrokom ponudim za bolj zvesto prihajanje in sodelovanje športni pokal, ki ga dobijo ob zaključku

*Zbor Lipa na Sardiniji (zgoraj)
Otroški zbor Slomšek po nastopu v Münchnu*

šmarnic, po Marijini maši in procesiji v Gropadi, 31. maja. Tudi družabnost nikoli ne manjka.

V mesecu maju smo imeli tudi sveto birmo, ko je v nedeljo, 18. maja, v Bazovici prejelo ta zakrament je po rokah našega g. škofa prejelo kar 10 otrok. Škoda, da jih po birmi že dve tretjini ni več videti ne v cerkvi ne na drugih naših prireditvah.

V Bazovici sta sicer še lepo obiskani dve procesiji: najprej je tu evharistična procesija, ki je bila 25. maja, in Marijina procesija z lučkami na dan Marijinega rojstva, 8. septembra. Tudi ob tej priložnosti ni manjkala družabnost.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV IZ TRSTA

Sezona 2007 / 2008

Muzikolog in zborovodja Tomaž Faganel na poletnem seminarju na Ptuj u vadi cerkveni del izbranega sporeda.

Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) iz Trsta se je v pretekli sezoni pričelo s predstavitvijo nove, 5. številke zbornika *Glas naših zborov*. Predstavitve nove številke glasila je bila 25. septembra 2007 v Finžgarjevem domu na Opčinah. O vsebini in pomenu te publikacije, ki že od izida prve številke (leta 1996) objavlja poleg uvodnih člankov in raziskav še poročila o delovanju ZCPZ in včlanjenih zborov, je govoril Saša Martelanc. Predstavitvi zbornika je sledil še glasbeni del, ki ga je za to priložnost pripravil in izvedel MIPZ Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan.

V mesecu oktobru 2007 je Zveza organizirala dve *Dekanijski reviji*. Prva je bila revija devinskega dekanata in je potekala v cerkvi v Šempolaju 7. 10. Nastopilo je sedem zborov (CPZ Štivan, CPZ Zgonik, CPZ Mavhinje, CPZ

Devin, ŽPZ Devin, CPZ Šempolaj in MoPZ Fantje izpod Grmade). Na reviji je prisotne v imenu župnijske skupnosti pozdravil Edvin Forčič, nagovor je imel devinski dekan Jože Markuža. Sledila je revija openskega dekanata 13. 10. v Trstu v cerkvi sv. Janeza Bosca pri Salezijancih, kjer je nastopilo deset zborov (OPZ Kraški cvet, MePZ Repentabor, CPZ Rojan, MePZ Sv. Jernej, CPZ Sv. Križ, Vokalno-

instrumentalna skupina Katizbor – Caticoro s Katinare, CPZ Ricmanje, ŽPZ Prosek- Kontovel in CPZ Sv. Ana- Salezijanci). Na reviji je prisotne pozdravil openski dekan g. Tone Bedenčič.

Na začetku novembra (4.11.) je ZCPZ priredila v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah koncert Komornega zbora *Jacobus Gallus* iz Kranja, pod vodstvom Angele Tomanič. Kvalitetni koncert so poleg zbora oblikovali solisti Pija Brodnik, Anja Strajnar, Metod Palčič, Blaž Kladnik, organistka Barbara Pibernik in instrumentalisti Cappelle Cantiani.

V drugi polovici istega meseca (18. 11.) je bila na vrsti 42. izvedba zborovske revije *Pesem jeseni*, ki se je odvijala v gledališču France Prešeren v Boljuncu. Na reviji je nastopilo devet pevskih zborov, vsi s Tržaškega (MePZ Lipa, Združeni zbor ZCPZ, MoPZ Fantje izpod Grmade, MePZ Sv. Jernej,

ŽPZ Prosek-Kontovel, MePZ Devin-Rdeča zvezda, MoPSkupina Sv. Jernej, MePZ Skala-Slovan in MePZ Mačkolje).

Ob koncu leta (30. 12. 2007) je bil še *Orgelski koncert* v cerkvi sv. Jakoba v Trstu, ki sta ga oblikovala Mirko Butkovič in Matej Lazar, diplomanta na Akademiji za glasbo v Ljubljani. Izvajala sta skladbe Bacha, Be-

Zborovodja Mirko Ferlan iz Nabrežine vadi z udeleženci poletnega seminarja ZCPZ posvetni del sporeda.

ethovna, Mendelssohna, Krebsa, Scarlattija, Balbastreja, Candottija, Scheidemanna, Dubois. Prisotne je še posebej razveselilo, da je spet zadonel Vrabčev Ostinato, ki je dolgo časa veljal za izgubljen delo.

Tradicionalni *Božični koncert* v stolnici sv. Justa je ZCPZ priredila 20. januarja 2008. Koncert, ki je potekal pod geslom '*Mir ljudem na zemlji*', sta oblikovala otroški in mladinski zbor *Vesela pomlad* z Opčin pod vodstvom Mire Fabjan ter MePZ *Jacobus Gallus* iz Trsta pod vodstvom Matjaža Ščeka. Geslo koncerta je bilo izbrano po naslovu nove pesmarice Ivana Ščeka, ki jo je na koncertu predstavil Marko Tavčar in katere pesmi sta zbora ob tej priložnosti izvajala.

Začetek pomladi je bil povezan s pripravo 38. revije otroških in mladinskih zborov *Pesem pomladi*. Ker se je prijavilo veliko število zborov, je revija potekala v dveh delih: prvi dan (29. 3.) so se predstavili OPZ Zgonik, OPZ OŠ Albert Sirk iz Sv. Križa, OPZ OŠ Stanko Gruden iz Šempolaja, OPZ

OŠ Virgil Šček iz Nabrežine, OPZ Friderik Baraga iz Sv. Križa, OPZ Ladjičica iz Devina, OPZ OŠ France Bevk z Opčin, OPZ Glasbeni ustvarjalci iz Sv. Križa, OPZ Kraški cvet iz Trebč, OPZ Vesela pomlad z Opčin, MIPZ Ladja iz Devina, Vokalno-instrumentalna skupina Katizbor-Catticoro s Katinare, MLDPS Vesela pomlad z Opčin in MIPZ Kraški cvet iz Trebč, drugi dan (30. 3.) pa so nastopili Otroška folklorna skupina Stu ledi iz Trsta, Mlajša SkOPZ A. M. Slomšek iz Bazovice, OPZ OV Elvira Kralj iz Trebč, OPZ Fran Venturini od Domja, OPZ Zvonček s Cola, Starejša SkOPZ A. M. Slomšek iz Bazovice, OPZ OŠ Mara Samsa – Ivan Trinko od Domja in iz Ricmanj, OPZ OŠ Alojz Gradnik s Cola, OPZ OŠ Albin Bubnič iz Milj, OPZ OV in I.r. OŠ F. S. Finžgar iz Barkovelj, OPZ OŠ Ivan Grbec – Marica Gregorič Stepančič iz Škednja, OPZ OŠ Prežihov Voranc iz Doline in Mačkolj, OPZ OŠ F. S. Finžgar iz Barkovelj, MIPZ NSS Igo Gruden iz Nabrežine, MIPZ NSS Ivan Cankar od Sv. Jakoba, MIPZ NSS sv.

Ciril in Metod od Sv. Ivana in MIPZ NSŠ Simon Gregorčič iz Doline. O velikem pomenu, ki ga ima za našo stvarnost otroško in mladinsko petje, je na revijah spregovorila Zdenka Kavčič-Križmančič. Koncert je širokogrudno podprla Slovenska prosvetna matica iz Trsta.

Poleg tradicionalne revije, posvečene mladim pevcem, ZCPZ redno skrbi tudi za publikacijo novih pesmaric, primernih za mlada grla. Tako je v tej sezoni izšla nova zbirka *Zlati sonček-Pesmi za otroke* (skladateljev Alojzija Šonca, Viktorja Šonca, Emila Adamiča in Pavleta Merkuja), ki so jo uredili Mira Fabjan, Martina Feri in Marko Tavčar.

Pomladni čas je tudi povezan z organizacijo koncertov v sklopu revije *Primorska poje*, tokrat 39. in posvečene 500-letnici rojstva Primoža Trubarja. V samostojni režiji je ZCPZ iz Trsta priredila dva koncerta: prvi je bil 8. 3. v dvorani Marijinega doma v ulici Risorta v Trstu, kjer so nastopili Oktet Borea iz Ajdovščine, Vokalna skupina Snežet iz Tolmina, PZ Planina iz Postojne, MoPZ Kras iz Mirna in Kostanjevice, Komorni zbor Iskra iz Bovca in MePZ Tabor Kalc iz Ilirske Bistrice, drugi je bil v cerkvi v Bazovici 15. 3., kjer so peli Združeni zbor ZCPZ iz Trsta, ŽPZ Sinji galeb DU iz Izole, MePZ Ivan Kokošar iz Kanala, ŽuPZ Sveta Lucija iz Pirana, PZ Mirko Filej iz Gorice in MePZ Adriatic iz Kopra. V soorganizaciji z Zvezo slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zvezo slovenskih kulturnih društev iz Trsta, Gorice in Vidma je bil še koncert v Občinskem kulturnem centru na Trbižu, kjer so nastopili Vokalna skupina Ascolti iz St. Ilja ob Dravi,

Ženska vokalna skupina Danica z Vrha sv. Mihaela, MoPZ Jepa iz Baškega jezera, Oktet Odmevi iz Zgonika, MePZ Gorotan iz Šmihela in DeklPZ Radost iz Idrije.

V mesecih maju in juniju 2008 je v Marijanišču na Opčinah potekala *Solopjevska delavnica* pod mentorstvom Adija Daneva. Tega tečaja vokalne tehnike se je udeležilo štirinajst mladih pevcev in pevk.

V Evangeličansko-luteranski cerkvi v Trstu je 26.6. ZCPZ priredila celovečerni koncert *Komornega zbora* iz Ljubljane pod vodstvom Gregorja Klančiča. Zanimiv spored je obsegal dela več znanih slovenskih avtorjev cerkvene glasbe, sklop pesmi tržaških skladateljev (Kogoj, Venturini in Pahor) in skladbe iz svetovne literature 19. in 20. stoletja ter nekaj priredb črnskih duhovnih pesmi.

Ob koncu meseca junija (28.6.) je bil na obisku pri Zvezi organist Paolo Scandali iz Pesara, ki je vodil orgelski tečaj o registraciji baročne italijanske orgelske literature v cerkvi v Rojanu. Udeležili so se ga tečajniki iz Trsta in Gorice. Istega večera je imel Paolo Scandali v rojanski cerkvi tudi celovečerni orgelski koncert z naslovom *Italijanski mojstri se soočajo*, na katerem je izvajal skladbe Corellija, Scarlattija, Morandija, Cimarose in Morettija.

Pritrkovalske skupine, ki delujejo po posameznih župnijah, so v organizirani obliki s pritrkovanjem nastopile pred mašo hvaležnico in po njej pri sv. Justu v Trstu (11.11.2007), zaradi slabega vremena je na Veliki šmaren 2008 odpadlo 8. srečanje pritrkovalcev *Pojo, pojo zvonovi* na Repentabru. Zato je pa-

del sklep, da bi srečanje priredili v čast sv. Hieronimu 27. septembra na Kontovelu.

Združeni zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov, ki šteje od 50 do 60 pevcev, je skozi celo sezono imel redne pevske vaje pod vodstvom svojega dirigenta Edija Raceta. Zbor je, kot v prejšnjih letih, tudi v minuli sezoni veliko nastopal tako na pevskih revijah ZCPZ

kot ob raznih obletnicah, praznovanjih zavetnikov raznih cerkva in slovesnih mašah. Naj omenimo le nekatere teh priložnosti: hvaležnica v tržaški stolnici (11.11.2007), maša v Rodiku ob obletnici smrti Ubalda Vrabca (13.1.2008), v Kromberku v poklon Vinku Vodopivcu (3.5.2008), pri Novem sv. Antonu v Trstu ob praznovanju cerkvenega zavetnika (13.5.2008).

Sezona se je zaključila tako kot vsako leto s *Seminarjem za pevce, organiste in zborovodje*, ki se je odvijal od 3. do 9. avgusta 2008 na Ptuju, kjer se je zbralo 74 pevcev in pevk, ob mentorjih in spremljevalcih. Pevski tečaj sta vodila Tomaž Faganel in Mirko Ferlan. Sredi tedna je bil na obisku tržaški škof Evgen Ravignani, ki je udeležencem seminarja pripravil zelo zanimivo predavanje, se z njimi pogovoril in daroval slovesno mašo. Zadnji dan seminarja so pevke in pevci pri maši v cerkvi sv. Jurija na Ptuju izvajali naštudirane cerkvene pesmi in Venturinijevo mašo v poklon Bazoviškim ju-

Skupinska slika pevk in pevcev ter voditeljev poletnega seminarja pred glavnim oltarjem župnijske cerkve sv. Jurija na Ptuju (fotografije: arhiv ZCPZ iz Trsta)

nakom, mašo v Arhovi priredbi; petje je na orgle spremljala Angela Tomanič. Maši je sledil še nastop štirih mladih organistov, ki so se na seminarju udeležili začetniškega orgelskega tečaja, ki ga je vodil Gregor Klančič. Po maši pa so v hotelu predstavili posvetni del programa, ki so ga vadili med tednom. Najprej so svoj program podali otroci, ki so se med tednom zbirali na jutranjih delavnicah, sledil je nastop solista Marjana Štrajna ter moškega in mešanega zbora, ki ju je pripravil Mirko Ferlan. Moški so podali Tomčevi priredbi dveh ljudskih pesmi, Vodopivčeve Žabe in Rapotčevo Pevsko geslo, mešani zbor pa v poklon Bredi Šček, ob 40-letnici njene smrti, dve njeni skladbi.

S septembrom se obnavlja pestro in vsebinsko bogato delovanje ZCPZ na Tržaškem, ki ob vsem navedenem veliko vlaga prav v redno prisotnost zborov pri slovenskem bogoslužju v mestu, še posebej v župnijah, ki so narodnostno bolj izpostavljene.

GALERIJA ARS NA TRAVNIKU

*S predstavitev revije Kronika o zgodovini Goriške
Umetniki za Karitas, nastop vokalne skupine Ventus
Katarina Brešan ter umetnici Sonja Makuc in Tea Curk*

Prvi večer sezone 2007-2008 v Galeriji Ars nad Katoliško knjigarno je bil posvečen zgodovini Goriške. Zgodovinsko društvo za Severno Primorsko je v torek, 13. novembra 2007, predstavilo 55. številko revije Kronika, v celoti posvečeno zgodovini Goriške. Po pozdravu predsednika društva Ars Jurija Paljka in prof. Petra Černica v imenu Zgodovinskega društva sta monografijo o Goriški predstavila umetnostni zgodovinar Saša Quinzi in zgodovinar Renato Podberšič. Spregovoril je tudi odgovorni urednik revije Kronika Miha Preinfalk. V monografski zbornik je prispevalo svoj strokovni zapis 21 avtorjev, med temi tudi Goričana Peter Černic in Saša Quinzi.

V novembru je bilo v galeriji odprte razstave umetnikov, ki se od leta 1995 zbirajo na Sinjem Vrh v umetniški koloniji in darujejo izkupiček za svoja dela v dobrodelne namene (30. nov.). Po pozdravu Franke Žgavec je o projektu Umetniki za Karitas spregovorila vodja projekta Jožica Ličen (doslej je sodelovalo 628 umetnikov, darovali so 1081 likovnih del), umetnike in njihova dela pa je predstavila kritičarka Anamarija Stibilj Šajn. Razstavljali so: Zvest Apollonio, Milena Gregorič, Veljko Toman, Laszlo Nemes, Nande Rupnik, Lucijan Bratuš, Andrej Kosič, Marija Prelog, Mira

Uršič, Azad Karim, Tone Zeifert in Jože Bartolj. Na večeru je v glasbenem uvodu zapel vipavski Kvintet Ventus.

V marcu je v galeriji razstavljal primorski slikar Ivan Stojan Rutar, Tolminec, ki danes živi in ustvarja v Kopru. Njegova dela je družil naslov Zeleno modro: zaobjemal je dva slikarska ciklusa, uglašena na paleto teh barv. Umetnika je predstavil Jurij Paljk. Na razstavi je bilo na ogled 27 platen (18. mar.).

Sledila je razstava dveh mladih likovnih umetnic iz Vipavske doline, ki sta pred kratkim diplomirali na lju-bljanski akademiji. Sonja Makuc je razstavila svoje grafike, Tea Curk svoje male plastike. Po uvodnem poz-

dravu Jurija Paljka in glasbenih zvokih mladih Ane Cotič in Andreja Brešana s centra Emil Komel je besedo prevzela Katarina Brešan, ki si je razstavo tudi zamislila. Za obe likovni ustvarjalki in za mlado kritičarko je bil večer prijeten, vesel in lep vstop v javnost (24. aprila).

Sezono v Galeriji Ars je sklenila razstava o življenju tolminske operne pe- vke Gabrijele Mrak (1852-1928), ki je nastopala v vseh pomembnejših oper- nih gledališčih v stari Avstriji. Kulturni večer so priredili Generalni konzulat RS

*Odprtje razstave o operni pevki Gabrijele Mrak (zgoraj)
Slikar Ivan Stojan Rutar z Jurijem Paljkom ob odprtju razstave
(fotografije: arhiv NG)*

v Trstu, Glasbena šola Tolmin, Sloven- ski center za glasbeno vzgojo Emil Ko- mel in društvo Ars. Navzoče, med ka- terimi je bil tudi generalni konzul Jože Šušmelj, je pozdravil Jurij Paljk, umet- nico pa je predstavila avtorica razstave Slavica Mlakar. Večer so uvedli flavti- stki Špela Črnilogar in Frida Golja z glasbene šole Tolmin ter violončelist Aleksander Sluga, sklenila pa sta ga so- list Martin Srebrnič in pianistka Neva Klanjšček s centra za glasbeno vzgojo Emil Komel (18. junija).

MLADINSKI DOM V ŠOLSKEM LETU 2007/2008

Društvo Mladinski dom je nastalo 7. septembra leta 2004 v odgovor na potrebe goriških družin na vzgojnem, socialnem in kulturnem področju. Ponuja didaktično pomoč in varno okolje v popoldanskih urah dijakom, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici. Gojencem so priskrbljeni prevoz od šole do sedeža, kosilo, spremstvo pri opravljanju domačih nalog, pomoč in strokovno svetovanje pri premoščanju specifičnih učnih težav ter prevoz na njihove popoldanske dejavnosti. Pošolski pouk dopolnjujejo še druge specifične ponudbe, kot so logopedska in psihoterapevtska služba, strokovna pomoč z inštrukcijami v posameznih predmetih, poletno središče, razni tečaji.

Stalno raste število članov, ki se poslužujejo kake od ponujenih uslug: v letu 2008 je to število preseglo 80 enot. V lanskem šolskem letu se je storitev pošolskega pouka koristilo 24 gojencev-dijakov srednje šole Ivan Trinko iz Gorice in Večstopenjskega zavoda Doberdob. V Gorici je popoldanski pouk potekal na sedežu v ul. Don Bosco 60, v doberdobski podružnici pa na srednji šoli. Gojencem so skrbno sledili štirje vzgojitelji Saša Černic, Valentina Šuligoj, Marianna Kosič in Bojana Žvokelj. Pri delu z otroki so redno pomagali tudi Lucia Danielis (inštrukcije), Walter Grudina (pevoz) in drugi občasni sodelavci.

Kakor prejšnja leta je tudi letos naša ustanova poskrbela za prevoz otrok s Krminskega in okoliških občin, ki so izbrali nadaljnje šolanje na slovenskih

srednjih šolah v Gorici. Po zakonu bi morale javne uprave zagotavljati brezplačni prevoz šoloobveznih otrok. V rešnici pa projekt v večji meri finančno podpira Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Vso dejavnost Mladinskega doma, ki tudi sodeluje s podobnimi društvi pri načrtovanju, usklajevanju in racionalizaciji obstoječe ponudbe v korist družinam na socialnem in vzgojnem področju, koordinira ravnatelj Mauro Leban.

V začetku septembra 2007 se je novo šolsko leto začelo s tečajem za petošolce kot pripravo na vstop v nižjo srednjo šolo. Vpisani otroci so se tri ure dnevno v spremstvu vzgojiteljev in profesorjev privajali novim dolžnostim in izzivom novega šolskega leta, osvajali učne navade ter utrjevali svoje znanje v glavnih predmetih.

Izdelke videofilmske delavnice, ki je potekala med poletnim središčem pod mentorstvom pedagoga g. Cirila Murnika, je Mladinski dom uspešno predstavil na 43. Srečanju najmlajših filmskih in video ustvarjalcev Slovenije, ki je potekal oktobra v Izoli v priredbi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

V Domu Franc Močnik v Gorici je 24. novembra nad trideset mladih obiskalo tečaj o spolni vzgoji z naslovom *ZA VELIKI DA LJUBEZNI*. S telesno-zdravniškega vidika je spregovorila ginekologinja mag. Mirjam Cvelbar, psihološki vidik pa je osvetlila psihologinja dr. Maria Carmela Palmisano.

V zimskem času je Mladinski dom sodeloval s Skupnostjo družin Sončnica pri pripravi predavanj za starše in vzgojitelje. Letošnje teme: vzgojni oprijemi, nasilje in življenje po veri in družini.

Aprila 2008 je animirani film *Majhna Ženica*, ki je nastal med videodelavnico 2007, prejel prvo nagrado na filmskem Festivalu ZOOM.2 v Ljubljani v kategoriji za osnovne šole.

Pri letošnji pripravi na malo maturo od 9. do 13. junija so tre-tješolcem pomagali in svetovali prof. Vanda Sever, prof. Marija Češčut, prof. Ester Bortolotti in Albert Vončina.

Po koncu pouka se v prostorih doma in v sosednjem Zavodu svete Družine vsako leto odvija poletno sredšče za predšolske otroke, učence in dijake, ki obiskujejo slovenske šole na Goriškem. V petih tedenskih izmenah se te ponudbe poslužuje okrog sto otrok. Skrb za gojence do petega razreda nosi Skupnost družin Sončnica, za srednješolce pa Mladinski dom. V tem okviru se je v ponedeljek 16. junija začelo tritedensko poletno središče Izzivi 2008 namenjeno mladini od 11. do 14. leta starosti. Tudi letošnji program je bil zelo zanimiv in pester. Pod vodstvom ravnatelja in spremstvu Simona Petra ter seveda zunanjih sodelavcev se je skupina devet-najst mladih zabavala v naravi in urila telesne in druge spretnosti ob spoznavanju najrazličnejših veščin. Z gospodom Cirilom Murnikom so najprej snemali trilogijo kratkometražnih filmov, z društvom Arcieri Isonzo so vadili lokostrelstvo, en dan so se odpravili na morje na tečaj jadrnanja na deski s Čupo pod vodstvom Marka Tute, v spremstvu

Gojenci med popoldanskim učenjem

člana društva Soška fronta Egona Valantiča so obiskali jame in jarke na Sabotinu. Tudi letos so se odpravili na Tarzaning (hoja po vrveh, plezanje, prečkanje tibetanskih mostov, guganje na lijanah,...) v pustolovski park na Nevejskem sedlu. En dan jih je čakal spust z raftom po brzicah deroče Soče, drugič so imeli orientacijsko igro in izlet s kolesi. Pri soškem parku so vadili kurjenje in si spekli klobase. Vmes so se odpravili na sproščujoč izlet na Bled, kjer jih je seveda čakalo osvežujoče kopanje v jezeru. Med najbolj doživete trenutke *Zelenega Izziva*, t.j. zelenega tedna v koči svetega Jožefa v Žabnicah, ki se je letos vršil v nekoliko okrnjeni obliki, sta bila vzpon na Lovce in izlet k izviru Soče.

V začetku septembra 2008 so se gojenci spet zbrali v Mladinskem domu na pripravi na vstop v srednjo šolo. Tu so se vpisani otroci tri ure dnevno v spremstvu vzgojiteljev Marte Lombardi in Marka Gusa privajali novim dolžnostim in izzivom novega šolskega leta, osvajali učne navade ter utrjevali svoje znanje v slovenščini, italijanščini, matematiki in angleščini.

SKUPNOST DRUŽIN SONČNICA – SEZONA 2007/2008

Predavanje dr. Ščuka v Domu Franca Močnika

Po poletnem premoru se je sezona 2007/08 začela s sejo odbora, na kateri so njeni člani »pospravili« poletno središče in načrtovali programa novega delovnega leta.

Oktobra je članom uspelo izpeljati prijeten jesenski izlet s sveto mašo na Ligu, z ogledom tamkajšnje romarske cerkve in s sproščenim sprehodom v naravi, nabiranjem in pečenjem kostanja.

Nekoliko drugačno Martinovanje je novembra priklicalo starše v prijetno domačo klet v Zaloščah, kjer so lahko sledili obredu krsta novega vina. Prisotnim se je ob založeni mizi ponudila priložnost za utrjevanje in poglobljanje osebnih in meddružinskih odnosov.

V nedeljo, 6. januarja 2008, je v Močnikovi dvorani potekalo praznovanje v sodelovanju z župnijo sv. Ivana. Nastopila

pala je domača gledališka skupina pod vodstvom Fanike Klanjšček in Costanze Frandolič z igrico Franke Ferletič *Zimska zgodba*.

Januarski deseti občni zbor Sončnice so člani izkoristili za odobritev bilanc društva in letnega načrta dejavnosti. Ob koncu so si za sprostitev ogledali slike in posnetke z dejavnosti prejšnje sezone.

Ob koncu zime je Sončnica kot po navadi ponudila širši publiki niz štirih vzgojnih predavanj. V torek,

12. februarja, je polni dvorani Doma Franc Močnik spregovoril zdravnik in psihoterapevt Viljem Ščuka. Naslov predavanja se je glasil *Stare modrosti, sodobna vzgoja*. V zadnjih nekaj tisoč letih se vzgoja otrok ni prav veliko spremenila in zanjo še vedno veljajo stare modrosti, kljub temu, da je zadnja desetletja človeka začela spreminjati tehnologija, ki jo je sam izumil. Namesto, da bi on obvladoval tehnologijo, začčenja tehnologija obvladovati njega. Tako postaja potrošnik in sam sebi ter drugim odtujen ter osebno izpraznjen. Rešijo ga lahko stare modrosti. Ena od njih je stara židovska molitev: »Daj mi Gospod modrost, – da dal mu bom le toliko, kot potrebuje, – ker ljubim ga in ne želim, da se izpridi. – Si cer mi vzemi vid, da ga nikoli več ne vidim.«

Ali je možno danes v družini živeti po veri? se je glasil naslov predavanja jezuita p. Lojzeta Marklja, ki vodi misijone in daje duhovne vaje za mlade in zakonce po vsej Sloveniji. Prisotnim je v torek 19. februarja pomagal poiskati odgovore na ta vprašanja: Zakaj je v današnji družbi je težko živeti po veri, po nauku evangelija. Kakšen pomen ima v današnjem času Jezusovo vprašanje: »Toda ali bo Sin človekov, ko pride, našel vero na zemlji?« (Lk 18, 8). Ali bo našel vero med nami, v naših družinah, v naših medsebojnih odnosih?

Teden dni kasneje, 26. februarja, je bilo na vrsti predavanje z naslovom *Ljubezen do sebe / tebe* zakoncev Tomaža in Katarine Erzar. Poleg terapevtskega in raziskovalnega dela oba predavata na podi-

plomskem programu »zakonska in družinska terapija« na Teološki fakulteti v Ljubljani. Tema predavanja je smisel medsebojne povezanosti in kaj lahko naredimo za bolj iskrene in osrečujoče odnose. Vsi hrepenimo po ljubezni in varnih odnosih. Varen odnos za žensko je tam, kjer lahko pove vse, kar čuti, kjer se lahko pritoži, pa ve, da zato ne bo ostala sama. Ženska

si želi odziva in zato jo moški najgloblje rani, če ji tega odziva ne da. Najhujše rane povzroči zapuščenost in zloraba. Teh ran ne ozdravi čas, temveč se le-te še bolj poglobljajo. Zacelijo se samo v varnem odnosu, celi jih ljubezen.

Diplomirana politologinja in predavateljica v šoli za ravnatelje Doroteja Lešnik Mugnaioni je s svojim pred-

*Mlade družine med izletom na Lig nad Kanalom (zgoraj)
Udeleženci poletnega središča na Bledu*

vanjem *Nasilje v družini* v torek, 4. marca, sklenila niz večernih srečanj. Nasilje v družini je poseben socialno psihološki ter kulturni fenomen, ki ima zaradi svojih značilnosti ter posledic status resnega družbenega problema. Po podatkih Evropske komisije naj bi bilo v vsaki četrti evropski družini prisotno nasilje, ki ogroža njene člane. Posledice tovrstnega nasilja se kažejo na vseh področjih življenja družbe: socialnem, zdravstvenem, pravno-represivnem in ekonomskem pa tudi duhovnem ter moralnem. Zaradi svojega šibkejšega družbenega in siceršnjega položaja mnogo pogostejše trpijo nasilje v družini: otroci, ženske, starejši, osebe z invalidnostmi in različnimi oblikami prizadetosti, uporabniki psihiatrije, otroci, ki so v reji, brezdomci. Nasilju v družini so lastne posebne zakonitosti in dinamika, ki jo kot zunanji opazovalci pogosto težko razumemo, nemalokrat ji celo ne verjameмо in nasilje minimaliziramo, ga opravičujemo ali pa odgovornost zanj pripisujemo žrtvam.

Dan starševstva je skupnost praznovala v nedeljo, 9. marca, z izletom v Istro, mašo v Krkavčah, z obiskom vasi in vinske kleti ter ogledom Rupnikovega mozaika v cerkvi svetega Marka v Kopru.

13. Dan družine, ki ga Sončnica vsako leto prireja ob mednarodnem dnevu družine, je letos potekal v nedeljo, 15. junija, v Gorici. Po sv. maši pri sv. Ivanu je bil na programu sproščen pohod na Kostanjevico s kosilom iz nahrbtnika in ogledom cerkve.

V prostorih Zavoda sv. Družine se je od 9. junija do 11. julija odvijalo poletno središče za otroke od 3. do 14. leta Srečanja 2008 v sodelovanju z Mladinskim domom iz Gorice (ki je z Izzivi poskrbel za dijake srednje šole). V petih tedenskih izmenah so se otroci poleg sproščene igre ukvarjali tudi z raznimi drugimi dejavnostmi, ki vzpodbujajo v njih zanimanje in jim v naravnem okolju nudijo možnosti za zdravo rast v skupnosti, kot so kopanje v bazenu in jezeru, obisk delavnic ročnih spetnosti, celodnevna ekskurzija na Bled, odbojcarski kamp v sodelovanju s ŠZ Olympio iz ZSSDI. V centru CISI so otroci sodelovali skupaj z drugače sposobnimi osebami pri izdelovanju raznih izdelkov. Pri letošnji tretji video-delavnici so pod vodstvom pedagoga g. Cirila Murnika iz Ljubljane nastali štiri animirani filmi, s katerimi bodo avtorji sodelovali pri slovenskih in mednarodnih festivalih. Franci Vaupotič je tudi letos vodil plesno delavnico, na temo plesi sveta. Za program so bili odgovorni Marija Marušič, Valentina Šuligoj in Ana Turus; z njo so sodelovale vzgojiteljice Andreja Ličen, Maja Prinčič, in Lorenza Burgnich, ki je tudi skrbela za hrano in urejanje prostorov. Pri varstvu otrok so odraslim vzgojiteljem pomagali tudi dijaki slovenskih višjih srednjih šol Lucrezia Bogaro, Greta Modula, Costanza Frandolič, Nina Grudina, Debora Tesolin, Andrejka in Simon Peter Leban.

V drugi polovici julija so po pospravi poletnega središča tudi za Sončnico nastopile počitnice....

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL – MEDNARODNI CENTER ZA GLASBO IN UMETNOST ARSATELIER

Šolsko življenje je tudi v minuli sezoni 2007/2008 teklo po svojih tirnicah brez večjih sprememb, pa vendar ob vedno novih izzivih, podvigih in uspehih.

Glasbena šola Emil Komel je zadolžena predvsem za pouk osnovne glasbene vzgoje za učence, ki jim glasba pomeni dodatno informacijo in sprostitev, nekateri pa zmorejo slediti tudi zahtevnim ministrskim programom in zaključijo študij z diplomom.

Pouk je zaobjemal vse instrumente, stranske predmete (domisol, nauk o glasbi, teorijo in solfeggio, harmonijo, glasbeno zgodovino), več tečajev s prostim programom, podiplomski študij klavirja za nadarjene pianiste, ki ga obiskuje vedno več pianistov tudi iz oddaljenih krajev. V minulem letu so uvedli oddelek za jazz glasbo. Na šoli je delovalo več pevskih skupin, baletni skupini, komorni in orkestralni sestavi.

Opaža se stalen porast učencev. V minulem letu je bilo 351 učencev, od katerih je 263 obiskovalo reden pouk, ostali domisol, balet in proste tečaje. Poučevalo je 7 rednih profesorjev in 27 honorarcev. Pouk je bil tudi v podružnicah (Doberdob, Devin, Plešivo, Miren), vseh nastopov je bilo nad 30, ob razrednih nastopih še priložnostni, božični in zaključni, po podružnicah in na sedežu v Gorici. Poleg teh so učenci

Živ spomin na naše glasbenike. Zbor in orkester ArsAtelier s solisti, dirigent Adi Danev, v cerkvi sv. Ivana v Gorici

nastopali še na raznih srečanjih: Primorskih kulturnih dnevih na Koroškem (Celovec, okt. 2007), na srečanjih in revijah primorskih glasbenih šol, na različnih prireditvah in razstavah, bili soudeleženi pri pripravi in organizaciji Snovanj, t.j. koncertov oz. glasbenih večerov, ki jih prireja šola z učitelji, gojenci in gosti v sklopu spomladanskega niza.

Ob koncu šolskega leta opravijo vsi učenci notranji izpit, nekateri tudi na

državnih konservatorijih. Za preteklo šolsko leto je seznam državnih izpitov na konservatorijih bogat in hvalevreden za učence in učitelje: 8 izpitov iz teorije in solfeggia (A. Antoniĉ, T. Devetak, A. GadŹijev (10/10), M. Lavrenĉiĉ, I. Paljk, M. Schincariol (9/10), V. Srebrniĉ in K. Ulian) z zelo dobro srednjo oceno, 2 izpita niŹje stopnje klavirja (H. Antoniĉ, A. GadŹijev), 1 izpit niŹje stopnje violine (N. Cristiani 8/10), 1 izpit niŹje stopnje kitare (M. Schincariol) in 1 izpit srednje stopnje violine (J. Nanut) z uspešnimi ocenami.

V tem šolskem letu so se še posebej izkazali na tekmovanjih in nastopih:

Alexandra Tofful (prof. S. GadŹijev) je na tekmovalni reviji za mlade instrumentaliste Certamen musicum v Staranzanu dobila prvo nagrado, v Sestri Levante pa je na mednarodnem tekmovanju za pianiste dosegla odliĉnih 93/100 toĉk.

Pianistka **Chiara Sofia Conti** (prof. M. De Castro) je prejela drugo nagrado prav tako v Staranzanu, violinistka **Marta Carlesso** (prof. F. Tavĉar) prav tam prvo nagrado.

Mednarodnega tekmovanja v Miro pri Brescii se je udeleŹil pianist **Giuseppe Guarrera** (prof. S. GadŹijev) in prejel odliĉnih 99/100 toĉk. Mladi pianist je v tem letu veĉkrat nastopal: tako v Kulturnem domu v Novi Gorici, v Avditoriju v Gorici, v Kulturnem centru Lojze BratuŹ; s samostojnimi recitali pa se je predstavil v Ćedadu, na Ptuj, v Evangeliĉanski cerkvi v Trstu in na Devinskem gradu.

Alessandro Villalva (prof. S. GadŹijev) je odnesel prvo nagrado kar na dveh tekmovanjih: na evropskem tekmovanju v Moncalieri in na mednarodnem tekmovanju A. Rubinstein v Parizu.

Solopevka **Martina Kocina** (prof. F. Źgavec) se je na tekmovanju Temsig v Ljubljani odliĉno uvrstila, prejela je srebrno plaketo.

Mladi pianist **Aleksander GadŹijev** (prof. S. GadŹijev) je bil v preteklem letu pogosto prisoten na razliĉnih glasbenih prizorišĉih v naŹi deŹeli in v Sloveniji. Samostojno je nastopal na uglednem festivalu v Avstriji in zablestel na recitalu v koncertni dvorani trŹaške prefekture.

Tudi desetletni violinist **AleŹ Lavrenĉiĉ** je v tem šolskem letu vidno napredoval in solistiĉno nastopal s šolskim orkestrom v Kulturnem centru Lojze BratuŹ na prireditvi Glasbeni mozaik v ciklu Snovanja 2008.

Kitarist **Michele Schincariol** je z odgovornostjo rad sledil Źtudiju in rad sodeloval pri vseh Źolskih dejavnostih.

Naj ob teh zelo uspešnih uĉencih omenimo tudi prav tako uspeŹna udeleŹevanja profesorjev.

Pianistka **Neva KlanjŹĉek** in **Simone Peraz** sta se ob zakljuĉku dvoletnega podiplomskega Źtudija predstavila na razliĉnih prizorišĉih. Igrala sta v sklopu Snovanj 2008 na koncertu Romantiĉni klavir. Neva KlanjŹĉek je izvedla samostojni recital v Foglianu v okviru tamkajŹnje klavirske sezone (april). Simone Peraz je s Beethovnovi sonati Opus 109 sodeloval na seminarju, ki ga je priredil goriŹki Dams, igral je v Pordenonu v okviru prireditve Pomeriggi musicali, septembra letos se je uvrstil v finale na klavirskem tekmovanju v kraju Ovada v Piemontu.

Snovanja so priloŹnost, ki odpirajo koncertni oder profesorjem Centra Komet in vsem, ki delujejo v tem prostoru. Na Snovanjih 2008 so sodelovali Ju-

rij Križnič, v vlogi dirigenta orkestra Nova iz Nove Gorice, Jan Sturiale kot vodja jazz oddelka, Michela De Castro, Mirko Ferlan in Mateja Černic pri oblikovanju glasbene pravljice Ko so bili krokarji še pisani, Luigi Pistore kot dirigent Šolskega orkestra. Samostojni koncert je izvedla ob sodelovanja Aleksandra Sluge in Irine Ovchinnikove violinistka Clara Bensa s programom, ki je pomenil tudi zaključek dvoletnega študija višje stopnje na tržaškem konservatoriju.

Ob izteku počitnic je na glasbenem tednu na Reberci na Koroškem spet zaživel otroški pevski zbor, kateremu se z izrednim posluhom posveča prof. Damijana Čevdek s svojimi sodelavci. Tedenski študij so zaključili z nastopom v komorni dvorani KC L. Bratuž.

Center Komel je tudi v preteklem letu poleg svoje pedagoške in koncertne dejavnosti bil aktivno prisoten pri različnih manifestacijah in pobudah. Že od vsega začetka sodeluje pri organizaciji mednarodnega tekmovanja Mesto Gorica in nagradi G. Pecar, katerega umetniški vodja je Sijavuš Gadžijev, prireditelj pa društvo Florestan (Kulturni center Lojze Bratuž, november 2007). Februarja je šola sodelovala pri nastajanju Čezmejnega mladinskega mešanega pevskega zbora, ki se je tudi predstavil v okviru Snovanj s svojimi prvimi dosežki (dirigent Gregor Klančič). Vodstvo centra Komel se tudi še naprej prizadeva za ustanovitev čezmejne glasbene šole, ki bi pove-

Koncert ob 100-letnici Zadrúžne banke Doberdob in Sovodnje Pevski teden na Reberci na Koroškem (spodaj)

zala mlade glasbenike v celotnem goriškem prostoru. Njena uresničitev bi pomenila velik korak naprej v kulturizaciji tega prostora in bi tudi pridržala doma doraščajočo mladino, ki se sicer mora šolati v bolj ali manj oddaljenih centrih.

Tesno povezano s centrom Komel je delovanje ArsAtelierja – Mednarodnega centra za glasbo in umetnost. Zelo živahno je bilo v njegovem okviru delovanje pevske skupine Musicum, ki je poleg številnih samostojnih koncertov doma in tudi v tujini predstavila svojo drugo zgoščenko na letošnjih Snovanjih. Zgoščenska z naslovom Renesansa vsebuje skladbe Jacobusa Gallusa in

njegovih evropskih sodobnikov. Na predstavitvenem koncertu pa je skupina osvojila občinstvo z originalno zasnovanim programom, v katerem so se poleg renesančnih mojstrov oglašale tudi zimzelene melodije vseh časov. Peli so Bogdan Podveršič, Matija Faganel, Peter Gus, David Bandelj, Bernard Hrovatin, Aljaž Srebrnič, Rok Bernetič.

Orkester in zbor ArsAtelier, ki zbira v svoji sredi mlade glasbenike čezmejnega prostora, sta se tudi v sezoni, ki je za nami oglašala projektno. Orkester je izvedel zadnji koncert v sezoni 2007/08 v dvorani Bergamas v Gradišču ob Soči z naslovom Pianofortissimo (16. maja). Glavno vlogo na koncertu je imel domačin, pianist Lucio Belviso, kateremu je bila prireditev tudi posvečena kot priznanje za dolgoletno in uspešno kariero. Znale melodije iz filmov in muzikalov je za to priliko aranžiral Valter Sivilotti, ki je orkester tudi vodil. Izmenično s pianistom se je na koncertu oglašala sopranistka Franca Drioli.

Veliko energij je ArsAtelier namenil projektu Živ spomin, ki je zaživel kot zadnji koncert letošnjih Snovanj v cerkvi sv. Ivana v Gorici ob praznovanju farnega patrona. Povod za prireditev je dala izguba dveh goriških skladateljev, ki sta preminula v prejšnjem letu. To sta Stanko Jericijo in Ciril Kren, doma iz Medane, ki pa je živel in ustvarjal v Argentini. Skladbam Jericija in Krena so dale okvir stvaritve njunih slavnih predhodnikov Komela, Kogoja in Bratuža. Poleg originalnih skladb Jericija in Krena so zbor, orkester in solisti izvedli vrsto Kogojevih skladb v priredbi Adija Daneva, Komelovo Ave Marijo v priredbi Valterja Sivilottija in Bratuževo Križ zapuščeni v priredbi

Ivana Florjanca. Krenova Suita v starem slogu za godalni orkester je gotovo doživela svojo krstno izvedbo na Goriškem. Stanku Jericiju so se prireditelji poklonili s publikacijo njegove Sonatine za flavto, klarinet in orgle, ki so jo na prireditvi tudi prvič izvajali (Fabio Devetak, Sandi Vrabec, Mirko Butkovič). V solističnih vlogah so peli sopranistka Alessandra Schettino, mezosopranistka Mirjam Pahor in tenorist Martin Srebrnič. Klavirsko spremljavo je opravila Neva Klanjšček. Zbor in orkester ArsAtelier se je odlično odzival mojstrski roki dirigenta Adija Daneva.

Orkester ArsAtelier se je v septembru spet oglasil v pomlajeni zasedbi na prireditvi ob 100-letnici Zadrugne banke Doberdob in Sovodnje v Kulturnem domu v Gorici. Pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča je izvedel Srebotnjakove Slovenske ljudske pleske. Na prireditvi sta solistično sodelovala mladi in obetavni violinist Aleš Lavrenčič, učenec šole Komel, in sodelavka šole sopranistka Alessandra Schettino, ki je z blestečim nastopom osvojila številno občinstvo.

Skupna prizadevanja učiteljev, učencev in staršev centra Emil Komel ter sodelavcev ArsAteljeja so spomladi izoblikovala vrsto glasbenih večerov v nizu Snovanj. Glavno vlogo so zaupali predvsem mladim ustvarjalcem in dali tudi priložnost spoznavanja in sodelovanja z gosti sorodnih ustanov. Pokrovitelji letošnjih Snovanj so bili Goriška pokrajina, Goriška občina, Mestna občina Nova Gorica in občina Miren – Kostanjevica. Projekt so podprli Javni sklad Republike Slovenije in razni sponzorji.

Spomladi je bilo 10 glasbenih prireditev:

1) Orkester Nova iz Nova Gorice, kitarist Sebastjan Grego, dirigent Jurij Križnič. Nastopili so z bogatim programom (M. Castelnuovo Tedesco, W. A. Mozart, M. Giuliani, G. Holst). Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 12. aprila 2008.

2) Zapiski na črtovju, predstavitev skladb študentov kompozicije na tržaškem konservatoriju Tartini, mentor prof. Fabio Nieder: F. Trapani, M. Korvits, F. Zanolla, N. Sbuelz, I. Zobin, T. Jercog, D. Savron, F. Nieder. Dvorana Pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu, 24. aprila.

3) Turning point, nastop učencev jazz oddelka na SCGV Emil Komel, vodja G. Jan Sturiale. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 30. aprila.

4) Romantični klavir, nastop pianistov iz razreda Sijavuša Gadžijeva: A. Gadžijev, G. Guarrera, N. Klanjšček, S. Peraz. Trinajstletni Gadžijev je igral Schumannove Fantasiestücke in Rahmaninove Moments Musicaux, šestnajstletni Guarrera Chopinovi skladbi Balado št. 1 in Scherzo št. 4, Neva Klanjšček Schubertovo sonato v A duru op. 120, Simone Peraz Schumannovo Phantasie op. 17. Velika dvorana KC Lojze Bratuž 7. maja.

5) Muovete al mio bel suon, nastop mladih glasbenikov iz dežele Furlanije Julijske Krajine in Slovenije: Ansambel Cortesia, C. Knabe, Š. L. Knoll, A. Konjedic Lenardič, A. Slak, P. Vodopivec, C. Pez, A. Carlet, M. Dal Checoco, S. Ragusini, A. Spada, Dvorana Po-

*Glasbena pravljica
Ko so bili
krokarji še
pisani
(zgoraj)*

*Duo
violončelist
Aleksander
Sluga in
pianist
Carlo
Corazza*

krajinskega muzeja na Goriškem gradu, 15. maja.

6) Renesansa, Pevska skupina Musicum, B. Podveršič, M. Faganel, P. Gus, D. Bandelj, B. Hrovatin, A. Srebrnič, R. Bernetič, je predstavila svojo novo zgoščenko. Dvorana kromberškega muzeja – Nova Gorica, 31. maja.

7) Ko so bili krokarji še pisani, glasbena pravljica, nastop učencev iz vseh razredov osnovne šole Oton Župančič v sodelovanju s SCGV Emil Komel: Mateja Černic – besedilo in glasba, Mirko Ferlan – instrumentacija, Michela De Castro – pevski zbor, instrumentalni ansambel (F. Devetak – flavta, M. Faganel – oboa, P. Quaggiato – tolka-

la, R. Catterini – trobenta, A. Liani – rog, M. De Castro – klavir). V uvodni točki so nastopile baletke obeh skupin baletnega tečaja pod vodstvom Kristine Di Dio, SCGV Emil Komel, Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 4. junija.

8) Glasbeni mozaik, nastop solistov in šolskega orkestra SCGV Emil Komel. Na večeru je nastopil tudi Čezmejni mladinski mešani pevski zbor, ki ga vodi Gregor Klančič in v katerem pojejo tudi učenci šole Komel. Ob posameznih solističnih točkah naj izpostavimo nastop mezzosopranistke Martine Kocina ob spremljavi šolskega orkestra (2 ariji iz Gluckove opere Orfeo) in nastop malega violinista Aleša Lavrenčiča (Vivaldijev koncert v a-molu za violino, godala in čembalo op. 3, št. 6). Šolski orkester je vodil Luigi Pistore. Ob tej priliki je ravnatelj prof. Silvan Kerševan podelil priznanja učencem oz. učiteljem, ki so v tem letu dosegli poseben uspeh. Odlikovanja so prejeli Chiara Sofia Conti, Alexandra Tofful, Marta Carlesso, Alessandro Villalva, Giuseppe Guarrera, Alexander Gadžijev, Aleš Lavrenčič, Michele Schincariol, Martina Kocina, Neva Klanjšček in Simone Peraz. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 12. junija.

9) V dvoje, violinistka Clara Bensa in violončelist Aleksander Sluga, pianistka Irina Ovtchinnikova, koncert ob zaključku postdiplomskega študija violinistke (J. S. Bach, Z. Kodály, C. Franck). Dvorana Pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu, 20. junija.

10) Živ spomin, poklon našim glasbenikom: Emilu Komelu, Mariju Kogoju, Lojzetu Bratužu, Stanku Jericiju, Ciri-lu Krenu. Izvajali so: solisti, komorne skupine, zbor in orkester ArsAtelier,

dirigent Adi Danev. Solisti: A. Schettino – sopran, M. Srebrnič – tenor, M. Pahor – mezzosopran, N. Klanjšček – klavir, F. Devetak – flavta, S. Vrabec – klarinet, M. Butkovič – orgle. Na koncertu so predstavili tudi novo notno publikacijo Stanka Jericija Sonatino za flavto, klarinet in orgle. Cerkev sv. Ivana v Gorici, 24. junija.

Kot že vrsto let so koncertno sezono 2007/08 pripravili v sodelovanju center Emil Komel, KC Lojze Bratuž in Združenje cerkvenih pevskih zborov pod pokroviteljstvom Goriške občine in pokrajine. Na programu je bilo sedem koncertov, od katerih trije v sklopu Srečanj. En koncert je odpadel.

1) Mladinski Zbor Vesna – Moskva, Alexander Ponomarev – dirigent, Nadezhda Averina – zborovodja, Ivan Velichko – pianist. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 28. avgusta 2007.

2) Dubravka Tomsič Srebotnjak, klavirski recital, koncert v sklopu Kogojevih dnevvov 2007. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 28. septembra.

3) Mirko Butkovič, orgelski koncert. Cerkev sv. Ivana v Gorici, 13. oktobra.

4) Božični koncert, Komorni zbor Konzervatoria iz Bratislave, Slovensky komorni orkester Bohdana Warchala, Ewald Danel – dirigent, Dušan Bill – zborovodja. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 20. decembra.

5) Timur Gasratov, klavirski recital zmagovalca 7. tekmovalca v klavirski interpretaciji, Nagrada G. Pecar 2007. Velika dvorana KC Lojze Bratuž, 24. januarja 2008.

6) Duo Sluga – Corazza. Aleksander Sluga – violončelo, Carlo Corazza – klavir. Velika dvorana KC Bratuž, 13. marca.

LETO 2008 V ZNAMENJU BOGATEGA KULTURNEGA USTVARJANJA NA KOROŠKEM

Koroški Slovenci so v minulem letu obeležili nekaj zanimivih okroglih in polokroglih obletnic. V času pred prvo svetovno vojno je npr. društveno delovanje med koroškimi Slovenci doživelo zelo pester razvoj na celotnem območju sedanje južne Koroške. Prva svetovna vojna in kasneje plebiscit pa sta zaustavila to zgodbo o uspehu slovenskega kulturnega snovanja na Koroškem. Po plebiscitu je namreč veliko duhovnikov, ki so na Koroškem bili ne le dušni, ampak tudi narodni in kulturni voditelji, moralo čez Karavanke.

Podobno, a morda še bolj zapleteno usodo je doletelo prav tako duhovnika Matijo Majarja- Ziljskega v drugi polovici 19. stoletja, ko se je iz Koroške umaknil v notranjost slovanskega sveta. Leta 1867 je domače ziljske noše in fotografsko dokumentacijo o le-teh prinesel v Moskvo na slovansko razstavo. Za Majarjevimi nošami se je v slovenskem prostoru izgubila vsakršna sled do leta 2001, ko jih je v Ruskem etnografskem muzeju v St. Peterburgu zasledil Teodor Domej iz Celovca. Leta 2007 so v St. Peterburgu ob 140-letnici prve etnografske razstave pripravili tematsko razstavo z izborom 21 restavriranih noš s prve razstave, med katerimi so štiri ziljske. Pod okriljem Foruma slovanskih kultur se je porodila zamisel o predstavitvi razstave slovanskih noš v Bruslju med predsedovanjem Slovenije Evropski uniji. Pobudnica ideje in predsed-

Ziljske noše, ki jih je Majar Ziljski odpeljal leta 1867 v Rusijo, letos pa so bile razstavljene v Bruslju.

nica Foruma slovanskih kultur Milena Domjan je k sodelovanju povabila Bojano Rogelj Škafar, direktorico Et-nografskega muzeja v Ljubljani, in Jurija Fikfaka z Inštituta za slovansko narodopisje ZRC SAZU. Bruseljske otvoritve razstave, ki je potekala 5. junija v Kraljevem muzeju v Bruslju, se je udeležila tudi delegacija SIN Urban Jarnik iz Celovca, ki je skupno z Avdiovizualnim inštitutom pri ZRC SAZU dokumentiral dogodek na videofilmu, ki ga je posnel Naško Križnar.

Za slovensko narodno skupnost na Koroškem pa že 30 let odigrava, zelo pomembno vlogo Glasbena šola. Prav tej instituciji koroških Slovencev je bila posvečena letošnja akademija gojencev slovenske gimnazije v Celovcu, ki so ndr. tudi gojenci Glasbene šole. Prav obstoj podobne organizacije za glasbeno vzgojo mladih pa omogoča, da že od samega začetka sodeluje Glasbena šola tako s podobnimi institucijami v Sloveniji kot pa tudi s Slovenci v Italiji. Do rednih stikov med glasbenimi šolami pa pride vsako leto ob priložnosti Primorskih dnevov na Koroškem oz. Koroških dnevov na Primorskem. Letošnja, že 25. izvedba, je potekala na celotnem ozemlju, kjer živimo Slovenci v Italiji. S predstavo o Mezinčku se je v Kanalsko dolino in v Benečijo odpravil igralec Aleksander Tolmaier, ki se je letos ndr. preizkusil tudi kot režiser nove (oz. prve) slovenske mladinske nadaljevanke na Koroškem »Nepozabno poletje«. Po uspešni otroški nadaljevanke »Mihec in Maja«, pri kateri je sodelovalo nad 100 ljudi, bodo letos prišli na vrsto najstniki, in sicer s scenarijem, ki je nastal po zamisli Dese Muck. Prav leta 2008 pa je priljubljena avtorica otroških pesmi Lenčka Kuper praznovala 70-letnico. Njenemu jubileju v čast in v veselje mladih pevcev in bralcev pa je nastala zgoščenka »Zvezdni utrinki«. Gre za zgoščenko z 12 še ne objavljenimi pesmimi. Knjigo je izdala KKZ v sodelovanju s slovenskim sporedom ORF. Pesmi so priredili Edi Oraže, Jozi Štikar in Mario Vavti, kot posebnost pa velja omeniti, da je vsaka pesem računalniško animirana, tekst pa se pojavlja v obliki karaokeja.

Med kulturnimi dogodki na Koroškem pa velja omeniti odmeven vseslovenski slavistični kongres. Od 2. do 4. oktobra 2008 je namreč med Celovcem in Pliberkom potekal 19. Slovenski slavistični kongres, in sicer na temo Slovenščina med kulturami. Slavistično društvo Slovenije (SDS) je s tem nadaljeval z nadvse pohvalno odločitvijo, da se njegovi kongresi odvijajo tudi v t.i. zamejstvih. Kongres se je začel v prostorih Univerze v Celovcu. Na otvoritveni slovesnosti so udeležence pozdravili ravnatelj Slovenske gimnazije v Celovcu Miha Vrbinc, rektor celovške univerze Heinrich Mayr, avstrijski veleposlanik v Republiki Sloveniji Valentin Inzko, predsednica Strokovnega pedagoškega združenja dvojezičnih učiteljic in učiteljev na Koroškem Lucija Ogorevc-Feinig, Ursula Doleschal z Inštituta za slavistiko celovške univerze ter dosednji predsednik Slavističnega društva Slovenije Miran Košuta.

Popoldanski program prvega dne je obsegal vodstvo po slovenskem/slavističnem Celovcu ter srečanje z narečnimi ustvarjalci, drugi dan je bil v celoti namenjen seminarskemu delu, in sicer v prostorih Kulturnega doma v Pliberku, zadnji dan pa je kongresnike popeljal na odkrivanje Koroške.

Koroška kulturna bera je bila torej leta 2008 zelo bogata. Težko bi na tem mestu omenili vse gledališke premiere, koncerte pevskih zborov, razstave in predavanja, ki so se zvrstila med Rožem, Podjuno in Ziljo. Za vse to pa so pripomogli številni navdušenci, zaradi katerih se slovenska kultura na Koroškem še vedno razvija, kljub neugodnim razmeram.

Vestna vidra

SKAVTSKO DELOVANJE NA TRŽAŠKEM

Delovno leto 2007/08 je v glavnem potekalo v znamenju priprav na enega največjih dogodkov v zgodovini slovenskega skavtstva – prvega vseslovenskega skavtskega jamboreeja. Sicer pa je leto potekalo po ustaljenih tirnicah: redni tedenski sestanki za vse starostne veje, ob tedenskih sestankih so bili oktobra na vrsti še izleti stegov, pri katerih smo tudi uradno sprejeli nove člane v naše skupine, se z otroki igrali in hodili na sprehod, da bi lahko utrdili medsebojne odnose in seveda preživeli prijeten dan v naravi.

V novembru smo se skavti in skatvinje vseh vej udeležili Hvaležnice, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani v stolnici sv. Justa, pred sv. mašo pa smo imeli še trenutek zbranosti v spomin na preminule skavte v kapelici v ul. Risorta. Trenutek so si zamislili in vodili tudi odrasli skavti, ki redno nadaljujejo svoje delovanje skozi celo leto. V decembru smo tudi sodelovali pri organizaciji romanja Betlehemske luči, ki prinaša mir. Skupina tržaških skavtov se je z mnogimi drugimi skavti in taborniki iz Slovenije odpravila na Dunaj, kjer je bila uradno predstavljena tudi naša organizacija, ki je sprejela luč miru in jo nato ponesla

Posnetek s prvega vseslovenskega jamboreeja (foto: AČ)

v Trst in po celi Italiji. V mesecu decembru so se zvrstila še nekatera srečanja, med katerimi naj omenimo predvsem pripravo na Božič. Hvalevredna je bila tudi množična udeležba zamejskih voditeljev na državnih srečanjih v Sloveniji, na katerih so imeli naši voditelji priložnost, da so navezali plodne stike z ostalimi voditelji v Sloveniji, se z njimi menili o problemih in težavah današnje mladine in skupaj iskali nove rešitve in oprijeme.

Mesec januar je že po svoji tradiciji usmerjen v pripravo občnih zborov, in tako je tudi bilo. Januarski občni zbor pa je bil v glavnem namenjen pripravi na slovenski jamboree, saj so zamejske skavte obiskali nekateri voditelji iz Slo-

venije, ki so vodili delavnice, na katerih so imeli voditelji možnost razložiti svoje probleme in predebatirati o možnih rešitvah. 1. marca pa so v Nabrežino priromali vsi voditelji, ki so organizirali slovenski jamboree, da bi našim članom predstavili pobudo in jih privabili k sodelovanju.

Meseca marec in april sta kot vsako leto posvečena po eni strani pripravi na Veliko noč z duhovnimi srečanji, po drugi pa osrednjemu skavtskemu srečanju, to je Jurjevanju, ko na dan svojega zavetnika sv. Jurija skavti sprejmejo v svoje vrste nove člane. Med posebnimi srečanji gre omeniti Fuzbalado, ki se je letos odvijala aprila: gre za nogometni turnir med različnimi skavtskimi klani iz zamejstva in Slovenije.

Prvi vseslovenski skavtski jamboree

Prvi vseslovenski skavtski jamboree, ki se je letos odvijal v Podturjaku pri Želimljah od 19. julija do 3. avgusta, je v svojo sredo privabil okrog 3500 skavtov iz vse Slovenije, med njimi tudi kakih 120 članov SZSO iz Trsta in Gorice. Najprej so na taborni prostor prišli izvidniki in vodnice, medtem pa so najmlajši člani iz Slovenije, volčiči in volkuljice, taborili v bližnji osnovni šoli Dobrepolje. V petek, 25. julija, pa so se na tabornem prostoru srečale vse starostne veje, od volčičev do odraslih skavtov, in tu preživele tridnevno skupno bivanje. V tem času je vse člane prevevalo enkratno vzdušje, skupaj so se strnili ob velikem odru v trenutku slovesnega zbora, skupaj so v soboto sodelovali v Veliki igri, pripravljeni za vse starostne veje, in se nato zbrali in oblikovali veliko človeško oranžno lilijo, ki v svoji simboliki nosi vse vred-

note slovenskega skavtstva; kompasno iglo lilije pa so s svojimi modrimi kroji zapolnili zamejski skavti. Vsem prisotnim je tedaj spregovoril g. škof Anton Stres, številni duhovni asistenti in predsednik Državnega zbora Slovenije France Cukjati. Posebno duhovno obogaten pa je bil nedeljski popoldan, ko so se vsi skupaj zbrali pri zaključni popoldanski maši in ob poslušanju božje besede ter ob petju živahnih skavtskih pesmi doživeli pravi duhovni prepород. Po zaključnem delu pa so popotniki in popotnice začeli svoj potovalni del tabora, se razdelili v številne skupnosti in se napotili v različne kraje Slovenije. Naj omenimo, da je ena izmed teh potovalnih skupnosti (Domžale in Kranj) obiskala tudi Trst in okolico, medtem ko se je potovalna skupnost tržaških popotnikov skupaj s klanoma iz Nove Gorice in Breznice potepala po Goričkem in Prekmurju. Po večdnevnom potovanju so se vsi popotniki in popotnice v petek, 1. avgusta, zopet vrnili na taborni prostor in tukaj preživele še zadnji skupni del. Sobotni večer so namenili glasbenemu nastopu, na katerem je skupaj s skavtskim ansamblom iz Slovenije sodeloval tudi slovenski tržaški skavtski bend Uč'nklana, in ob glasbeni govorici ter veličastnem tabornem ognju doživeli čudovito medsebojno povezanost. Nedeljska sv. daritev pa je v vseh prisotnih pustila neizbrisno sporočilo: »Graditi svet, v katerem bomo stali drug ob drugem in v katerem bomo medsebojna hrana za sočloveka«. S to duhovno mislijo, ki ne prestando spremlja vse udeležence, se je zaključil 1. slovenski skavtski jamboree, ki bo še dalj časa odmeval kot edinstveno doživetje.

SKAVTSKO DELOVANJE NA GORIŠKEM V LETU 2008

Lansko skavtsko leto se je začelo ločeno za goriški in doberdobski steg. Najprej so lani »na plan« stopili Doberdobci, ki so se prvič zbrali 13. oktobra 2007 v Doberdobu, Goričani pa so se prvič srečali le teden kasneje v Goričici. Lepo vreme je botrovalo pestremu in zabavnemu programu ob začetku sezone za oboje. Tudi skavtska iznajdljivost je pri tem odigrala svojo vlogo, tako da se je vse izteklo v najlepšem redu. Novo skavtsko leto se je začelo z dobrimi obeti. Čez celo leto so se izpeljale tudi skupne pobude, na katerih so se srečali vsi skavti iz goriške pokrajine. Pomembna pobuda z velikim simboličnim nabojem je bil že tradicionalen sprejem betlehemske lučke kak teden pred božičnimi prazniki. Betlehemska lučka, simbol miru za ves svet, so skupno

pričakali goriški skavti iz organizacije SZSO, novogoriški skavti ter italijanski goriški skavti iz organizacije AGE-SCI. Lučka iz Betlehema je na trgu pred severno železniško postajo simbolično tako ponovno zagorela nad Vecchietovim mozaikom. Drugi pomemben skupni trenutek obhajajo skavti v drugi polovici februarja, natančneje 22. februarja. Takrat se je namreč leta 1857

Iz skavtskega življenja (foto: AČ)

rodil ustanovitelj skavtskega gibanja Robert Stevenson Baden Powell. Svoje ga ustanovitelja se je Slovenska zamejska skavtska organizacija spomnila vsakakor tudi s posameznimi pobudami, ki so jih ločeno izpeljale veje volčičev in volkuljic (najmlajši med 8. in 10. letom starosti), izvidnikov in vodnic (mladih med 11. in 16. letom starosti) ter rove-rjev in popotnic (med 16. in 20. letom

starosti). Voditelji so pripravili primeren program za vsako starostno skupino, da bi člani bolje spoznali ustanovitelja skavtskega gibanja, njegove vrednote, ki so še danes temelj skavtizma, in preko tega pravzaprav tudi skavtsko organizacijo.

Skorajšnji prihod pomladi in prvo čivkanje lavstovk sta pospremila vse skavte v prijetnejši del sezone, ko so sestanki in srečanja skoraj obvezno na odprtem. Pomlad je tudi zelo pomemben čas, ker se v tem obdobju mladiči in novinci pripravljajo na vstop v skavtsko organizacijo. Gre za tradicionalno Jurjevanje. Letos je bil ta praznik v Št mavru. Vsi slovenski goriški skavti so skupaj s starši in prijatelji praznovali najpomembnejši trenutek za vse mladiče veje volčičev in volkuljic in novince veje izvidnikov in vodnic v lepem in sončnem vremenu. Najmlajši, osnovnošolci so prvič izrekli obljubo in tako vstopili v veliko skavtsko družino, v svet džungle, v katerem živijo volčiči in volkuljice. Večina starejših srednješolcev je z obljubo le potrdila željo, da bi nadaljevala skavtsko pot v veji izvidnikov in vodnic, saj je pred tem skavtizem že spoznala v mlajši veji VV. Pred poletnimi tabori je bila zadnja skupna pobuda srečanje in zahvalna sveta maša ob koncu skavtskega leta v Mirnu v začetku junija 2008. Predstavitev taborov, ki je sklenila srečanje, je vse člane uvedla v poletne dogodivščine, ki jih je vsaka veja doživljala na taborih.

Delovanje organizacije se je med letom seveda razcepilo po posameznih vejah. Najmlajši skavtiči, osnovnošolci med osmim in desetim letom starosti, so prvine skavtizma spoznavali predvsem

skozi igro. Ob sobotah se je krdelo Seonee zbiralo v brlogu v Doberdobi, krdelo Sambhur pa v Gorici. V duhu Kiplingove Zgodbe o džungli so volčiči in volkuljice spoznavali Mowglija in druge prebivalce džungle, Akelo, vodjo krdele, rjavega medveda Baluja, črnega panterja Bagiro, nevarnega tигра Širka-na in ostale. Tudi oni sami so se v dveh tedenskih sestankih uvajali v življenje v džungli. Udeležili so se številnih lovov (krajših izletov in prenočevanj) na katerih so se borili proti Širkanu in opicam Bandarlog, ki v džungli edine živijo brez zakonov. Višek skavtske sezone je bil seveda tabor, na katerega sta se krdeli Seonee in Sambhur podali skupno. Letos so taborili v koči v Gojačah v Vipavski dolini. Otroci so se na taboru spustili v čaroben svet Harryja Potterja in njegovih prijateljev. Spoznali so profesorje na šoli Hogwarts, starejše dijake, pa tudi hudobnega Voldemorta, ki je hotel na vsak način Harryju odvzeti vse čudežne moči. Na koncu so seveda otroci Voldemorta premagali in osvobodili Harryja Potterja.

Veja IV, ki vključuje srednješolce in višješolce od 11. do 16. leta starosti, je svoje člane pritegnila predvsem skozi pustolovščino, z življenjem v stiku z naravo ter ročnimi spretnostmi. V lanskem skavtskem letu je na Goriškem delovalo sedem vodov: dva voda Gamsov, Pume in Sove iz Gorice ter Modrasi, Fazanke in Srne iz Doberdobi. Sestanki so potekali ločeno v Gorici in Doberdobi. Na tedenskih sestankih so izvidniki in vodnice spoznavali različne vidike tipičnega skavtskega življenja: poglobili so poznavanje orientacijskih spretnosti (uporaba kompasa, branje topografske karte), se seznanili s tipi-

čnimi ročnimi spretnostmi (kurjenje ognja, postavljanje bivakov). Vse te spretnosti so seveda praktično preverili na poletnem taboru, na prvem slovenskem Jamboreeju, ki se ga je udeležilo več tisoč skavtov iz cele Slovenije. Šlo je za enkratno izkušnjo, saj so mladi spoznali veliko novih prijateljev, pa tudi na lastne oči videli način delovanja drugih skavtskih enot v Sloveniji. Na začetku skupnega taborjenja so močni nali-vi sicer skavtom nekoliko prekrizali račune, na taboru pa so se mladi temu prilagodili in si na novo zamislili »življenje v blatu«.

Najstarejša veja roverjev in popotnic, ki vključuje člane od sedemnajstega do dvajsetega leta starosti, je z mlaj-

šimi člani noviciata tedenska srečanja imela v Gorici. Skozi pogovore, a tudi z delom na terenu, so spoznavali vlogo voditeljev in skavtizem kot način služenja bližnjemu. Tedenske sestanke so popestrili z občasnimi izhodi in prenočevanji. Skavtsko leto so si tako razdelili v več sklopov ter v vsakem obravnavali določeno problematiko. Tudi veja RP je svoje celoletno delovanje sklenila s potovalnim taborom v sklopu prvega slovenskega jamboreeja. Šlo je za potovalni tabor, na katerem so se po dva klana iz različnih predelov Slovenije skupaj podala na pot. Takih skupin – dvojic je bilo ogromno in so se ob sklepu tudi srečali in jamboree skupaj zaključili.

Vladimir Kos

SNEŽI, SNEŽI CELO NA TOKIO

Sneži, sneži! In jaz se zahvaljujem
za beločist kimóno golih vej,
za prvi strešnih nasmehljaj krivulj,
ki z njimi templji v nébes se zazrejo.

Sneži, sneži! In tiše je postalo,
odkar snežinke k cestam plavajo.
In vsaka nosi za pozdrav kristal,
snežene zvezde verz šesterostopen.

Sneži, sneži! Snežinka pride k meni,
zasveti se in spremeni v solzó.
Je nekaj v meni, kar je tebi – gren?
In vendar si poljúbila rokó mi.

ŽBOGAR SI JE PRIJADRAL SREBRO

Žbogarju čestital tudi že minister Milan Zver

Peking – Jadralec Vasilij Žbogar je v zadnji regati razreda laser osvojil drugo mesto in skupno osvojil prav tako drugo mesto ter srebrno olimpijsko kolajno. Olimpijski prvak je postal Britanec Paul Goodison, ki je Žbogarja prehitel za osem točk, bron pa je šel v roke Italijana Diega Romera, ki je za Slovencem je zaostal štiri točke. 33-letni Izolan se je po bronasti olimpijski kolajni iz Aten tako okril še s srebrom.

Vasko: Vse se je izteklo po načrtih

»Presrečen sem. Finalno regato sem odjadral tako, kot treba, brez ene same napake. Vse se je izteklo po načrtih. Med regato sem velikokrat pomislil: 'Upam, da je ne bodo prekinili in odpovedali.' Veter je namreč pihal z vse manjšo močjo. Smola, ki me je spremljala na nekaterih pomembnih tekmovaljih v sezonah po OI v Atenah, se tokrat ni ponovila. Obenem se mi je

obrestovalo, da včeraj nisem vložil protesta proti Romeru, čeprav me je ta oviral na nedovoljen način. S tem sem pridobil več časa za počitek. Poleg tega sva se z Romerom dogovorila, da se danes ne bova 'pokrivala' in oba vsa besedo tudi držala. Ves trud, ki sem ga vložil v jadranje, je sedaj poplačan. Le moji najbližji vedo, koliko dela sem vložil v ta šport, koliko odrekanja in odsotnosti od doma je bilo. Ko sem prijadral skozi cilj, kar nisem mogel verjeti, da sem spet osvojil olimpijsko odličje,« je žarel 32-letni Žbogar.

Odličen start in nadaljnja predstava Slovenca kazala na medaljo

Žbogar je bil pred zadnjo regato najboljši deseterice za kolajne na skupnem četrtem mestu. Že dobro minuto po startu je bil že na mestih, ki prinašajo medaljo. Tik pred začetkom si je pridobil ugodno mesto sredi startne črte in bil kmalu med vodilnimi. Povsem na začelju je bil Šved Myrgren, ki je skušal ulti Goodisonu. Ta ga je 'prelisičil' in speljal proč od ugodnih vetrov in oba vodilna pred finalom sta bila kmalu krepko za drugimi. Žbogar je bil nekaj časa tretji. Sredi prve stranice je prehitel Francoza Jeana Baptista Bernaza in se pozneje tesno približal Novozelancu Murdochu. Slednji je imel na obratu pri prvi boji devet sekund prednosti pred Žbogarjem. Vodilna sta si tedaj prijadrala že 150 metrov prednosti pred zasledovalci. Bernaz je bil tretji, Romero

četrti, Portugalec Lima peti, Myrgren pa predzadnji.

Žbogar je imel tedaj srebro že v rokah. Na skupnem drugem mestu je bil tudi na drugi boji, ko je za Novozelancec zaostajal za 19 sekund, Romero na tretjem mestu pa je bil za Slovencec že več kot minuto. Na tretji boji je bil ponovno prvi Murdoch, deset sekund pozneje mu je sledil Žbogar, Romero pa je bil tretji že 55 sekund za vodilnim.

Srebrni Vasko popeljal zatega Goodisona

Žbogar se je pred ciljem Murdchu približal na štiri metre, Novozelanec pa je na koncu zmagal v finalni regati, Vasko pa se je veselil drugega mesta in je takoj po prihodu v cilj začel navdušeno udarjati po vodi. Ko je prišel kot deveti v cilj Goodison, je tudi Britanec začel proslavljati s svojo zastavo, nato pa je nekaj minut pozneje presedel na jadrnico Žbogarja in oba dobitnika najvišjih olimpijskih odličij sta si z nacionalnima zastavama svojih držav čestitala.

Minister Zver srebrnemu jadralcu Žbogarju čestital ob uspehu

Minister za šolstvo in šport Milan Zver je danes čestital srebrnemu jadralcu Vasiliju Žbogarju ob olimpijskem uspehu. Minister je v čestitki, ki jo je poslal uspešnemu jadralcu, zapisal, da je znova pokazal največ v najbolj ključnem trenutku, kar je odlika največjih športnikov. Žbogar je po bronasti kolajni na olimpijskih igrah v Atenah pred štirimi leti danes osvojil še srebrno odličje, kar je po mnenju Zvera izjemen dosežek.

Metalec kladiva Primož Kozmus (zlato)
Strelec Rajmond Debevec (bron)
Judoistka Lucija Polavder (bron)

Minister Zver je slovenskemu olimpijcu zaželel uspešno nadaljevanje športne kariere ter veliko športnih

uspehov tudi v prihodnje, so sporočili z ministrstva za šolstvo in šport.

Millar: Rad delam za Slovenijo

»Žbogar je bil pred nastopom dokaj živčen. Skušal sem ga pomiriti. Dejal sem mu, da že ima izkušnjo z OI, in če je on živčen, kako morajo biti šele drugi. Izjemno sem vesel njegovega uspeha in rad delam za Slovenijo, ki je izjemna dežela,« je bil zadovoljen tudi Žbogarjev trener Trevor Millar.

Peta kolajna v Pekingu

V Pekingu je v razredu finn nastopil tudi *Gašper Vinčec*, ki pa je na kon-

cu osvojil skupno sedmo mesto, *Vesna Dekleva Paoli* in *Klara Maučec*, četrti na prejšnjih OI leta 2004 v Atenah, ter *Karlo Hmeljak* in *Mitja Nevečny* se v razredu 470 niso uvrstili v finale.

Za Slovenijo je to še peta olimpijska kolajna v Pekingu; prvo je osvojila plavalka *Sara Isakovič* (srebro), nato judoistka *Lucija Polavder* (bron), strelec *Rajmond Debevec* (bron), metalec kladiva *Primož Kozmus*, ki si je priboril zlato in seveda Vasilij Žbogar. S svojim nastopom je opravil tudi telovadec *Mitja Petkovšek*, vendar je žal storil napako, ki ga je stala dobre uvrstitve.

Vladimir Kos

MANEKÉNI MODREGA NEBÁ

Iz zraka, ki nam daje dih življenja,
iz vóde, ki nam daje pot naprej,
iz vetra v tiru zemljinih vreten,
iz vrst topline nedoumnih mej –

je s teh rodovni inventar, oblaki?
Ne, manekéni modrega nebá!
In vendar je dovoj za zor in mrak
in za čez dan, v spremínjanja proslavo.

Preveč modrine sončne energije
nas dela trudne, vdane dremežu.
Najnižje note dežnih melodij
ne smejo vdirati predolgo v duše.

Oblaki, o zamisel ublažitev!
Imam vas, manekene, srčno rad.
Zato je v verz utrip srcá prelit,
za vse po nébesu razpeta jadra.

M. Bruna Pertot

NOBEN DAN ŽIVLJENJA NI NIKDAR TAKO DALEČ, DA BI NE MOGEL SE ŠE VRAČATI K NAM

»Torej, papa?« je sestra uprla roke v bok ter stopila pred očeta.

»Kaj torej? Kaj hočeš povedati?« Pavza.

»Kaj hočeta?« je preložil pogled tudi name, ki sem pritekla zraven, in bil navidez brez moči, popolnoma je bil pozabil na debato prejšnjega večera.

»Kaj naj sporočiva beli gardi, naj pride, ali naj raje ne hodi?«

Oče je temno pogledal izpod še temnejšega čela, izpod vranje črne grive, še malo, pa bi se mu pričelo kaditi iz nosa, sem pomislila. Problema pa, takrat, v nobenem primeru bi ne bila mogla dojeti do dna. To se mi je posrečilo šele, ko je preteklo mnogo mnogo let in sem se s spominom že polnim zavestnega spoznanja vračala v scenarij tistih prvih povojnih let, ki sem jih preživela in gledala nanje iz otroške perspektive.

Stali smo si nasproti: mladi, vdoveli oče in dve hčerki, že ženski, še preden bi utegnili dorasti.

Barkovljansko nabrežje

Vojna pripravljenost je bila dosegla najvišjo možno stopnjo.

»Torej?« je ponovila sestra, tokrat v duetu z menoj, ki sem jo hotela za vsako ceno podpreti.

»Naj pride, naj pride, naj pride, pa naj bo bela ali zelena!« je zamahnil s kladivom mimo žeblja naravnost po nohtu, da sva odskočili, ah! Ubogi papa, kaj pa zdaj, sva zatrepetali. A nič.

Stopil je do pipe in dal roko pod curek. In to je bilo vse.

Vedeli sva, da ni klonil pod pritiskom prošenj, ni bilo v njegovi navedi. Nenavadno je bilo tudi to, da se ni

spravil nad nobenega svetnika in da se od tam gor ni nič zablistalo. Pred nedavnim se je bilo namreč zgodilo, da mu je prijatelj z veliko mero dobrohotne zaskrbljenosti prišepnil, da se mu hčere družijo z belo gardo. Celo na dom da prihajajo od tu in tam, ta in oni.

Oče, ki je bil na tekočem z vsakim premikom v domači hiši, ni rekel nobene. Toda tokrat je problem postal otipljiv: nevarno prijateljico bi moral tudi on sprejeti in dati temu prijateljstvu, če ne že svoj blagoslov, vsaj svoj »nihil obstat« in, pričakovati je bilo, da se bo zdaj zdaj razbesnela tramontana. A namesto te, glej čudo, sem kljub energičnemu udarcu po žeblju, oziroma nohtu, ujela komaj zaznaven preblisk miline in tam, okrog ustnic, rahlo brazdico hudomušnega, potlačenega nasmeha. Ni bil jezen, celo nasprotno, vendar tega ni hotel pokazati.

V tovarni, kjer je bil zaposlen, so bili vsi prijatelji med seboj: Slovenci in Italijani, Furlani in Istrani vseh barv in nazorov, tja so prihajale ladje s posadkami vseh narodnosti in ras s celega sveta in, gospodarjem, ki so bili Judje, se ni zdelo za malo stopiti po obali z delavcem, ki je delal zanje, ali zajadrti na njegovem čolnu tja do valobranov in se na moč zabavati. Družila jih je zavest skupnega bivanja, skupne človeške poti in usode.

Tam mu je prijatelj, vsi so bili mnenja, da se na stvari spozna, razvozlal neprijetni voz: »Danes je belo vse, kar ne prenaša rdečega. Je tako. To se bo nekoč sesulo v prah, takrat bomo morali že zelo zelo stari.«

Oče je vedel, da je bilo moje in sestrično srečanje z Zoro Piščančevno na Svetih Višarjah ljubezen na prvi pogled,

da so najine prve počitnice potekle v družbi slovenske diaspore, kar je nama nadelo neslutene peruti: od tu opozorilo, s kom da se družimo. Oče, ki se je sicer hudo razburjal, če je zajel prevročo juho, je v zvezi s tem trmasto molčal.

No, in in zadnje čase mu je bilo vse bolj in bolj osemnajsta, sedemindvajseta briga, kaj porečejo ljudje: in to je bilo zelo zelo dobro za nas vse. Ker resnično živi le, kdor se prepusti toku bivanja in ne posluša nič, nič drugega kot žuborenje in tišino le tega.

»Pomisli,« je sestra plesala po hiši in sklepala roke in se veselila.

»Prisegla bi bila, da bo rekel ne.«

On, oče namreč, pa je celo stopil v okvir kuhinjskih vrat:

»In kdaj pride?« se je pozanimal.

»In ima rada ribe?«

»Verjetno jih ima, če se je rodila in rastla v Barkovljah, poskusimo.«

Naslednje jutro sta s sestro odšla na morje: ob štirih sta se že odpravljala, kar ni bilo nič neobičajnega.

»Ka, kaj je?« sem rekla v snu, a ona sta že korakala proti portiču, saj je moral oče ob sedmih in četrtr biti že v tovarni.

Spomnila sem se na Zoro, na ribe, na sladko pecivo in bila v trenutku na nogah, prisebna in razburjena. Razprla sem okna, prav ko sta priveslala mimo moliča pod hišo in pogledala navzgor, da smo si, v pričakovanju sobote in v upanju na dober ulov, pomahali v pozdrav. Ah, skoraj bi bila pozabila, da mi je ob odhodu naročila, naj naberem košarico petrovk in tako sem najprej skočila na vrt in stresla drevo, da so popadale na tla, še preden bi popila kavo. Bile so en sam med.

Okoli osme ure se je na dnu klanca prikazala sestra, s trebušasto mrežo, vi-sečo na ukrivljenem bambusu, imela jo je skoraj vsaka hiša za prenašanje rib: niti v sanjah bi ne mogla biti bolj pol-na najdragocenejšega ulova: sipe in si-pice, riboni in rakci in druge poslastice.

Pričele so se priprave in vzvratno štetje ur, ki so nas ločevale od nasle-dnjega dne, sobote.

Zora se je pripeljala iz Gorice z enim prvih jutranjih vlakov in jaz sem jo, kot pribita, pričakala na zadnji tramvajski postaji v Barkovljah. Šolsko leto se je bilo izteklo in prelepa pozno junijska sobota je lezla čez valovito obalno pobočje in prinašala s seboj nekaj ne-popisno lepega in novega. Ker to, da je prihajala k nam na celodnevni obisk Zora Piščančeva, da jo je oče brez pri-držkov sprejel, je dišalo po čudežu.

Ne, ne. Bil je pravi, pravcati čudež, o tem sem zdaj, ko gledam na to iz zdaj že kozmične daljave, prepričana, bolj kot kdajkoli prej.

Padli sva si v objem in se napotili v reber.

Plavolasa, drobna, gosposka in pri-jetna, bolj kot ona, so govorile nenava-dno lepe in plave oči, polne svetlobe.

»Kako je že rekel?« ji je šlo na smeh.

»Da naj pride, pa naj bo bela ali ze-lena!«

Ker sva jo s sestro seznanili, da ute-gne priti do kakšnega zapleta, sem ji povedala še očetov dovtip in srečni razplet. Smejali sva se do solz. Ker z Zoro si se moral smejati do solz, tistih pravih, ali pa nič.

»Dobrega očeta imata in pametne-ga,« me je prijela čez pas.

»Pa saj veš, tudi bi ne bilo prav, da bi jaz prihajala sem in vedve v Gorico

proti njegovi volji. Mladoletni sta še in to bosta še nekaj let.«

Na to sploh nisem bila pomislila.

Ko sva se prismejali do domačega dvorišča, je bilo vse svetlo od rokovanja in lesketajočih se oči. Oče je, brskajoč po že zbledelih spominih, izluščil iz meglic časa podobo mladega dekleta, ki da je s prijateljicami včasih zašlo na dom njegove neveste, naše pokojne mame, gor, nad potokom, v Pancero-vcu.

»Tam so stanovali tudi neki Čehi, kar precej jih je bilo. Se jih spominjate?«

»Kdo bi jih pozabil? Zelo simpatični tipi!«

»In tisto njih udarjanje po tamburi-cah v poletnih večerih, ko se je zbirala krog njih cela soseska in pela! Kdor je bil na morju, je lahko kar v čolnu po-slušal koncert, če je pihal od Griže dol, in tišina, sveta tišina je bila v tistih časih tukaj doma.«

Zoro je seveda zanimalo, ali se oče spominja njenih.

»Kako da ne, kako da ne! Piščančevi od Rumene hiše! Tisti, ki so bili primo-rani se izseliti v Piso, ker so očeta za-radi službe prisilno premestili kakor mnoge druge, ki so bili Slovenci!«

Spominjal se je zlasti nje, mlade deklice, ki je bila morda za kakšno leto starejša od naše mame. Tudi staršev se je spominjal.

Pritekla je sosedu in se spustila v jok, prižela jo je k sebi: »Ne morem verjeti, ne, zares ne morem verjeti, Zora, naša Zora! Kaj pa mama in Ančka in osta-li?« Pred osmimi leti umorjenega Lado-ta, pesnika Zelene pomladi, si ni nihče upal niti z besedico dotakniti.

Toda Zora je bila kot krajec sonca, do solz je imela slab odnos: »Narobe je

to, da jih zmanjka, ko je najhuje, ko meniš, da bi prinesle olajšanje, ko vse boli od suhote. Pa jih ni, ker so pošle, ali pa tečejo navznoter, da jih nihče ne vidi.«

Menila je, da so dobre in zdravilne le tiste, ki jih rojeva smeh in so v nebesih doma.

»To jutro je preveč lepo, da bi si ga pokvarili s solzami!« je vrnila objem, da bi ne morebiti ranila sosede in se sesedla k mizi pod latnikom, z očmi ujetimi v morje pod nami!«

In, in, jaz sem vedela, da se Zora ne joče več za bratom, ki je bil umorjen samo zato, ker je bil duhovnik, da je nanj ponosna in ve, da se njegovo bivanje nadaljuje v neki čudoviti zarji, v luči, ki je na moč podobna tisti, ki se je pričela zlivati čez Trstenik.

Zdaj nisem več sedela doma, ampak na neki klopci, ob neki kapelici, v majhni skupinici, čez Viš in Montaž se je zlivalo prav tako zmagoslavje svetlobe in Zora nam je pripovedovala vse, do pičice, o strašnem bratovem koncu, potešena in pomirjena, povsem brez sovraštva. Bilo mi je trinajst let. Onemeli smo in gledali v luč nad gorami. Eden od navzočih je dodal, česar Zora ni zmogla: »Antigona je pokopala brata Polinejka, pesnik Zelene pomladi pa je ostal brez pokopa, brez groba. Nihče ni govoril, eden ni hotel, drugi si nikoli ni upal povedati, kje da leži, vse do danes.«

Tako zelo sem zamotala štrečno občutkov tiste skupaj preživete noči in pričakovanja jutranje zarje, ki smo jo doživele pred enim letom in zdaj tega obiska, da sem nazadnje pozabila, kje da sem.

Gledala sem v tisto valujočo luč nad Trstenikom in postavila vanjo mučenika

Ladota, prepričana, da sem ga poznala, pa čeprav ga nisem nikoli videla. Preveč lep, preveč mlad, preveč svet, preveč vse je bil, da bi smel živeti. Ker če si vse to hkrati, lahko koga zelo boli, vpliva moteče. Ko bi bil Abel vsaj malce nadut, vsaj malce baraba, vsaj malce lump, morda bi Kajn ne bil dvignil roke nad brata.

»Kaj vidiš tam gor, a?« se je Zora ljubkovalno nagnila k meni. Pa sem povedala misel o Abelu in Kajnu in sestra je menila, da venomer nekaj sanjam, Zora pa je ujela moje misli in jih hotela speljati na lepše tirnice.

»Tako je bilo pri nas doma,« so se ji lesketale oči.

»Latnik, kamnita miza pod latnikom in terasasti travniki s cvetjem in zelenjavo. Tam gor, pod Rumeno hišo, in v daljavi morje. Morje pa je tu čisto blizu.«

»Ko se ujezi in se zažene ob skale, nam ne da spati.«

»To je strašen orkester, ki igra na strašna godala. Nikoli nisem pozabila noči, ko se je ob besnenju morja razdivjalo tudi neurje in, toliko da nam ni pobesneli potok odnesel hiše.«

»A danes, kakšno je to morje danes, brez pikice, brez črte, ena sama lesketajoča se ploskev! Popolnost.«

Sestra je prinesla zajtrk. Sedle smo in segle po ječmenovi kavi in narastku iz petrovk. Bilo je še zgodaj, a s sestro sva se že pričeli potiti ob prijateljičinih načrtih in gorečnosti. Česa si ni želela za tisto tako pričakovano barkovljansko jutro! Namesto sprehoda ob morju, ki sva ga bili načrtovali s sestro, si je bila izmislila pravo pravcato turo po domačih stezah in klancih.

Želela si je še enkrat videti potok in hiše, kjer so prepevali in brenkali Čehi,

in vrt učitelja Ferdinanda Starca, ki je bil najlepši od vseh drugih, vrt namreč, pa še Judovec in hišo učiteljice Malči Martelančeve in potem obalo in hišo, kamor je kot gost večkrat prihajal takrat še nepoznani, mladi Srečko, tisti iz Sežane, Kosovel, hišo, za katero nihče od nas sploh ni vedel, popolnoma je šlo to v pozabo ali pa tudi zato, ker so starejši samo molčali, molčali, molčali.

»Tudi našo nekdanjo hišo, kjer smo se rodili in živeli, bi rada videla, tako, diskretno, od daleč, če še stoji«, je nazadnje dodala skoraj zase in se zresnila. Našla je korenine, iz katerih je zrastle in se jih je hotela nagledati do nezvesti, morda enkrat napisati knjigo o njih.

»Seveda stoji, a tam je zdaj precej drugače, so mi rekli, kot takrat.«

»Kako pa več?«

»Šla sem pogledat, lani, ko smo se spoznali.«

»Pa mi nisi tega povedala!«

»Ne. Pozabila sem povedati«, mi je postajalo nekoliko vroče, saj sem se bila tisti dan sklatila brez dovoljenja.

»Starejši človek mi jo je pokazal, on mene pozna, ve, čigava sem, a jaz ne bi vedela, kdo je, vprašati pa si nisem upala. Koliko ve o domačem kraju! Da bi ga vsaj še kdaj srečala!«

»Toda to je vse zelo daleč narazen!« je zaskrbelo sestro.

»Daleč! Daj, no! Če marširamo na Višarje s polnimi nahrbtniki, ne bomo zmogle teh nekaj klancev!«

»Saj mnogih stez zdaj ni več, mnoge stopničke so dobesedno izginile.«

»Stričevo specialko poiščem, tam je označena vsaka figa, vsaka stopnička.«

Sestra je zardela: »Na ogenj sem jo dala, pomotoma, ko sem se zavedela, je bilo že prepozno.«

Ker nisem verjela, sem, natakknjena, zardela še jaz. Zora pa se je nasmejala prav od srca:

»Si predstavljata, kako se iščemo po Barkovljah s prstom na zemljevidu? Scena vredna komičnega filma.«

Na mizi je že čakala košarica z malico in vodo.

»Še nisi pripravljena?« sem rekla v kuhinjo.

»Pod brodetom ugasnem. Ja, polento bom pa skuhalo, ko se vrnemo,« ni bila povsem brez skrbi. Pomiril jo je oče, ki se je odpravljaj počistiti barko in povedal, da se nikamor ne mudi. Ostala je brez besed, ker tudi to ni bilo v njegovi navadi.

Zora pa se je blagrovala:

»Ah, polenta in brodet! Barkovlje, morje in polenta z brodetom! Ena naj me vščipne, pa bom vedela, da ne sanjam!« in jaz sem jo takoj krepko vščipnila.

»In pes, kje je pes?« se je splašila sestra, popolnoma sva bili pozabili nanj.

»Sklatil se je, kaj pa zdaj?«

»Spet bodo sitnosti, ker vsakega oblaja in prestraši in bevskal bo celo jutro, ah!«

Mali črni mešanček nas je potem dohitel na klancu Svetega Jerneja, ki se ob cerkvi vzbne do Furlanske ceste in bilo je potrebno precej spretnosti, da sva ga ujeli na pas sestrinega krila, tako je skakal okoli Zore in jo hotel na vsak način polizati, kot vselej, ko se je vračala v Barkovlje. Imel je navado se potuhniti in nato prilomastiti za nami. Problem bevskanja in konfliktov s sosesko pa je bil tako rešen in mi smo se vzpenjale više in više, zdaj potopljene v gozdič kostanjevih dreves, ki so jih nekaj let za tem posekali, potem med

rumenkastimi skalami iz laporja in peščenjaka, poraslimi z bičjem: bilo je že v polnem cvetu in zrak je bil ena sama vonjava.

»Ne bi vedela, če je lepše tam dol blizu vode, ali tu, kjer imaš vse pod seboj, od izliva Soče do istrske obale.«

»Je enostavno preveč lepote na enem samem kupu. Gospod si je zares dal duška, ko je to ustvarjal.«

»Tod so dekleta in žene hodile v narodnih nošah, dol do cerkve in nazaj. Na Rožnovensko nedeljo je v bregu bilo vse živo,« se ni mogla ustaviti prijateljica, niti ko je bila reber najbolj strma.

Strmin in klancev pa tu ni ne konca ne kraja, a kar je bila prijateljica načrtovala, smo si vse ogledale, od rojstne hiše do potoka s Čehi in hišo, kjer se je ob svojih tržaških obiskih ustavljal Srečko, pa še vrt učitelja Starca.

»Pa saj je bil mamin stric!«

»Ne prav. Bil je poročen z mamino teto.«

»Kako smo ga imeli radi! Kako spoštovali!« Bila je tudi ona nekoč njegova učenka.

Ko je zazvonilo poldne, smo se rdeče in prepotene spuščale po petintrideset stopinjskem naklonu rebri v Judovcu in izračunale, da bi bile v tistih treh urah gotovo dospele iz doline na Svete Višarje.

»Ona je imela prav,« je Zora z brado pokazala na sestro.

»To je bilo veliko bolj naporno.«

»Seveda, tam je zrak tako čudovit, da te sam nese navzgor, tukaj te pa potiska navzdol. A je bilo kljub temu prelepo.«

Pes se je pognal v Kalužo, ker ga je kuhalo, a vode je bilo malo in blata veliko, Bog se nas usmili. Preden smo

dospele do doma, se mu je že začelo strjevati v oklep. A bil je srečen in se trudil, da bi mahal z repom. Tudi mi smo bile srečne, se smejale in kovale skupne načrte.

Ob dveh je bil oče doma, polenta že na mizi in kosilo odlično, ker je kuharica, pa čeprav še deklita, bila odlična.

Po kosilu nas je oče popeljal z motornim čolnom po zalivu, ker si na čolnu vse lepše odpočiješ kakor doma. Ti ležiš in morje te ziba in valovi te nosijo sem in tja.

Bili smo tiho in gledali proti obali, sonce je že zelo pripekalo, a proti večeru je bilo pričakovati borin, dol s hriba.

»In na Višarjah boste cel čas tudi vi tam, cela dva tedna?« je bil oče vznemirjen ob misli na bližajoče se počitnice.

»Niti za minuto ju ne bom izpustila izpred oči. Povem vam, da sta zame, kot bi bili moji hčerki. Kaj ne?« je naju za trenutek stisnila k sebi in oče je bil popolnoma drug človek.

Vlak življenja je čakal, bilo je, kot da nas nekaj raznaša in prenaša po zraku sem in tja: in na vlak so vstopali čudoviti ljudje: brez Zore bi jih verjetno ne spoznala nikoli, nikoli bi ne bila srečala, ah, kaj je zdaj to! Preveč me je zaneslo, zamislila sem se in hotela ugrizniti v konec svinčnika, pa sem se ugrižnila v jezik. Do krvi. Da. In računalnik je mrknil.

SLOVARČEK:

Petrovke: *drobne hruške, ki zorijo v času, ko godujeta sveti Peter in Pavel*
Bičje: *nekdanje krajevno ime za brnistro*

Borin: *morski veter*

KOLENDAR	4
----------	---

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

Tri Pavlova apostolska potovanja okrog apostolskega zbora v Jeruzalemu <i>Rudi Koncilja</i>	29
Kromacijevo leto <i>D.D.</i>	35
Razpoznavna znamenja <i>Jože Zadravec</i>	39
Msgr. Evgen Ravignani ob 25-letnici škofovske palice <i>Igor Gregori</i>	45

500-LETNICA TRUBARJEVEGA ROJSTVA

Ob Trubarjevem letu – Trst in Primož Trubar <i>Tatjana Roje</i>	51
Odkritje Trubarjeve Cerkovne ordninge <i>Lojzka Bratuž</i>	56
Trubarjev simpozij v Rimu Ob 500-letnici rojstva	57
Goriške prireditve v poklon očetu slovenske tiskane besede <i>Koršič Iva</i>	59

PRIČEVANJA, RAZPRAVE

Po popotresni obnovi oživljena podoba v »velikonočnem« potresu prizadetega območja <i>Silvester Gaberšček</i>	65
Obletnice začetka izhajanja nekaterih časopisov v Gorici <i>Irena Tul</i>	68
Po vipavskem Šembidu je hoditi lepo... <i>Sebastjan Rosa – Jurij Rosa</i>	73
Radgonski upor leta 1918 in vloga desetnika Antona Žvaba <i>Ivan Vogrič</i>	79
Zdravko Novak – stoletnica rojstva <i>Rozina Švent</i>	85
Stavka dijakov goriške gimnazije oktobra 1904 <i>Branko Marušič</i>	92
»Ljudski kapelnik« Jožef Petrovič <i>Ivanka Uršič</i>	95
Puzabljen deželja Buška <i>Miran Mihelič</i>	99
Četniki v Panovcu <i>Renato Podbersič ml.</i>	104
Ob 70-letnici začetka druge svetovne vojne <i>Marijan Bajc</i>	109
Poskus obnavljanja nekega občestva <i>Ivan Žerjal</i>	111
Obnova oltarja in cerkve sv. Lovrenca na Jezeru pri Trstu <i>Igor Gregori</i>	113
Novi zvonik nad obnovljenimi Ukvami <i>G.B.</i>	115
Obnova Koče sv. Jožefa v Žabnicah <i>Danilo Čotar</i>	116

Planinska koča na Kaninu in (turna) smuka v tri doline nekoč in danes <i>Miran Mihelič</i>	117
40-letnica ansambla Lojzeta Hledeta <i>Marjan Drufovka</i>	120
Podzemske vodne povezave na severo-zahodnih obronkih Snežniškega masiva <i>Nataša Ravbar</i>	122
Človek in čebela, še najboljša prijatelja? <i>Matjaž Rustja</i>	125
Zgodovina slovenske osnovne šole v Romjanu <i>Dario Bertinazzi</i>	127
Poklon ravnateljici dr. Miroslavi Braini	129

JUBILEJI

Sestra Marija Addolorata ob 60-letnici redovnih zaobljub <i>G. D.</i>	130
Osemdesetletnica dr. Karla Bonuttija <i>Lojzka Bratuž</i>	131
Dr. Branko Marušič sedemdesetletnik <i>Lojzka Bratuž</i>	133
Osemdeset pomladi Dorice Makuc <i>D. A.</i>	134
Osemdeset plodnih let Zdenka Vogriča <i>Jurij Paljk</i>	135
V petindevetdesetem letu Borisa Pahorja <i>Ivana Godnik</i>	136
Stanislav-Slavko Klanjšček osemdesetletnik <i>Damjan Paulin</i>	138
Zora Tavčar ob 80-letnici <i>Tatjana Rojc</i>	139

DRUŽBENOPOLITIČNI ZAPISI

Nova politična podoba Italije <i>Alojz Tul</i>	141
Šestdeset let Nove Gorice <i>Marijan Drobež</i>	149
Kako kljubovati gospodarski recesiji? <i>Mara Petaros</i>	152

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe <i>Marko Tavčar</i>	155
Celjska Mohorjeva družba 2007–2008 <i>Alenka Veber</i>	158
Poročilo Celovške Mohorjeve družbe <i>Hanzi Filipič</i>	163

SPOMINSKI ZAPISI

Sv. Križ je izgubil zborovodjo Albina Verginello <i>M.T.</i>	166
In memoriam Mirko Špacapan <i>Walter Bandelj</i>	167
Matejka Peterlin Maver je odšla po večno plačilo <i>Dorica Žagar</i>	171
Umrla je učiteljica Vlasta Batagelj Legiša <i>Marko Tavčar</i>	173
V spomin na očeta Adolfa Močnika <i>Ada Močnik</i>	175

Posthumno pismo prijatelju Tarasu Kermaunerju	<i>Pavel Bračko</i>	177
Brunotu Jurjevemu v spomin	<i>Pavel Vidau</i>	179
Misel na Mitja Bitežnika	<i>Drago Štoka</i>	180

KULTURNA DEJAVNOST

Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete	<i>Damijan Paulin</i>	181
Delovanje Slovenske prosvete in nekaterih društev v Trstu	<i>Nadia Roncelli</i>	197
Kulturni center Lojze Bratuž	<i>Danilo Čotar</i>	208
Versko in kulturno življenje v Bazovici	<i>Žarko Škerlj</i>	210
Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta	<i>Marija Kerže</i>	212
Galerija Ars na Travniku	<i>Vida Bitežnik</i>	216
Mladinski dom v šolskem letu 2007/2008	<i>Mauro Leban</i>	218
Skupnost družin Sončnica – sezona 2007/2008	<i>Mauro Leban</i>	220
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel – Mednarodni center za glasbo in umetnost Arsatelier	<i>Vida Bitežnik</i>	223
Leto 2008 v znamenju bogatega kulturnega ustvarjanja na Koroškem	<i>Peter Rustja</i>	229

SKAVTIZEM IN ŠPORT

Skavtsko delovanje na Tržaškem	<i>Vestna vidra</i>	231
Skavtsko delovanje na Goriškem v letu 2008	<i>Navihani tiger</i>	233
Žbogar si je prijadral srebro	<i>Andrej Černic</i>	236

ZGODBE ŽIVLJENJA

Noben dan življenja ni nikdar tako daleč, da bi ne mogel se še vračati k nam	<i>M. Bruna Pertot</i>	239
--	------------------------	-----

PESMI

Mesec maj	<i>Srečka Černe Artač</i>	64
Megla	<i>Srečka Černe Artač</i>	64
Goriški zvonovi	<i>Srečka Černe Artač</i>	108
A brez naklona zemljine osi?	<i>Vladimir Kos</i>	172
Ni nikogar s srčno harfo?	<i>Vladimir Kos</i>	174
Sneži, sneži celo na Tokio	<i>Vladimir Kos</i>	235
Manekéni modrega nebá	<i>Vladimir Kos</i>	238

KNJIGE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Knjižna zbirka za leto 2009

V minulem letu so izšle naslednje knjige

